

LAPORAN TAHUNAN 2019

SURUHANJAYA HAK ASASI
MANUSIA MALAYSIA

LAPORAN TAHUNAN 2019

SURUHANJAYA HAK ASASI
MANUSIA MALAYSIA

CETAKAN PERTAMA, 2020

Hak cipta terpelihara Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Malaysia (SUHAKAM)

Kesemua atau mana-mana bahagian laporan ini boleh disalin dengan syarat pengakuan sumber dibuat atau kebenaran diperolehi daripada SUHAKAM. SUHAKAM menyangkal sebarang tanggungjawab, waranti dan liabiliti sama ada secara nyata atau tidak terhadap sebarang salinan penerbitan yang dibuat tanpa kebenaran SUHAKAM. Adalah perlu memaklumkan penggunaan.

Diterbitkan di Malaysia oleh

SURUHANJAYA HAK ASASI MANUSIA MALAYSIA (SUHAKAM)

Tingkat 11, Menara TH Perdana

1001 Jalan Sultan Ismail

50250 Kuala Lumpur

E-mel: humanrights@suhakam.org.my

URL : <http://www.suhakam.org.my>

Dicetak di Malaysia oleh

Mihas Grafik Sdn Bhd

No. 9, Jalan SR 4/19

Taman Serdang Raya

43300 Seri Kembangan

Selangor Darul Ehsan

Perpustakaan Negara Malaysia

Data Pengkatalogan Dalam Penerbitan

ISSN: 2672 - 748X

ANGGOTA SURUHANJAYA 2019

Dari kiri: Prof. Dato' Noor Aziah Mohd. Awal (Pesuruhjaya Kanak-kanak), Dato' Seri Mohd Hishamudin Md Yunus, Datuk Godfrey Gregory Joifol, Encik Jerald Joseph, Tan Sri Othman Hashim (Pengerusi), Dato' Mah Weng Kwai, Datuk Lok Yim Pheng, Dr. Madeline Berma dan Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila bt. Nik Saleh

KANDUNGAN

PERUTUSAN Pengerusi	viii
RUMUSAN Eksekutif	xvi
BAB 1 MENERUSKAN MANDAT HAK ASASI MANUSIA	
1.1 PENDIDIKAN DAN PROMOSI	2
1.2 KUASA MENASIHAT BERHUBUNG ASPEK PERUNDANGAN DAN DASAR	34
1.3 ADUAN DAN PEMANTAUAN	41
1.4 KOMUNIKASI DAN KETERLIBATAN ANTARABANGSA	89
1.5 SAMBUTAN ULANG TAHUN KE-20 SUHAKAM DAN HARI HAK ASASI MANUSIA 2019	110
BAB 2 PEJABAT SABAH	115
BAB 3 PEJABAT SARAWAK	129
BAB 4 PEJABAT PESURUHJAYA KANAK-KANAK	139
BAB 5 BIDANG TEMATIK	
5.1 ORANG ASLI/ASAL	154
5.2 KANAK-KANAK	165
5.3 WANITA DAN GENDER	172
5.4 PEMERDAGANGAN MANUSIA	177
5.5 PELARIAN DAN PENCARI SUAKA	180
5.6 ORANG KURANG UPAYA	182
5.7 PEKERJA	189
5.8 PERNIAGAAN DAN HAK ASASI MANUSIA	193
5.9 KESAMARATAAN DAN DISKRIMINASI	202
5.10 ISLAM DAN HAK ASASI MANUSIA	214
5.11 HUKUMAN MATI	223
BAB 6 PENTADBIRAN DAN KEWANGAN	227

LAMPIRAN

LAMPIRAN I Kenyataan Media	240
LAMPIRAN II Senarai Aktiviti	242
LAMPIRAN III Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan – Peringkat Nasional	263
LAMPIRAN IV Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan – Peringkat Antarabangsa	310
LAMPIRAN V Mesyuarat Bulanan – Kehadiran Pesuruhjaya SUHAKAM	316
LAMPIRAN VI Sijil Ketua Audit Negara Mengenai Penyata Kewangan SUHAKAM	321
LAMPIRAN VII Gambar Pegawai dan Kakitangan SUHAKAM	343
SENARAI SINGKATAN	353

“ Perbincangan mengenai undang-undang hak asasi manusia, dasar, kelaziman dan amalan kini dilakukan secara terbuka dan telus dalam setiap peringkat masyarakat. Ini merupakan suatu perkembangan yang amat menggalakan. ”

PERUTUSAN PENGGERUSI

PERUTUSAN PENGGERUSI

Tahun 2019 merupakan tahun istimewa buat SUHAKAM yang menyambut ulang tahun ke-20 pada 9 September. Buat julung kalinya juga, Laporan Tahunan SUHAKAM dibahaskan di Parlimen menjadikan ia sebagai satu penanda aras yang penting buat SUHAKAM.

Dewasa ini, jelas kelihatan kepekaan dan kesedaran masyarakat berkenaan hak asasi manusia dan kedaulatan undang-undang berada pada tahap yang tinggi jika dibandingkan dengan tahun-tahun sebelumnya. **Perbincangan mengenai undang-undang hak asasi manusia, dasar, kelaziman dan amalan kini dilakukan secara terbuka dan telus dalam setiap peringkat masyarakat. Ini merupakan suatu perkembangan yang amat menggalakan.** Sebelum ini, perbincangan berkaitan hak asasi manusia sukar dilakukan dan hanya boleh berlaku dengan kerjasama antara kerajaan dan masyarakat sivil.

Sungguhpun begitu, tahun 2019 juga menyaksikan beberapa ahli politik mengeluarkan kenyataan berbau perkauman, isu penahanan kanak-kanak, moratorium terhadap hukuman mati mandatori sahaja, serbuan terhadap pengikut syiah, kegagalan pihak berkuasa mempertahankan hak untuk berhimpun dan kebebasan bersuara (memberikan pendapat), termasuk peningkatan retorik perkauman dalam media.

Rakyat Malaysia menaruh harapan yang tinggi terhadap kerajaan untuk membangunkan hak asasi manusia di negara ini selepas lebih setahun pentadbiran. Meskipun ramai yang tidak sabar menantikan perubahan, namun secara realitinya apa jua

“ Sejak penubuhannya pada tahun 1999, SUHAKAM secara konsisten mengulangi seruannya agar laporan tahunannya dibahaskan di Parlimen. Ia mengambil masa selama 20 tahun dan perubahan kerajaan untuk hal ini direalisasikan ”

perubahan tetap mengambil masa. Justeru, SUHAKAM mengalu-alukan pindaan perlembagaan untuk menurunkan had umur mengundi dan memperkenalkan sistem pendaftaran pengundi secara automatik, begitu juga mempercepatkan penubuhan Suruhanjaya Bebas Aduan Salah Laku Polis (IPCMC). Walaupun telah berdepan dengan penangguhan dalam tempoh yang panjang, hari ini kita dapat lihat usaha ke arah itu telah bermula di sebalik beberapa isu yang mungkin melambatkan penubuhan IPCMC.

SUHAKAM akan terus menyokong usaha kerajaan dalam pembaharuan dasar dan undang-undang berkaitan hak asasi manusia dan terlibat dalam merangka dan mengkaji semula undang-undang berkaitan gangguan seksual, anti diskriminasi terhadap wanita, pekerjaan, pekerja domestik dan pemansuhan hukuman mati mandatori. Walaupun perkembangannya agak perlahan namun SUHAKAM amat berharap semua usaha ini dapat disegerakan.

Apa yang jelas, sepanjang tahun ini, reaksi terhadap SUHAKAM dan hak asasi manusia telah berubah. SUHAKAM dianggap sebagai pihak yang mempunyai reputasi dan kredibiliti dalam bidang hak asasi manusia dalam negara dan menerima sejumlah besar memorandum dari pelbagai organisasi masyarakat sivil dan individu tentang pelanggaran hak asasi manusia. Peranan SUHAKAM dipandang serius dan diikuti secara dekat oleh pihak media dan masyarakat. Tidak dapat dinafikan bahawa sehingga kini, pelaksanaan hak asasi manusia berada pada tahap yang rendah malah bukan dalam senarai keutamaan kerajaan. Sungguhpun begitu, SUHAKAM menaruh keyakinan tinggi terhadap senarai cadangan mengenai pembaharuan undang-undang yang berkaitan hak sivil, politik dan ekonomi rakyat Malaysia serta janji untuk pelaksanaannya.

Sejak penubuhannya pada tahun 1999, SUHAKAM secara konsisten mengulangi seruannya agar laporan tahunannya dibahaskan di Parlimen. Ia mengambil masa selama 20 tahun dan perubahan kerajaan untuk hal ini direalisasikan, akhirnya Laporan Tahunan SUHAKAM 2018 telah dibahaskan pada 5 Disember 2019 buat pertama kalinya, menjadikan ia sebagai penanda aras terhadap kesedaran masyarakat.

Menteri di Jabatan Perdana Menteri (Undang-undang), Datuk Liew Vui Keong memulakan sesi dengan menyoroti kerja yang dilakukan oleh SUHAKAM dengan perhatian khusus kepada kerjasama SUHAKAM

dengan pihak berkuasa agama negeri, dan Kementerian Pendidikan dalam memperkenalkan pendidikan hak asasi manusia di sekolah serta nasihat mengenai dasar/undang-undang yang berkaitan dengan isu pelarian. Menteri juga mengulas mengenai Inkuiri Awam Kehilangan Pastor Raymond Koh dan Amri Che Mat terutama mengenai dapatan inkuiri yang mana akan mendorong Malaysia ke arah meratifikasi Konvensyen Antarabangsa untuk Perlindungan Semua Orang dari Kehilangan Yang Dipaksa (ICPPED).

Beliau turut membangkitkan isu berkaitan hak kanak-kanak, termasuk perkahwinan kanak-kanak, penderaan dan eksploitasi seksual yang memberikan kesan terhadap akses pendidikan, kesihatan, kesaksamaan dan tiada diskriminasi.

Beberapa isu lain dalam Laporan Tahunan SUHAKAM 2018 yang dibangkitkan oleh ahli parlimen seperti hak kanak-kanak, wanita, kesaksamaan dan tiada diskriminasi, kemiskinan, kerakyatan, pelarian dan pencari suaka, orang kurang upaya, pekerja, golongan lesbian, gay, biseksual dan transgender (LGBT), mangsa pemerdagangan manusia, Orang Asli/Asal dan hak tanah, mangsa kehilangan paksa, undang-undang keselamatan, penglibatan SUHAKAM dalam pembaharuan dan nasihat undang-undang serta pengukuhan SUHAKAM bagi mematuhi sepenuhnya Prinsip Paris.

Kebanyakan ahli parlimen turut menyokong dan mempercayai bahawa SUHAKAM seharusnya mendapat sokongan penuh, dibiayai dan diperkasakan secara efektif bagi membolehkan ia memenuhi peranannya sebagai sebuah institusi hak asasi manusia kebangsaan.

“ SUHAKAM terus memainkan peranannya sebagai hos kepada kontinjen Suruhanjaya Serantau Hak Asasi Manusia Bangsamoro Wilayah Autonomi Filipina, yang menyatakan minat mereka dalam menjadikan struktur kerja SUHAKAM sebagai contoh. Semestinya perkembangan ini membanggakan sekaligus menunjukkan bahawa SUHAKAM merupakan institusi yang dihormati di peringkat antarabangsa serta boleh dijadikan model untuk diteladani ”

Dalam mengiktiraf kepentingan untuk menambah baik hak kanak-kanak di Malaysia, SUHAKAM turut mengalu-alukan pelantikan Prof. Dato' Noor Aziah Mohd. Awal sebagai Pesuruhjaya Kanak-kanak pertama Malaysia yang mana mandat dan tugas beliau adalah berdasarkan Akta SUHAKAM.

Tahun ini juga tugas menyiasat aduan pelanggaran hak asasi manusia tetap menjadi fokus utama, oleh itu SUHAKAM telah menyerahkan laporan Inkuiri Awam Kehilangan Paksa Pastor Raymond Koh dan Amri Che Mat kepada kerajaan. Hasil siasatan ini seterusnya mendorong kerajaan untuk membentuk pasukan petugas khas bagi menyiasat lebih lanjut kehilangan paksa ini.

Selain itu, SUHAKAM turut bekerjasama dengan sebuah badan bukan kerajaan, Fortify Rights untuk menjalankan siasatan berkenaan penemuan kubur besar di Wang Kelian, Perlis. Laporan berjudul '*Sold Like Fish*' ini mempunyai maklumat terperinci berkenaan kem perdagangan manusia dan mangsa yang terlibat seterusnya membawa kepada penubuhan Suruhanjaya Siasatan Diraja (RCI) mengenai Penemuan Kem Penempatan Sementara dan Kubur Besar. Sehingga penghujung tahun 2019, RCI masih lagi dijalankan.

Pengiktirafan ini menunjukkan bahawa tugas SUHAKAM adalah penting dalam menegakkan keadilan dalam kes pelanggaran hak asasi manusia, terutamanya yang melibatkan pihak berkuasa. Kerjasama kerajaan dalam memastikan kes sebegini disiasat adalah penting supaya dapat meningkatkan rekod hak asasi manusia negara. Walaupun SUHAKAM mempunyai hubungan baik dengan kerajaan, SUHAKAM sentiasa memantau komitmen yang dijanjikan oleh kerajaan dan mengeluarkan kenyataan media bagi menyuarakan pandangan SUHAKAM berkenaan perkara yang berkaitan hak asasi manusia.

SUHAKAM juga meneruskan mandatnya melalui pelbagai program teras antaranya program SUHAKAM Bersama Masyarakat (SBM) yang diadakan bersama komuniti di kawasan pedalaman, nelayan dan pekebun; bilangan penyertaan sekolah dalam modul Amalan Terbaik Hak Asasi Manusia (ATHAM) telah meningkat daripada 222 sekolah kepada 468 sekolah; dan Kolokium Kehakiman: Penerapan Prinsip/ Norma Hak Asasi Manusia Antarabangsa dalam Proses Kehakiman pada 23 Mac 2019 yang telah dirasmikan oleh Tan Sri Datuk Seri Panglima Richard Malanjum, mantan Ketua Hakim Negara.

Kesedaran dan pemahaman hak asasi manusia sebagai sesuatu yang menyeluruh dilihat bertambah baik dalam kalangan rakyat Malaysia. Begitu pun masih lagi terdapat perbezaan pandangan mengenai pemansuhan hukuman mati dan ratifikasi kepada Konvensyen Menentang Penyeksaan dan Layanan atau Hukuman Lain yang Zalim, Tidak Berperikemanusiaan atau Menjatuhkan Maruah (UNCAT) dan Konvensyen Antarabangsa Penghapusan Diskriminasi Kaum (ICERD) yang sentiasa disokong dan terus dipertahankan oleh SUHAKAM. SUHAKAM memberikan perhatian khusus kepada UNCAT pada tahun 2019 dengan mengadakan Dialog Serantau dan bekerjasama dengan kartunis tempatan sebagai sebahagian daripada projek yang dibiayai oleh Kesatuan Eropah. Walaupun begitu, terdapat banyak lagi yang perlu dilakukan bagi mendidik rakyat Malaysia mengenai realiti hak asasi manusia dan kerja berkaitannya.

Dalam pada itu, SUHAKAM berjaya mengorak langkah bukan sahaja dalam negara, malah di pentas serantau dan antarabangsa. Ia boleh dilihat menerusi inisiatif SUHAKAM menandatangani Memorandum Persefahaman (MoU) berkenaan orang tidak bernegara di Sabah bersama Komisi Nasional Hak Asasi Manusia Indonesia (KomnasHAM) manakala Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Filipina (CHRP) bertindak sebagai pemerhati. Selain itu, SUHAKAM juga menandatangani MoU dengan Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Kebangsaan Nepal (NHRCN) mengenai isu pekerja migran.

SUHAKAM terus memainkan peranannya sebagai hos kepada kontinjen Suruhanjaya Serantau Hak Asasi Manusia Bangsamoro Wilayah Autonomi Filipina, yang menyatakan minat mereka dalam menjadikan struktur kerja SUHAKAM sebagai contoh. Semestinya perkembangan ini membanggakan sekaligus menunjukkan bahawa SUHAKAM merupakan institusi yang dihormati di peringkat antarabangsa serta boleh dijadikan model untuk diteladani.

“Suhakam akan terus berjuang agar kerajaan meratifikasi enam lagi instrumen hak asasi manusia antarabangsa dan menarik balik reservasi triti yang telah disertai”

Forum Asia Pasifik (APF), Forum Komanwel Institusi Hak Asasi Manusia Kebangsaan (CFNHRI) dan Forum Institusi Hak Asasi Manusia Asia Tenggara (SEANF) merupakan jaringan serantau yang dianggotai oleh SUHAKAM dan aktif menyertai pelbagai mesyuarat dan bengkel. Ia bukan sahaja bertujuan melibatkan diri dengan rakan ahli jaringan berkenaan hak asasi manusia dalam negara, bahkan ia sebagai inisiatif untuk membina dan meningkatkan kapasiti pegawai SUHAKAM bagi persediaan lebih baik untuk memahami dan melaksanakan tanggungjawab dalam bidang hak asasi manusia.

Pada tahun 2019, Pakatan Global bagi Institusi Hak Asasi Manusia Kebangsaan (GANHRI) telah memberikan perhatian khusus kepada pelaksanaan, tindakan susulan dan penilaian semula terhadap “*Global Compact for Migration*” yang telah diterima pakai oleh Perhimpunan Agung PBB pada tahun sebelumnya. Migrasi merupakan disiplin yang pelbagai dan merentasi banyak bidang hak asasi manusia yang diberi perhatian oleh SUHAKAM. Ia termasuklah penahanan kanak-kanak, status pelarian, hak pekerja migran dan orang tidak bernegara. Persidangan Dwitahunan APF telah membuat penilaian peranan NHRI dalam pencegahan kebencian, xenofobia, kesaksamaan dan tiada diskriminasi. Dengan tindakan menandatangani Memorandum Persefahaman mengenai isu tidak bernegara di Sabah dan pekerja migran, SUHAKAM telah mengenalpasti dan merangka pelan untuk mendalami kerja susulan.

SUHAKAM merupakan ahli aktif dalam mekanisma Pertubuhan Bangsa-bangsa Bersatu (PBB), oleh itu sebagai Institusi Hak Asasi Manusia Kebangsaan berstatus ‘A’, SUHAKAM telah mengeluarkan empat kenyataan campur tangan pada sesi ke - 40 dan ke - 41 Majlis Hak Asasi Manusia dalam penerimaan Laporan Kumpulan Kerja UPR Malaysia dan laporan lawatan oleh Pelapor Khas mengenai Perdagangan dan Eksploitasi Seksual Kanak-kanak, Hak Kebudayaan dan Hak Asasi Manusia kepada Air Minuman yang Selamat dan Sanitasi.

SUHAKAM turut menyerahkan laporannya kepada Pelapor Khas mengenai Kemiskinan Tegar dan Hak Asasi Manusia semasa lawatannya ke Malaysia.

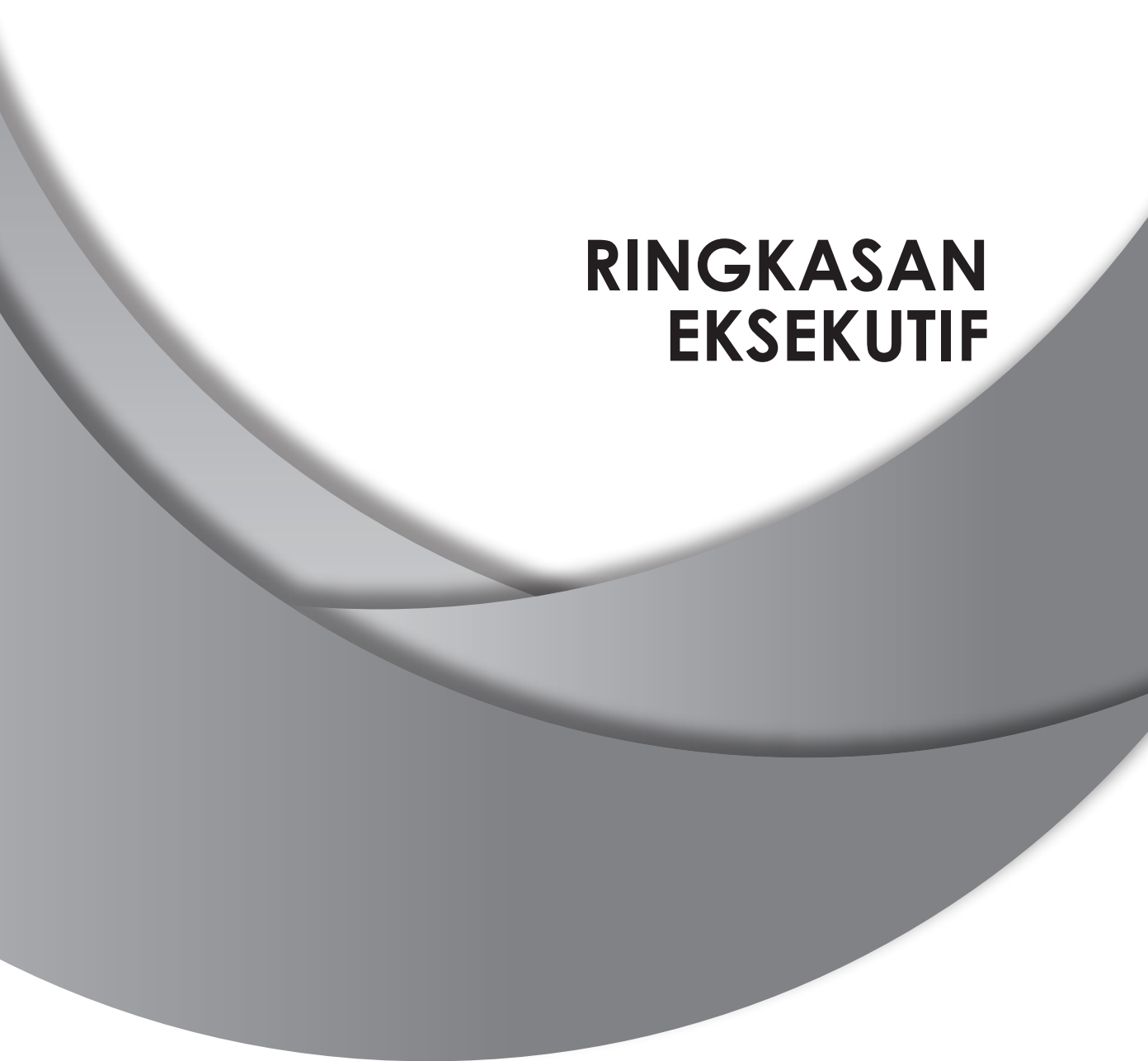
Sebagai sebahagian daripada tugas yang berkaitan dengan advokasi, SUHAKAM sentiasa menyokong jemputan tetap kepada Prosedur Khas ke Malaysia untuk tujuan penilaian dan penerimaan syor bagaimana sesebuah negara boleh menambah baik rekod dan

kedudukan hak asasi manusia. SUHAKAM mengambil maklum dan berpuas hati kerana setelah Penilaian Penggalan Sejagat (UPR) Ketiga dijalankan pada tahun 2018, Kementerian Luar Negeri telah bersetuju untuk mengeluarkan jemputan tetap kepada Prosedur Khas untuk tujuan ini.

Telah banyak yang dilalui SUHAKAM sejak penubuhannya dan masih banyak yang harus dilakukan. SUHAKAM akan terus berjuang agar kerajaan meratifikasi enam lagi instrumen hak asasi manusia antarabangsa dan menarik balik reservasi triti yang telah disertai. Dalam masa yang sama, SUHAKAM akan berusaha untuk memperluas kerja promosinya di semua sektor masyarakat.

Ironinya, adalah penting untuk kita meluangkan masa untuk merenung dan menghargai apa yang telah dicapai oleh Malaysia dalam bidang hak asasi manusia bukan hanya dalam tempoh 20 tahun yang lalu, tetapi sepanjang tahun 2019. Isu hak asasi manusia merupakan skop yang luas dan memerlukan tenaga kerja yang besar, namun SUHAKAM berbangga kerana berjaya membuka perbincangan kepada topik yang biasanya tidak diberi fokus. **Jelas kelihatan bahawa perbincangan mengenai hak asasi manusia pada rakyat Malaysia adalah lebih baik daripada sebelum ini. SUHAKAM telah berusaha gigih untuk meningkatkan promosi dan perlindungan hak asasi manusia dalam pelbagai bidang dan disiplin yang berbeza dengan pelbagai pihak.** Komitmen dan kerjasama erat dengan kerajaan dan semua pihak berkepentingan agar dapat meningkatkan tahap hak asasi manusia di Malaysia sentiasa menjadi keutamaan. Saya secara peribadi mempunyai harapan masa hadapan yang tinggi agar hak asasi manusia dapat dihormati dan diamalkan oleh semua rakyat Malaysia.

Tan Sri Othman Hashim

RINGKASAN EKSEKUTIF

RINGKASAN EKSEKUTIF

Tahun 2019 merupakan tahun yang amat penting selari dengan ulang tahun penubuhan SUHAKAM yang ke-20. Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Malaysia (SUHAKAM) telah melangkah jauh sejak Parlimen meluluskan Akta Suruhanjaya Hak Asasi Manusia 1999 (Akta 597) pada 9 September 1999.

Pencapaian utama tahun ini dan sebagai hadiah ulang tahun ke-20 SUHAKAM adalah perbahasan Laporan Tahunan SUHAKAM 2018 pada 5 Disember. Ahli parlimen, sebagai wakil rakyat bagi kawasan masing-masing bertanggungjawab untuk mengiktiraf dan mengambil maklum isu hak asasi manusia yang wujud, dan menggunakan kuasa yang diamanahkan untuk mencari penyelesaian yang efektif.

SUHAKAM mengalu-alukan pelantikan Anggota Suruhanjaya pada pertengahan tahun ini, diketuai oleh Tan Sri Othman Hashim sebagai Pengerusi serta dibarisi lapan lagi anggota bagi tempoh 2019 hingga 2022.

Pada 23 Ogos 2019 pula, Prof. Dato' Noor Aziah Mohd. Awal telah dilantik sebagai Pesuruhjaya Kanak-kanak (OCC) memfokuskan gerak kerja kepada mempromosi dan melindungi hak kanak-kanak. Hak-hak tersebut merangkumi hak kanak-kanak orang asli, migran, pelarian, tidak berdokumen, tanpa kerakyatan dan kanak-kanak kurang upaya, yang semuanya didokong oleh Konvensyen Mengenai Hak Kanak-kanak. Pelantikan OCC ini menjadikan jumlah keseluruhan Anggota Suruhanjaya sebanyak sembilan orang.

Menyedari bahawa pendidikan adalah kaedah yang paling berkesan untuk memupuk generasi akan datang yang berperanan mempromosi dan melindungi hak asasi manusia sebagai satu prinsip, **SUHAKAM berusaha untuk memperkuat kerjasama dengan Kementerian Pendidikan. SUHAKAM memberi tumpuan kepada pembangunan Modul Pendidikan Sivik dan memberi input dalam kajian semula Dasar Pendidikan Kebangsaan.** SUHAKAM mengesyorkan agar Dasar Pendidikan Kebangsaan harus mengintegrasikan pendidikan hak asasi manusia sebagai satu matlamat untuk mencapai aspirasi dasar. Pada masa yang sama, Program Amalan Terbaik Hak Asasi Manusia telah berkembang dari 222 buah

sekolah pada awalnya dengan tambahan 246 buah sekolah lagi untuk seluruh Malaysia pada tahun 2019. SUHAKAM juga telah memulakan perbincangan dengan Institut Pendidikan Guru Malaysia untuk menggabungkan pengetahuan hak asasi manusia dalam sukatan pelajaran latihan guru bermula tahun 2020.

SUHAKAM menjadi tuan rumah kepada Dialog Serantau berkenaan Konvensyen Menentang Penyeksaan dan Hukuman Lain yang Zalim, Tidak Berperikemanusiaan atau Menjatuhkan Maruah (UNCAT) pada bulan Julai. Projek ini dibiayai oleh geran Kesatuan Eropah (EU) bertujuan berkongsi amalan terbaik dan pengalaman yang dipelajari daripada pelaksanaan UNCAT antara negara anggota ASEAN dan OIC yang relevan, dibentangkan oleh pakar di peringkat serantau dan antarabangsa. SUHAKAM akan terus membantu dan memandangkan ke hadapan berkenaan penyertaan Malaysia kepada UNCAT pada suatu masa nanti.

Selain itu, beberapa kementerian telah mengadakan rundingan dan menjemput SUHAKAM menjadi ahli jawatankuasa untuk merangka draf dan membuat pengesyoran mengenai rang undang-undang baharu atau pindaan undang-undang sedia ada. Undang-undang tersebut termasuk gangguan seksual, kesaksamaan gender, pekerjaan, dan kajian mengenai alternatif untuk hukuman mati. **SUHAKAM secara konsisten mengekalkan**

“ SUHAKAM juga terlibat dengan institusi undang-undang, termasuk badan kehakiman, agensi kerajaan dan organisasi masyarakat sivil (CSO) untuk mengambil bahagian dan bertukar pandangan mengenai pembaharuan undang-undang dan hak asasi manusia ”

cadangan agar pembaharuan undang-undang mengikut piawaian hak asasi manusia antarabangsa. Pada separuh tahun kedua 2019, SUHAKAM mengambil bahagian dalam beberapa sesi konsultasi yang dipengerusikan oleh Menteri di Jabatan Perdana Menteri, YB Datuk Liew Vui Keong, menganjurkan sesi konsultasi awam dan mengemukakan cadangan mengenai draf Rang Undang-undang Suruhanjaya Bebas Aduan dan Salah Laku Polis (IPCMC). SUHAKAM juga terlibat dengan institusi undang-undang, termasuk badan kehakiman, agensi kerajaan dan organisasi masyarakat sivil (CSO) untuk mengambil bahagian dan bertukar pandangan mengenai pembaharuan undang-undang dan hak asasi manusia.

SUHAKAM mengalu-alukan pelantikan Ketua Hakim Negara yang baharu, YAA Tan Sri Tengku Maimun binti Tuan Mat, yang menyatakan sokongannya terhadap penglibatan berterusan hakim dan pegawai kehakiman mengenai isu hak asasi manusia. SUHAKAM ingin terlibat dalam proses semakan semula dan merangka undang-undang, terutamanya yang berkaitan dengan hak asasi manusia, dan secara idealnya dari peringkat awal proses perundangan.

Sejak 2016, SUHAKAM telah menyokong penubuhan *Custodial Medical Unit (CMU)*, yang akan beroperasi sebagai klinik bergerak dan dikendalikan oleh kakitangan perubatan terlatih di tempat tahanan. Hasil daripada kerjasama positif dengan Polis DiRaja Malaysia (PDRM), CMU dijangka ditubuhkan di lima lokap berpusat pada awal tahun 2020. **Selain itu, SUHAKAM juga bekerjasama dengan Bahagian Dasar Penjara untuk menjalankan kajian dan pembaharuan menyeluruh sistem pengurusan penjara, dasar dan amalan, termasuk pematuhan kepada standard minimum penahanan mengikut piawaian antarabangsa seperti Peraturan Nelson Mandela (*Nelson Mandela Rules*).**

SUHAKAM melengkapkan siasatan Inkuiri Awam (PI) berkenaan kehilangan Pastor Raymond Koh dan Amri Che Mat, pada Disember 2018. Berikutan pengumuman dan penerbitan laporan PI, Kementerian Dalam Negeri menubuhkan sebuah Pasukan Petugas Khas untuk menyiasat kehilangan kedua-dua individu tersebut.

Pada 14 Mac 2019, Laporan Kumpulan Kerja Malaysia untuk UPR Ketiga telah dipertimbangkan dan diterima pakai pada Persidangan Majlis Hak Asasi Manusia ke-40. Daripada 268 syor, Malaysia menerima sepenuhnya 147 syor, menerima sebahagian 37 syor dan mengambil maklum 84

cadangan yang selebihnya. Setelah menerima semua 11 syor UPR mengenai orang kurang upaya, komuniti ini mengharapkan agar diterjemahkan menjadi kenyataan tidak lama lagi, terutamanya mengenai akses kepada pendidikan, penjagaan kesihatan dan kemudahan fasiliti yang mesra orang kurang upaya.

Isu utama di Sabah adalah berkaitan dengan tanah, kewarganegaraan, dan pengenalan diri dan/atau dokumen perundangan peribadi. SUHAKAM telah membuat cadangan kepada pihak berkuasa dan berusaha untuk mengenal pasti penyelesaian terbaik bagi pelbagai aduan yang diterima, dan juga menyokong dasar penambahbaikan secara amnya. Sebagai sebahagian daripada usaha SUHAKAM untuk mencari penyelesaian dalam isu kewarganegaraan, SUHAKAM menandatangani Memorandum Persefahaman dengan Komnas HAM (Komisi Nasional Hak Asasi Manusia Indonesia) pada bulan April, yang akan membolehkan kedua-dua NHRI membantu antara satu sama lain merentasi sempadan negara. Berdasarkan advokasi aktif dan penglibatan berterusan dengan Kerajaan Negeri Sabah, khususnya Jabatan Tanah dan Ukur, terdapat peningkatan yang ketara daripada segi Hak Tanah Adat Orang Asal. SUHAKAM berharap dapat melihat lebih banyak perubahan positif pada masa hadapan.

Isu kewarganegaraan merupakan majoriti aduan yang diterima oleh

“ Bagi masyarakat orang Asli pula, masalah yang sering dihadapi adalah kekurangan akses kepada air bersih, pembukaan ladang di sekitar kawasan penempatan dan pencerobohan tanah, dan kesulitan dalam mengakses perkhidmatan kesihatan dan pendidikan untuk kanak-kanak ”

Pejabat Sarawak. Aduan tersebut merangkumi kewarganegaraan kanak-kanak, pendaftaran lewat kelahiran atau kad pengenalan untuk penduduk di kawasan luar bandar, serta kanak-kanak yang ibu mereka adalah warga asing. **SUHAKAM turut mengalu-alukan pindaan Kanun Tanah Sarawak pada 2018. Adalah penting untuk mempunyai undang-undang tanah yang lebih adil bagi menghalang ketidakadilan yang dialami oleh masyarakat Orang Asal yang tidak mempunyai akses kepada pengetahuan dan undang-undang tetapi terpaksa terlibat dalam proses litigasi untuk menuntut hak mereka.** Keadaan ini akan membuka jalan bagi masyarakat Orang Asal untuk meneruskan tuntutan hak NCR mereka dengan lebih jelas dan yakin, berbanding perlu mengharungi ujian semakan kehakiman.

Bagi masyarakat Orang Asli pula, antara masalah yang sering dihadapi adalah kekurangan akses kepada air bersih, pembukaan ladang di sekitar kawasan penempatan dan pencerobohan tanah, dan kesulitan dalam mengakses perkhidmatan kesihatan dan pendidikan untuk kanak-kanak. SUHAKAM meneruskan penglibatan bersama Menteri di Jabatan Perdana Menteri, YB Senator Waytha Moorthy Ponnusamy dan JAKOA untuk mencari perpaduan dan penyelesaian terhadap isu yang memberi kesan kepada Orang Asli, terutamanya yang melibatkan beberapa peristiwa tragis seperti kes kematian. Di samping itu, SUHAKAM juga ingin menekankan mengenai suara penduduk kampung yang sering membangkitkan isu akses kepada air bersih semasa program SUHAKAM Bersama Masyarakat yang diadakan di kawasan luar bandar.

SUHAKAM mengadakan beberapa lawatan ke depot tahanan imigresen dan mendapati kebanyakan depot tahanan ini tidak sesuai dan tidak mempunyai kemudahan untuk memenuhi keperluan kanak-kanak. SUHAKAM dan CSO menyokong keperluan untuk mengenalpasti dan melaksanakan alternatif kepada penahanan kanak-kanak. SUHAKAM mengesyorkan agar SOP yang berkaitan dengan penahanan kanak-kanak perlu dipertingkatkan, dan memulakan projek perintis di mana kanak-kanak ini diletakkan di bawah penjagaan masyarakat atau tempat perlindungan di bawah badan bukan kerajaan.

Terdapat beberapa laporan kejadian yang berkaitan dengan sekolah tahfiz sepanjang tahun ini, termasuk kematian pelajar dalam kebakaran dan dakwaan penderaan fizikal dan seksual. Susulan itu, SUHAKAM telah melawat beberapa sekolah tahfiz untuk memahami permasalahan mereka. SUHAKAM juga bekerjasama dengan jabatan

agama negeri untuk menganjurkan Bengkel Hak Asasi Manusia bagi Pentadbir Sekolah Tahfiz. Semua isu yang berkaitan dengan sekolah tahfiz dibawa semasa mesyuarat dengan Menteri di Jabatan Perdana Menteri (Agama), YB Datuk Seri Dr. Mujahid Yusof, JAKIM dan pihak berkuasa agama negeri.

Perkahwinan kanak-kanak masih menjadi isu yang membimbangkan di Malaysia. Selain menyeru **kerajaan menaikkan usia minimum berkanun untuk kedua-dua lelaki dan wanita kepada 18 tahun**, SUHAKAM juga **menggesa kerajaan untuk menangani punca utama isu ini, termasuk meningkatkan kesedaran kanak-kanak dan pendidikan mengenai hak**. Terdapat juga keperluan untuk menjalankan program kesedaran yang berkesan mengenai kesihatan seksual dan reproduktif untuk orang awam secara lebih meluas.

SUHAKAM menjalankan kajian mengenai diskriminasi terhadap transgender di Kuala Lumpur dan Selangor. Hasil kajian tersebut diterbitkan pada bulan Mac 2019. **SUHAKAM berpandangan bahawa hak dan martabat komuniti transgender tidak berbeza dengan komuniti lain. Mereka harus dihormati dan dilindungi daripada diskriminasi, bahaya dan keganasan, tanpa menghiraukan orientasi seksual mereka.**

SUHAKAM bekerjasama dengan Fortify Rights untuk menerbitkan laporan '*Sold Like Fish*'. Laporan ini

“ SUHAKAM telah memberikan syor dan input mengenai permulaan dan pembangunan NAPBHR untuk Malaysia ”

menumpukan kepada jenayah yang dilakukan oleh pemerdagang manusia terhadap pelarian Rohingya di laut dan kem pemerdagangan manusia di Malaysia dan Thailand. Mangsa yang terselamat daripada kekejaman ini di Malaysia berhak mendapat perlindungan di bawah undang-undang Malaysia sebagai mangsa pemerdagangan. Justeru, adalah penting untuk mengetahui sama ada Suruhanjaya Siasatan Diraja Wang Kelian, yang ditubuhkan oleh Kementerian Dalam Negeri, dapat mengenal pasti pelaku dan keadilan akan dilaksanakan dengan sewajarnya.

SUHAKAM terus menjalankan sesi rundingan untuk mendapatkan pandangan seterusnya mengemukakan kepada Kementerian Sumber Manusia, khususnya mengenai isu perlindungan pencari kerja terhadap diskriminasi, yang digugurkan daripada cadangan pindaan Akta Pekerjaan (EA). SUHAKAM melalui kenyataan medianya menyatakan bahawa menghapuskan perlindungan pencari kerja daripada pindaan EA akan menyebabkan amalan diskriminasi pra-pekerjaan berlaku. SUHAKAM mengesyorkan bahawa larangan mengenai diskriminasi di bawah Perkara 8 (2) Perlembagaan Persekutuan harus dipertahankan.

Selepas Menteri di Jabatan Perdana Menteri (Undang-undang), YB Datuk Liew Vui Keong mengumumkan bahawa Kabinet memutuskan agar semua perkara berkaitan hak asasi manusia, **termasuk pembangunan Pelan Tindakan Kebangsaan mengenai Perniagaan dan Hak Asasi Manusia (NAPBHR), diletakkan di bawah portfolionya, SUHAKAM telah memberikan syor dan input mengenai permulaan dan pembangunan NAPBHR untuk Malaysia.**

SUHAKAM menegaskan pendiriannya untuk memansuhkan Akta Hasutan 1948 dan mengesyorkan agar agenda untuk memperbaharui undang-undang dan penguatkuasaan untuk mengawal kebencian, mengikut piawaian hak asasi manusia antarabangsa dilaksanakan. Ini akan memastikan rasa hormat dan perlindungan kepada hak untuk kebebasan bersuara seperti yang dijamin di bawah Perkara 10 Perlembagaan Persekutuan dan Artikel 19 Perisytiharan Hak Asasi Manusia Sejagat.

SUHAKAM menyokong inisiatif yang dilaksanakan oleh Menteri di Jabatan Perdana Menteri yang menjaga hal ehwal agama dalam pengenalan *Rahmatan lil 'Alamin* dan *Maqasid Syariah*, yang kedua-duanya menekankan prinsip global mengenai promosi dan melindungi hak asasi manusia. Walau bagaimanapun, **SUHAKAM**

mengakui bahawa terdapat keperluan untuk penambahbaikan dasar dan pentadbiran, untuk mengukuhkan pemahaman awam mengenai hubungan positif antara Islam dan hak asasi manusia di Malaysia.

SUHAKAM menyambut baik keputusan kerajaan untuk menghapuskan hukuman mati mandatori bagi 11 kesalahan di bawah Kanun Keseksaan dan Akta Senjata Api (Penalti Lebih Berat) 1971 seterusnya memacu ke arah penghapusan keseluruhan hukuman mati di negara ini. Pesuruhjaya SUHAKAM, Dato' Mah Weng Kwai dilantik sebagai ahli jawatankuasa khas untuk mengkaji dan membuat cadangan kepada menteri mengenai hukuman alternatif kepada hukuman mati dan langkah-langkah peralihan untuk banduan hukuman mati semasa. Susulan itu satu konsultasi diadakan pada bulan Oktober untuk mendapatkan pandangan daripada pihak berkepentingan dan mengemukakan penemuan tersebut kepada Menteri di Jabatan Perdana Menteri (Undang-undang).

SUHAKAM menerima geran tahunan daripada kerajaan di bawah Akta Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Malaysia 1999. Kekangan kewangan yang berkaitan dengan pelantikan kakitangan dan program menghalang SUHAKAM daripada menjalankan atau meneroka isu hak asasi manusia dengan lebih meluas. **Dengan mengambil kira tuntutan yang meningkat dari segi melaksanakan mandatnya oleh kerajaan, masyarakat**

**“ SUHAKAM
mengulangi
seruannya untuk
menubuhkan Sistem
Tetap Pengesanan
Antara Kementerian
untuk koordinasi
yang berkesan
mengenai isu-isu
hak asasi
manusia ”**

sivil dan orang awam, terdapat keperluan mendesak agar geran tahunan SUHAKAM dipertingkatkan seiring dengan tuntutan tersebut.

Kesimpulannya, SUHAKAM menggesa Kerajaan Malaysia untuk komited menerima lebih banyak syor, khususnya yang berkaitan dengan penyertaan kepada baki enam triti hak asasi manusia utama dan penarikan semua reservasi kepada konvensyen yang telah diratifikasi. SUHAKAM mengulangi seruannya untuk menubuhkan Sistem Tetap Pengesanan antara Kementerian untuk koordinasi yang berkesan mengenai isu hak asasi manusia.

Banyak pihak termasuk kementerian, ahli parlimen dan jawatankuasa parlimen, CSO, agensi PBB dan Pelapor Khas, pertubuhan antarabangsa, serta ASEAN melalui AICHR, telah meningkatkan keterlibatan bersama SUHAKAM dalam banyak bidang. Memandangkan skop isu hak asasi manusia yang luas, pertambahan penduduk yang semakin meningkat, ia menjurus kepada peningkatan pelanggaran hak asasi manusia. Oleh itu, SUHAKAM mengalu-alukan kerjasama dalam mencapai objektif yang sama.

SUHAKAM menggesa kerajaan, semua ahli politik dan parlimen untuk mengelakan penggunaan 'hak asasi manusia' sebagai alat untuk keuntungan politik, tetapi sebagai pendekatan dalam memperbaiki kesilapan, sebagai wacana untuk memperjuangkan sebuah masyarakat yang adil, dihormati, saksama dan mampan tanpa meminggirkan mana-mana pihak.

BAB 1

MENERUSKAN MANDAT HAK ASASI MANUSIA

1.1 PENDIDIKAN DAN PROMOSI

LATAR BELAKANG

SUHAKAM terus mewujudkan dan meningkatkan kesedaran masyarakat awam serta menyediakan program pembangunan kapasiti untuk pelbagai peringkat di Malaysia. SUHAKAM juga telah mencapai beberapa kemajuan positif berkenaan dengan visinya tentang hak asasi manusia agar diajar dan diamalkan di sekolah.

Program Amalan Terbaik Hak Asasi Manusia (ATHAM) di sekolah telah diperluaskan ke 246 buah sekolah di seluruh Malaysia menjadikan jumlah keseluruhan sekolah yang terlibat adalah 468 buah. SUHAKAM bersama Kementerian Pendidikan Malaysia (KPM) turut sama membangunkan dan melancarkan dua modul hak asasi manusia untuk murid UPSR dan PT3. SUHAKAM juga terlibat dalam kajian KPM tentang Dasar Pendidikan Kebangsaan. Di samping itu, keterlibatan dengan institusi latihan tempatan, universiti, sektor swasta, kerajaan dan agensi penguatkuasaan telah dilaksanakan serta menunjukkan perkembangan dan pelaksanaan yang positif dengan pertambahan bilangan sesi latihan hak asasi manusia untuk pelatih, bengkel pembangunan kapasiti kempen hak asasi manusia dan modul latihan. Selain itu, SUHAKAM mengukuhkan penglibatan dan perkongsian dengan pihak berkuasa agama dengan tujuan meningkatkan pengetahuan awam tentang prinsip yang saling berkait antara agama dan hak asasi manusia.

SUHAKAM terus mendekati masyarakat akar umbi dan golongan rentan melalui platform SUHAKAM Bersama Masyarakat (SBM) yang mana SUHAKAM dapat berinteraksi secara langsung dengan masyarakat daripada pelbagai latar belakang seperti Orang Asli/Asal, petani, pekerja ladang, nelayan dan orang kurang upaya.

A. PENDIDIKAN DAN LATIHAN

1. KAJIAN SEMULA DASAR PENDIDIKAN NEGARA

Pada 5 Mac, SUHAKAM telah mengemukakan kertas cadangan kajian semula Dasar Pendidikan Negara (DPN) kepada Jawatankuasa Kajian Semula DPN, diketuai oleh Profesor Emeritus Datuk Dr. Ibrahim Bajunid.

Semasa mesyuarat bersama jawatankuasa tersebut, SUHAKAM yang diwakili oleh Pesuruhjaya Datuk Lok Yim Pheng, membentangkan cadangan SUHAKAM yang memfokuskan kepada empat bidang utama iaitu:

- i. pendidikan hak asasi manusia dimasukkan sebagai salah satu objektif polisi tersebut;
- ii. satu Polisi Hak Asasi Manusia, terutamanya dalam bidang pentadbiran dan pengurusan KPM diperkenalkan;
- iii. pendidikan hak asasi manusia diperkenalkan dalam kurikulum dan ko-kurikulum di setiap peringkat pendidikan; dan,
- iv. pentadbiran disiplin di sekolah selari dengan prinsip hak asasi manusia.

Selepas jawatankuasa tersebut menyerahkan laporannya kepada Menteri Pendidikan Malaysia, Dr. Maszlee Malek pada bulan Mei 2019, KPM telah menganjurkan beberapa sesi perbincangan bagi pelaksanaan cadangan jawatankuasa. SUHAKAM telah turut serta dalam sesi tersebut bermula pada 6 hingga 29 November, bagi berkongsi kepakaran dan maklumat berkenaan hak asasi manusia demi penambahbaikan DPN.

Semasa sesi perbincangan tersebut, SUHAKAM mendapati bahawa KPM telah membuat penambahbaikan ke atas Etika Profesyen Perguruan Malaysia yang diubah kepada Etika Guru Malaysia yang mana penghormatan terhadap hak asasi manusia dijadikan sebagai salah satu etika bagi guru. Etika terbaharu ini merupakan panduan untuk para guru di sekolah kerajaan dan swasta. KPM juga akan melaksanakan beberapa penambahbaikan ke atas Kod Etika Perguruan Malaysia supaya selaras dengan kandungan yang termaktub dalam Etika Guru Malaysia. Inisiatif yang ditunjukkan oleh KPM wajar dipuji dan SUHAKAM bersedia untuk membantu KPM dalam penyediaan draf dan pelaksanaan Kod Etika Perguruan Malaysia.

2. PENGENALAN PENDIDIKAN SIVIK DI SEKOLAH

SUHAKAM memuji usaha KPM memperkenalkan semula pendidikan sivik di semua peringkat pra-sekolah, rendah dan menengah menerusi Modul Exemplar Pendidikan Sivik dan Manual Kesedaran Sivik dan Amalan Nilai Murni Murid Semasa Perhimpunan. Semasa Mesyuarat Kumpulan Fokus Sivik yang telah diadakan pada 5 dan 26 Mac, SUHAKAM telah memberikan maklum balas atas draf Modul Exemplar tersebut. Delegasi SUHAKAM yang diketuai oleh Pesuruhjaya Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh telah menyampaikan maklum balas dan cadangan SUHAKAM, antaranya berkaitan maksud yang tepat tentang hak dan tanggungjawab serta maklumat berkenaan konvensyen hak asasi manusia antarabangsa. Mereka turut berkongsi bahan promosi SUHAKAM berkenaan hak asasi manusia. Selain itu, Bahagian Pendidikan Islam (BPI) KPM yang merupakan pihak yang mengetuai Pembangunan Manual Kesedaran Sivik dan Amalan Nilai Murni Murid Semasa Perhimpunan telah mengadakan perbincangan dengan SUHAKAM pada 3 Januari. Program Pendidikan Sivik Peringkat Kebangsaan kemudiannya telah diperkenalkan di sekolah bermula bulan Jun.

Pada 13 Ogos, Perdana Menteri, Tun Dr. Mahathir Mohamad telah melancarkan program Pendidikan Sivik Peringkat Kebangsaan. SUHAKAM telah dijemput ke majlis pelancaran tersebut. Pencapaian yang membanggakan bagi SUHAKAM adalah apabila sebahagian bahan maklumat dan input yang diberikan oleh SUHAKAM telah diintegrasikan ke dalam Modul Exemplar sebagai bahan rujukan dan bacaan.

Pada 27 November, SUHAKAM telah bertemu dengan pihak Institut Pendidikan Guru Malaysia (IPGM) bagi memastikan bakal guru mempunyai pengetahuan hak asasi manusia yang menyeluruh, sejajar dengan aspirasi KPM. Hasil mesyuarat tersebut mendapati kedua-dua pihak telah bersetuju agar SUHAKAM dilibatkan dalam kajian semula silibus IPG yang akan dijalankan pada awal tahun hadapan serta bekerjasama untuk membangunkan modul hak asasi manusia bagi pendidik.

Guru-guru melakukan demonstrasi Jaringan Kasih yang merupakan salah satu aktiviti dalam Modul Hak Asasi Manusia Pasca PT3 semasa program Latihan kepada Jurulatih peringkat Zon Tengah.

3. BENGKEL AMALAN TERBAIK HAK ASASI MANUSIA (ATHAM) DI SEKOLAH DAN LATIHAN KEPADA JURULATIH MODUL HAK ASASI MANUSIA PASCA PENTAKSIRAN TINGKATAN 3 (PT3) / UJIAN PENILAIAN SEKOLAH RENDAH (UPSR)

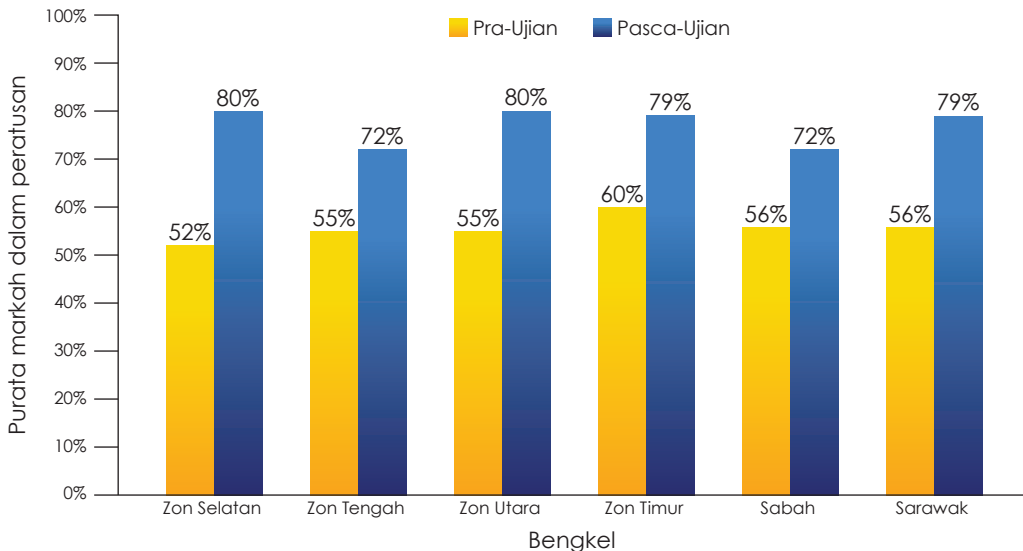
Pada 2019, KPM telah menambah sebanyak 246 buah sekolah baharu dalam program ATHAM, yang menjadikan jumlahnya sebanyak 468 buah sekolah seluruh Malaysia. SUHAKAM dan KPM telah bekerjasama menganjurkan enam bengkel ATHAM bagi mempersiapkan para guru sekolah ATHAM sedia ada dan baharu, dengan pengetahuan hak asasi manusia dan program ATHAM. Guru-guru juga telah dilatih berkenaan pelaksanaan Modul Hak Asasi Manusia Pasca UPSR/PT3. Bengkel yang diadakan adalah seperti berikut:

- i. Zon Selatan (Johor, Negeri Sembilan, Melaka) – 2 hingga 4 Julai di Melaka
- ii. Zon Tengah (Selangor, Kuala Lumpur, Putrajaya) – 15 hingga 17 Julai di Selayang, Selangor
- iii. Zon Utara (Perlis, Kedah, Pulau Pinang, Perak) – 22 hingga 24 Julai di Pulau Langkawi, Kedah
- iv. Zon Timur (Kelantan, Terengganu, Pahang) – 6 hingga 8 Ogos di Kuala Terengganu, Terengganu
- v. pada 18 hingga 20 September di Kuching, Sarawak
- vi. pada 24 hingga 26 September di Kota Kinabalu, Sabah

Kebanyakan peserta adalah terdiri daripada Guru Penolong Kanan Hal Ehwal Murid. Objektif utama bengkel dan latihan kepada jurulatih (ToT) ini bertujuan mempersiapkan para peserta dengan pengetahuan hak asasi manusia; merancang aktiviti untuk dilaksanakan di bawah program ATHAM di sekolah masing-masing; memperkasakan para peserta bagi melaksanakan Modul Hak Asasi Manusia Pasca PT3/UPSR di sekolah; dan, melantik para peserta sebagai jurulatih utama (JU) bagi program ATHAM di peringkat daerah.

Bengkel tersebut dibahagikan kepada empat sesi berbeza iaitu Pengenalan kepada hak asasi manusia dan SUHAKAM; Pengenalan kepada Program ATHAM di Sekolah; dan Pengenalan kepada Konvensyen Mengenai Hak Kanak-kanak (CRC) manakala sesi keempat berkenaan disiplin di sekolah dikendalikan oleh KPM. Semasa TOT, peserta telah dibahagikan mengikut peringkat sekolah; rendah dan menengah. Antara aktiviti yang dibuat adalah melakukan demonstrasi pelaksanaan aktiviti dalam modul dan penerangan tentang CRC berdasarkan pemahaman masing-masing. Bagi mengkaji keberkesanan bengkel tersebut, guru-guru telah diminta untuk mengambil ujian pra dan pasca program berkenaan hak asasi manusia, CRC dan ATHAM.

Graf 1: Purata Markah Ujian pra dan pasca peserta untuk setiap bengkel

Graf 1 menunjukkan purata markah setiap peserta bagi setiap bengkel. Keputusan menunjukkan guru-guru mempunyai pengetahuan asas tentang hak asasi manusia sebelum menyertai bengkel tersebut. Setelah menyertai bengkel, pengetahuan mereka meningkat antara 10 hingga 30 peratus.

Maklum balas yang positif diterima serta cadangan agar program susulan SUHAKAM bagi sesi kongsi pengalaman bersama peserta program. Terdapat juga cadangan agar bengkel seperti ini diadakan sekali atau dua kali setahun. Selain itu, isu kekangan kewangan bagi pelaksanaan program ATHAM di sekolah, termasuk Modul Hak Asasi Manusia Pasca PT3 / UPSR turut dibangkitkan memandangkan sebahagian aktiviti memerlukan guru-guru untuk menyediakan bahan program.

Pesuruhjaya SUHAKAM bergambar bersama-sama kanak-kanak yang menyerahkan salinan Modul Hak Asasi Manusia kepada Pesuruhjaya dan KPM sebelum ia dilancarkan secara rasmi oleh Pengarah Bahagian Pengurusan Sekolah Harian, Dato' Mohd Jamil Mohamed, sempena sambutan Hari Hak Asasi Manusia pada 10 Disember.

4. LATIHAN KEPADA JURULATIH UNTUK PENSYARAH UNIVERSITI SELANGOR (UNISEL)

Berdasarkan Memorandum Persefahaman yang ditandatangani oleh SUHAKAM dan UNISEL pada tahun 2017 adalah pengenalan

kepada kursus hak asasi manusia kepada pelajar UNISEL sebagai subjek elektif.

Sebagai langkah untuk memastikan para pensyarah mempunyai pengetahuan hak asasi manusia yang mencukupi, SUHAKAM telah menganjurkan ToT kepada 20 orang pensyarah dari Fakulti Pengajian Am UNISEL Kampus Shah Alam pada 26 hingga 27 Februari. ToT tersebut telah dirasmikan oleh Pesuruhjaya SUHAKAM, Datuk Lok Yim Pheng, disusuli sesi 'Pengenalan kepada Hak Asasi Manusia dan Fungsi SUHAKAM', 'Triti Hak Asasi Manusia Antarabangsa', 'Hak Asasi Manusia dalam Konteks Malaysia' dan 'Isu Semasa Hak Asasi Manusia'. ToT selama 2 hari tersebut diakhiri dengan lawatan ke Depot Tahanan Imigresen Bukit Jalil untuk memberi pendedahan kepada peserta tentang realiti di pusat tahanan dan aspek hak asasi manusia yang berkaitan.

Suatu pencapaian membanggakan apabila dimaklumkan bahawa UNISEL telah mula menawarkan kursus hak asasi manusia bermula bulan April 2019 dan seramai 34 orang pelajar diploma menjadi kumpulan pertama yang mengambil kursus tersebut pada tahun ini.

5. BENGKEL HAK ASASI MANUSIA KEPADA PENTADBIR SEKOLAH TAHFIZ

Bengkel kepada pentadbir sekolah tahfiz di Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur yang diadakan pada 3 hingga 4 Disember 2018 merupakan satu kejayaan. Susulan itu, SUHAKAM telah bekerjasama dengan Jabatan Agama Islam Selangor (JAIS) dan Persatuan Institusi Tahfiz Al-Quran Negeri Selangor (PITAS) untuk menganjurkan bengkel untuk para pentadbir sekolah tahfiz di Selangor pada 22 hingga 23 April 2019 di Shah Alam, Selangor.

Seramai 60 pentadbir sekolah tahfiz di Selangor menyertai bengkel ini yang dibahagikan kepada enam sesi 'Pengenalan kepada SUHAKAM dan Hak Asasi Manusia' dan 'Pengenalan kepada Konvensyen Mengenai Hak Kanak-kanak' oleh SUHAKAM; 'Aspek Keselamatan Bangunan' oleh Jabatan Bomba dan Penyelamat Selangor; 'Aspek Kesihatan Sekolah Tahfiz Swasta' oleh Jabatan Kesihatan Negeri Selangor; 'Pentadbir Tahfiz Cemerlang' oleh PITAS; dan 'Pendaftaran Sekolah Tahfiz Swasta' oleh JAIS.

Antara perkara yang dibangkitkan oleh peserta adalah:

- a. Kesukaran untuk mendaftarkan sekolah dengan jabatan agama berpunca daripada beberapa faktor seperti prosedur pendaftaran yang rumit; kegagalan memenuhi syarat yang ditetapkan oleh pihak berkuasa tempatan, khususnya berkaitan status tanah; dan bantahan masyarakat setempat yang menentang penubuhan sekolah tahfiz di kawasan mereka; dan
- b. Kejadian buli di sekolah tahfiz dan keperluan pihak berwajib untuk menyediakan bantuan kewangan bagi tujuan pemasangan kamera litar tertutup (CCTV) di sekolah, serta pembangunan prosedur operasi standard (SOP) untuk melaporkan masalah buli.

6. BENGKEL HAK ASASI MANUSIA UNTUK PEGAWAI JAKOA

SUHAKAM telah menganjurkan bengkel ini di Seremban pada 28 hingga 30 April 2019. Bengkel ini dibiayai sepenuhnya oleh dana Kesatuan Eropah berlangsung selama tiga hari dihadiri seramai 49 orang pegawai Jabatan Kemajuan Orang Asli (JAKOA). Objektif bengkel adalah untuk meningkatkan kesedaran dan memperkukuhkan pemahaman pegawai JAKOA berhubung hak asasi manusia. Selain itu, ia turut menyediakan ruang kepada para peserta untuk bertukar pandangan serta pengetahuan tentang hak asasi manusia. Dr. Juli Edo, Ketua Pengarah JAKOA yang baharu turut menghadiri bengkel ini.

Bengkel ini merangkumi lapan sesi, lima sesi pertama adalah berkenaan 'Pengenalan kepada SUHAKAM', 'Pengenalan kepada Hak Asasi Manusia, UDHR dan Instrumen Utama Hak Asasi Manusia Antarabangsa', 'Hak Orang Asli/Asal Menurut Deklarasi Pertubuhan Bangsa-Bangsa Bersatu Terhadap Orang Asal (UNDRIP)', 'Pengenalan kepada Konvensyen Terhadap Penghapusan Semua Bentuk Diskriminasi Terhadap Wanita (CEDAW)', dan 'Pengenalan kepada Konvensyen Mengenai Hak Kanak-kanak'. Bagi sesi seterusnya, peserta bengkel berbincang mengenai cabaran yang dihadapi; kajian kes bertujuan menambah baik pelaksanaan elemen hak asasi manusia semasa mengendalikan isu Orang Asli; dan tayangan filem pendek yang berkisar isu Orang Asli.

Terdapat peserta yang menyuarakan kebimbangan mengenai penggunaan istilah "Orang Asli" dan "Orang Asal". Mereka berpandangan bahawa salah faham ini berlaku dalam kalangan

masyarakat dan juga agensi kerajaan apabila banyak pihak menganggap bahawa JAKOA turut bertanggungjawab terhadap masyarakat Orang Asal di Sabah dan Sarawak. Antara cadangan yang dikemukakan adalah perihal pentingnya mengenalpasti agensi atau badan yang bertanggungjawab mengenai Orang Asal seterusnya dihebahkan kepada umum untuk mengelakkan kekeliruan.

Secara keseluruhannya, para peserta mempunyai perasaan ingin tahu, memberi kerjasama yang baik dan melibatkan diri dengan aktif, sekaligus menjadi penyumbang kepada kejayaan bengkel ini. SUHAKAM berhasrat untuk menganjurkan bengkel bersama JAKOA pada masa akan datang.

7. BENGKEL HAK ASASI MANUSIA UNTUK PEGAWAI PENGUATKUASA AGENSI ANTIDADAH KEBANGSAAN (AADK) ZON TIMUR

SUHAKAM telah menganjurkan satu bengkel hak asasi manusia melibatkan pengarah pusat pemulihan AADK pada tahun 2018. Semasa bengkel, terdapat cadangan agar bengkel yang sama turut diadakan kepada pegawai penguatkuasa AADK. Susulan itu, SUHAKAM telah mengaturkan pertemuan bersama Timbalan Ketua Pengarah AADK (Operasi), Dato' Izhar Bin Abu Talib, pada 24 April tahun ini. Mesyuarat tersebut bersetuju untuk menganjurkan beberapa siri bengkel hak asasi manusia untuk pegawai penguatkuasa AADK. Hasilnya, satu bengkel selama tiga hari telah diadakan pada 23 hingga 25 September di Cherating, Pahang. Seramai 39 peserta yang terdiri daripada Ketua Unit, Pejabat AADK Negeri dan Daerah, serta pegawai yang menjaga lokap AADK di Kelantan, Terengganu dan Pahang menyertai bengkel tersebut.

Objektif bengkel adalah untuk meningkatkan kefahaman dan kepakaran pegawai AADK berkenaan hak asasi manusia dan berkongsi maklumat tentang piawaian hak asasi manusia antarabangsa. Aspek polisi, kemudahan, kebajikan dan cabaran yang dihadapi yang mana ia mungkin menjadi penghalang kepada pematuhan untuk melaksanakan hak asasi manusia semasa menjalankan tugas serta langkah-langkah untuk memperkukuhkan amalan hak asasi manusia dalam kalangan pegawai AADK turut dibincangkan.

Selain membangkitkan mengenai hak tahanan, peserta menyuarakan beberapa isu kritikal berkenaan hak mereka, seperti keselamatan pegawai AADK yang menjalankan serbuan dan tangkapan. SUHAKAM dimaklumkan bahawa mereka tidak mempunyai alatan keselamatan seperti jaket kalis peluru atau baton. Pegawai juga perlu melakukan beberapa tugas yang lain dalam satu masa kerana kekangan jumlah kakitangan di Pejabat AADK Daerah. Aspek fizikal seperti pejabat yang lebih lengkap, pusat tahanan, mesin pencetak, CCTV, bilik fail dan kenderaan rasmi juga perlu dinaiktaraf.

SUHAKAM telah pun memaklumkan semua isu yang dibangkitkan kepada Ketua Pengarah AADK serta menggesa AADK untuk memastikan hak pegawai kepada persekitaran kerja yang selamat dengan menyediakan kelengkapan yang sepatutnya. Gesaan ini adalah selari dengan Artikel 23 Perisytiharan Hak Asasi Manusia Sejagat (UDHR) dan Artikel 7 Konvensyen Antarabangsa Hak Ekonomi, Sosial dan Budaya (ICESCR).

8. BENGKEL HAK ASASI MANUSIA UNTUK KETUA BAHAGIAN SIASATAN JENAYAH DAERAH ZON TIMUR

Susulan maklum balas positif yang diterima semasa 'Bengkel Hak Asasi Manusia kepada Ketua Bahagian Siasatan Jenayah Daerah (KBSJD)' zon tengah dan utara Semenanjung Malaysia, serta di Malaysia Timur, SUHAKAM telah menganjurkan bengkel yang sama di zon timur (Kelantan, Pahang dan Terengganu) pada 4 hingga 6 Disember 2019 di Kuala Terengganu. Bengkel ini dihadiri seramai 40 orang KBSJD memfokuskan keadaan penggunaan kekerasan oleh agensi penguatkuasaan, kematian dalam tahanan dan prinsip hak asasi manusia.

Semasa bengkel ini, peserta berkongsi tentang masalah yang dihadapi oleh pegawai penyiasat (IO) iaitu kekurangan fasiliti atau kelengkapan seperti komputer riba, mesin pencetak dan kertas, kenderaan polis dan sebagainya. Kekurangan ini amat memberi kesan kerana pada masa yang sama pihak pengurusan atasan PDRM dan masyarakat meletakkan harapan yang tinggi kepada IO. Secara tidak langsung keadaan ini memberi tekanan kepada pegawai dan boleh mengganggu prestasi kerja. Oleh sebab itu, mereka mencadangkan agar SUHAKAM turut melihat aspek hak asasi manusia IO dan membantu menyelesaikannya.

Peserta bengkel bersama penceramah dan sekretariat SUHAKAM selepas tamat bengkel. Turut hadir SAC Azmi bin Adam (barisan hadapan lima dari kiri), Ketua Penolong Pengarah, Bahagian Latihan, Jabatan Pengurusan Bukit Aman.

Bagi tujuan pemahaman dan pengetahuan berkenaan hak asasi manusia, kesemua peserta diminta melalui dua jenis ujian, iaitu pra dan pasca program. Hasil daripada kedua-dua ujian itu mendapati wujudnya jurang perbezaan yang ketara daripada segi markah ujian sebelum dan selepas program dijalankan. Purata markah jawapan yang betul bagi pra-program adalah sebanyak 75.2% manakala pasca-program mencatatkan purata markah sebanyak 93.4%. Sepanjang bengkel berlangsung, peserta telah menunjukkan minat yang mendalam dan berinteraksi secara aktif dengan penceramah. Bengkel tersebut telah menyediakan ruang kepada SUHAKAM dan peserta untuk bertukar pandangan tentang hak asasi manusia dan bidang kepolisan.

9. PROGRAM PENDIDIKAN HAK ASASI MANUSIA DI UNIVERSITI UTARA MALAYSIA (UUM)

Program ini telah diadakan pada 15 Oktober sebagai salah satu aktiviti yang telah dirancang di bawah MoU dalam tempoh dua tahun. Objektif

program adalah untuk mendedahkan peserta dengan pengetahuan hak asasi manusia, selain meningkatkan kesedaran mengenai peranan mereka mempromosi dan memelihara hak asasi manusia. Seramai 70 orang pelajar Fakulti Pengajian Antarabangsa UUM, 10 orang murid Tingkatan 4 SMK Bandar Baru Sintok dan 10 orang murid Tingkatan 6 SMK Changlun menyertai program ini.

Program dibahagikan kepada dua bahagian iaitu taklimat tentang SUHAKAM dan hak asasi manusia disusuli perbincangan dalam kumpulan. Peserta diminta untuk membincangkan peranan sebagai pelajar dalam mempromosi dan memelihara hak asasi manusia. Seterusnya, setiap kumpulan perlu membentangkan hasil perbincangan masing-masing. Antara cadangan yang dibangkitkan adalah:

- i. medium media sosial seperti Twitter dan Instagram perlu dimanfaatkan untuk mempromosikan hak asasi manusia kepada pengikut masing-masing;
- ii. setiap individu perlu lebih peka terhadap sebarang pelanggaran hak asasi manusia dan melaporkan perkara tersebut kepada pihak berkuasa atau SUHAKAM;
- iii. memilih pemimpin atau wakil pelajar yang memperjuangkan hak asasi manusia semasa Pemilihan Majlis Perwakilan Pelajar;
- iv. mendidik anak muda tentang hak asasi manusia menerusi program khidmat masyarakat; dan
- v. menubuhkan kelab hak asasi manusia di sekolah dan universiti.

Peserta juga berkongsi pendapat dan beriteraksi dalam sesi soal jawab dengan penceramah. Beberapa soalan berhubung pendirian Kerajaan Malaysia berkenaan hukuman mati dan sebatan, dan kebebasan beragama dibangkitkan. Turut disentuh tentang tindakan yang diambil oleh Pertubuhan Bangsa-Bangsa Bersatu (PBB) terhadap negara yang melanggar hak asasi manusia dan sistem PBB yang dikatakan sebagai kurang berkesan.

10. JEMPUTAN UNTUK MENYAMPAIKAN LATIHAN DAN CERAMAH HAK ASASI MANUSIA

SUHAKAM juga telah menerima beberapa jemputan daripada agensi kerajaan dan organisasi untuk menyampaikan latihan dan ceramah tentang topik hak asasi manusia. Butiran lanjut seperti dalam Jadual 1.

Selain itu, SUHAKAM turut menerima kunjungan atau lawatan sambil belajar dari universiti tempatan dan antarabangsa yang ingin mengetahui tentang SUHAKAM dan peranannya dalam mempromosi dan memelihara hak asasi manusia di Malaysia iaitu daripada pelajar UiTM kampus Samarahan, Sarawak (21 Februari), Universiti RMIT, Australia (13 Jun) dan pelajar pelatih Jabatan Bantuan Guaman (27 Ogos).

Jadual 1: Senarai jemputan latihan dan ceramah hak asasi manusia

Bil.	Tajuk/Topik	Tarikh	Tempat
1.	Ceramah hak asasi manusia kepada pegawai Sime Darby, anjuran Sime Darby.	23 Januari	Pejabat Sime Darby, Ara Damansara, Selangor.
2.	Bengkel hak asasi manusia kepada pegawai penjara anjuran Penjara Penor.	29 Januari	Penjara Penor, Kuantan, Pahang.
3.	Ceramah hak asasi manusia bertajuk 'Peranan SUHAKAM dalam Isu Hak Asasi Manusia di Malaysia' dan 'Isu Hak Asasi Manusia Semasa' kepada Pelatih Kadet Inspektor Polis yang sedang menjalani sesi Kursus Asas Latihan Kepolisan (PLAK) Bilangan 4, siri 3/2018, anjuran Polis Diraja Malaysia.	19 Februari	Pusat Latihan Polis Malaysia (PULAPOL), Kuala Lumpur.
4.	Seminar Hak Asasi Manusia dan Anti-Rasuah kepada Salcon Engineering Bhd. anjuran Salcon Engineering.	13 Mac	Pejabat Salcon, Subang Jaya, Selangor.
5.	Taklimat hak asasi manusia kepada Pelatih Kursus Sijil Asas Pengurusan Penjara 01/2019 anjuran Jabatan Penjara.	3 April	Pusat Latihan Pegawai Penjara (PULAPEN), Taiping, Perak.
6.	Taklimat hak asasi manusia kepada Pelatih Kursus Sijil Asas Pengurusan Penjara 01/2019 anjuran Jabatan Penjara.	4 April	Pusat Latihan Pegawai Penjara (PULAWIS) Zon Selatan, Kluang, Johor.

Bil.	Tajuk/Topik	Tarikh	Tempat
7.	Ceramah berkenaan Hak kepada Keselamatan dan Anti Buli anjuran MRSM Kulim.	19 April	MRSM Kulim, Kulim, Kedah.
8.	Taklimat ATHAM kepada Pegawai Jabatan Pendidikan Negeri anjuran KPM.	25 April	Klang, Selangor.
9.	Ceramah hak asasi manusia bertajuk "Latihan Bantuan Guaman untuk Kumpulan Orang Asli di Perak".	8 Mei	Gerik, Perak.
10.	Taklimat dan pembangunan modul untuk Pusat Latihan Orang Asli.	21 – 23 Jun	Kuala Lipis, Pahang.
11.	Ceramah hak asasi manusia kepada pelajar MRSM Tun Ghazali Shafie.	24 Jun	MRSM Tun Ghazali Shafie, Kuala Lipis, Pahang.
12.	Kursus Orang Asli: Hak dan Isu Undang-undang	9 – 10 Julai	ILKAP, Bangi, Selangor.
13.	Ceramah pendidikan kesihatan seksual kepada kanak-kanak Orang Asli.	19 Oktober	Kampung Paya Mengkuang, Temerloh, Pahang.
14.	Ceramah 'Kematian dalam Tahanan' dan 'Pengenalan kepada Peraturan Mandela' semasa Kursus Penahanan dalam Operasi Keselamatan anjuran Pusat Wilayah Undang-undang Tentera dan Undang-undang Kemanusiaan Antarabangsa.	24 Oktober	Universiti Pertahanan Nasional Malaysia (UPNM), Sungai Besi, Kuala Lumpur.
15.	Ceramah hak asasi manusia kepada Ketua Polis Daerah di Seminar Dwi-tahunan Ketua Polis Daerah 2019 anjuran Polis Diraja Malaysia.	30 Oktober	Pusat Latihan Polis, Cheras, Kuala Lumpur.

Bil.	Tajuk/Topik	Tarikh	Tempat
16.	Ceramah hak asasi manusia kepada pegawai Institut Pendidikan Guru Malaysia.	1 November	Cyberjaya, Selangor.
17.	Ceramah berkenaan UNDRIP di 'Perhimpunan Kumpulan Tindakan Tempatan Perlindungan Tanah Adat'.	2 November	Ladang CARE, Chenderiang, Perak.
18.	Ceramah berkenaan SUHAKAM dan instrumen hak asasi manusia kepada pelajar Universiti Malaya sempena Bengkel Aktivis Hak Asasi Manusia anjuran SUARAM.	16 November	Fakulti Sains Sosial, Universiti Malaya.

B. PROMOSI DAN KEMASYARAKATAN

1. DIALOG SERANTAU MENGENAI PENYERTAAN MALAYSIA KEPADA UNCAT DAN PROGRAM SAMPINGAN

Susulan beberapa siri program mengenai Konvensyen Menentang Penyeksaan dan Hukuman Lain yang Zalim, Tidak Berperikemanusiaan atau Menjatuhkan Maruah (UNCAT) yang diadakan pada 2017 dan 2018, SUHAKAM menyedari keperluan untuk meneliti amalan terbaik daripada negara-negara lain dalam menangani halangan ke arah penyertaan UNCAT di peringkat domestik. SUHAKAM dengan pembiayaan daripada Kesatuan Eropah (EU) telah menjadi tuan rumah dialog serantau mengenai UNCAT pada 8 Julai di Kuala Lumpur. Dialog ini bertujuan untuk berkongsi amalan terbaik mengenai penyertaan dan pelaksanaan UNCAT antara negara anggota ASEAN dan OIC yang berkaitan, serantau dan pakar antarabangsa.

Dialog ini telah dirasmikan oleh YB Mohamed Hanipa Maidin, Timbalan Menteri di Jabatan Perdana Menteri (Undang-undang), dihadiri wakil daripada agensi kerajaan, organisasi masyarakat sivil, Institusi Hak Asasi Manusia Kebangsaan, ahli akademik, pengamal perubatan, serta komuniti keagamaan.

Isu dan Syor:

- i. Malaysia harus mencontohi negara Islam yang lain seperti Indonesia dan Maghribi yang telah membuat kemajuan dalam usaha anti-penyeksaan melalui pembangunan mekanisme pencegahan penyeksaan, atau pengenalan undang-undang anti-penyeksaan di peringkat domestik.
- ii. Anggapan bahawa Islam dan UNCAT adalah tidak selari, tidak harus menjadi halangan bagi Malaysia untuk meratifikasi atau menyertai UNCAT kerana ironinya ajaran Islam melarang penyeksaan dan kekejaman.
- iii. Kerajaan perlu mengkaji keserasian undang-undang domestik yang sedia ada dengan UNCAT dan meminda sebagaimana perlu, atau menggubal undang-undang baharu untuk melaksanakan prinsip UNCAT. Perundangan adalah langkah penting ke arah pelaksanaan sesebuah konvensyen.

- iv. Isu yang berlanjutan saban tahun iaitu kesesakan penjara perlu diberi perhatian kerana ia cenderung menyebabkan insiden penyeksaan dan/atau kekejaman di tempat tahanan.
- v. Penyokong anti-penyeksaan perlu mewujudkan naratif positif untuk memberi gambaran yang berkesan bahawa masyarakat menolak sebarang bentuk penyeksaan walaupun pengaruh budaya, mungkin menganggap penyeksaan boleh diterima.
- vi. Rangka kerja undang-undang sahaja tidak mencukupi untuk mencegah penyeksaan tanpa pelaksanaan jitu. Maka adalah penting untuk mewujudkan langkah-langkah pelaksanaan yang boleh dilakukan melalui latihan dan perlindungan prosedur dalam agensi penguatkuasaan.
- vii. Latihan hak asasi manusia untuk pegawai penguatkuasa tidak boleh bersifat umum tetapi memberi fokus misalnya latihan tentang cara mengendalikan temu bual penyiasatan sebagai satu kaedah siasatan.
- viii. Adalah penting untuk NHRI seperti SUHAKAM mengukuhkan hubungan kerja mereka dengan agensi kerajaan dalam mencegah penyeksaan dan amalan kekejaman melalui MoU atau perjanjian lain seperti yang dilaksanakan oleh NHRI Indonesia.
- ix. Masyarakat sivil boleh meneruskan advokasi dengan menyerahkan laporan kepada Jawatankuasa menentang Penyeksaan PBB (Jawatankuasa CAT) dalam tempoh pelaporan. Adalah penting bagi CSO untuk mewujudkan hubungan baik dengan Parlimen bertujuan memperhebatkan usaha melobi.
- x. Agensi kerajaan, NHRI dan CSO yang memerlukan pembangunan kapasiti harus mendapatkan bantuan daripada Pejabat Pesuruhjaya Tinggi Hak Asasi Manusia (OHCHR) berkenaan latihan mengenai triti antarabangsa atau proses meratifikasi dan bantuan kewangan tertentu.

Dialog Serantau mengenai Penyertaan Malaysia kepada UNCAT pada 8 Julai.

Turut berlangsung adalah pelancaran Pameran Seni “Kartunis Menentang Penyeksaan” yang disifatkan tepat pada masanya. Pameran yang dibiayai EU ini mempamerkan koleksi hasil seni oleh kartunis, dalam dan luar negara. SUHAKAM menggunakan seni sebagai medium kreatif untuk menyampaikan naratif positif tentang UNCAT dan sifat penyeksaan/penganiayaan yang tidak dapat diterima. Hal ini meningkatkan kesedaran perihal pentingnya pelbagai saluran digunakan untuk meningkatkan kesedaran.

Pelancaran Pameran Seni ‘Kartunis Menentang Penyeksaan’.

Pada 10 Julai, SUHAKAM bertindak sebagai pemudah cara semasa mesyuarat peringkat tinggi antara Ahli Jawatankuasa CAT, Encik Abdelwahab Hani, dan pakar rujuk dari Maghribi, Indonesia, *Convention Against Torture Initiatives* (CTI) dan *Association for the Prevention of Torture* (APT) untuk bertukar pandangan mengenai penyertaan dan pelaksanaan UNCAT.

SUHAKAM juga menganjurkan bengkel mengenai "*Optional Protocol to the Convention Against Torture*" (OP-CAT) dan Mekanisme Pencegahan Kebangsaan (NPM) yang dimudah cara oleh wakil APT. Bengkel ini dihadiri oleh kakitangan SUHAKAM serta wakil daripada Bahagian Hal Ehwal Undang-Undang, Jabatan Perdana Menteri dan Jabatan Integriti dan Pematuhan Standard (JIPS) Polis Diraja Malaysia.

2. PENYERTAAN AWAM DAN KEMASYARAKATAN

a) Program SUHAKAM Bersama Masyarakat (SBM)

Pada tahun ini, SUHAKAM mendekati kumpulan masyarakat seperti nelayan, komuniti peladang dan pekebun kecil getah dengan kerjasama Lembaga Kemajuan Tanah Persekutuan (FELDA), Lembaga Kemajuan Ikan Malaysia (LKIM) dan Pihak Berkuasa Kemajuan Pekebun Kecil Perusahaan Getah (RISDA). Sebanyak enam buah SBM telah diadakan iaitu:

- i. Komuniti peladang di FELDA Kampung Soeharto, Hulu Selangor (6 Mac)
- ii. Komuniti nelayan di Port Dickson, Negeri Sembilan (10 April)
- iii. Komuniti nelayan di Tumpat, Kelantan (19 Ogos)
- iv. Komuniti peladang di FELDA Mempaga, Raub, Pahang (17 Oktober)
- v. Pekebun kecil getah di Segamat, Johor (30 Oktober)
- vi. Pekebun kecil getah di Baling, Kedah (29 November)

Isu Berbangkit

i. Peneroka FELDA

Para peneroka umumnya tidak berpuas hati terhadap pentadbiran semasa yang tidak memenuhi janji manifesto iaitu menyediakan kebajikan dalam bentuk bantuan kewangan khusus.

Turut dibangkitkan adalah kebimbangan mengenai kelewatan pihak FELDA untuk membayar pendahuluan bulanan. Kelewatan ini telah menimbulkan pelbagai kerumitan terhadap peneroka dan ahli keluarga. Bayaran pendahuluan ini terdiri daripada Bayaran Sara Hidup dan Pendahuluan Hasil yang kedua-duanya datang dalam bentuk pinjaman kepada peneroka FELDA di bawah program penanaman semula kelapa sawit. Selain penangguhan bayaran, masalah kekurangan hasil kelapa sawit turut membebankan sehingga menyukarkan pembayaran balik pinjaman.

Para peneroka juga menyatakan agar hasil laporan siasatan ke atas dakwaan salah urus kewangan oleh FELDA dimaklumkan kepada mereka serta berharap pihak kerajaan mempercepatkan proses penyiasatan supaya peneroka mendapat penjelasan tentang punca permasalahan yang dihadapi oleh FELDA.

ii. Bayaran balik pinjaman penanaman semula sawit FELDA

Peserta menyuarakan kebimbangan terhadap pembayaran balik skim pinjaman untuk penanaman semula kelapa sawit yang ditawarkan oleh kerajaan kepada penanam kelapa sawit atau pekebun kecil, terutamanya golongan yang lebih berusia. Beban hutang pinjaman dan penurunan harga minyak sawit terutama kepada mereka yang lanjut usia amat mengusarkan mereka.

iii. Kesan aktiviti perlombongan dan kuari

Peserta FELDA Tersang menyatakan kebimbangan terhadap aktiviti perlombongan emas yang dijalankan di Tersang, Raub kerana menjejaskan alam sekitar dan masyarakat setempat. Peserta dari Baling turut menyuarakan kebimbangan sama mengenai aktiviti kuari di Kupang. Hal ini telah mengakibatkan hakisan dan tanah runtuh sekaligus menimbulkan kebimbangan keselamatan kepada alam sekitar dan penduduk berdekatan.

iv. Kesan penurunan harga komoditi

Peserta sektor perladangan termasuk pekebun kecil getah dan peneroka FELDA bimbang terhadap penurunan harga komoditi khususnya kelapa sawit dan getah. Ia memberi kesan secara langsung kepada kehidupan lebih-lebih lagi dengan kenaikan kos sara hidup. Mereka menyeru kerajaan untuk mengambil tindakan segera bagi mengatasi isu ini dan memberi bantuan kepada kumpulan yang terlibat terutamanya pekebun kecil yang kebanyakannya berpendapatan rendah.

v. Kebajikan nelayan

Komuniti nelayan menyatakan rasa tidak puas hati mereka terhadap tindakan kerajaan mengurangkan Elaun Sara Hidup daripada RM300.00 kepada RM200.00.

Selain itu, turut dibangkitkan mengenai beban yang ditanggung oleh para nelayan yang memiliki bot yang dilesenkan di bawah kategori C1 dan C2 akibat kenaikan harga minyak. Walaupun LKIM menyediakan subsidi minyak untuk mengurangkan kos operasi, subsidi itu sepatutnya diberikan tanpa mengira saiz atau kategori bot. Para nelayan berharap agar kerajaan akan mengkaji semula kadar subsidi bahan api secara kerap mengikut keadaan ekonomi semasa.

vi. Projek Pembangunan 'Malaysia Vision Valley (MVV) 2.0'

Komuniti nelayan Port Dickson menyatakan bantahan terhadap projek pembangunan MVV 2.0 oleh Kerajaan Negeri Sembilan. Pemahaman mereka bahawa projek itu akan melibatkan penambakan kira-kira 8,000 hektar tanah pantai dari Chuah hingga ke Batu 4, Port Dickson seterusnya akan memberi kesan negatif terhadap alam sekitar dan kehidupan masyarakat nelayan.

Pemaju projek pernah mengadakan taklimat tetapi maklumat yang diberikan tidak menyeluruh. Oleh itu, nelayan menggesa kerajaan untuk memastikan maklumat yang berkaitan projek itu, termasuk pelan infrastruktur yang dicadangkan, dikongsi sepenuhnya dengan masyarakat setempat.

vii. Akses kepada pendidikan

Isu mengenai nasib kanak-kanak tanpa kewarganegaraan dan tanpa dokumen di Malaysia turut menjadi perhatian. Kanak-kanak ini dinafikan hak kepada pendidikan kerana tidak mempunyai dokumen pengenalan seperti sijil kelahiran dan kad pengenalan. Peserta berharap kerajaan akan menangani isu ini untuk memastikan kanak-kanak ini dapat menerima pendidikan yang sempurna di sekolah.

Terdapat peserta menyuarakan kebimbangan mereka mengenai kualiti dan polisi pendidikan yang diterima oleh kanak-kanak di Tumpat, Kelantan. Mereka bertanya adakah usaha akan dibuat oleh pihak berkepentingan untuk meningkatkan prestasi pendidikan kanak-kanak sekolah di Tumpat agar setanding dengan sekolah di bandar.

viii. Akses kepada air yang mencukupi dan bersih

Peserta dari FELDA Tersang, Pahang, dan Baling, Kedah, menyuarakan kebimbangan terhadap gangguan berulang bekalan air yang menyebabkan mereka mengalami kesulitan dalam urusan seharian.

Selain itu kebimbangan yang timbul adalah akses kepada air bersih. Walaupun Pendapatan Garis Kemiskinan (PGK) mencerminkan kadar kemiskinan yang rendah di Malaysia, realitinya masih terdapat masyarakat orang asli tidak mendapat akses kepada air yang bersih.

ix. Hak asasi pesalah dadah

Isu hak pengguna dadah untuk mengundi dan mantan pengguna dadah untuk bekerja dibangkitkan. Berkenaan hak mengundi, wakil Suruhanjaya Pilihan Raya (SPR) menjelaskan bahawa setiap individu, termasuk tahanan dan mereka yang disabitkan dengan kesalahan dadah, mempunyai hak untuk mengundi. Walau bagaimanapun, disebabkan ketiadaan mekanisme yang betul dan atas alasan keselamatan, golongan ini tidak dibenarkan meninggalkan sel untuk mengundi.

Terdapat juga kebimbangan mengenai halangan yang dihadapi oleh mantan pesalah dadah dalam mendapatkan pekerjaan walaupun mereka telah menjalani program pemulihan. Hal ini timbul disebabkan persepsi negatif oleh masyarakat.

Delegasi SUHAKAM bersama komuniti nelayan di Port Dickson, Negeri Sembilan pada 10 April.

b) Pameran

SUHAKAM telah mengadakan 28 pameran dalam pelbagai acara sama ada anjuran SUHAKAM atau organisasi lain. Butiran pameran dalam Jadual 2.

Jadual 2: Senarai pameran

Bil.	Tarikh	Penganjur	Butiran
1.	11 Januari	Pejabat Ketua Pendaftar Mahkamah Persekutuan Malaysia	Diadakan bersempena dengan program "Pembukaan Tahun Perundangan 2019" di Putrajaya.
2.	20 Januari	Persatuan Penduduk Tropicana Petaling Jaya	Diadakan bersempena dengan program "TRA Bazaar" Persatuan Penduduk di Tropicana Golf and Country Resort.
3.	23 Januari	Sime Darby Property	Diadakan bersempena dengan program "Lunch and Learn: Business and Human Rights" di Ara Damansara, Petaling Jaya.

Bil.	Tarikh	Penganjur	Butiran
4.	6 Mac	SUHAKAM	Diadakan bersempena program SUHAKAM Bersama Masyarakat di FELDA Soeharto, Hulu Selangor, Selangor.
5.	18 Mac	SUHAKAM	Diadakan bersempena program "Seminar Rumah Ibadat Mesra OKU" di Kuala Lumpur.
6.	23 Mac	SUHAKAM	Diadakan bersempena program "2019 Judicial Colloquium: Applying International Human Rights Principles/Norms in Judicial Processes" di Kuala Lumpur.
7.	30 Mac	Universiti HELP	Diadakan bersempena program "The 2nd Tan Sri Dato' Seri Dr. Abdul Malek Law Students' Conference 2019" di Subang Bestari, Selangor.
8.	10 April	SUHAKAM	Diadakan bersempena program SUHAKAM Bersama Masyarakat di Port Dickson, Negeri Sembilan.
9.	28 April	Jawatankuasa Kawasan Rukun Tetangga (KRT), Perumahan Awam Seri Negeri Sembilan, Bandar Baru Sentul	Diadakan bersempena "Program Pencegahan Dadah dan Kesedaran Bahaya Rokok" di Kuala Lumpur.
10.	17 Mei	Jabatan Pembangunan Wanita	Diadakan bersempena program "Authorities Helping Women" di Kuala Lumpur.
11.	24 Jun	SUHAKAM	Diadakan bersempena program "National High-Level Dialogue on Business and Human Rights" di Putrajaya.

Bil.	Tarikh	Penganjur	Butiran
12.	25 Jun	Jabatan Pembangunan Wanita	Diadakan bersempena program "Sesi Dialog YB Puan Hannah Yeoh, Timbalan Menteri Pembangunan Wanita, Keluarga dan Masyarakat bersama Ibu Tunggal dan Program Autoriti Bersama Wanita" di Kuala Lumpur.
13.	8 Julai	SUHAKAM	Diadakan bersempena program bertajuk "Dialog Serantau Mengenai Penyertaan Malaysia kepada UNCAT" di Kuala Lumpur.
14.	5 – 6 Ogos	Majlis Anti-pemerdagangan Orang dan Antipenyeludupan Migran (MAPO) dan <i>Joining Hands Against Modern Slavery (JHAMS)</i>	Diadakan bersempena program " <i>1st National Conference on Anti-Trafficking in Persons 2019</i> " di Kuala Lumpur.
15.	9 – 10 Ogos	Jaringan Kampung Orang Asli Pahang (JAKOAP)	Diadakan bersempena program "Sambutan Hari Orang Asal Sedunia Peringkat Negeri Pahang" di Bera, Pahang.
16.	19 Ogos	SUHAKAM	Diadakan bersempena program SUHAKAM Bersama Masyarakat di Tumpat, Kelantan.
17.	25 Ogos	Persatuan Penduduk Taman Subang Mas	Diadakan bersempena "Program Taman Subang Mas" di Subang, Jaya, Selangor."
18.	3 September	Pertubuhan Migrasi Antarabangsa (IOM) dan SUHAKAM	Diadakan bersempena program " <i>National Forum on Forced Labour and Human Rights</i> " di Kuala Lumpur.
19.	12 September	SUHAKAM	Diadakan bersempena program Sambutan Ulangtahun SUHAKAM ke-20 di Kuala Lumpur.

Bil.	Tarikh	Penganjur	Butiran
20.	14 – 15 September	Institut Debat dan Pengucapan Awam Malaysia (MIDP) dan SUHAKAM	Diadakan bersempena program “Weekend of Knowledge Evolution 2019” di Petaling Jaya, Selangor.
21.	14 – 15 September	Persatuan Orang Asli Negeri Perak and Jabatan Kemajuan Orang Asli Malaysia (JAKOA)	Diadakan bersempena program “Sambutan Hari Orang Asli Peringkat Kebangsaan” di Tapah, Perak.
22.	6 Oktober	Jabatan Pendidikan Daerah Klang	Diadakan bersempena program “Larian Anti Buli dan Pelancaran Bulan Sukan Negara” di Pelabuhan Klang, Selangor.
23.	7 – 8 Oktober	Institut Juruaudit Dalam Malaysia (IIAM)	Diadakan bersempena program bertajuk “Persidangan Kebangsaan IIAM 2019” di Kuala Lumpur.
24.	10 Oktober	Kulliyah Undang-undang Ahmad Ibrahim, Universiti Islam Antarabangsa Malaysia (UIAM)	Diadakan bersempena program “AIKOLFEST2019” di UIAM Kampus Gombak.
25.	17 Oktober	SUHAKAM	Diadakan bersempena program “SUHAKAM Bersama Masyarakat” di FELDA Wilayah Mempaga, Raub, Pahang.
26.	15 – 16 November	SUARAM	Diadakan bersempena “Youth Internet Governance’ Forum (YIGF)” di Universiti Malaya.
27.	29 November	SUHAKAM	Diadakan bersempena program “SUHAKAM Bersama Masyarakat” di Baling, Kedah.
28.	10 Disember	SUHAKAM	Diadakan bersempena Sambutan Hari Hak Asasi Manusia 2019 di Kuala Lumpur.

3. PEMERKASAAN BELIA

SUHAKAM meneruskan program “*Youth for Rights*” yang bertujuan meningkatkan kesedaran hak asasi manusia dalam kalangan belia dan peranan yang perlu dilaksanakan untuk mempromosi dan melindungi hak asasi manusia.

Sepanjang tahun ini, seramai 1,052 belia daripada universiti, kolej dan persatuan berpakaian seragam melibatkan diri dalam program taklimat kesedaran, kem dan ceramah.

SUHAKAM telah mengadakan tujuh siri ceramah kesedaran “*Youth for Rights*” untuk pelajar di lima buah universiti tempatan dan dua badan beruniform, iaitu Persekutuan Pengakap Malaysia dan Persatuan Bulan Sabit Merah Malaysia seperti dalam Jadual 3 berikut:

Jadual 3: Senarai universiti / kolej / badan beruniform yang menyertai program SUHAKAM “*Youth for Rights*” pada tahun 2019

Bil.	Tarikh	Universiti/Kolej/Badan Beruniform	Tempat
1.	30 Januari	Universiti Teknologi MARA (UiTM)	Melaka
2.	23 Jun	Persekutuan Pengakap Malaysia	Cheras, Kuala Lumpur
3.	17 Julai	Kolej Komuniti Jeli	Jeli, Kelantan
4.	20 Julai	Universiti Teknologi Petronas	Tronoh, Perak
5.	31 Julai	Kolej Komuniti Pasir Gudang	Pasir Gudang, Johor
6.	19 September	Persatuan Bulan Sabit Merah Malaysia	Kuala Lumpur
7.	25 September	Kolej Universiti Antarabangsa INTI	Nilai, Negeri Sembilan

SUHAKAM juga bekerjasama dengan Universiti Utara Malaysia (UUM) dan Universiti Malaysia Sarawak (UNIMAS) untuk menganjurkan kem “*Youth for Rights*” melibatkan pemimpin pelajar dari universiti dan kolej (di zon utara) dan di Negeri Sarawak. Butiran kem terdapat dalam Jadual 4.

Jadual 4: Kem “Youth for Rights” yang diadakan pada tahun 2019

Bil.	Tarikh	Tempat	Butiran
1.	27 – 28 April	UUM, Kampus Sintok, Kedah	Program ini diketuai oleh Setiausaha SUHAKAM Dr. Cheah Swee Neo dan disertai oleh 38 pemimpin pelajar dari universiti / kolej di Zon Utara Malaysia.
2.	12 – 13 Oktober	UNIMAS, Kampus Kuching, Sarawak	Program ini diketuai oleh Pesuruhjaya Datuk Lok Yim Pheng dan disertai oleh 47 pemimpin pelajar dari tujuh universiti dan kolej di Sarawak.

Selain itu SUHAKAM turut mendapat jemputan bagi menyampaikan ceramah hak asasi manusia oleh tiga universiti seperti dalam Jadual 5.

Jadual 5: Ceramah hak asasi manusia

Bil.	Tarikh	Universiti	Tempat
1.	14 Mei	Kolej Universiti Antarabangsa INTI	Subang Jaya, Selangor
2.	4 Jun	Kolej HELP	Cheras, Kuala Lumpur
3.	18 September	Universiti Monash Malaysia	Bandar Sunway, Selangor

Sesi ‘Youth For Rights’ dengan ahli Persekutuan Pengakap Malaysia pada 23 Jun.

4. KESEDARAN HAK ASASI WANITA

SUHAKAM mengadakan dua program mengenai hak asasi wanita untuk pegawai di Jabatan Pendidikan Negeri Johor dan penghuni wanita di Penjara Alor Setar masing-masing pada 20 November dan 9 Disember. Pesuruhjaya, Datuk Lok Yim Pheng mengetuai program ini. Objektif utama adalah untuk meningkatkan kesedaran hak asasi wanita seperti yang termaktub dalam Konvensyen Mengenai Penghapusan Segala Bentuk Diskriminasi Terhadap Wanita (CEDAW) serta menyediakan platform untuk perbincangan mengenai isu yang berkaitan dengan hak asasi wanita di Malaysia. Berikut merupakan isu dan cadangan yang dibangkitkan:

i. Diskriminasi di tempat kerja

Isu berkenaan dengan amalan diskriminasi yang dikenakan oleh sektor hotel dan runcit menghalang pekerja wanita Islam terutamanya yang berkhidmat di meja penyambut tetamu/kaunter memakai hijab di tempat kerja. Para peserta mengesyorkan agar:

- Kerajaan mengkaji semula Akta Kerja 1955 untuk menghapuskan segala bentuk diskriminasi di tempat kerja bagi melindungi hak semua pekerja.
- Kerajaan berkerjasama dengan SUHAKAM dan badan bukan kerajaan (NGO) untuk meningkatkan kesedaran hak wanita di semua sektor.

ii. Gangguan seksual

Peserta mengatakan bahawa banyak kes gangguan seksual berlaku di tempat kerja, tidak dilaporkan kerana mangsa tidak memahami apa yang dimaksudkan sebagai gangguan seksual. Mereka juga takut akan kesan daripada pelaku atau majikan. Oleh itu dicadangkan agar:

- Kerajaan menyediakan platform atau mekanisme yang sesuai untuk mangsa membuat aduan mengenai gangguan seksual.
- Pihak berkuasa perlu melaksanakan program advokasi untuk mendidik orang awam tentang gangguan seksual dan akibatnya jika perkara ini tidak ditangani dengan betul.
- Kerajaan perlu memastikan penguatkuasaan undang-undang yang sedia ada untuk melindungi mangsa gangguan seksual dan memastikan pelaksanaan prinsip CEDAW yang berkesan di peringkat domestik.

iii. Ketidaksaksamaan gender

Para peserta menekankan jurang jantina dalam peluang kenaikan pangkat dan gaji. Berbanding lelaki, wanita kurang dipromosikan ke jawatan yang lebih tinggi dan dibayar kadar gaji yang lebih rendah. Tambahan lagi, mereka juga mengutarakan pengalaman buli di tempat kerja dan diminta memikul beban kerja yang berat yang mungkin menjejaskan kesihatan. Bagi menangani isu ini, para peserta berpendapat bahawa terdapatnya keperluan untuk kerajaan menimbangkan perkara berikut:

- Menangani jurang perbezaan atau peluang antara wanita dan lelaki di tempat kerja dengan memastikan peranan kepimpinan kanan diberikan kepada calon yang layak tanpa mengira jantina.
- Mengurangkan jurang gaji antara wanita dan lelaki dalam semua sektor dengan mempromosikan struktur gaji yang saksama mengambil kira pengalaman kerja semua pekerja tanpa mengira jantina.
- Memastikan pengagihan beban kerja yang saksama di semua organisasi.

iv. Akses kepada pekerjaan dan kehidupan

Penghuni wanita menyuarkan isu tentang halangan yang dihadapi selepas dibebaskan dalam mendapat pekerjaan. Walaupun mereka memuji Jabatan Penjara kerana menyediakan latihan vokasional untuk penghuni dalam penjara, mereka bimbang terhadap kesukaran mendapatkan pekerjaan atau pekerjaan yang baik kerana banyak majikan enggan mengambil individu yang mempunyai rekod jenayah. Oleh itu, mereka mencadangkan bahawa kerajaan mempertimbangkan cara meningkatkan penempatan pekerjaan serta memperuntukkan bantuan kewangan kecil untuk memulakan perniagaan. Ini akan membolehkan mereka mendapatkan mata pencarian dengan menggunakan kemahiran yang diperolehi melalui program latihan vokasional di penjara.

v. Stigma berasaskan gender terhadap pesalah wanita

Walaupun stigma terhadap pemenjaraan memberikan cabaran kepada pesalah lelaki dan wanita dalam usaha integrasi semula ke dalam masyarakat, banduan wanita merasakan stigma sosial yang terkesan kepada mereka adalah lebih besar berbanding pesalah lelaki. Di samping itu, pesalah wanita yang melakukan kesalahan berkaitan dadah cenderung untuk menghadapi stigma berganda

sebagai penagih dadah dan mempunyai rekod pemenjaraan serta sukar diterima kembali oleh keluarga. Stigma sedemikian menjadikannya lebih sukar bagi pesalah wanita untuk bersatu semula dengan keluarga dan masyarakat. Oleh itu, program khusus dan penjagaan kesihatan mental untuk penghuni wanita terutamanya yang mempunyai sejarah salahguna dadah harus dimasukkan sebagai sebahagian daripada program pemulihan dan integrasi sosial penjara.

SUHAKAM mengalu-alukan inisiatif Jabatan Penjara untuk menyediakan 'rumah perantaraan' yang bertindak sebagai rumah sementara kepada mantan pesalah yang baharu dilepaskan yang tidak mempunyai atau tidak diterima ahli keluarga. Rumah perantaraan juga menyediakan sokongan emosi untuk membantu serta bersatu semula ke dalam komuniti. Walau bagaimanapun, SUHAKAM mengambil maklum bahawa pada masa ini terdapat hanya 13 rumah perantaraan di seluruh Malaysia termasuk Sabah dan Sarawak. Jumlah ini masih tidak mencukupi untuk menampung bilangan individu yang dibebaskan setiap tahun. SUHAKAM mencadangkan agar kerajaan bekerjasama dengan pelbagai pihak berkepentingan untuk memperbanyak bilangan rumah perantaraan serta memasukkan pembinaan semula hubungan antara keluarga dan bekas pesalah dalam program pasca pembebasan Jabatan Penjara.

vi. Akses terhadap keperluan kebersihan asas banduan

Penghuni wanita menekankan kekurangan barang keperluan kebersihan asas seperti sabun, ubat gigi dan berus gigi, dan tuala wanita. Kebanyakan masa, terdapat bekalan yang tidak mencukupi untuk memenuhi keperluan penghuni wanita. SUHAKAM melihat keperluan untuk kerajaan meningkatkan bekalan keperluan kebersihan seperti yang dinyatakan dalam Artikel 15 Peraturan Minimum Standard bagi Layanan Terhadap Tahanan bahawa "Tahanan hendaklah menjaga kebersihan diri, dan untuk tujuan ini bekalan air dan barang keperluan bilik air yang perlu bagi menjaga kesihatan dan kebersihan diri hendaklah disediakan untuk mereka". SUHAKAM juga mengesyorkan bahawa Jabatan Penjara memasukkan latihan mengenai sensitiviti jantina dan keperluan spesifik penghuni wanita secara holistik dalam pentadbiran penjara.

HARAPAN MASA HADAPAN

SUHAKAM akan terus memperhebatkan pelaksanaan mandat berkanunnya untuk mempromosi dan memberi pendidikan tentang hak asasi manusia di Malaysia. Ini juga sebagai usaha untuk mengukuhkan rasa hormat dan menggalakan lebih banyak wacana awam tentang hak asasi manusia. Pada tahun yang akan datang, selain daripada kursus pembangunan kapasiti untuk golongan profesional dan program kemasyarakatan, beberapa inisiatif utama dirancang iaitu penglibatan dengan Majlis Raja-Raja untuk meningkatkan kesedaran tentang hak kanak-kanak, perjumpaan dengan Kementerian Dalam Negeri, ahli parlimen dan Dewan Undangan Negeri untuk kempen ke arah penyertaan Malaysia kepada UNCAT, program pemimpin belia dan pesanan khidmat masyarakat hak asasi manusia.

1.2 KUASA MENASIHAT BERHUBUNG ASPEK PERUNDANGAN DAN DASAR

LATAR BELAKANG

SUHAKAM melalui Bahagian Perundangan dan Triti Antarabangsa (LITD) terus menjalankan mandatnya di bawah Akta SUHAKAM 1999 untuk memberi nasihat dan membantu kerajaan dalam pembaharuan undang-undang supaya ia selaras dan menepati piawaian hak asasi manusia antarabangsa.

SUHAKAM terus dirujuk dan dijemput untuk menjadi ahli jawatankuasa khas yang ditubuhkan oleh agensi kerajaan untuk mengkaji, menggubal dan membuat semakan serta syor untuk pembaharuan undang-undang termasuklah mengenai gangguan seksual, kesamarataan gender, dan pemansuhan hukuman mati. Kerjasama dengan badan kehakiman, agensi kerajaan dan organisasi masyarakat akan diteruskan bagi mendapatkan pandangan mereka dalam merangka syor yang bernas dan efektif.

Usaha tanpa lelah turut diperkasakan supaya pindaan kepada Akta SUHAKAM 1999 yang telah dicadangkan mendapat kelulusan Parlimen serta dilaksanakan tanpa penangguhan lagi.

Menerusi Bahagian Hak Ekonomi, Sosial dan Kebudayaan pula SUHAKAM melihat pendekatan dasar berasaskan hak mendatangkan kesan positif dalam menikmati hak asasi manusia. Bahagian ini memberikan tumpuan khusus terhadap perniagaan dan hak asasi manusia, hak orang asal/asli, hak seksual minoriti, kemiskinan dan hak kepada perumahan dalam mempromosikan rangkuman menyeluruh hak ekonomi, sosial dan budaya di Malaysia.

1. SEMAKAN UNDANG-UNDANG

SUHAKAM terus melaksanakan tanggungjawabnya untuk memantau dan mempromosikan pelaksanaan piawaian hak asasi manusia antarabangsa secara berkesan pada peringkat kebangsaan melalui

semakan undang-undang. Pada tahun 2019, SUHAKAM telah dirujuk dalam penggubalan dasar, draf serta semakan pada pelbagai peringkat bagi rang undang-undang (RUU) termasuk:

- i. RUU Gangguan Seksual
- ii. RUU Anti-Diskriminasi terhadap Wanita
- iii. RUU Ombudsman Malaysia
- iv. RUU Suruhanjaya Bebas Aduan dan Salah laku Polis 2019
- v. RUU Pusat Jenayah Kewangan Negara 2019
- vi. RUU Pindaan Akta Kesatuan Sekerja 1957 (Rujuk halaman 189)
- vii. RUU Pindaan Akta Perhubungan Industri 1967 (Rujuk halaman 190)
- viii. Peraturan Pekerja Domestik (Rujuk halaman 190)
- ix. Cadangan Tarik balik RUU Pindaan Akta Pekerja 1967 mengenai perlindungan diskriminasi pra-pekerjaan (Rujuk halaman 190)

Syor

Penghargaan kepada usaha kerajaan dengan melibatkan SUHAKAM secara efektif dalam proses pembaharuan undang-undang di Malaysia. SUHAKAM berharap amalan tadbir urus yang baik dan mematuhi undang-undang ini diteruskan, selaras dengan peranan berkanun SUHAKAM untuk menasihati dan membantu kerajaan dalam penggubalan undang-undang dan dasar. Walau bagaimanapun, SUHAKAM berharap agar dirujuk pada peringkat awal proses penggubalan supaya peranan SUHAKAM dapat meliputi skop bidang undang-undang dan dasar yang lebih luas, termasuklah dalam menangani isu hak asasi manusia yang berbangkit seperti perubahan iklim, penuaan masyarakat dan teknologi.

2. KERJASAMA DENGAN BADAN KEHAKIMAN

a) Kolokium Kehakiman

Sebagai salah satu daripada tiga organ Negara, badan kehakiman memainkan peranan penting dalam mempromosi dan melindungi hak asasi manusia, sekaligus memenuhi tanggungjawab antarabangsa Malaysia. Peranan sedemikian dapat dipenuhi terutamanya melalui pelaksanaan prinsip Perisytiharan Hak Asasi Manusia Sejagat (UDHR) dan piawaian hak asasi manusia antarabangsa melalui proses kehakiman.

Bagi tujuan ini, SUHAKAM dengan kerjasama agensi-agensi PBB di Malaysia dan Badan Kehakiman Malaysia telah menganjurkan kolokium kehakiman yang bertemakan “Pengaplikasian Prinsip dan Norma Hak Asasi Manusia Antarabangsa dalam Proses Kehakiman” pada bulan Mac 2019. Objektif kolokium adalah:

- mewujudkan platform kepada hakim untuk menyampaikan, bertukar pandangan dan pengetahuan mengenai hak asasi manusia dan pelaksanaannya dalam sistem pentadbiran keadilan negara;
- membincangkan pemakaian triti dan instrumen hak asasi manusia antarabangsa dalam konteks sistem pentadbiran keadilan di Malaysia;
- berkongsi amalan terbaik mengenai cara pelaksanaan prinsip dan piawaian hak asasi manusia antarabangsa dalam konteks sistem perundangan Malaysia; dan
- mengukuhkan hubungan erat antara SUHAKAM, PBB di Malaysia dan Badan Kehakiman Malaysia demi kerjasama yang berterusan dalam perlindungan hak asasi manusia.

Kolokium ini telah dihadiri oleh 122 orang hakim dan pegawai kanan kehakiman daripada semua peringkat mahkamah sivil di Malaysia. Kolokium ini mengandungi empat sesi tertutup seperti berikut.

i. **Dimensi Norma Hak Asasi Manusia dan Kedaulatan Undang-Undang sebagai Prinsip Asas Perlindungan Hak Asasi Manusia**

Perbincangan ini memberi tumpuan terhadap pelbagai sumber undang-undang hak asasi manusia antarabangsa dan bagaimana prinsip melalui sumber ini boleh dirujuk oleh hakim ketika membuat keputusan dalam kes-kes perbicaraan. Kehakiman Malaysia juga disaran untuk menggunakan pendekatan berasaskan hak asasi dalam pertimbangan kehakiman.

ii. **Pengaplikasian Prinsip Hak Asasi Manusia di Mahkamah - Perkongsian Amalan Terbaik dan Kajian Kes**

Berkenaan aplikasi prinsip di bawah triti antarabangsa, sesi ini telah membincangkan dengan lanjut cabaran yang dihadapi oleh Badan Kehakiman Malaysia dalam menggunakan prinsip hak asasi manusia. Walaupun para hakim tidak secara langsung merujuk kepada triti antarabangsa, namun intipati beberapa penghakiman adalah selaras dengan prinsip hak asasi manusia antarabangsa. Hakim digalakkan untuk menggunakan prinsip hak asasi manusia dalam mempertimbangkan dan membuat keputusan. Kolokium

turut menekankan bahawa nilai undang-undang antarabangsa sebenarnya terletak pada pemakaian domestiknya. Oleh itu, ketiadaan undang-undang negara yang menerapkan obligasi antarabangsa Malaysia bukanlah penghalang bagi mahkamah daripada menggunakan atau merujuk undang-undang hak asasi manusia antarabangsa dalam penghakiman mereka, terutamanya berhubung undang-undang adat antarabangsa.

iii. **Hak Asasi Manusia & Kebebasan Maklumat - Peranan Badan Kehakiman dalam Mencapai Keseimbangan**

Sesi ini membincangkan dengan lebih lanjut mengenai isu ucapan kebencian dalam talian dan pendekatan badan kehakiman. Turut diketengahkan adalah contoh amalan terbaik perlindungan kebebasan bersuara pada peringkat antarabangsa. Peserta juga berpeluang membincangkan tentang ujian tiga bahagian dalam menilai kesahan sekatan ke atas kebebasan bersuara. Menurut ujian tersebut, sekatan mestilah diperuntukkan dalam undang-undang setakat mana yang perlu dan wajar untuk mencapai matlamat yang sah iaitu untuk melindungi reputasi orang lain, keselamatan negara, ketenteraman umum, kesihatan atau moraliti awam.

iv. **Peranan Badan Kehakiman dalam Mempromosikan Larangan Diskriminasi**

Situasi di Malaysia berkaitan diskriminasi berasaskan jantina dan perkataan “jantina” dalam Perkara 8 (2) Perlembagaan Persekutuan dibincangkan. Para peserta juga membincangkan peranan mahkamah dalam menangani kes diskriminasi kaum memandangkan ketegangan kaum kini semakin meningkat terutamanya di media sosial. Antara amalan terbaik yang dikongsikan adalah Australia. Mahkamah persekutuan di Australia kebanyakannya telah melaksanakan prinsip di bawah triti hak asasi manusia pada peringkat domestik walaupun Australia masih belum meratifikasi triti tersebut.

Pada 14 Oktober 2019, delegasi SUHAKAM yang diketuai oleh Pengerusi, Tan Sri Othman Hashim, telah membuat kunjungan hormat dan lawatan kerja kepada Ketua Hakim Negara yang baharu, YAA Tan Sri Tengku Maimun Tuan Mat. SUHAKAM menghargai sokongan berterusan YAA kepada program kolokium SUHAKAM bersama hakim dan pemerkasaan pegawai kehakiman berhubung isu dan prinsip hak asasi manusia.

Pada tahun hadapan, SUHAKAM merancang untuk menganjurkan kolokium bersama hakim syarie dalam mempromosikan dan melindungi hak asasi manusia melalui mahkamah syariah. Bagi tujuan ini, SUHAKAM mengalu-alukan kerjasama pihak berkepentingan dalam sistem kehakiman syariah di Malaysia.

b) Pemerhatian Kes di Mahkamah

Sejak 2011, SUHAKAM telah membuat pemerhatian dan membantu mahkamah dalam kes yang melibatkan pelbagai isu hak asasi manusia. SUHAKAM dengan itu berterima kasih kepada pihak mahkamah yang membenarkan SUHAKAM untuk membuat pemerhatian dalam kes-kes berikut:

- *Rosliza binti Ibrahim v Kerajaan Negeri Selangor* - kebebasan beragama
- *Re Liew Shin Mei* - permohonan kewarganegaraan untuk kanak-kanak tanpa kerakyatan
- *Muniandy a/l Veeran & Anor v Zainal Abidin bin Mohd Ismail* - hak untuk hidup bagi orang kurang upaya
- *Rayuan Mendiang YB Karpal Singh* – hak kebebasan bersuara
- *Inkuiri Kematian Muhammad Adib Mohd Kassim* – hak untuk hidup dan keselamatan dalam pekerjaan
- *Peguam Negara v Arunachalam Kasi* - kebebasan bersuara
- *Noreda binti Mohd Nor v Kerajaan Malaysia* - hak kanak-kanak kurang upaya untuk mendapat pendidikan
- *Inkuiri Kematian Soosaimanickam a/l Joseph* – hak untuk kehidupan, kebebasan daripada penyeksaan dan hukuman kejam, tidak berperikemanusiaan dan menjatuhkan maruah dan perlindungan daripada pengangguaran

Dalam hal ini, SUHAKAM merakamkan penghargaannya kepada ahli Majlis Peguam Malaysia yang telah mewakili SUHAKAM secara pro bono dalam kes antaranya:

- Encik Mansoor Saat
- Encik Cyrus Tiu Foo Woei
- Encik Collin Andrew
- Encik Dennis Micheal Pereira
- Encik Nizam Bashir Abdul Kariem Bashir
- Encik Mahajoth Singh a/l Darshan Singh
- Encik Louis Liaw Vern Xien
- Encik Ivanpal Singh Grewal

- Encik Derrick Chan
- Puan Maha Ramakrishnan
- Puan Siti Zabedah Kasim
- Puan Nanneri Nanggal Vengadasalam
- Puan Kavitha a/p Sitartha Raja Kumaran

Pada masa akan datang, SUHAKAM merancang untuk membuat pemerhatian dalam kes melibatkan isu hak asasi manusia di mahkamah syariah.

Syor

Badan kehakiman Malaysia iaitu sivil dan syariah adalah tunjang untuk memikul tanggungjawab dan memainkan peranan yang penting dalam perlindungan hak asasi manusia di Malaysia. SUHAKAM bersedia untuk membantu mahkamah sivil dan syariah, terutamanya dalam pemakaian piawaian hak asasi manusia antarabangsa, bagi tujuan memastikan kesamarataan akses kepada sistem keadilan dan perlindungan kebebasan asasi untuk semua. Oleh yang demikian, SUHAKAM mengalu-alukan cadangan kes mahkamah yang melibatkan isu hak asasi manusia yang kompleks atau baharu untuk pemerhatian SUHAKAM.

HARAPAN MASA HADAPAN

SUHAKAM kekal komited dan bersedia untuk memberi nasihat dan membantu kerajaan dalam kesemua aspek prinsip hak asasi manusia, dipertimbangkan dan diterapkan dalam pelbagai undang-undang yang diperbaharui, dipinda atau dirumuskan. Sehingga kini, kerajaan telah mengambil beberapa langkah ke arah penglibatan yang lebih besar dan inklusif dalam memajukan agenda hak asasi manusia dengan mewujudkan Jawatankuasa Pilihan Khas Parlimen mengenai Kesaksamaan Gender dan Hak Asasi Manusia. Seterusnya pada Oktober 2019, jawatankuasa ini telah dibahagikan kepada dua iaitu Jawatankuasa Pilihan Khas Hak Asasi Manusia dan Perlembagaan dan Jawatankuasa Pilihan Khas mengenai Kesaksamaan Gender dan Pembangunan Keluarga. Sehubungan itu, SUHAKAM berharap akan diberikan peluang untuk terlibat dengan jawatankuasa ini yang berfungsi sebagai mekanisme timbang tara kuasa eksekutif serta memberikan pengesahan terhadap polisi kerajaan.

SUHAKAM akan terus menjalankan tugas advokasi serta melakukan apa juga tindakan yang diperlukan untuk mempermudah usaha Malaysia menyertai atau meratifikasi triti hak asasi manusia. SUHAKAM mengakui terdapat beberapa cabaran atau halangan ke arah penyertaan tersebut. Oleh itu SUHAKAM mengambil inisiatif untuk melakukan penyelidikan yang relevan mengenai kesesuaian undang-undang sivil dan syariah dengan instrumen ini. SUHAKAM akan terus mengadakan rundingan dengan beberapa kementerian mengenai saranan bagi mengatasi kelompongan pelbagai undang-undang atau isu sosial yang dikenal pasti bagi membuka jalan agar dapat membantu kerajaan menandatangani dan menyertai instrumen tersebut.

1.3 ADUAN DAN PEMANTAUAN

LATAR BELAKANG

Sepanjang tahun 2019, SUHAKAM menerima sebanyak 1,154 aduan. Bilangan aduan diterima oleh Pejabat Kuala Lumpur adalah sebanyak 298 aduan, 415 aduan diterima oleh Pejabat Sabah dan 70 aduan diterima oleh Pejabat Sarawak. Aduan diterima menerusi memorandum, e-mel, surat, panggilan telefon, hadir sendiri ke pejabat SUHAKAM, sistem aduan dalam talian dan aduan yang dibuat semasa program SUHAKAM Bersama Masyarakat.

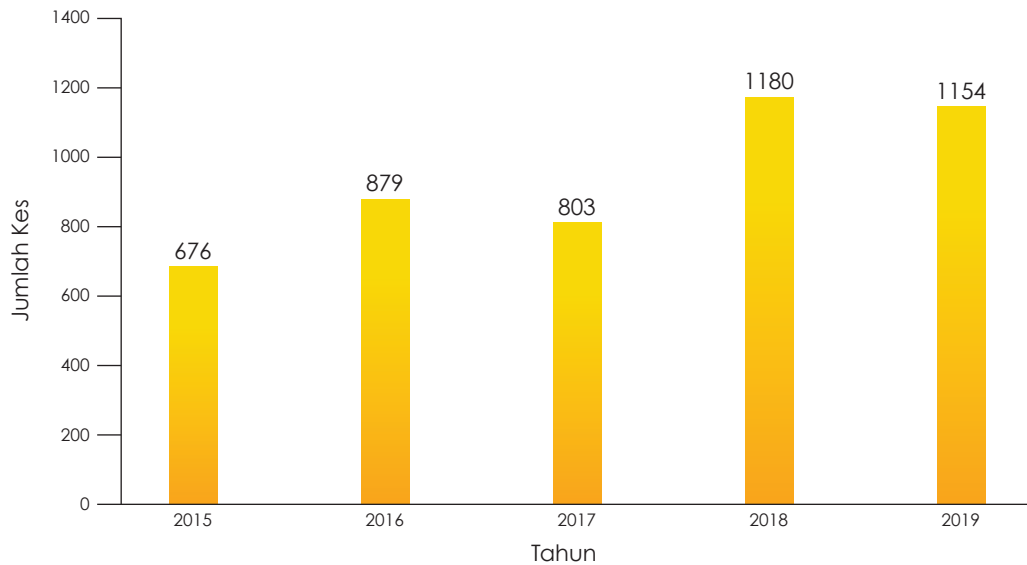
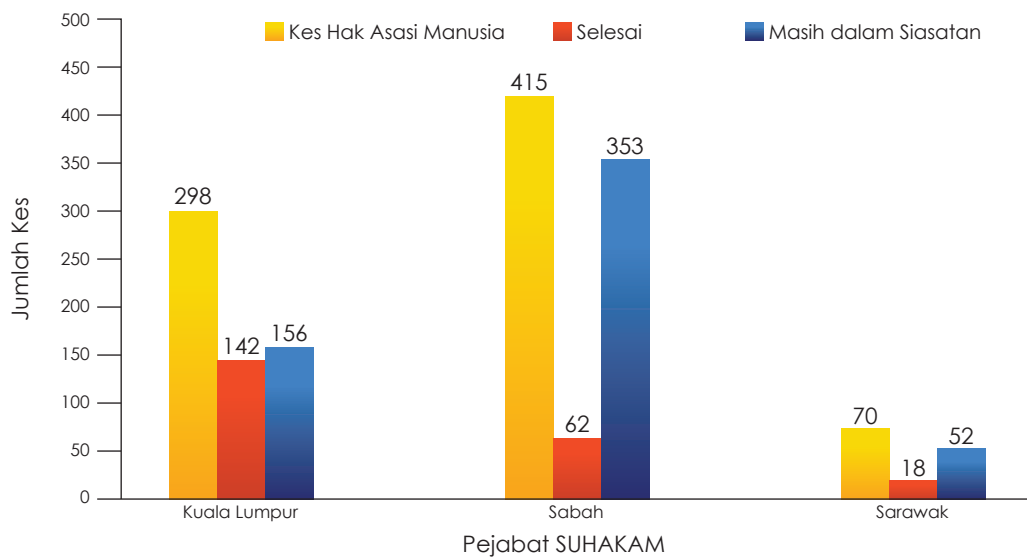
1. SIASATAN ADUAN

Selepas melihat kesemua aduan yang dikemukakan dan melakukan pertimbangan sewajarnya, SUHAKAM memutuskan sebanyak 371 aduan adalah di luar bidang kuasanya. Daripada 783 aduan yang disiasat, SUHAKAM telah berjaya menyelesaikan sebanyak 222 aduan, sementara selebihnya, masih dalam siasatan.

Jadual 6: Senarai Memorandum yang diterima pada tahun 2019

Bil.	Perkara	Tarikh
1.	Memorandum daripada wakil komuniti mengenai pampasan disebabkan perpindahan.	4 Januari
2.	Memorandum daripada individu mengenai dakwaan kekerasan anggota polis.	22 Januari
3.	Memorandum daripada NGO mengenai salah guna kuasa dan tangkapan tahanan di bawah Akta Kesalahan Keselamatan (Langkah-langkah Khas) Akta 2012 (SOSMA) dan Akta Pencegahan Jenayah (APJ).	28 Januari
4.	Memorandum daripada Persatuan Nelayan berhubung tambakan laut di Port Dickson.	10 April
5.	Memorandum daripada Persatuan Nelayan mengenai kesan pelaksanaan Projek Malaysian Vision Valley (MVV) 2045 ke atas nelayan.	10 April

Bil.	Perkara	Tarikh
6.	Memorandum daripada Persatuan Nelayan mengenai isu lesen sementara terhadap nelayan.	10 April
7.	Memorandum oleh NGO mengenai kehilangan anak perempuan kepada Indra Gandhi, iaitu Prasana Diksa.	19 April
8.	Memorandum daripada parti politik mengenai tahanan yang dikenakan perintah sekatan di Penjara Batu Gajah.	26 April
9.	Memorandum oleh NGO mengenai tindakan penganiayaan terhadap OKT semasa dalam tahanan pihak polis.	17 Mei
10.	Memorandum daripada persatuan pelajar mengenai gangguan oleh pihak Cawangan Khas PDRM.	16 Julai
11.	Memorandum daripada NGO mengenai tindakan penganiayaan oleh warden penjara.	19 Julai
12.	Memorandum daripada ahli keluarga mangsa tembakan di Rawang, Selangor.	17 September
13.	Memorandum oleh komuniti Syiah Malaysia mengenai tangkapan ahli-ahlinya.	19 September
14.	Memorandum daripada NGO mengenai isu tangkapan tukar gari dan tahanan di bawah Akta Pencegahan Jenayah oleh pihak polis.	25 September
15.	Memorandum daripada organisasi mengenai isu di pusat tahfiz.	9 Oktober
16.	Memorandum daripada NGO mengenai tangkapan salah dan penderaan.	10 Oktober
17.	Memorandum daripada NGO mengenai perobohan Pasar Warisan Selayang dan penempatan semula pemilik kedai ke bangunan baru.	22 Oktober
18.	Memorandum daripada persatuan politik mengenai kes pelanggaran hak asasi manusia melibatkan dua individu.	5 November
19.	Memorandum daripada NGO mengenai pencabulan Akta Kesalahan Keselamatan (Langkah-langkah Khas) 2012 (SOSMA) yang mencabul hak asasi manusia.	25 November

Rajah 2: Jumlah aduan yang diterima dari tahun 2015-2019**Rajah 3:** Bilangan kes selesai dan masih dalam siasatan 2019

Jadual 7: Pecahan Aduan berkaitan Hak Asasi Manusia 2019

Bil.	Perkara	Semenanjung	Sabah	Sarawak
1.	Maruah diri	0	0	0
2.	Diskriminasi/Hak Kesaksamaan (perkauman, agama, jantina, OKU, fahaman politik dan lain-lain)	15	0	7
3.	Hak untuk hidup	18	1	3
4.	Hak kebebasan dan keselamatan diri	19	2	1
5.	Pemerdagangan/Penyeludupan	9	0	0
6.	Tindakan seksaan/layanan atau hukuman zalim	45	3	2
7.	Tangkapan, tahanan dan pembuangan negeri	61	38	4
8.	Hak pembelaan/perbicaraan adil dan terbuka	10	0	2
9.	Hak kepada privasi	5	0	0
10.	Kebebasan bergerak	7	0	0
11.	Hak untuk mendapatkan suaka dan status pelarian	14	0	0
12.	Hak kepada kewarganegaraan	6	294	30
13.	Hak kepada pemilikan harta	3	30	4
14.	Kebebasan berfikir, menentukan salah benar dan beragama	1	0	1
15.	Hak berpendapat dan bersuara	0	0	0
16.	Kebebasan berhimpun secara aman	0	0	0
17.	Kebebasan berpersatuan	1	0	0
18.	Hak untuk mengambil bahagian dalam kerajaan/hak sebagai pengundi	0	0	0
19.	Hak kepada pekerjaan dan hak pekerja migran	8	13	3
20.	Hak untuk berehat dan menikmati masa lapang	2	0	0
21.	Hak kepada taraf kehidupan yang mencukupi (makanan, pakaian, perumahan, penjagaan kesihatan)	32	4	2
22.	Hak kepada pendidikan	0	3	0

Bil.	Perkara	Semenanjung	Sabah	Sarawak
23.	Hak untuk menyertai kegiatan kebudayaan masyarakat	0	0	0
24.	Hak alam sekitar	7	4	1
25.	Hak Tanah Adat Anak Negeri	14	12	5
26.	Hak kanak-kanak	10	1	2
27.	Hak untuk hidup berkeluarga	7	1	0
28.	Hamba abdi	1	0	0
29.	Lain-lain	3	9	3
	JUMLAH	298	415	70

2. LAWATAN KE PUSAT TAHANAN

Bahagian Aduan dan Pemantauan (CMD) telah menambahbaik kaedah pemantauannya dengan mengadakan lawatan audit di pusat tahanan untuk memastikan bahawa polisi hak asasi manusia dipatuhi oleh pihak berkuasa. Lawatan audit yang dijalankan oleh CMD adalah lawatan yang lebih menyeluruh berbanding lawatan rutin. Lawatan audit biasanya akan mengambil masa lebih daripada dua hari dan memerlukan lebih banyak sumber manusia.

Lawatan audit juga meliputi pemantauan mendalam mengenai semua blok, kemudahan dan keadaan pusat tahanan. Pemantauan juga diperluaskan pada program yang akan dijalankan untuk tahanan. Sepanjang lawatan itu, 5 hingga 10 peratus daripada penghuni pusat tahanan akan ditemuramah bagi mengumpulkan lebih banyak maklumat berkenaan isu hak asasi manusia di tempat tahanan.

Jadual 8: Senarai pusat tahanan yang telah dilawat

Bil.	Tarikh	Pusat Tahanan	Isu Berdasarkan Pemerhatian
1.	7 Mac	Institut Pemulihan Dadah, Jelebu, Negeri Sembilan	Isu penyelenggaraan SUHAKAM mendapati bahawa sistem kumbahan dan sistem pendawaian penjara tidak pernah diselenggara sejak bangunan dibina. Perkara ini perlu diambil tindakan segera.

Bil.	Tarikh	Pusat Tahanan	Isu Berdasarkan Pemerhatian
			Terdapat beberapa perkara di kawasan dapur seperti pembaikan dan penggantian yang memerlukan perhatian segera kerana ia akan menjejaskan proses penyediaan makanan untuk tahanan iaitu: - 1 daripada 2 kipas ekzos didapati tidak berfungsi - 6 kaki tungku telah patah - kebocoran pada dandang (<i>boiler</i>) - peti ais yang tidak cukup sejuk
2.	8 Mac	IPD Sikamat, Seremban Negeri Sembilan	Kekurangan bekalan untuk membeli peralatan mandian dan tuala wanita SUHAKAM mengesyorkan agar Kementerian Dalam Negeri (KDN) / Ibu Pejabat Polis Kontinjen (IPK) Negeri Sembilan menyediakan peruntukan perbelanjaan untuk membeli kelengkapan mandian wanita dan tuala wanita di Balai Polis Sikamat dengan kadar segera. Kekurangan peruntukan untuk kos penyelenggaraan SUHAKAM mencadangkan bahawa KDN/IPK Negeri Sembilan perlu memberi perhatian segera untuk membaik pulih sistem paip di Balai Polis Sikamat bagi mengelakkan masalah rekahan dan kulat di dinding. Kapasiti Lokap SUHAKAM mengesyorkan bahawa kapasiti Orang Kena Tuduh (OKT) dalam setiap sel hendaklah terhad kepada enam OKT pada satu-satu masa bertujuan mengelakkan kesesakan dan memberi keselesaan kepada setiap OKT.

Bil.	Tarikh	Pusat Tahanan	Isu Berdasarkan Pemerhatian
3.	10 April	Lokap IPD Kubang Pasu, Kedah	Penyelenggaraan bangunan dan tandas tersumbat Pegawai Polis Daerah telah menyerahkan permohonan untuk penyelenggaraan lokap, terutama untuk memperbaiki tandas tersumbat. Walau bagaimanapun, tiada peruntukan yang telah diluluskan. Sehubungan itu, KDN perlu memberi perhatian terhadap permohonan untuk penyelenggaraan bangunan terutama tandas tersumbat kerana ini boleh menyebabkan kesesakan dalam sel yang boleh digunakan. Dalam masa yang sama, SUHAKAM ingin menekankan bahawa walaupun kerja pembersihan dilakukan secara sukarela oleh OKT, namun tugas pembersihan bukanlah di bawah tanggungjawab OKT. Sebaliknya, PDRM dan KDN perlu melantik kontraktor untuk kerja pembersihan. Keperluan peribadi OKT Peruntukan perlu diberikan untuk pembekalan keperluan peribadi seperti berus gigi, ubat gigi dan sabun. Penyimpanan ubat Tempat penyimpanan ubat yang baik harus disediakan. Semua ubat harus dilabel dan tidak boleh dicampur. Ubat juga perlu diberikan mengikut preskripsi doktor. Suntikan vaksin SUHAKAM mendapati para kakitangan terutamanya anggota sentri belum menerima suntikan vaksin berkala. Sehubungan itu, PDRM harus bekerjasama dengan Kementerian Kesihatan bagi mendapatkan vaksin secara berkala untuk semua anggota.

Bil.	Tarikh	Pusat Tahanan	Isu Berdasarkan Pemerhatian
			Pelan kecemasan kebakaran SUHAKAM dimaklumkan bahawa reka bentuk bangunan tidak mempunyai plan kecemasan kebakaran. Oleh itu, plan pemindahan kecemasan kebakaran perlu diwujudkan dalam tempoh terdekat.
4.	11 April	Depot Imigresen Belantik, Kedah	Pertambahan staf Bilangan staf di depot imigresen perlu ditambah supaya dapat meringankan beban tugas yang sedang dikendalikan oleh pegawai dan anggota sedia ada. Kemudahan kamera litar tertutup (CCTV) Pemasangan CCTV harus diberikan keutamaan kerana kemudahan ini dapat membantu anggota untuk mengawal, memantau sel dan seluruh kawasan depot. Masalah tekanan air Memandangkan depot ini menempatkan lebih daripada 900 tahanan, maka masalah tekanan air rendah perlu segera diatasi. Jika tiada langkah pembaikan dilakukan, maka ia akan membawa kepada masalah kebersihan dan peningkatan penyakit di pusat tahanan. Keperluan khas untuk wanita dan bayi KDN perlu menyediakan peruntukan khas untuk penyediaan tuala wanita dan lampin bayi bagi mengelakkan kakitangan menggunakan wang sendiri untuk membeli keperluan ini.

Bil.	Tarikh	Pusat Tahanan	Isu Berdasarkan Pemerhatian
5.	12 April	Depot Imigresen Juru, Pulau Pinang	Pembinaan depot baharu Kerajaan telah meluluskan pembinaan depot baharu untuk menggantikan depot sedia ada dan proses pembinaannya perlu dilakukan secepat mungkin. Infrastruktur semasa depot serba kekurangan dan boleh membahayakan keselamatan kakitangan dan tahanan. Kemudahan CCTV Kemudahan CCTV perlu dipasang untuk membantu para kakitangan mengawal dan memantau sel tahanan serta kawasan depot. Kemudahan tandas Tahanan lelaki menggunakan sistem baldi untuk membuang air kecil dan air besar kerana laluan ke tandas dikunci dan hanya dibuka pada waktu pagi dan petang. Sehubungan itu, SUHAKAM mengesyorkan untuk laluan tandas dibuka sepanjang masa dan penggunaan sistem baldi hendaklah dihentikan dengan serta-merta kerana ia boleh menjatuhkan maruah tahanan. Kursus dan latihan untuk kakitangan Setiap kakitangan perlu diberi latihan yang mencukupi dalam penjagaan dan pengurusan tahanan dan menangani situasi kecemasan seperti pergaduhan dan rusuhan. Jabatan Imigresen boleh bekerjasama dengan Jabatan Penjara Malaysia untuk menyediakan latihan itu kerana Jabatan Penjara Malaysia berpengalaman dalam mengendalikan jumlah banduan yang lebih besar. Pemberitahuan / Makluman kepada ahli keluarga segera Depot dinasihatkan agar memberi perhatian kepada tahanan yang ingin memaklumkan kepada anggota keluarga berkenaan penahanan mereka.

Bil.	Tarikh	Pusat Tahanan	Isu Berdasarkan Pemerhatian
6.	15 Mei	Pusat Koreksional Puncak Alam, Selangor	Kerusi rawatan gigi Klinik penjara memerlukan kerusi untuk rawatan gigi. Menu SUHAKAM turut menerima aduan daripada tahanan memaklumkan bahawa mereka berasa gatal selepas makan masakan ikan rebus. Penjara disyorkan untuk menukar menu kepada ikan goreng.
7.	22 Mei	Depot Imigresen Putrajaya	Depot ini didapati tidak sesuai untuk penahanan kerana: - Kekurangan cahaya semulajadi dan aliran udara segar. Ini tidak mematuhi standard minimum piawaian antarabangsa. (Perkara 10 Peraturan Nelson Mandela). - Depot ini juga hanya mempunyai satu pintu kecemasan dan ini boleh membahayakan nyawa tahanan dan kakitangan jika berlakunya kecemasan. - Depot ini berada dalam keadaan sesak. Sel lelaki berada dalam keadaan yang padat malah kapasiti yang ditetapkan iaitu 35 orang bagi setiap sel bersaiz 8.85 meter persegi dilihat tidak sesuai. - Atas masalah kekurangan kakitangan perubatan, tiada langkah pemeriksaan kesihatan semasa kemasukan tahanan dan rawatan hanya disediakan kepada tahanan dua kali sebulan. - Masalah kekurangan keperluan kebersihan diri seperti berus gigi dan ubat gigi. - Ketiadaan kemudahan seperti tilam, selimut dan selipar. Tahanan lelaki tidur di atas lantai yang sejuk. Tahanan seperti wanita hamil mengadu bahawa suhu terlalu sejuk di depot.

Bil.	Tarikh	Pusat Tahanan	Isu Berdasarkan Pemerhatian
8.	24 Jun	IPD Gerik, Perak	Tekanan air yang rendah di tandas lokap perlu ditambah baik dan lantai tandas yang licin dan rosak juga perlu dibaiki.
9.	10 Julai	Pusat Koreksional Jasin, Melaka	i. Tiada laluan pantas disediakan untuk banduan yang ingin mendapatkan rawatan di klinik/hospital ii. Masalah kekurangan bantal dan tilam untuk banduan.
10.	10 Julai	Pusat Pemulihan Penagihan Narkotik (PUSPEN), Tiang Dua, Melaka	i. Kerosakan siling dan kerosakan pintu tandas. ii. Tiada jurulatih dan peruntukan untuk program vokasional di pusat pemulihan ini.
11.	11 Julai	Depot Imigresen Machap Umboo, Melaka	Isu Kesihatan SUHAKAM mendapati masalah kudis buta dalam kalangan tahanan depot sangat kritikal dan bekalan ubat untuk penyakit kudis buta tidak mencukupi. SUHAKAM mengesyorkan agar langkah-langkah penjagaan segera diambil untuk menangani masalah tersebut dan bekalan ubat yang mencukupi perlu disediakan. Sekiranya rawatan telah diberikan namun tiada kesan positif yang ditunjukkan, maka tahanan perlu dibawa ke klinik atau hospital berdekatan untuk rawatan lanjut. Aktiviti riadah dan pendedahan kepada cahaya matahari SUHAKAM mendapati bahawa tahanan tidak dibenarkan untuk menjalani aktiviti rekreasi di luar blok dan ini menyebabkan mereka tidak terdedah kepada cahaya matahari. Oleh itu, SUHAKAM mencadangkan agar tahanan dibenarkan untuk menjalani aktiviti rekreasi secara bergilir agar terdedah kepada cahaya matahari.

Bil.	Tarikh	Pusat Tahanan	Isu Berdasarkan Pemerhatian
			Bekalan keperluan kebersihan peribadi dan pakaian SUHAKAM mendapati bahawa barang seperti sabun mandi, sabun cuci pakaian, dan ubat gigi hanya diberikan sekali kepada tahanan. Ini juga faktor penyumbang kepada penyakit kulit seperti kudis buta. SUHAKAM mengesyorkan bahawa keperluan asas seperti yang dinyatakan perlu diberikan secara konsisten kepada tahanan. Isu bekalan air Depot sering mengalami gangguan bekalan air dan hanya dihantar selepas 24 jam aduan dibuat. Rumah pam di depot juga tidak berfungsi sekaligus tidak dapat membantu apabila bekalan air terputus. SUHAKAM mengesyorkan supaya rumah pam perlu dibaiki serta-merta dan Syarikat Air Melaka Berhad hendaklah memastikan isu bekalan air tidak berulang dan jika keadaan ini masih berlaku, maka bekalan air hendaklah dihantar dalam masa yang segera.

Lawatan ke Insitut Pemulihan Dadah, Jelebu, Negeri Sembilan.

Selain itu, SUHAKAM juga melawat kuarters kakitangan dan menemuramah kakitangan secara rawak daripada pelbagai peringkat dan skop kerja untuk mengenalpasti cabaran yang mereka hadapi ketika menjalankan tugas.

SUHAKAM juga membuat lawatan ke klinik dan hospital berhampiran untuk berjumpa dengan pegawai perubatan yang memberikan rawatan perubatan untuk tahanan dan pertemuan dengan Lembaga Hakim Pelawat. Wakil SUHAKAM turut memberikan taklimat pasca lawatan kepada Pengarah Penjara untuk memaklumkan isu yang memerlukan perhatian segera dan perkara am lain.

Sepanjang tahun ini, SUHAKAM telah mengadakan lawatan audit di dua buah penjara di negeri Sabah dan Sarawak. Pada bulan Ogos, lawatan audit dijalankan di Penjara Puncak Borneo, Sarawak dan pada bulan November di Penjara Tawau, Sabah.

Lawatan ke Penjara Puncak Borneo, Kuching, Sarawak.

3. PENAMBAHBAIKKAN PUSAT TAHANAN

Penubuhan *Custodial Medical Unit* di Lokap Polis

SUHAKAM telah menjalankan satu kaji selidik mengenai isu kematian dalam tahanan polis pada tahun 2014 hingga 2015. Kaji selidik tersebut dijalankan susulan daripada jumlah aduan kematian dalam tahanan polis yang diterima oleh SUHAKAM serta keluhan masyarakat sivil yang mendesak agar isu tersebut diatasi. Hasil daripada kaji selidik berkenaan, SUHAKAM telah menerbitkan satu laporan “Kematian Dalam Tahanan Polis: Satu Kaji Selidik Mengenai Keadaan Lokap Dan Faktor-Faktor Penyumbang Kepada Kematian (2016)”.

- i. Laporan tersebut mengandungi hasil dapatan dan syor SUHAKAM untuk mengurangkan kematian dalam tahanan polis.
- ii. Pada tahun 2018, SUHAKAM telah mengadakan mesyuarat susulan bagi membincangkan mengenai pelaksanaan salah satu syor daripada kaji selidik tersebut iaitu penubuhan '*Custodial Medical Unit (CMU)*'. CMU bertindak seperti klinik bergerak dimana sekurang-kurangnya 4 orang kakitangan CMU akan digerakkan ke lokap-

lokap berpusat untuk melaksanakan rawatan kesihatan setiap hari di bilik/bangunan yang disediakan. Lokap-lokap berpusat yang dicadangkan adalah Lokap Berpusat Jinjang, Kuala Lumpur; Lokap Berpusat Balai Polis Bayan Baru, Pulau Pinang; Lokap Berpusat Shah Alam, Selangor; Lokap Berpusat Indera Mahkota, Pahang; dan Lokap Berpusat Kepyayan, Sabah. Peruntukan kewangan yang dianggarkan untuk menubuhkan CMU di lokap-lokap berpusat ini adalah sebanyak RM 500,000 (Ringgit Malaysia Lima Ratus Ribu Sahaja).

- iii. Pada tahun 2019, SUHAKAM telah mengadakan pertemuan bersama YB Menteri Kewangan dan sebanyak RM 200,000 (Ringgit Malaysia Dua Ratus Ribu Sahaja) telah diluluskan bagi melaksanakan penubuhan CMU. Sehingga kini, PDRM dalam proses menyelaraskan dan menyalurkan peruntukan khas yang diterima ke lokap-lokap berpusat yang dirancang dan satu program perasmian CMU ini dijangka akan dibuat oleh PDRM dan SUHAKAM pada awal tahun 2020.

4. PEMBAHARUAN SISTEM PENGURUSAN PENJARA (PRISON REFORM)

Sejak penubuhan dan sepanjang menjalankan fungsinya, SUHAKAM telah diberi kuasa untuk melawat tempat-tempat tahanan termasuk penjara dan memberikan syor-syor berhubung isu hak asasi manusia untuk tujuan penambahbaikan. Lawatan yang dijalankan merangkumi tiga kategori iaitu:

- i. lawatan berkala untuk memantau keadaan dan layanan di penjara;
- ii. lawatan siasatan kes bagi kes-kes yang diadukan ke SUHAKAM mengenai pelanggaran hak asasi manusia di pusat tahanan; dan
- iii. lawatan audit.

Fokus lawatan berkala ke tempat-tempat tahanan bukan sahaja melihat kepada keadaan dan layanan diberikan terhadap tahanan, namun dalam masa sama melihat persekitaran tempat kerja, tahap kesihatan dan keselamatan kakitangan di pusat tahanan berkenaan.

SUHAKAM juga telah mengadakan satu kajian iaitu “Hak Kepada Kesihatan di Penjara” pada tahun 2014, susulan daripada aduan-aduan yang diterima oleh SUHAKAM pada tahun-tahun sebelumnya. Kajian ini telah memberi peluang kepada SUHAKAM untuk mengkaji secara

mendalam isu berkaitan kesihatan di dalam penjara dari sudut hak asasi manusia seperti penjagaan kesihatan kakitangan, perkhidmatan perubatan, kumpulan rentan di dalam penjara, riadah dan sukan, makanan yang mencukupi dan keperluan diri, banduan reman dan kakitangan penjara.

Hasil daripada kajian tersebut, SUHAKAM mendapati banyak ruang penambahbaikan kepada penyediaan penjagaan kesihatan di penjara perlu diambil perhatian. Penambahbaikan ini bukanlah tanggungjawab pihak Jabatan Penjara Malaysia semata-mata, sebaliknya agensi Kerajaan yang terlibat secara langsung juga perlu memainkan peranan masing-masing bagi memastikan penjara mematuhi standard tempat tahanan yang minimum.

Susulan dari itu, SUHAKAM mengadakan perjumpaan bersama Bahagian Dasar Kepenjaraan dan Perhubungan Awam pada 17 Mei 2019 untuk membincangkan isu pembaharuan penjara dan pelan tindakan Jabatan Penjara Malaysia pada masa kini. Melalui perbincangan tersebut, SUHAKAM dimaklumkan bahawa Jabatan Penjara Malaysia sedang menyiapkan langkah-langkah pembaharuan ke atas penjara. Pihak Penjara mengalu-alukan SUHAKAM untuk membantu pihak Penjara bagi menjayakan pelaksanaan pelan tindakan pembaharuan penjara ini. SUHAKAM telah menyatakan kesediaan untuk bekerjasama rapat dengan Jabatan Penjara Malaysia di dalam perkara ini.

Pelan Tindakan

Jabatan Penjara Malaysia sedang menyediakan pelan tindakan pembaharuan ke atas penjara yang akan melibatkan penambahbaikan dalam setiap aspek sistem pengurusanannya. Antara pembaharuan yang dirancang adalah aspek penahanan, rehabilitasi, latihan petugas, pematuhan peraturan, kemudahan dan kebersihan, koreksi komuniti dan integrasi semula banduan ke dalam masyarakat. SUHAKAM menyokong penuh usaha Jabatan Penjara Malaysia untuk memperbaharui sistem pengurusan penjara secara keseluruhan dalam usaha memastikan penjara mematuhi standard minimum tempat tahanan berdasarkan piawaian antarabangsa seperti Peraturan Nelson Mandela (*Nelson Mandela Rules*). Masalah kesesakan yang disebabkan oleh lebihan kapasiti di dalam penjara juga perlu dipandang serius oleh semua pihak dengan mencari alternatif bagi menempatkan banduan sedia ada. Selain itu, undang-undang sedia ada untuk menempatkan banduan yang terlibat dengan masalah penagihan dadah,

pendatang tanpa dokumen dan banduan reman di penjara perlu dikaji semula. Ia juga bertujuan untuk membantu para banduan untuk menjalani proses pemulihan yang lebih berkesan dan memudahkan pengurusan penjara.

Rangka kerja yang disediakan telah menfokuskan 5 fungsi utama pengurusan penjara seperti berikut:

Bagi menjayakan pelan tindakan pembaharuan ini, satu Bengkel *Prison Reform* telah diadakan melibatkan kerjasama daripada SUHAKAM dan Jabatan Penjara Malaysia pada 4 & 5 September 2019. Objektif bengkel ini diadakan adalah untuk:

- Menerangkan dengan lebih terperinci berhubung rangka kerja bagi pembaharuan pengurusan penjara yang disediakan oleh Jabatan Penjara Malaysia;
- Mendapatkan input serta cadangan daripada semua agensi yang berkepentingan bagi menambahbaik rangka kerja tersebut;
- Mengetahui kekangan yang dihadapi oleh agensi dalam pelaksanaan langkah tersebut dan cara untuk mengatasinya; dan
- Mendapatkan syor-syor lain yang boleh membantu menjayakan pelaksanaan pembaharuan pengurusan penjara.

SUHAKAM dan Jabatan Penjara Malaysia telah menjemput 33 agensi termasuk jabatan Kerajaan dan Badan Bukan Kerajaan dan seramai 98 peserta telah hadir bagi menjayakan bengkel tersebut. Semua peserta yang hadir telah dibahagikan kepada empat kluster bagi membincangkan dengan lebih spesifik mengikut skop perbincangan yang telah ditetapkan iaitu: i) Kluster Keselamatan dan Koreksional; (ii) Kluster Pengurusan Banduan; (iii) Kluster Infrastruktur & Fasilitas; dan (iv) Kluster Pemasyarakatan. Semua kluster ini telah diminta memberikan input serta cadangan bagi menambahbaik rangka kerja yang disediakan oleh pihak Jabatan Penjara Malaysia.

Semua input dan cadangan yang diberikan semasa bengkel tersebut telah dimurnikan dan akan dipertimbangkan untuk diserapkan ke dalam rangka kerja pembaharuan sistem pengurusan penjara sebelum diangkat untuk kelulusan.

5. PENDERAAN KANAK-KANAK DI RUMAH KEBAJIKAN KANAK-KANAK DI PERAK DAN PULAU PINANG

Rumah Kebajikan Kanak-kanak di Perak

Pada bulan Februari 2019, SUHAKAM telah menerima dua aduan berkenaan penderaan kanak-kanak di Rumah Kebajikan Kanak-Kanak. Terdapat tiga isu yang dibangkitkan dalam aduan tersebut:

- i. Kanak-kanak di Rumah Kebajikan telah dirotan oleh kakitangan bertugas;
- ii. Kakitangan sering menggunakan kata-kata kesat kepada kanak-kanak;
- iii. Dakwaan berlakunya penderaan seksual ke atas kanak-kanak oleh kakitangan di Rumah Kebajikan.

Susulan daripada dakwaan ini, SUHAKAM telah mengadakan beberapa mesyuarat bersama Rumah Kebajikan Kanak-kanak, Polis Daerah, sekolah, hospital dan Jabatan Kebajikan Masyarakat serta menjalankan lawatan ke rumah kebajikan sebagai sebahagian daripada siasatan yang dijalankan oleh SUHAKAM.

Hasil Dapatan

SUHAKAM mendapati terdapat beberapa kanak-kanak telah dirotan. Penggunaan rotan yang dikatakan untuk mendisiplinkan kanak-kanak terbabit bagaimanapun telah mendatangkan kecederaan dan

lebam di bahagian badan mangsa terlibat dan ini merupakan satu kesalahan; yang mana ia boleh diklasifikasikan sebagai penderaan ke atas kanak-kanak sepertimana berdasarkan Seksyen 31 (1), Akta Kanak-Kanak 2001,

“Mana-mana orang, yang merupakan orang yang mempunyai pemeliharaan seseorang kanak-kanak—

- (a) yang menganiayai, mengabaikan, membuang atau mendedahkan kanak-kanak itu dengan cara yang mungkin akan menyebabkannya mengalami kecederaan fizikal atau emosi atau yang menyebabkan atau membenarkannya dianiayai, diabaikan, dibuang atau didedahkan sedemikian; atau
- (b) yang menganiayai dari segi seks kanak-kanak itu atau yang menyebabkan atau membenarkannya dianiayai sedemikian, melakukan suatu kesalahan dan apabila disabitkan boleh didenda tidak melebihi dua puluh ribu ringgit atau dipenjarakan selama tempoh tidak melebihi sepuluh tahun atau kedua-duanya.”

Semasa mesyuarat bersama pegawai polis daerah, SUHAKAM menerima pengesahan daripada pihak polis bahawa mereka ada menerima beberapa laporan polis daripada kanak-kanak yang telah dipukul oleh kakitangan Rumah Kebajikan Kanak-Kanak. Siasatan polis telah selesai dijalankan dan individu terlibat dalam kejadian memukul kanak-kanak akan didakwa di bawah Seksyen 323 Kanun Keseksaan. Menurut Jabatan Kebajikan Masyarakat, mereka telah menerima beberapa aduan melibatkan penderaan fizikal dan seksual ke atas kanak-kanak di Rumah Kebajikan Kanak-Kanak serta konflik pengurusan yang berlaku di kalangan ahli jawatankuasa di Rumah Kanak-Kanak. Hasil daripada siasatan mendapati bahawa dakwaan berkenaan penderaan seksual adalah tidak berasas. SUHAKAM turut mengadakan temubual bersama kanak-kanak bagi memastikan kesahihan dakwaan itu. SUHAKAM dimaklumkan oleh kanak-kanak berkenaan bahawa tiada seorang pun daripada mereka mengalami gangguan seksual daripada kakitangan di Rumah Kebajikan Kanak-Kanak.

Berkenaan penderaan fizikal, Jabatan Kebajikan telah menemubual kakitangan Rumah Kebajikan Kanak-Kanak terlibat dan mereka menafikan bahawa kanak-kanak telah dipukul. Walaubagaimanapun, kanak-kanak akan didenda sekiranya mereka melakukan kesalahan. Selain dari itu, Jabatan Kebajikan Masyarakat turut menjalankan lawatan rutin ke rumah kebajikan untuk memantau kebajikan kanak-kanak dan keadaan bangunan di Rumah Kebajikan Kanak-Kanak.

Syor-Syor

Berikut merupakan syor-syor SUHAKAM:

- i. Jabatan Kebajikan Masyarakat perlu menutup sementara Rumah Kebajikan Kanak-Kanak sehingga konflik pengurusan diselesaikan;
- ii. Pihak berkepentingan yang berkenaan perlu memantau perlantikan ahli jawatankuasa dan memastikan setiap ahli jawatankuasa mempunyai minat yang mendalam serta bersedia untuk melindungi kebajikan kanak-kanak di rumah kebajikan tanpa sebarang kepentingan peribadi;
- iii. Pihak pengurusan Rumah Kebajikan Kanak-Kanak perlu memastikan bahawa penggunaan kata-kata kesat ke atas kanak-kanak dihentikan serta merta dan mana-mana ahli jawatankuasa dan/atau kakitangan di Rumah Kebajikan Kanak-Kanak yang menggunakan kata-kata kesat harus diberi amaran dan dikenakan tindakan disiplin.

Rumah anak-anak yatim di Pulau Pinang

SUHAKAM menerima aduan berkenaan penderaan kanak-kanak di sebuah rumah anak-anak yatim di Pulau Pinang daripada seorang bekas kakitangan rumah anak yatim tersebut.

SUHAKAM telah mendapatkan maklum balas daripada pengadu; penjaga dan ibu bapa kanak-kanak yang berada di rumah anak yatim tersebut; Pegawai Penyiasat kes (IO); dan pihak pengurusan rumah anak yatim tersebut.

Siasatan SUHAKAM mendapati bahawa tidak terdapat sebarang penderaan fizikal atau penderaan seksual yang berlaku di rumah anak yatim tersebut dan pengadu yang merupakan bekas pekerja di rumah tersebut tidak berpuas hati dengan pemecatan kerjanya. Walau bagaimanapun, SUHAKAM mendapati terdapat beberapa isu lain di rumah anak yatim tersebut yang perlu diberi perhatian:

- i. Satu mekanisme aduan perlu diwujudkan di rumah anak yatim tersebut untuk membolehkan penjaga atau ibu bapa membuat aduan kepada pengurusan;
- ii. Pengurusan rumah anak yatim seharusnya menyemak dengan Polis Diraja Malaysia (PDRM) berkenaan rekod jenayah seseorang individu sebelum mengambilnya sebagai kakitangan; dan

- iii. Latihan yang sewajarnya harus diberikan kepada warden dan kakitangan yang bekerja dan menguruskan rumah anak yatim tersebut kerana mereka memerlukan kemahiran yang berbeza untuk menjaga anak-anak yatim khususnya, yang bawah umur 12 tahun.

SUHAKAM telah membuat lawatan semula dan mendapati rumah anak yatim tersebut mempunyai mekanisme aduan yang sistematik yang membolehkan penjaga dan ibu bapa membuat aduan sekiranya mempunyai sebarang isu. Rumah anak yatim ini juga telah menggantikan warden lama kepada dua orang warden yang baharu dan rekod jenayah mereka telah disemak bersama PDRM. SUHAKAM juga dimaklumkan bahawa pihak Jabatan Kebajikan Malaysia (JKM) akan membuat lawatan berkala ke rumah anak yatim tersebut dalam tempoh masa tiga bulan sekali.

6. KEWARGANEGARAAN BAGI KANAK-KANAK TIADA WARGANEGARA DI MALAYSIA

Pada tahun 2019 (sehingga bulan September), SUHAKAM telah menerima 3 aduan berkenaan isu permohonan kewarganegaraan. Pada 19 Mac 2019, SUHAKAM telah mengadakan mesyuarat bersama Jabatan Pendaftaran Negara (JPN) bagi mendapatkan maklumat lanjut sepertimana berikut:

- i. Proses permohonan kewarganegaraan, terutamanya kepada rakyat Malaysia yang mengambil bayi bukan warganegara sebagai anak angkat;
- ii. Status kad pengenalan sementara (KP Hijau);
- iii. Prosedur yang digunapakai oleh JPN bagi permohonan kewarganegaraan;
- iv. Isu-isu berkaitan lewat daftar kelahiran;
- v. Isu-isu berkaitan kad pengenalan sementara (G04/H05) bagi rakyat Sabah.

Berdasarkan mesyuarat tersebut, SUHAKAM menerima maklum balas daripada JPN sepertimana berikut:

- i. Berkaitan anak angkat, kanak-kanak tersebut akan mengikut kewarganegaraan ibu kandungnya. Walau bagaimanapun, ibu bapa rakyat Malaysia boleh memohon kewarganegaraan bagi anak angkat mereka dibawah Artikel 15A dan ianya tertakluk pada

kelulusan Kementerian Dalam Negeri (KDN). Sekiranya permohonan gagal, pemohon tidak boleh membuat rayuan, tetapi mereka masih boleh membuat permohonan baru;

- ii. Bagi kanak-kanak terdampar, permohonan lewat daftar kelahiran perlu dibuat oleh Jabatan Kebajikan Masyarakat. Atau sekiranya kanak-kanak tersebut dijumpa oleh mana-mana individu, mereka perlu membuat laporan polis dan menghantar kanak-kanak tersebut ke Jabatan Kebajikan Masyarakat. Jabatan Kebajikan Masyarakat perlu melengkapkan laporan sosial berkenaan kanak-kanak terdampar sebelum menyerahkan kepada JPN, bagi tindakan lanjut mereka. Berdasarkan JPN, di bawah Seksyen 7 Akta Pendaftaran Kelahiran dan Kematian, setiap kelahiran di Malaysia perlu didaftarkan.
- iii. Sekiranya pasangan tidak mempunyai sijil perkahwinan, maka status kewarganegaraan kanak-kanak akan ditentukan berdasarkan ibu kandungnya.
- iv. SUHAKAM turut membangkitkan aduan mengenai kelewatan dalam proses permohonan kewarganegaraan. JPN memaklumkan bahawa terdapat beberapa langkah yang perlu dilengkapkan oleh jabatan mereka sebelum permohonan dihantar ke Kementerian Dalam Negeri bagi proses menapis dan membuat keputusan. SUHAKAM dimaklumkan bahawa kewarganegaraan merupakan pengiktirafan tertinggi yang dianugerahkan oleh Kerajaan, oleh itu ianya tidak dianggap sebagai 'hak' tetapi 'hadiah' yang diberikan oleh Kerajaan.

Sebagai tindakan susulan, SUHAKAM akan mengadakan mesyuarat bersama Kementerian Dalam Negeri pada tahun 2020 untuk mendapatkan maklum balas berkenaan proses permohonan kewarganegaraan.

7. KEMATIAN DALAM TAHANAN

Sepanjang tahun 2019, SUHAKAM menerima 7 aduan berkaitan kematian dalam tahanan sepertimana berikut:

- i. Ahmad Zahri di IPD Gerik, Perak
- ii. Gopal Krisnan a/l M. Rajalingam di Penjara Sungai Petani, Kedah
- iii. Soosaimanicckam A/L Joseph di Pangkalan Tentera Laut Diraja Malaysia, Lumut, Perak
- iv. Ong Ching Kian di Penjara Simpang Renggam, Johor
- v. Orhions Ewansiha Thomas di Depot Imigresen Bukit Jalil, Kuala Lumpur

- vi. Mathan s/o Muniady di Shah Alam, Selangor
- vii. Mohammed Jakaria Bin Shafiqur Rahman di Depot Imigresen Semenyih, Selangor.

Siasatan mengenai lima kes awal yang disebutkan di atas telah selesai, manakala 2 kes lagi masih dalam siasatan.

a) Kematian Ahmad Zahri Bin Din Di IPD Gerik, Perak

SUHAKAM telah menerima aduan kematian Ahmad Zahri (si mati) pada 19 Disember 2018 semasa berada di dalam tahanan lokap Ibu Pejabat Polis Daerah Gerik, Perak. Satu laporan polis telah dibuat pada 15 Januari 2019. Pengadu tidak berpuas hati dengan punca kematian anaknya dan mendakwa bahawa si mati dipukul semasa berada dalam tahanan polis di lokap.

Hasil laporan bedah siasat mendapati si mati telah mengalami *Massive Gastro Intestinal Bleed (UGIB) Secondary to esophageal varices* dengan *Hepatitis C* dan *Liver Cirrhosis*. Terdapat parut atau kesan lama di badan si mati dan pemeriksaan dalaman secara lanjut mendapati perubahan warna pada paru-paru disebabkan oleh tabiat merokok, organ hati yang mengecut dan kandungan perut yang telah rosak. Pihak Forensik juga telah mengesahkan bahawa tiada sebarang kecederaan luar (*External Injury*). Hasil bedah siasat juga telah dijelaskan kepada keluarga dan tiada sebarang bantahan daripada pihak keluarga.

Kesimpulan

Setelah memperolehi maklum balas pihak polis serta doktor forensik, SUHAKAM mendapati tiada kesan yang mencurigakan seperti penggunaan kekerasan serta tiada sebarang kesan lebam ke atas fizikal si mati.

b) Kematian Gopal Krisnan a/l M. Rajalingam

SUHAKAM telah menjalankan siasatan berkenaan kematian Gopal Krisnan a/l M. Rajalingam (si mati), yang merupakan banduan reman di Penjara Sungai Petani. Beliau telah meninggal dunia di Hospital Sultan Abdul Halim, Sungai Petani pada 30 Julai 2019. Terdapat dakwaan dari pengadu bahawa si mati telah dipukul semasa berada di dalam penjara yang menyumbang kepada kematiannya.

SUHAKAM memulakan siasatannya selaras dengan Seksyen 4 dan 12, Akta Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Malaysia 1999 pada 18 Ogos 2019. SUHAKAM telah menjalankan tiga mesyuarat bersama Penjara Sungai Petani; Jabatan Forensik Hospital Sultanah Bahiyah Alor Setar; Jabatan Perubatan Hospital Sultan Abdul Halim, Sungai Petani dan Ibu Pejabat Polis Daerah Kuala Muda serta merekod keterangan 10 kakitangan penjara, seorang pegawai perubatan penjara, dua penolong pegawai perubatan dan 5 rakan sel si mati.

Berdasarkan keterangan rakan sel, si mati dirawat di hospital selama hampir seminggu kerana kerap mengalami demam dan tiada selera makan. Sepanjang penahanannya, si mati telah dihantar mendapatkan rawatan di klinik penjara sebanyak empat kali. Pada 24 Julai, si mati muntah dan terkencing di dalam seluar semasa berada di sel. Si mati kemudian dirujuk ke klinik penjara dan selepas pemeriksaan, doktor penjara mengarahkan beliau dibawa ke hospital untuk mendapatkan rawatan segera.

Semua banduan yang direkod keterangan oleh SUHAKAM menafikan mereka pernah melihat dan/atau mendengar sebarang situasi sepertimana berdasarkan dakwaan ke atas si mati.

Si mati telah dimasukkan ke Hospital Sultan Abdul Halim selama tujuh hari. Si mati diberikan rawatan untuk mencegah endorkarditis dan berada dalam keadaan koma sepanjang tempoh rawatan di hospital. Pada 30 Julai 2019, si mati menunjukkan fungsi buah pinggang yang semakin teruk dan Resusitasi Kardiopulmonari (CPR) telah dilakukan segera oleh doktor. Si mati disahkan meninggal dunia pada 2.30 petang.

Ahli keluarga dibenarkan untuk melihat mayat si mati sebelum proses bedah siasat dijalankan. Menurut ahli keluarga, terdapat beberapa bintik merah di kepala dan kaki si mati serta kesan lebam di bahagian dada kanan si mati.

Proses bedah siasat yang dijalankan oleh Jabatan Forensik, Hospital Sultanah Bahiyah Alor Setar menunjukkan punca kematian Gopal Krisnan adalah disebabkan **jangkitan kuman di injap jantung**. Berkenaan dakwaan ahli keluarga mengenai terdapat bintik merah dan kesan lebam di badan si mati, keputusan bedah siasat adalah sepertimana berikut:

- i. Hasil bedah siasat menunjukkan tiada tanda kecederaan di badan si mati yang boleh menyebabkan atau menyumbang kepada kematiannya pada masa tersebut;
- ii. Kesan bintik merah dan lebam yang didakwa sebelumnya bukan bukti kepada dakwaan si mati telah dipukul, sebaliknya ia terjadi disebabkan keadaan si mati semasa berada di hospital;
- iii. Kesan lebam di dada kanan juga bukan merupakan kesan pukul, tetapi berlaku akibat daripada rawatan ECG yang dibuat ke atas Gopal;
- iv. Pemeriksaan jantung menunjukkan berlakunya jangkitan kuman di injal jantung si mati;
- v. Kesan pendarahan *splinter* dan bintik merah yang diterangkan sebelumnya bukan merupakan bukti kesan pukul, sebaliknya merupakan kesan yang berlaku disebabkan jangkitan kuman di injal;
- vi. Perdarahan subarachnoid dan otak si mati bukan merupakan bukti kesan pukul sebaliknya merupakan kesan yang berlaku disebabkan jangkitan kuman di injal.

c) Kes kematian Soosaimanicckam a/l Joseph

Pada tahun 2019, SUHAKAM telah menyiasat kes kematian Soosaimanicckam a/l Joseph (si mati) di Hospital Angkatan Tentera (HAT) sewaktu menjalani latihan sebagai Pegawai Kadet Graduan (PKG) di Kolej Diraja Sultan Idris (KDSI), Tentera Laut Diraja Malaysia (TLDM) pada 19 Mei 2018.

Terdapat beberapa dakwaan daripada keluarga si mati dan berikut merupakan hasil dapatan SUHAKAM berdasarkan siasatan terhadap dakwaan-dakwaan tersebut:

i. Dakwaan mengenai punca kematian tidak dijelaskan

Pengadu telah mendakwa bahawa pihak Hospital Seri Manjung tidak menjelaskan secara terperinci berkenaan punca kematian si mati; tidak memberikan Laporan Bedah Siasat penuh serta tidak memberikan Laporan Bedah Siasat terperinci yang dibuat oleh Doktor Pakar Forensik kepada keluarga si mati.

SUHAKAM telah dimaklumkan bahawa pihak hospital Seri Manjung telah menjemput ahli keluarga si mati pada 6 September 2018 untuk menerangkan tentang hasil laporan penuh bedah siasat si

mati. Walau bagaimanapun, ahli keluarga si mati telah menarik diri daripada menghadiri perjumpaan tersebut tanpa kehadiran peguamnya.

SUHAKAM dimaklumkan bahawa pihak Hospital Seri Manjung dan ahli keluarga si mati telah mengadakan suatu perjumpaan bagi tujuan yang sama pada awal tahun 2019. Namun begitu, ahli keluarga si mati masih tidak berpuas hati dengan penerangan tersebut kerana pihak hospital tidak dapat mengeluarkan laporan daripada Pakar Forensik. Pihak hospital menjelaskan bahawa mereka tidak dapat mengeluarkan laporan daripada Pakar Forensik kerana si mati tidak dibedah siasat oleh Pakar Forensik. Ini kerana Pakar Forensik kebiasaannya tidak akan membuat bedah siasat bagi kes kematian mengejut yang tidak mempunyai sebarang unsur jenayah.

ii. Dakwaan terhadap siasatan dalaman ATM tidak telus

Pengadu mendakwa berlaku ketidaktelusan dalam siasatan dalaman yang dilakukan ATM memandangkan ahli keluarga si mati tidak pernah dipanggil sebagai saksi untuk memberikan keterangan berhubung keadaan si mati sebelum menyertai latihan ATM. Malah hasil siasatan dalaman berkenaan tidak pernah dimaklumkan kepada ahli keluarga si mati. Oleh yang demikian, keluarga si mati menyatakan bahawa siasatan dalaman yang dilakukan adalah tidak telus.

SUHAKAM mendapati Lembaga Siasatan ATM (*Board of Inquiry - BOI*) telah menjalankan siasatan dalaman berkenaan kes kematian si mati. Pegawai Pemerintah Kolej Diraja Sultan Idris 1 (KDSI 1) memaklumkan bahawa beliau telah menerangkan berkenaan hasil siasatan dalaman tersebut kepada keluarga si mati sewaktu beliau melawat keluarga si mati di rumah bagi tujuan memberikan cek sumbangan Tabung Amanah.

SUHAKAM mendapati bahawa terdapat beberapa saksi yang merupakan bekas PKG sewaktu pengambilan bersama si mati telah dipanggil dan direkod keterangan oleh BOI tetapi keterangan mereka tidak dimasukkan ke dalam laporan siasatan BOI untuk penelitian. Saksi-saksi ini juga telah dipanggil oleh SUHAKAM untuk memberikan keterangan bagi membantu siasatan. Hasil keterangan mendapati terdapat insiden kekerasan berlaku ke atas si mati sebelum kematian.

iii. Dakwaan polis tidak menjalankan sebarang siasatan

Pengadu telah mendakwa bahawa tiada sebarang siasatan dijalankan oleh pihak polis memandangkan pihak polis telah membuat kesimpulan sebelum membuat siasatan dijalankan dan memaklumkan kepada ahli keluarga si mati bahawa kes ini adalah kematian secara mengejut serta tiada sebarang unsur jenayah dikenalpasti dalam kes.

SUHAKAM dimaklumkan bahawa kes kematian ini tidak mempunyai sebarang unsur jenayah. Sekiranya kes ini mempunyai unsur jenayah, kes ini akan diserahkan kepada Bahagian Siasatan Jenayah untuk siasatan lanjut. Siasatan telah dijalankan oleh ASP Raja dengan merekod keterangan seramai 25 orang saksi bagi tujuan siasatan kes. Saksi-saksi ini termasuk PKG yang menjalani latihan bersama si mati, pegawai-pegawai yang bertugas di KDSI 1, doktor yang merawat dan ahli keluarga.

Kertas siasatan telah diserahkan kepada Timbalan Pendakwaraya (DPP) dan DPP telah mengarahkan untuk mengadakan inkues bagi kes tersebut. Inkues telah bermula pada 24 September 2019.

iv. Dakwaan berlakunya paksaan sewaktu sesi orientasi

Pengadu memaklumkan terdapat dakwaan bahawa si mati serta PKG lain telah dipaksa untuk turun ke dalam kolam air lumpur dan direndam sewaktu sesi orientasi. Pengadu mendakwa bahawa si mati berkemungkinan telah direndam sehingga menyebabkan beliau terminum air lumpur tersebut. Bakteria atau kuman melalui air lumpur tersebut boleh menyumbang kepada punca kematian.

Hasil siasatan SUHAKAM mendapati bahawa aktiviti berendam di kolam air lumpur merupakan satu aktiviti persalaman (suai kenal) dan menjadi antara sebahagian daripada aktiviti rempuh halangan yang dijalankan pada 14 Mei 2018. Keterangan yang diambil dari semua PKG menyatakan bahawa sewaktu aktiviti ini diadakan, tiada sebarang paksaan dibuat terhadap PKG untuk turun ke dalam kolam air lumpur sebaliknya semua PKG turun secara sukarela. Manakala air lumpur di dalam kolam berkenaan hanya berada pada paras tidak melebihi pinggang. Aktiviti berendam dalam air lumpur ini hanya berlaku pada satu tempoh masa yang singkat sahaja.

v. Dakwaan berkenaan penafian untuk melapor sakit

Pengadu percaya bahawa si mati telah dinafikan permintaannya untuk melapor sakit di HAT dan penafian permintaan untuk melapor sakit telah menyebabkan doktor tidak dapat mengenalpasti sebarang masalah kesihatan yang dihadapi oleh si mati serta memberikan rawatan yang sepatutnya pada masa yang sesuai sehingga menyebabkan si mati meninggal dunia.

Bagaimanapun SUHAKAM mendapati si mati tidak pernah dinafikan permintaannya untuk melapor sakit di HAT memandangkan beliau tidak pernah memohon untuk mendapatkan rawatan sakit di HAT. Walau bagaimanapun, si mati pernah melapor sakit bagi luka-luka ringan di tangannya tetapi tidak dibenarkan oleh Pegawai Latihan Bertugas (PLB) ke HAT kerana bagi luka-luka ringan biasanya PLB akan membekalkan ubat sapu daripada peti kecemasan.

Si mati pernah memohon cuti rehat daripada Jurulatih Jasmani untuk tidak melakukan latihan fizikal. Jurulatih menjelaskan kepada si mati, sekiranya ingin mendapatkan cuti rehat atas alasan letih dan tidak bermaya, si mati perlu melapor sakit di HAT dan perlu mendapat kebenaran oleh doktor terlebih dahulu. Si mati pernah mengadu kepada PKG lain bahawa beliau tidak mampu untuk mengikuti latihan fizikal dan telah dinasihatkan oleh PKG lain untuk melapor sakit di HAT. Walau bagaimanapun, cadangan tersebut telah ditolak oleh si mati. Hasil siasatan juga mendapati setiap hari sebelum latihan fizikal dimulakan, Jurulatih Jasmani telah bertanya samada terdapat PKG yang tidak sihat dan ingin melapor sakit di HAT tetapi si mati tidak pernah memaklumkan bahawa beliau mahu melapor sakit.

SUHAKAM dimaklumkan bahawa borang laporan sakit yang dijumpai di dalam bag si mati tidak ditandatangani oleh PLB memandangkan si mati tidak pernah membawa borang berkenaan untuk meminta tandatangan daripada PLB yang bertugas pada 17 Mei 2018. Borang tersebut boleh diambil di kaunter blok asrama dan perlu mendapatkan tandatangan PLB sebelum mendapatkan rawatan di HAT. SUHAKAM juga dimaklumkan bahawa terdapat beberapa PKG telah dibenarkan untuk melapor sakit di HAT pada minggu yang sama.

vi. Dakwaan berlakunya penderaan kepada PKG

Pihak keluarga si mati telah mendakwa bahawa si mati telah didera pada lewat malam pada tarikh 12 Mei 2018. Dakwaan tersebut

berdasarkan tindakan si mati yang menghantar satu mesej melalui aplikasi Whatsapp kepada keluarganya pada awal pagi 13 Mei 2018 yang memaklumkan kesemua calon PKG telah didera dan hanya dibenarkan untuk tidur pada jam 4 pagi.

SUHAKAM mendapati pada tarikh 12 Mei 2018, semua calon PKG didapati terlibat dalam proses pengurusan dokumentasi; raptai Majlis Angkat Sumpah serta taklimat yang disampaikan oleh pihak KDSI 1. Aktiviti-aktiviti tersebut berlangsung sehingga lewat malam. Selepas aktiviti tersebut, calon PKG dikehendaki pulang ke asrama dan membuat persediaan pakaian untuk hari seterusnya. Keterangan daripada saksi-saksi berkenaan insiden pada tarikh tersebut adalah konsisten dan "*torture*" yang dimaksudkan oleh si mati dalam WhatsApp kepada keluarganya bukan membawa maksud penderaan secara fizikal tetapi ianya mungkin bermaksud tekanan dari segi mental. Perubahan emosi si mati juga boleh menjadi salah satu faktor yang menyumbang kepada tekanan mental kepada si mati kerana tarikh tersebut merupakan hari pertama si mati di KDSI 1 dan perlu melengkapkan banyak prosedur.

SUHAKAM telah merekodkan keterangan daripada beberapa PKG yang masih menjalani latihan di KDSI 1 dan yang telah mengundur diri dari latihan atas faktor kesihatan. Berdasarkan keterangan yang diperolehi daripada kedua-dua kumpulan PKG ini, SUHAKAM menemui hasil yang tidak konsisten. Kumpulan PKG yang masih menjalani latihan memaklumkan tiada sebarang insiden pelanggaran hak asasi manusia yang berlaku terhadap si mati, malah mereka hanya menegaskan bahawa si mati terlalu lemah dan letih untuk meneruskan latihan tetapi masih telah berusaha untuk menamatkan segala latihan fizikal yang telah diarahkan. Walau bagaimanapun, siasatan SUHAKAM mendapati wujudnya pelanggaran hak asasi manusia terhadap si mati semasa latihan di mana seorang pegawai senior telah menamparnya berulang kali. Insiden ini turut disahkan oleh PKG yang telah keluar dari latihan tentera di KDSI 1.

Selain itu, si mati telah diasingkan dan didenda untuk membuat aktiviti fizikal secara berganda berbanding PKG lain. SUHAKAM berpendapat insiden menampar dan memaksa si mati membuat tekan tubi tidak boleh menyebabkan kematian secara langsungnya. Namun demikian, pemaksaan terhadap si mati yang sememangnya berada dalam keadaan lemah untuk membuat latihan fizikal secara berterusan tanpa berehat boleh menjadi punca si mati mendapat

*Rhabdomyolysis*¹ yang menyebabkan paru-paru berair sehingga menyebabkan si mati meninggal dunia.

Berdasarkan siasatan yang dijalankan, SUHAKAM telah memberikan beberapa syor untuk pertimbangan dan penambahbaikan beberapa agensi seperti berikut;

- i. SUHAKAM mengesyorkan agar siasatan perubatan yang terperinci dijalankan oleh Kementerian Kesihatan Malaysia bagi mengenalpasti punca yang menyebabkan kematian si mati dengan lebih spesifik. Ini berikutan tiada punca yang spesifik dapat dikenalpasti berdasarkan hasil bedah siasat terhadap si mati.
- ii. SUHAKAM juga mengesyorkan kepada KKM agar kedua-dua pihak hospital dapat meningkatkan kerjasama dalam menyampaikan maklumat perubatan dan maklumat yang berkaitan kes bagi memudahkan punca kematian dikenalpasti. Ini kerana, terdapat dua Pegawai Perubatan yang mengendalikan proses bedah siasat terhadap si mati. Pegawai Perubatan daripada HAT telah mengesahkan kematian si mati dan telah mengambil sampel dan mengemukakan hasilnya. Manakala, Pegawai Perubatan daripada Hospital Seri Manjung juga telah mengesahkan kematian si mati dan juga telah mengemukakan hasilnya. Jika kedua-dua Pegawai Perubatan ini saling berkomunikasi sebelum bedah siasat tersebut dibuat ke atas si mati, mereka seharusnya boleh mengenalpasti punca kematian si mati dengan lebih spesifik.
- iii. Untuk memastikan siasatan yang dijalankan lebih telus, SUHAKAM mengesyorkan agar pegawai penyiasat polis menentukan senarai saksi yang terlibat dalam kes secara bebas tanpa diputuskan oleh mana-mana pihak untuk merekod keterangan bagi membantu siasatan pihak polis.
- iv. SUHAKAM mengesyorkan supaya hasil siasatan BOI perlu dimaklumkan kepada ahli keluarga si mati secara rasmi menerusi surat atau perjumpaan oleh ahli lembaga siasatan tersebut. Perkara ini dapat meningkatkan keyakinan terhadap hasil siasatan tersebut.
- v. SUHAKAM mengesyorkan agar pihak KDSI 1 wajib membawa PKG yang didapati menghadapi kesukaran menjalani latihan fizikal untuk menjalani pemeriksaan kesihatan di hospital walaupun

¹ Rhabdomyolysis is the breakdown of muscle tissue that leads to the release of muscle fibre contents into the blood. These substances are harmful to the kidney and often cause kidney damage – Source: US National Library of Medicine; <https://medlineplus.gov/ency/article/000473.htm>

- PKG tersebut enggan berjumpa doktor. PKG tersebut hanya boleh meneruskan latihan fizikal sekiranya pihak hospital mengesahkan bahawa PKG layak meneruskan latihan yang disediakan.
- vi. SUHAKAM mengambil maklum usaha yang sedang dibuat oleh pihak KDSI 1 untuk meneliti dan mengubahsuai modul mengikut kesesuaian usia PKG yang menjalani latihan.
 - vii. Cawangan Tenaga Kerja seharusnya tidak boleh berkompromi terutamanya dalam saringan kesihatan dan ujian fizikal terhadap PKG semasa dalam temuduga tahap kedua.

d) Siasatan Kematian Ong Ching Kian, Penjara Simpang Renggam, Johor

Pada 8 Ogos 2019, SUHAKAM telah menerima aduan berkenaan dengan kematian seorang banduan akhir warganegara Singapura di Penjara Simpang Renggam, Kluang, Johor. Banduan akhir tersebut didakwa telah membunuh diri pada 20 Mei 2019 di sel tahanannya.

Susulan daripada laporan itu, SUHAKAM mengambil tindakan dengan menjalankan lawatan kes di Penjara Simpang Renggam dan mengadakan perjumpaan dengan Unit Forensik di Hospital Enche' Besar Hajjah Kalsom di Kluang.

Berikut adalah hasil dapatan SUHAKAM:

- i. Berdasarkan kepada maklum balas yang diterima dari Unit Forensik, si mati mengalami mampatan di leher akibat jerutan dari tali yang diperbuat dari plastik bungkusan gula kasar. Mampatan yang terhasil dari jerutan tersebut menyebabkan darah yang membawa bekalan oksigen ke otak si mati terhenti. Selain daripada itu, trakea si mati turut terjerut menyebabkan si mati sukar untuk bernafas. Unit Forensik turut mengesahkan bahawa tiada sebarang kesan fiber di bawah kuku tangan si mati dan tiada sebarang tanda bahawa si mati cuba untuk menyelamatkan dirinya dari jerutan tali tersebut.
- ii. Berdasarkan kepada maklum balas yang diberikan oleh Wadar Penjara yang bertugas pada hari kejadian, beliau telah diarahkan oleh Inspektor Penjara untuk memerhatikan sel tahanan akhir setiap 10 minit. SUHAKAM turut mendapati bahawa pihak penjara telah membawa si mati ke Klinik Penjara sehari sebelum si mati ditemui tergantung di selnya. Di samping itu, pihak penjara turut memaklumkan SUHAKAM bahawa si mati telah melakukan cubaan membunuh diri dengan mengelar tangannya sendiri sehari sebelum ditemui tergantung di selnya.

- iii. Berdasarkan kepada maklum balas yang diterima oleh Pegawai Psikologi Penjara yang baru dipindahkan ke situ pada tahun 2018, beliau tidak menerima sebarang rekod berkenaan dengan keadaan mental tahanan di situ. Beliau percaya bahawa keadaan mental tahanan-tahanan di situ tidak direkodkan sebagai rujukan oleh Pegawai Psikologi Penjara yang bertugas sebelum beliau. Oleh itu beliau mengambil inisiatif sendiri untuk merekodkan keadaan mental kesemua tahanan pada bulan Mac 2019 termasuk keadaan mental si mati. Beliau menggunakan dua kaedah, iaitu ujian psikologi iaitu ujian *Depression, Anxiety and Stress Scales (DASS)* dan ujian *Multidimensional Self-Esteem Inventory (MSEI)*. Keputusan ujian psikologi si mati pada bulan Mac 2019 menunjukkan bahawa keadaan mental si mati adalah normal.

Syor

- Adalah mustahil pihak penjara dapat menghalang para tahanan dari membunuh diri kerana keadaan mental tahanan adalah di luar kawalan wadar-wadar yang bertugas. Berdasarkan kepada maklum balas dari pihak penjara, SUHAKAM mengesyorkan supaya wadar-wadar bertugas menjaga blok terutamanya blok tahanan akhir diberikan latihan dan kursus asas psikologi seperti mengenal pasti tahap tekanan psikologi, idea-idea untuk membunuh diri, tanda-tanda awal depresi dan bunuh diri.
- Tindakan yang diambil oleh pihak penjara iaitu memerhatikan sel tahanan akhir setiap 10 minit adalah munasabah. Walau bagaimanapun, tahanan yang mempunyai kecenderungan untuk membunuh diri boleh membunuh diri pada bila-bila masa sahaja. Sehubungan itu, SUHAKAM mengesyorkan supaya tahanan yang mungkin dikenali pasti cenderung untuk membunuh diri atau wujud cubaan membunuh diri agar diberikan perhatian dan penjagaan yang khusus. Sel tahanan berkenaan mestilah berada berdekatan dengan meja kunci atau berdekatan dengan tempat di mana wadar-wadar bertugas boleh mengambil tindakan segera. SUHAKAM juga mengesyorkan supaya tahanan yang cuba untuk membunuh diri dirujuk kepada pakar psikiatri di hospital yang berdekatan.
- SUHAKAM mengesyorkan supaya Jabatan Penjara mengumpulkan data dan statistik berhubung dengan insiden bunuh diri di penjara seluruh Malaysia agar langkah-langkah pencegahan seperti melatih wadar penjara bagi menangani isu bunuh diri dalam kalangan tahanan dapat diambil.

e) Siasatan Mengenai Kematian Di Dalam Tahanan Yang Melibatkan Pelajar Warganegara Nigeria Di Depot Tahanan Imigresen Bukit Jalil

SUHAKAM melalui kuasa di bawah Seksyen 12 (1) Akta 597 telah menjalankan siasatan terhadap kematian pelajar warganegara Nigeria, Orhions Ewansiha Thomas (si mati) yang ditemui mati ketika ditahan di Depot Tahanan Imigresen Bukit Jalil pada 9 Julai 2019. Dia ditahan oleh Jabatan Imigresen Kuala Lumpur semasa dalam operasi serbuan pada 4 Julai 2019. SUHAKAM telah merekodkan keterangan 40 orang saksi yang terdiri daripada Pegawai Imigresen dan PDRM, ahli keluarga, rakan-rakan si mati serta wakil-wakil daripada universiti si mati belajar.

Hasil dapatan siasatan SUHAKAM mengenai kematian yang melibatkan Thomas adalah disebabkan oleh kegagalan fungsi jantung. Walau bagaimanapun, terdapat juga beberapa faktor lain yang turut menyumbang kepada kematian si mati di dalam tahanan. Si mati telah memaklumkan bahawa beliau mempunyai masalah kesihatan iaitu tekanan darah tinggi. Hasil siasatan, SUHAKAM mendapati bahawa pihak depot tidak mempunyai bekalan ubatan dan dos yang sesuai untuk si mati. SUHAKAM dimaklumkan bahawa si mati hanya diberikan salah satu daripada tiga jenis ubatan yang perlu diambil. SUHAKAM juga mendapati isu lain seperti Pegawai Perubatan tidak mempunyai peralatan perubatan seperti kaf tekanan darah yang sesuai untuk si mati semasa saringan kesihatan dijalankan.

SUHAKAM juga bimbang dengan penahanan secara sewenang-wenangnya terhadap si mati dimana semasa operasi serbuan, si mati masih mempunyai dokumen yang sah dan tetap ditahan.

SUHAKAM mengesyorkan kepada pihak Jabatan Imigresen untuk mengkaji prosedur operasi standard dimana setiap tahanan wajib menjalani saringan kesihatan semasa proses kemasukan ke depot. Peralatan kesihatan seperti saiz kaf tekanan darah yang berbeza seharusnya disediakan di semua depot untuk digunakan pada bila-bila masa. SUHAKAM juga mengesyorkan kerjasama di antara Kementerian Kesihatan dan Jabatan Imigresen untuk mengemaskini dan menyediakan ubatan yang bersesuaian terutamanya ubat untuk penyakit-penyakit kronik. Selain itu, Kerajaan perlu menempatkan Pegawai Perubatan sepenuh masa di semua depot tahanan Imigresen untuk merawat tahanan semasa mereka berada di depot.

Berhubung isu penahanan secara sewenang-wenangnya, SUHAKAM mengesyorkan supaya Seksyen 51(5)(b) Akta Imigresen 1959/68 (Akta 155) dipinda untuk mengurangkan penahanan selama 14 hari dan penahanan tersebut perlu melalui proses di Mahkamah.

8. LAYANAN KEJAM DAN TIDAK BERPERIKEMANUSIAAN

Dakwaan Penyeksaan Ke Atas Mohd Fairuz Ahmad Latiffe Di Pusat Koreksional Perlis

Pada 3 Januari, SUHAKAM telah menerima aduan berhubung dakwaan penyeksaan ke atas Mohd Fairuz bin Ahmad Latiffe di Pusat Koreksional Perlis. Mohd Fairuz telah ditahan di bawah Seksyen 39(B) Akta Dadah Berbahaya 1952 sejak November 2017 kerana kesalahan mengedar dadah (secara amnya merujuk kepada penjualan dan pengagihan dadah secara haram). Menurut pengadu, Mohd Fairuz telah dimasukkan ke Hospital Tengku Fauziah (HTF), Kangar pada 24 Disember 2018 untuk menerima rawatan kerana mengalami tekanan darah tinggi dan pendarahan di otak yang agak kritikal. Pengadu mendapati bahawa terdapat kesan kecederaan di anggota badan Mohd Fairuz. Ahli keluarga Mohd Fairuz telah membuat laporan polis bertarikh 30 Disember 2018.

Susulan itu, SUHAKAM telah mengambil tindakan seperti di bawah bagi menjalankan siasatan terhadap aduan tersebut:

- i. Mendapatkan maklum balas Pegawai Penyiasat dari IPD Arau, Perlis;
- ii. Mengadakan lawatan ke HTF pada 13 Februari 2019 bagi mendapatkan maklum balas daripada doktor yang merawat Mohd Fairuz;
- iii. Mendapatkan maklumat lanjut daripada pengadu pada 13 Februari 2019;
- iv. Mengadakan lawatan ke Pusat Koreksional Perlis pada 14 Februari 2019 bagi mendapatkan maklum balas mengenai Penama, rakan banduan dan rakan sel.

Hasil siasatan, SUHAKAM membuat kesimpulan bahawa tiada sebarang bukti atau keterangan yang boleh mengaitkan sebarang tindakan penyeksaan terhadap Mohd Fairuz. Kesimpulan tersebut adalah berdasarkan beberapa fakta seperti berikut:

- i. Pembantu Perubatan Penjara tidak melihat sebarang kesan luka atau lebam di mana-mana anggota badan Mohd Fairuz (semasa

- beliau menjalankan pemeriksaan keadaan kesihatan Mohd Fairuz sebelum dihantar ke hospital);
- ii. Doktor yang merawat di Wad Kecemasan juga tidak melihat sebarang kesan lebam atau kecederaan di anggota badan Mohd Fairuz selain dari luka di kening Penama;
 - iii. Anggota Penjara yang membawa Mohd Fairuz ke HTF telah memaklumkan bahawa Mohd Fairuz telah jatuh terguling di dalam van semasa pemandu menekan brek. Mohd Fairuz dibaringkan di kerusi barisan kedua. Pihak Penjara beranggapan bahawa kesan kecederaan seperti luka dan calar di anggota badan Mohd Fairuz adalah kesan jatuh di dalam van tersebut.
 - iv. Rakan sel serta rakan banduan lain telah mengesahkan tiada sebarang keganasan atau penyeksaan berlaku sepanjang mereka berada di dalam Blok Damai.

Walau bagaimanapun, hasil siasatan mendapati terdapat tindakan yang perlu diambil perhatian. Sehubungan itu, SUHAKAM telah mengemukakan syor-syor berdasarkan Seksyen 4(2)(b) Akta 597 untuk pertimbangan dan penambahbaikan.

a) Jabatan Penjara Malaysia

i. Memastikan banduan yang sakit dibawa ke hospital menggunakan ambulan

Perkhidmatan ambulan harus digunakan oleh pihak Penjara untuk membawa banduan yang memerlukan rawatan ke hospital. Tindakan ini akan membantu mencegah kecederaan kepada banduan.

ii. Penyelenggaraan kamera litar tertutup (CCTV)

Semasa lawatan, SUHAKAM dimaklumkan bahawa Pusat Koreksional Perlis telah melebihi kapasiti dan berhadapan dengan masalah lebihan banduan. Terdapat 1,270 orang banduan pada ketika ini dan ia melebihi kapasiti yang sepatutnya, iaitu hanya boleh memuatkan sehingga 600 orang sahaja dalam satu-satu masa. Masalah kapasiti ini boleh menyebabkan kesulitan bagi anggota yang bertanggungjawab untuk memantau kerana terdapat terlalu ramai banduan di dalam setiap sel. Begitu juga dengan CCTV di wad penjara tidak berfungsi kerana ia tidak diselenggarakan dengan baik. Oleh itu, penyelenggaraan CCTV adalah penting dan masalah penyelenggaraan tersebut perlu diselesaikan dengan segera bagi membantu memudahkan tugas pengawasan oleh anggota penjara.

iii. Pemindahan Banduan Yang Memerlukan Pemantauan Pegawai Kesihatan

SUHAKAM dimaklumkan bahawa Pusat Koreksional Perlis tidak mempunyai kemudahan bilik sakit (*sick bay*), bagi menempatkan banduan yang memerlukan pemantauan Doktor di Penjara. Disebabkan perkara tersebut, Pengadu bersama peguamnya telah membuat permohonan untuk menempatkan Penama kepada Penjara Alor Setar memandangkan di sana terdapat kemudahan tersebut. Sehubungan itu, SUHAKAM mencadangkan agar proses pemindahan banduan yang memerlukan penjagaan yang rapi ke penjara yang mempunyai kemudahan tersebut perlu dipercepatkan. Kelewatan pemindahan ini boleh mempengaruhi proses pemulihan banduan ini.

iv. Masalah Penyeludupan Dadah di Penjara

SUHAKAM telah dimaklumkan oleh doktor yang merawat Mohd Fairuz di Wad Kecemasan, HTF bahawa Mohd Fairuz didapati berada di bawah pengaruh dadah. Malah, Mohd Fairuz kemudiannya telah disahkan positif dadah dan pihak Penjara mengambil tindakan untuk mengasingkannya ke sel berasingan selama 4 bulan. Sehubungan itu, SUHAKAM mengesyorkan pihak Penjara perlu memastikan agar penyeludupan bahan terlarang tidak berlaku di dalam penjara dan tindakan tegas terhadap mereka yang terlibat dalam pengedaran dadah di penjara harus diambil.

b) Kementerian Kesihatan Malaysia

v. Tarikh rawatan susulan dan rawatan fisioterapi kepada banduan

Semakan SUHAKAM mendapati tiada rawatan susulan untuk banduan tersebut di Hospital Tuanku Fauziah (HTF). Sebaliknya hanya menyerahkan tanggungjawab tersebut kepada Doktor Penjara untuk membuat pemantauan ke atas banduan. Walau bagaimanapun, tindakan ini akan menjadi sukar untuk memastikan rawatan susulan diberikan kepada banduan memandangkan banduan perlu mendapatkan pengesahan Doktor Penjara terlebih dahulu sebelum dibawa ke hospital.

9. TAHANAN DEPOT IMIGRESEN YANG MASIH DALAM SIASATAN POLIS

SUHAKAM telah melawat beberapa Depot Imigresen sepanjang tahun 2019 dan telah dimaklumkan bahawa terdapat ramai tahanan yang berada di pusat tahanan itu telah ditangguhkan penghantaran

oleh pihak Depot. Ada di antara tahanan ini telah berada di depot tersebut melebihi tempoh dua tahun. Pihak Depot Imigresen memaklumkan bahawa mereka tidak mendapat sebarang maklumbalas susulan dari pihak PDRM berhubung dengan status siasatan kes. Ini menyebabkan tahanan Machap Umboo seramai 131 tahanan sehingga 30 Jun 2019.

Tindakan menangguhkan penghantaran tahanan-tahanan ini untuk tempoh yang terlalu lama boleh menjejaskan kesihatan mental dan fizikal tahanan. Ia merupakan suatu pelanggaran hak asasi manusia yang jelas sebagaimana Perkara 9, 10 dan 11 Peristiharan Hak Asasi Manusia Sejagat 1948 (UDHR)² dan juga selaras dengan perumpamaan "*Justice Delayed is Justice Denied*". Selain itu, ia juga telah meningkatkan kos pembiayaan oleh pihak Kerajaan bagi menanggung tahanan-tahanan tersebut.

Jabatan Imigresen Malaysia dan Polis Diraja Malaysia dinasihatkan untuk menghasilkan satu mekanisme terbaik serta meningkatkan komunikasi bagi memastikan masalah tahanan tidak ditahan terlalu lama.

10. SEMINAR FORENSIK 2019

1. Seminar ini merupakan acara tahunan yang dijalankan oleh Bahagian Aduan dan Pemantauan (CMD) yang bertujuan mewujudkan kesedaran mengenai hak-hak tahanan dan mengurangkan jumlah kematian dalam tahanan di seluruh negara. Pengetahuan yang berharga dari seminar ini akan menjadi salah satu usaha berterusan dari SUHAKAM untuk memperbaiki keadaan di pusat-pusat tahanan dan meningkatkan peranan pihak berkuasa dan agensi dalam menyiasat kematian dalam tahanan.
2. Pada tahun ini, SUHAKAM diberi penghormatan untuk menjemput Dr Joseph Andrew D. Jiminez, Pegawai Mediko-Perundangan IV, Bahagian Forensik, Pejabat Penyiasat, Suruhanjaya Hak Asasi

² Peristiharan Hak Asasi Manusia Sejagat 1948 (UDHR): (i) Perkara 9 – Tiada seseorang pun boleh dikenakan tangkapan, tahanan atau dibuang negeri sewenang-wenangnya. (ii) Perkara 10 – setiap orang adalah berhak dengan sama rata sepenuhnya kepada perbincaraan yang adil dan terbuka oleh suatu tribunal bebas dan saksama, dalam penetapan hak-hak dan tanggungannya serta sebarang tuduhan sebarang jenayah terhadapnya; (iii) Perkara 11 – Setiap orang yang dituduh dengan kesalahan jenayah adalah berhak dianggap tidak salah sehingga dibuktikan salah menurut undang-undang di dalam perbincaraan yang terbuka di mana dia telah diberikan segala jaminan yang perlu untuk pembelaannya.

Manusia Filipina (CHRP), untuk berkongsi pengalaman mereka dalam menyiasat pelanggaran hak asasi manusia di Filipina. Sesi ini telah berkongsi pengetahuan umum mengenai siasatan yang dijalankan oleh Institusi Hak Asasi Manusia (NHRIs) dan bagaimana Bahagian Forensik CHRP ditubuhkan untuk menjalankan pemeriksaan mediko-perundangan ke atas setiap individu/mangsa yang disyaki diseksa, penilaian kesihatan dan keadaan tahanan (penjara, lokap dan sebagainya) dan kemudian melaporkan penemuan kepada CHRP dan mahkamah.

3. Antara fokus seminar adalah pengenalan kepada Protokol Istanbul oleh Dr Joost Jan Den Otter dari Jawatankuasa Antarabangsa Palang Merah Malaysia (ICRC). Sesi ini memperkenalkan penggunaan Protokol Istanbul untuk membantu di dalam siasatan penyeksaan di mana modul ini merangkumi definisi penyeksaan dan layanan buruk, kod etika, siasatan berlandaskan undang-undang penyeksaan, temubual am, piawaian antarabangsa dan langkah pencegahan; kebertanggungjawaban dan perlindungan terhadap penyeksaan untuk orang yang dilucutkan kebebasan.
4. Pelbagai sesi dijalankan sepanjang seminar yang berlangsung selama dua hari ini dengan menjemput penceramah daripada Kementerian Kesihatan Malaysia (KKM), Jabatan Peguam Negara (AGC), Majlis Peguam Malaysia, Jabatan Penjara Malaysia, Polis Diraja Malaysia (PDRM), Jabatan Imigresen Malaysia, Pakar Perunding Forensik dan Pakar Psikiatri yang berkongsi pengetahuan dan aspirasi mereka ke atas penjagaan kesihatan tahanan di Malaysia.
5. Pemerhatian SUHAKAM ke atas golongan profesional perubatan (pegawai perubatan, ahli patologi forensik) di sektor kesihatan awam memainkan peranan penting dalam penjagaan kesihatan tahanan kerana mereka mempunyai maklumat penting mengenai sejarah kesihatan tahanan terutama di dalam kes kematian tahanan. Peranan mereka harus ditingkatkan untuk membantu perkembangan perkhidmatan penjagaan kesihatan di pusat tahanan dan mengurangkan kematian di sistem tahanan.
6. Seminar selama dua hari ini telah diadakan pada 19-20 November 2019 di Kuala Lumpur dan membincangkan pelbagai cabaran dan isu yang dihadapi oleh tempat-tempat tahanan:

- a) Kekurangan sumber dan kemudahan seperti ahli farmasi, kakitangan perubatan dan kemudahan yang sepatutnya untuk membantu tahanan orang kelainan upaya;
- b) Keadaan yang kurang baik dan daif di pusat tahanan seperti tiada sistem pengudaraan yang betul, pencahayaan, keadaan sel yang tidak bersih, air minum yang terhad, pakaian sel yang tidak ditukar dengan kerap dan sistem sanitasi yang masih menggunakan sistem baldi (*bucket system*);
- c) Kudis buta adalah masalah yang biasa dihadapi di pusat tahanan;
- d) Data kematian di pusat tahanan tidak menepati konsep kematian dalam tahanan;
- e) Tahanan warga asing mempunyai akses yang terhad kepada penasihat undang-undang dan tidak ingin membuat aduan ke atas pencabulan hak asasi manusia kerana mereka adalah golongan rentanan;
- f) Kesusakan:
 - i. Nisbah di antara kakitangan penjara dan banduan tidak berkadar;
 - ii. Pertambahan jumlah banduan akan mempengaruhi bajet serta kemudahan untuk menempatkan mereka;
- g) Laporan Perubatan tidak diberikan dengan sempurna di Depot Tahanan Imigresen ketika tahanan asing diserahkan dari agensi-agensi penguatkuasaan yang lain. Keadaan ini boleh menjejaskan keadaan kesihatan yang sedia ada di kalangan tahanan. Pusat tahanan juga menghadapi masalah seperti kekurangan ubat, kekurangan pegawai perubatan dan hanya dibantu oleh Pembantu Pegawai Perubatan (MA), selain kemudahan perubatan yang terhad.
- h) Masalah kemurungan (*Major Depressive Disorder*) dan kecelaruan emosi (*Bipolar Disorder*) sering dialami oleh tahanan/banduan manakala doktor dan pegawai penjara tidak mempunyai latihan dan pengalaman untuk menangani keadaan ini dan tidak melaporkan ia sebagai penyakit psikiatrik.
- i) Kekurangan dana untuk ubat psikotropik dan hanya peruntukan kecil diagihkan kepada jabatan psikiatri;

Syor

- a) Mewujudkan pusat tahana yang kondusif mengikut piawaian antarabangsa selain memastikan ia dilengkapi dengan kemudahan bagi mengendalikan orang kelainan upaya;

- b) Untuk mengesahkan sistem pemeriksaan dalam usaha membantu penjara dan pusat tahanan untuk memahami dengan jelas penyakit dan bantuan psikiatrik yang diperlukan;
- c) Unit Perubatan Bebas hendaklah diwujudkan untuk merekod dan melaporkan sebarang dakwaan layanan buruk atau penyeksaan; untuk mengkaji semula Prosedur Operasi Standard (SOP) untuk mengurangkan kematian disebabkan kekurangan rawatan kesihatan dan/atau layanan buruk;
- d) Untuk meningkatkan nisbah di antara kakitangan dan tahanan;
- e) Mengenalpasti isu kesihatan dan diagnosis di kalangan kakitangan;
- f) Memberi peluang latihan dan pembangunan kerjaya untuk semua kakitangan.

Seminar Forensik Kuala Lumpur

11. SIASATAN AWAM BERHUBUNG KEHILANGAN BEBERAPA INDIVIDU

Laporan Tahunan 2018 menyatakan bahawa SUHAKAM telah menjalankan inkuiri awam berhubung kehilangan Pastor Raymond dan Amri Che Mat. Inkuiri berkenaan kehilangan Pastor Raymond dijalankan pada 19 Oktober 2017 dan pendengaran selesai pada

8 Disember 2018³. Seramai 16 saksi telah memberi keterangan semasa inkuiri tersebut. Sementara itu, inkuiri berkenaan kehilangan Amri Che Mat telah dijalankan pada 22 Januari 2018 dan pendengaran selesai pada 31 Oktober 2018. Seramai 24 saksi telah dipanggil memberikan keterangan semasa inkuiri. Pada 2019, semua pihak terlibat di dalam Siasatan Awam telah membuat hujahan lisan dan bertulis kepada Panel. Keputusan akhir telah diumumkan oleh Panel pada 3 April 2019. (Laporan penuh boleh diperolehi di laman sesawang SUHAKAM iaitu www.suhakam.org.my)

Kesimpulan bagi Siasatan Awam antaranya adalah:

i. Kehilangan Paksa oleh Agen Kerajaan

Panel telah mempertimbangkan pandangan bahawa kehilangan paksa ke atas Pastor Raymond Koh dan Amri Che Mat telah dilakukan oleh Agen Kerajaan, iaitu Cawangan Khas, Bukit Aman sepertimana berdasarkan Artikel 2 Konvensyen Antarabangsa Bagi Perlindungan Semua Orang Daripada Kehilangan Yang Dipaksa (ICPPED).

ii. Kehilangan Paksa Oleh Bukan Agen Kerajaan

Panel mendapati tiada sebarang bukti bagi menyokong kehilangan Pastor Raymond Koh dan Amri Che Mat dilakukan oleh individu atau kumpulan dengan arahan, sokongan atau persetujuan Kerajaan.

Syor Panel Inkuiri⁴

i. Pihak Berkuasa perlu menghormati kebebasan beragama sebagai asas hak asasi manusia

Asas hak asasi manusia terhadap kebebasan beragama telah dinyatakan dalam UDHR serta Artikel 11 (1) Perlembagaan

³ Siasatan Awam terhadap kehilangan Pastor Koh dihentikan untuk seketika apabila pihak polis mengeluarkan surat bertarikh 15 Januari 2018 yang memaklumkan kepada panel bahawa suspek dibicarakan di mahkamah atas kesalahan berhubung dengan kehilangan Pastor Koh di bawah Seksyen 365 Kanun Jenayah. Pihak polis memetik Seksyen 12(1) Akta Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Malaysia 1999, yang memperuntukkan bahawa SUHAKAM boleh menghentikan siasatan bagi aduan-aduan yang dibicarakan di Mahkamah atau yang telah diputuskan di Mahkamah. Seterusnya, selepas mendengar dari semua pihak, panel Siasatan Awam mengumumkan bahawa Siasatan Awam berkenaan dengan kehilangan Pastor Koh akan diteruskan kerana perkara dalam Terma Rujukan (ToR) Siasatan Awam adalah berbeza dengan perbicaraan di Mahkamah.

⁴ *Public Inquiry into the Disappearance of Pastor Raymond Koh: Final Decision*, 61–68.

Persekutuan Malaysia dan dibaca bersama Artikel 11 (4) yang menyatakan “Undang-undang Negeri dan mengenai Wilayah-Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur dan Labuan, undang-undang persekutuan boleh mengawal atau menyekat pengembangan apa-apa iktikad atau kepercayaan ugama antara orang-orang yang menganuti ugama Islam”. Kebebasan beragama juga diiktiraf dalam Konvensyen Antarabangsa Mengenai Hak Politik dan Sivil (ICCPR), Deklarasi tentang Penghapusan Semua Bentuk Intoleransi dan Diskriminasi Berdasarkan Agama atau Kepercayaan dan resolusi Majlis Hak Asasi Manusia Pertubuhan Bangsa-Bangsa Bersatu.

ii. Pertindihan antara polis dan pihak berkuasa agama

Panel berpandangan polis seharusnya tidak perlu terlibat di dalam isu agama melainkan terdapat situasi yang memerlukan penglibatan mereka. Satu garis panduan yang jelas perlu dibuat dan dikongsi bersama orang awam dan dikuatkuasakan sepenuhnya. Panel mengenalpasti terdapat situasi di mana bantuan polis diperlukan untuk memastikan undang-undang berjalan lancar. Walau bagaimanapun, satu SOP perlu diwujudkan untuk mengawal campur tangan pihak polis dan perlu ditekankan bahawa campur tangan hanya dibuat sekiranya terdapat situasi yang benar-benar diperlukan serta mengancam keselamatan negara.

iii. Pembaharuan dalam Prosedur Operasi Standard Polis Kertas Siasatan

Panel berpandangan bahawa dokumen seperti pelan lakaran situasi kejadian perlu diklasifikasi sebagai bukan rahsia dan diserahkan semasa Siasatan Awam sebagai bukti untuk membantu siasatan Panel demi keadilan dan kepentingan orang awam.

Kes orang hilang, penculikan dan kehilangan

Berhubung hasil dapatan Panel mengenai Pastor Raymond Koh dan Amri Che Mat merupakan mangsa kehilangan paksa, Panel menggesa polis untuk mengklasifikasi semula kedua-dua kes tersebut dari kes orang hilang kepada kes kehilangan paksa dan mengesyorkan agar siasatan yang sewajarnya dijalankan.

Peranan Cawangan Khas

Panel mengesyorkan agar kuasa dan tanggungjawab Cawangan Khas dinyatakan secara jelas dalam undang-undang supaya unit tersebut boleh menjalankan fungsinya secara bebas dan menjelaskan maksud terma ‘keselamatan’ untuk mengelak salah

guna kuasa, untuk memantau agensi tersebut dan meningkatkan akauntabiliti.

Suruhanjaya Bebas Aduan dan Salah Laku Polis (IPCMC)

Penasihat ahli keluarga bagi Pastor Raymond dan Amri Che Mat serta Majlis Peguam telah mengemukakan bahawa siasatan ke atas cara penyiasatan polis akan menjadi salah satu siasatan yang dijalankan berhubung kehilangan dua individu tersebut. Ini berdasarkan kepercayaan mereka bahawa siasatan polis adalah tidak benar dan ingin melindungi identiti penculik dan mereka yang berada dibelakangnya. Ini disokong dengan usaha Majlis Peguam untuk menubuhkan IPCMC agar dakwaan ke atas polis dapat disalurkan dengan sewajarnya.

iv. Penubuhan Pasukan Petugas Khas untuk Menyiasat Kehilangan Pastor Raymond Koh dan Amri Che Mat

Panel mengesyorkan pasukan petugas khas ditubuhkan untuk membuka dan menyiasat semula kes Pastor Raymond Koh dan Amri Che Mat sebagai kes kehilangan paksa dan bukannya kes orang hilang. Pasukan Petugas Khas hendaklah terdiri dari penyiasat bebas yang dilantik oleh Peguam Negara.

v. Pembaharuan Undang-Undang Pindaan ke atas Undang-Undang di Malaysia

Bertujuan menyemak semula Kanun Keseksaan dan Kanun Prosedur Jenayah untuk memasukkan kehilangan paksa atau tidak sukarela dibawah kategori khas yang melibatkan orang hilang.

Ratifikasi Instrumen Antarabangsa

Kerajaan Malaysia perlu meratifikasi ICPPED kerana ia menyediakan garis panduan untuk mengenalpasti elemen kehilangan paksa dan mempunyai rangka yang jelas berkenaan peranan kerajaan dalam menyiasat kesalahan tersebut dan kesalahan lain yang berkaitan.

Sebagai tindakan susulan terhadap hasil dapatan dan syor-syor Siasatan Awam, pada 8 Mei 2019, Menteri Dalam Negeri, Tan Sri Muhyidin Yassin mengumumkan akan menubuhkan pasukan petugas khas bagi melihat kepada hasil dapatan Panel dan pasukan petugas khas berkenaan diberi masa enam bulan untuk melengkapkan siasatan mereka. Pada masa laporan ini ditulis, pasukan petugas khas masih belum mengumumkan sebarang perkembangan atau status siasatan mereka.

12. LAWATAN KERJA KEPADA KETUA POLIS NEGARA

- i. SUHAKAM telah mengadakan satu lawatan kerja bersama YDH Dato' Abdul Hamid Bador, Ketua Polis Negara pada 21 Ogos 2019. Lawatan kerja ini diadakan bagi membincangkan kerjasama positif di antara SUHAKAM dan PDRM, selain isu-isu yang mempunyai kepentingan bersama.
- ii. Kerjasama positif yang diharap dapat dilakukan secara berterusan di antara SUHAKAM dan PDRM adalah latihan hak asasi manusia kepada anggota PDRM ke semua peringkat. Pendedahan dan kesedaran dengan prinsip hak asasi perlu diterapkan kepada anggota PDRM bermula daripada proses pengambilan. SUHAKAM juga melihat potensi anggota PDRM dalam mengendalikan latihan hak asasi manusia kepada anggota mereka melalui pengenalan Modul Hak Asasi Manusia yang telah diterbitkan oleh SUHAKAM. Antara lain yang usahasama yang dibentuk adalah melalui penubuhan *Custodial Medical Unit* di lokap-lokap berpusat PDRM.
- iii. SUHAKAM juga menyambut baik persetujuan pihak PDRM terhadap cadangan SUHAKAM mengenai lawatan tanpa notis ke lokap-lokap PDRM di seluruh Malaysia. SUHAKAM berpandangan bahawa usaha ke arah memartabatkan integriti dan kesiapsiagaan pihak PDRM setiap masa adalah penting serta memastikan tempat tahanan di bawah seliaan PDRM selaras dengan prinsip hak asasi manusia yang ditetapkan.
- iv. SUHAKAM juga turut membincangkan mengenai aduan yang diterima oleh SUHAKAM mengenai proses reman berantai (*chain remand*) yang dilihat melanggar prinsip hak asasi manusia. PDRM dalam maklum balasnya menyatakan bahawa proses reman berantai tidak melibatkan semua kes dan ia adalah selaras dengan Perintah Tetap Ketua Polis Negara No. 6 yang telah dikeluarkan. Walau bagaimanapun SUHAKAM melihat perkara itu perlu diteliti dan diperhalusi lebih lanjut kerana setiap orang itu perlu dituduh di mahkamah jika beliau didapati bersalah dan jika PDRM tidak boleh mengemukakan bukti, orang yang ditahan tersebut harus dibebaskan.
- v. Melalui lawatan-lawatan ke lokap-lokap polis, SUHAKAM telah mengesyorkan kepada pihak Kerajaan supaya membekalkan dan melengkapkan anggota pasukan PDRM dengan peralatan dan kemudahan yang terkini bagi menjamin mutu perkhidmatan PDRM. Ia juga untuk memastikan supaya kebajikan anggota PDRM sentiasa terbela.

13. LAWATAN KERJA KEPADA KETUA PESURUHJAYA SURUHANJAYA PENCEGAHAN RASUAH MALAYSIA (SPRM)

- i. SUHAKAM telah mengadakan satu lawatan kerja bersama YDH Puan Latheefa Koya, Ketua Pesuruhjaya Suruhanjaya Pencegahan Rasuah Malaysia (SPRM) pada 16 Ogos 2019. Lawatan kerja ini diadakan bagi membincangkan isu-isu yang berkaitan rasuah dan hak asasi manusia. SUHAKAM melalui Seksyen 12(1) Akta 597 berfungsi untuk menerima aduan pelanggaran hak asasi manusia, turut menerima aduan berkaitan jenayah rasuah.
- ii. Melalui lawatan ke pusat-pusat tahanan, isu penyeludupan artikel larangan sering berlaku dan ia adalah berpunca daripada masalah integriti dan salah guna kuasa anggota yang terlibat terhadap golongan yang ditahan. Prosedur operasi standard yang lemah dan tidak telus juga membuka ruang kepada aktiviti rasuah. SPRM dalam maklum balas mengambil maklum akan isu-isu tahanan yang sering menjadi mangsa rasuah dan akan berusaha membanteras perkara ini melalui maklumat yang disalurkan.
- iii. SPRM juga memberi jaminan kepada mana-mana individu yang menyalurkan maklumat berkaitan jenayah rasuah akan dilindungi. Ini adalah termasuk golongan-golongan rentan seperti pelarian dan pencari suaka. SUHAKAM menyambut baik usaha ini kerana aduan salah laku yang melibatkan jenayah rasuah tidak boleh dikompromi dan setiap individu boleh menyalurkan maklumat tanpa berasa takut diancam oleh mana-mana pihak.

Sehubungan dengan ini, SUHAKAM juga berpandangan bahawa kebebasan maklumat merupakan elemen penting dalam menangani isu rasuah. Ini kerana apabila orang awam boleh mendapat akses kepada maklumat dan data daripada Kerajaan, ia dapat mengelakkan daripada salah guna kuasa dan sebarang kegiatan haram. Konsep ketelusan dalam menangani isu rasuah juga dapat meningkatkan dan memelihara integriti Kerajaan. Konsep kebebasan maklumat telah diiktiraf dan digunapakai di peringkat antarabangsa dan Malaysia juga perlu bergerak ke arah tersebut dengan penggubalan Akta Kebebasan Maklumat.

14. PERBINCANGAN MEJA BULAT MENGENAI TANGKAPAN BERANTAI OLEH PIHAK POLIS

Bahagian Aduan dan Pemantauan dengan kerjasama Bahagian Perundangan dan Triti Antarabangsa telah mengadakan perbincangan meja bulat mengenai tangkapan berantai pada 26 November 2019. Seramai 46 wakil daripada pelbagai agensi kerajaan, persatuan, masyarakat sivil, pengamal undang-undang dan ahli akademik menghadiri perbincangan meja bulat itu untuk memberikan input dan pandangan mengenai aduan dan isu berkaitan dengan tangkapan reman berantai.

Hasil daripada perbincangan meja bulat ini, SUHAKAM mengesyorkan supaya tindakan selanjutnya dapat diambil oleh pihak-pihak seperti badan kehakiman (Majistret), badan Penguatkuasa (PDRM) dan pengamal undang-undang (Majlis Peguam) dari segi:

Majistret

- i. Adalah disyorkan agar Majistret memastikan peruntukan di bawah Seksyen 117 (Kanun Prosedur Jenayah untuk permohonan reman suspek bagi membantu siasatan sesuatu kes) terutamanya subseksyen (3) hingga (7) dipenuhi sebelum perintah reman diluluskan;
- ii. Adalah disyorkan supaya Majistret untuk memastikan bahawa setiap Pegawai Penyiasat (IO) mengemukakan diari siasatan yang telah lengkap dengan semua maklumat sepertimana di dalam Seksyen 119 (berkenaan dengan diari siasatan kes) Kanun Prosedur Jenayah sebelum reman diluluskan;
- iii. Adalah disyorkan supaya Majistret untuk mempertimbangkan kelulusan permohonan reman dengan menilai rekod penahanan orang kena tuduh (OKT), cara proses tahanan OKT dibuat sama ada di perkarangan balai atau OKT sukarela menyerahkan diri;
- iv. Adalah disyorkan supaya Majistret untuk memberikan arahan untuk tidak membenarkan PDRM membuat penahanan semula dalam tempoh 48 jam;
- v. Adalah disyorkan supaya Majistret untuk memainkan peranan semak dan imbang serta meyakinkan hak OKT supaya memberikan maklumat sepenuhnya tanpa mereka berasa takut semasa berada di dalam mahkamah;

- vi. Adalah disyorkan OKT yang tidak mempunyai representasi peguam perlu diasingkan bagi memudahkan peguam Yayasan Bantuan Guaman Kebangsaan (YBGK) membantu dan memberikan perkhidmatan guaman;
- vii. Adalah dicadangkan supaya OKT yang ditahan sementara menunggu keputusan saringan air kencing dibebaskan dan tidak diberikan penahanan reman;
- viii. Adalah disyorkan supaya diwujudkan sistem rekod dan pengurusan fail yang melibatkan OKT yang boleh diakses oleh pihak Majistret dan Pendakwaraya bagi memudahkan pengurusan permohonan reman; dan
- ix. Adalah disyorkan supaya Majistret mewajibkan supaya semua OKT dilakukan saringan kesihatan dan cergas untuk ditempatkan di dalam Lokap. Jika OKT disahkan oleh Pegawai Perubatan tidak boleh ditahan atas faktor kesihatan, OKT tersebut perlu dibebaskan. Ini adalah berdasarkan prosedur penahanan yang diamalkan oleh SPRM.

Polis DiRaja Malaysia (PDRM)

- i. Pegawai penyiasat perlu membuat siasatan yang lengkap sebelum sebarang penahanan terhadap OKT dibuat;
- ii. PDRM seharusnya diberikan kelengkapan dan peralatan siasatan yang terkini mengikut perkembangan teknologi;
- iii. Penahanan dan siasatan terhadap OKT di buat di bawah satu IPD walaupun terdapat kes yang bersangkutan dengan IPD lain; dan
- iv. Polis harus berhenti menahan OKT menggunakan peruntukan di bawah undang-undang penahanan pencegahan seperti Akta Pencegahan Jenayah (POCA) 1959. Proses ini cenderung kepada penyalahgunaan kuasa dan menafikan hak OKT. Sekiranya polis mempunyai bukti jenayah, maka OKT seharusnya didakwa di mahkamah terbuka.

Majlis Peguam

- i. Adalah disyorkan supaya pihak peguam memberikan penerangan kepada OKT mengenai hak mereka sebelum berjumpa dengan Majistret;
- ii. Adalah disyorkan supaya senarai peguam dan alamat YBGK disediakan dan diberikan kepada setiap lokap dan penjara untuk makluman bagi memudahkan tahanan mendapat bantuan guaman.

Perbincangan Meja Bulat mengenai tahanan reman berantai.

HARAPAN MASA HADAPAN

SUHAKAM akan terus melindungi hak asasi manusia melalui Bahagian Aduan dan Pemantauan. Bahagian ini akan meneruskan lawatan audit ke pusat tahanan bagi memastikan standard hak asasi manusia diselaraskan. SUHAKAM akan memfokuskan kepada isu perubahan iklim dengan menjalankan program pengukuhan kapasiti untuk kakitangannya dan menyiasat aduan mengenai isu yang berkaitan dengan hak asasi manusia serta perubahan iklim. SUHAKAM akan menganjurkan siri mesyuarat strategik bersama pakar untuk membincangkan penyakit kudis melibatkan tahanan di pusat tahanan. Akhir sekali, SUHAKAM berharap agar penubuhan dan pelancaran *Custodial Medical Unit* di lima lokap polis berpusat direalisasikan pada tahun 2020.

1.4 KOMUNIKASI DAN KETERLIBATAN ANTARABANGSA

LATAR BELAKANG

SUHAKAM terus mengukuhkan kerjasama dengan NHRI dan institusi antarabangsa serta sumbangannya kepada mekanisme PBB. Sebagai anggota pelbagai rangkaian yang turut bekerjasama dengan organisasi antarabangsa, SUHAKAM mampu meningkatkan keupayaannya lebih jauh dan memperkukuh pengiktirafannya di peringkat serantau dan global.

Di samping itu, SUHAKAM terus memainkan peranan strategik dalam membina hubungan dengan media, dalam usahanya memberikan pendidikan hak asasi manusia kepada semua terutama pihak berkepentingan. Hubungan yang berterusan antara SUHAKAM dan media sangat penting untuk memaksimumkan liputan positif hak asasi manusia lebih-lebih lagi apabila SUHAKAM menyatakan pendiriannya melalui kenyataan media. Diakui bahawa media memberikan kesan yang sangat luas dalam mempromosi, memperkasa dan mendidik masyarakat mengenai hak asasi manusia. Suhakam turut menggunakan medium lain seperti video, penerbitan, perpustakaan dan sebagainya bagi menyebarkan hak asasi manusia.

A. KOORDINASI ANTARABANGSA

1. PENILAIAN PENGGALAN SEJAGAT

Penilaian Penggalan Sejagat (UPR) merupakan satu mekanisme Majlis Hak Asasi Manusia yang merekodkan isu hak asasi manusia kesemua Negara Ahli PBB melalui penilaian semula dalam tempoh setiap 4 tahun setengah.

Pada 14 Mac, Laporan Kumpulan Kerja Malaysia untuk UPR Ketiga telah dipertimbangkan dan diterima pakai pada Sesi Tetap ke-40 Majlis Hak Asasi Manusia. Daripada 268 syor yang diterima, kerajaan menerima sepenuhnya 147 syor, mengambil sebahagian 37 syor dan mengambil maklum baki 84 syor.

Ini merupakan langkah ke hadapan yang menggalakkan, oleh itu SUHAKAM berharap agar kerajaan cenderung untuk menerima lebih banyak syor terutamanya yang berkaitan dengan penyertaan kepada baki enam lagi triti hak asasi manusia yang utama serta menarik semula semua reservasi kepada triti sedia ada dan meningkatkan umur perkahwinan kepada 18 tahun. Instrumen lain yang memerlukan ratifikasi adalah Konvensyen Pelarian 1951 dan Konvensyen Menentang Penyeksaan dan Layanan atau Hukuman Lain Yang Zalim, Tidak Berperikemanusiaan, atau Menjatuhkan Maruah.

Jadual 9: Klasifikasi Syor bagi UPR Malaysia Ketiga

Bil.	Klasifikasi Syor	Diterima	Dipersetujui	Peratusan Dipersetujui	Pecahan Diterima		
					Penuh	Sebahagian	Maklum
1.	Obligasi Antarabangsa	57	21	37	15	6	36
2.	Hak Sivil dan Politik	50	37	74	20	17	13
3.	Hak Ekonomi, Sosial dan Budaya	54	49	91	42	7	5
4.	Golongan Rentan	97	65	67	55	10	32
5.	Pemerdagangan Manusia	11	11	100	10	1	0
6.	Diskriminasi	3	1	33	1	0	2
7.	Perpaduan Negara dan Perpaduan Sosial	5	5	100	5	0	0
8.	Pendidikan dan Latihan Hak Asasi Manusia	3	3	100	3	0	0
9.	Matlamat Pembangunan Mampan dan Pembangunan	4	4	100	4	0	0
10.	Mencegah Keganasan	1	1	100	1	0	0
11.	Pembela Hak Asasi Manusia dan Wartawan	2	2	100	0	2	0
12.	Kehakiman	1	1	100	1	0	0
13.	Hukuman Mati	2	0	0	0	0	2
14.	Syor umum berkenaan Promosi dan Perlindungan Hak Asasi Manusia	2	2	100	2	0	0
JUMLAH		292	202	69 (purata)	159	43	90

Nota: Jumlah syor dalam jadual ini adalah lebih daripada 268 syor kerana sebahagian syor telah diletakkan dalam lebih daripada satu kategori dan dikira berulang kali. Keseluruhan peratusan syor yang diterima adalah 69%.

Pada 30 hingga 31 Oktober, UPR Info dengan kerjasama Aurora Consultancy telah menganjurkan Bengkel Serantau berkenaan Pemantauan Hak Asasi Manusia untuk UPR kepada institusi hak asasi manusia kebangsaan (NHRI) dari Asia dan Rantau Asia Pasifik. Matlamat bengkel ini adalah untuk mengukuhkan dan mempromosi penglibatan NHRI dalam tindakan susulan dan pelaksanaan syor UPR.

SUHAKAM telah menganjurkan Rundingan UPR dengan Kerajaan Negeri Sarawak dan Sabah pada 25 hingga 26 November. Rundingan ini bertujuan menyampaikan taklimat kepada para pegawai kerajaan negeri tentang proses UPR dan membincangkan kaedah bersesuaian untuk melaksanakan semua syor yang diterima. Kementerian Luar Negeri dan Bahagian Hal Ehwal Undang-undang, Jabatan Perdana Menteri telah dijemput bagi membincangkan strategi pelaksanaan yang telah dibuat di peringkat persekutuan. Rundingan tersebut membuahkan hasil kerana dapat mewujudkan dialog yang membina serta merapatkan jurang antara Kerajaan Persekutuan dan Negeri.

Rundingan dengan Kerajaan Negeri Sabah berkenaan UPR Malaysia Ketiga.

SUHAKAM menghargai usaha ketara yang dilaksanakan oleh kerajaan sejak penilaiannya pada bulan November 2018 dengan mengemukakan jemputan tetap kepada Prosedur Khas PBB iaitu Pelapor Khas seterusnya melaksanakan komitmennya untuk menjalankan penilaian pertengahan tahun. SUHAKAM memuji kerajaan kerana komitmennya untuk menyediakan status laporan tahunan dan mengambil maklum bahawa Kementerian Luar Negeri sedang menerajui usaha untuk mewujudkan isu kandungan matriks pemantauan UPR.

Walau bagaimanapun, SUHAKAM berpandangan bahawa kerajaan boleh membuat penambahbaikan dalam pendekatannya terhadap proses UPR. SUHAKAM mengulangi seruannya kepada kerajaan untuk menubuhkan Sistem Tetap Pengesanan antara Kementerian bagi koordinasi yang efektif dan juga untuk mendidik penjawat awam dan orang ramai tentang UPR.

2. PENYERTAAN / MESYUARAT ANTARABANGSA

SUHAKAM merupakan ahli kepada empat rangkaian NHRI di mana setiap rangkaian mempunyai fungsi dan objektif tersendiri.

i. Forum Institusi Hak Asasi Manusia Kebangsaan Asia Tenggara (SEANF)

SEANF adalah rangkaian enam NHRI sub-serantau iaitu Indonesia (Komnas HAM), Malaysia (SUHAKAM), Myanmar (MNHRC), Filipina (CHRP), Thailand (NHRCT) dan Timor Leste (PDHJ).

Selaku pengerusi semasa SEANF, PDHJ telah menganjurkan dua mesyuarat Kumpulan Jawatankuasa Teknikal dan Mesyuarat Tahunan SEANF di Timor Leste yang mana kedua-duanya dihadiri oleh SUHAKAM. Seiring dengan mesyuarat tahunan, PDHJ turut menganjurkan Seminar mengenai "Memastikan Keterangkuman dan Kesaksamaan untuk Orang Kurang Upaya". Sepanjang sesi tersebut, SUHAKAM telah berkongsi amalan terbaik mengenai promosi dan perlindungan hak orang kurang upaya (OKU). SUHAKAM juga berkongsi mengenai cabaran utama yang dihadapi dalam mempromosi dan melindungi hak OKU dalam konteks Malaysia antaranya:

- Kekurangan denda atau tindakan undang-undang di bawah Akta Orang Kurang Upaya;
- Kekurangan minat, maklumat atau promosi tentang OKU dan cabaran yang dihadapi; dan

- Kelemahan penguatkuasaan undang-undang, terutamanya yang berkaitan dengan kod bangunan.

Pada tahun 2017, ahli SEANF telah mencadangkan agar satu panduan serantau dibangunkan bagi membantu mereka mencegah penyeksaan secara efektif. *The Association for Prevention of Torture (APT)* telah dijemput bagi menyediakan sokongan teknikal. Panduan berkenaan Pencegahan Penyeksaan SEANF dijangka akan lengkap pada penghujung tahun 2019.

ii. **Forum Asia Pasifik berkenaan Institusi Hak Asasi Manusia Kebangsaan (APF)**

APF merupakan gabungan 24 NHRI dari Rantau Asia Pasifik berperanan mempromosi dan menyediakan pembangunan kapasiti ahli institusi melalui pelbagai program. SUHAKAM mempunyai hak pengundian dan penyertaan sebagai NHRI yang berstatus 'A'.

Mesyuarat Am Tahunan APF ke-24 dan Persidangan Dwitahunan berlangsung dari 3 hingga 5 September di Seoul, Korea. SUHAKAM menghadiri sesi ini dan berkongsi berkenaan topik 'Langkah-langkah untuk Mencegah Kebencian dan Diskriminasi di Semua Peringkat Masyarakat'.

iii. **Forum Komanwel Institusi Hak Asasi Manusia Kebangsaan (CFNHRI)**

CFNHRI merupakan rangkaian antarabangsa NHRI yang merentasi Komanwel. Objektif CFNHRI adalah untuk membina kerjasama, berkongsi maklumat melalui pengalaman dan amalan terbaik dalam kalangan ahli dan kemajuan hak asasi manusia secara kolektif.

CFNHRI menganjurkan Bengkel mengenai Hak Asasi Manusia dan Sukan dari 3 hingga 5 September di Kigali, Rwanda yang mengambil tempat seiring dengan Perhimpunan Agung Persekutuan Sukan Komanwel. SUHAKAM menyertai bengkel tersebut bersama dengan NHRI Komanwel yang lain. Bengkel tersebut menekankan bahawa hak asasi manusia dan sukan adalah konsep yang saling berkaitan yang mana setiap orang tanpa mengira umur, gender, ketidakupayaan, kepercayaan agama, latar belakang sosial, pandangan politik, bangsa, etnik atau kewarganegaraan mempunyai hak untuk turut serta dalam sukan. Selain itu, sukan juga membantu mempromosi hak asasi

manusia dan pembangunan mampan, memupuk kerjasama, perpaduan, keadilan, penyertaan sosial, pendidikan dan kesihatan di peringkat tempatan, serantau dan antarabangsa.

iv. **Pakatan Global Institusi Hak Asasi Manusia Kebangsaan (GANHRI)**

GANHRI adalah rangkaian antarabangsa NHRI bagi mempromosi dan memperkasa pematuhan NHRI terhadap Prinsip Paris dan menyokong penglibatan NHRI dengan sistem PBB dan organisasi antarabangsa. GANHRI kini dianggotai lebih daripada 100 ahli termasuk SUHAKAM. SUHAKAM menghadiri Mesyuarat Tahunan GANHRI pada Mac 2019.

3. SUMBANGAN DAN PENGHUJAHAN

Pada tahun ini, Malaysia menerima beberapa lawatan daripada Pelapor Khas iaitu:

- Pelapor Khas dalam bidang hak kebudayaan, Ms. Karima Bennoune;
- Pelapor Khas mengenai situasi hak asasi manusia di Myanmar, Ms. Yanghee Lee;
- Pelapor Khas mengenai isu minoriti, Dr. Fernand de Varennes; dan
- Pelapor Khas mengenai kemiskinan tegar dan hak asasi manusia, Professor Philip Alston.

Mesyuarat bersama Pelapor Khas mengenai kemiskinan tegar dan hak asasi manusia, Professor Philip Alston semasa lawatannya ke Malaysia.

Ketika perjumpaan bersama Pelapor Khas, SUHAKAM memberikan pandangan yang bebas, menyuarakan beberapa syor dan memaklumkan aduan yang diterima berkenaan isu yang berkaitan.

Sebagai NHRI yang berstatus 'A', SUHAKAM menggunakan haknya untuk menyertai Sesi Majlis Hak Asasi Manusia melalui kenyataan lisan dan video. Semasa Sesi Majlis Hak Asasi Manusia ke-40 (25 Februari hingga 22 Mac 2019), SUHAKAM menyampaikan ucapannya semasa penerimaan Laporan Kumpulan Kerja UPR Malaysia, Laporan Lawatan oleh Pelapor Khas mengenai Perdagangan dan Eksploitasi Seksual Kanak-kanak dan Laporan Lawatan oleh Pelapor Khas mengenai Hak Kebudayaan.

SUHAKAM juga menyertai Sesi Majlis Hak Asasi Manusia ke-42 (9 hingga 27 September 2019) dengan menyerahkan kenyataan bertulis mengenai Laporan Lawatan Pelapor Khas mengenai Hak Asasi Manusia terhadap Air Minuman yang Selamat dan Sanitasi. SUHAKAM menggesa kerajaan untuk mempertimbangkan syor daripada pelapor khas secara positif dan melaksanakan syor-syor tersebut.

Selain daripada mesyuarat dan kenyataan, SUHAKAM terlibat dengan Prosedur Khas PBB melalui penghujahan. Penghujahan pertama adalah kepada Pelapor Khas mengenai Kemiskinan Tegar dan Hak Asasi Manusia berkenaan dengan keadaan hak asasi manusia di Malaysia. Pada ketika ini, SUHAKAM sedang merangka ringkasan untuk Pelapor Khas mengenai Bahan dan Sisa Berbahaya berkenaan pencemaran Sungai Kim Kim. Bagi tujuan ini, SUHAKAM telah melawat dan menjalankan siasatan di Sungai Kim Kim dan berjumpa dengan pelbagai agensi kerajaan.

4. KERJASAMA ANTARABANGSA

Pada 23 April, SUHAKAM dan Komisi Nasional Hak Asasi Manusia Indonesia (Komnas HAM) telah menandatangani Memorandum Persefahaman (MoU) dua hala mengenai isu kewarganegaraan di Sabah. Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Filipina (CHRP) turut serta sebagai pemerhati. Ketiga-tiga NHRI juga membincangkan dan mewujudkan pelan tindakan untuk dilaksanakan bagi dua tahun yang akan datang. Ketika laporan ini disediakan, CHRP menunjukkan bahawa mereka akan menandatangani MoU sebagai pihak rasmi pada tahun 2020.

SUHAKAM dan Komisi Nasional Hak Asasi Manusia Indonesia (Komnas HAM) menandatangani Memorandum Persefahaman mengenai isu kewarganegaraan di Sabah.

Pada 14 November, SUHAKAM dan Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Kebangsaan Nepal (NHRCN) menandatangani MoU mengenai Hak Pekerja Migran dan orang yang tinggal di kedua-dua negara ini seterusnya membangunkan pelan tindakan dan melaksanakan aktiviti yang telah ditetapkan selama setahun.

SUHAKAM turut membantu dan memudahkan tugas lawatan sambil belajar ke Malaysia oleh Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Serantau (RHRC) Wilayah Autonomi Bangsamoro di Muslim Mindanao di Filipina. Lawatan pihak RHRC adalah bertujuan untuk mempelajari dan memahami fungsi NHRI, mempelajari amalan terbaik SUHAKAM dan pihak berkepentingan yang berkaitan dengan CSO, NGO dan kerajaan. RHRC juga berpeluang menyertai sesi SUHAKAM Bersama Masyarakat dan melawat Kampung Orang Asli Pulau Carey.

SUHAKAM juga menandatangani MoU dengan Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Kebangsaan Nepal (NHRCN) mengenai Hak Pekerja Migran.

B. HUBUNGAN MEDIA

1. KENYATAAN DAN SIDANG MEDIA

Sepanjang tahun ini, 44 kenyataan media dibuat berkaitan golongan rentan. Ia menyentuh isu hak tanah Orang Asli/ Asal, perlindungan terhadap diskriminasi dalam proses mencari kerja, alternatif terhadap penempatan kanak-kanak di pusat tahanan dan hak kepada persekitaran yang bersih. Kenyataan ini juga meliputi pendirian SUHAKAM berkenaan tanggungjawab badan perundangan untuk mengkaji semula, memansuhkan atau meminda undang-undang keselamatan yang melanggar kebebasan asasi. Selain itu kenyataan SUHAKAM meliputi Sambutan Hari Antarabangsa PBB yang berkaitan dengan hak asasi manusia serta publisiti mengenai program dan aktiviti SUHAKAM.

Sebanyak sembilan sidang media yang dijalankan pada tahun ini iaitu:

- i. Sidang Media bersama SUARAM berkenaan penahanan kanak-kanak di bawah POCA.
- ii. Sidang Media berkenaan Dapatan Inkuiri Awam Mengenai Kehilangan Amri Che Mat dan Pastor Raymond Koh.
- iii. Sidang Media SUHAKAM dan Fortify Rights berkenaan Laporan “*Sold Like Fish*” berkaitan kes perdagangan manusia dan penemuan kubur besar di Wang Kelian.
- iv. Sidang Media Laporan Tahunan SUHAKAM 2018.
- v. Sidang Media berkenaan Dialog Peringkat Kebangsaan bagi Perniagaan dan Hak Asasi Manusia.
- vi. Sidang Media berkenaan Dialog Serantau Penyertaan Malaysia kepada UNCAT.
- vii. Sidang Media memperkenalkan Anggota SUHAKAM bagi 2019 hingga 2022.
- viii. Sidang Media Sambutan Ulang Tahun SUHAKAM ke - 20.
- ix. Sidang Media Sambutan Hari Hak Asasi Manusia Sedunia 2019.

Sidang Media Sambutan Hari Hak Asasi Manusia Sedunia 2019.

2. TEMUBUAL MEDIA DAN LIPUTAN LAIN

Pesuruhjaya SUHAKAM berpeluang menghadiri program bual bicara interaktif iaitu “Let’s Talk with Sharaad Kuttan” yang memberi fokus kepada pelbagai topik hak asasi manusia. Antara isu yang menjadi topik perbincangan adalah:

- i. Hak asasi manusia dan Islam
- ii. Proses dalam meratifikasi ICERD
- iii. Hak OKU di Malaysia
- iv. Hak asasi manusia di Sarawak
- v. Pemerdagangan manusia di Wang Kelian
- vi. Dapatan Inkuiri Awam terhadap kehilangan Pastor Raymond Koh dan Amri Che Mat
- vii. SUHAKAM- Tentangan dalam perbincangan hak asasi manusia
- viii. Cabaran dalam mendidik hak asasi manusia
- ix. Pemahaman tentang hak asasi manusia- Adakah undang-undang mencukupi?

SUHAKAM turut muncul dalam temubual di radio dan televisyen termasuk dalam akhbar bagi membincangkan tentang isu semasa seperti kehilangan paksa, tindakan/ aktiviti yang memberi kesan kepada kehidupan masyarakat setempat (pekebun, nelayan dan pekerja ladang), ratifikasi triti hak asasi manusia antarabangsa dan perjalanan SUHAKAM selama 20 tahun sebagai Institusi Hak Asasi Manusia Kebangsaan di Malaysia.

3. PROGRAM BERSAMA MEDIA 2019

Media mempunyai peranan dan tanggungjawab penting dalam menyebarkan maklumat, meningkatkan kesedaran dan mendidik masyarakat tentang hak asasi manusia. Bagi menghargai sokongan rakan media dalam memberikan liputan berkenaan hak asasi manusia di Malaysia, termasuk dalam mengukuhkan kerjasama antara kedua-dua pihak, SUHAKAM telah menjemput wakil dari media ke Program Bersama Media 2019 di Hotel Sheraton Imperial Kuala Lumpur pada 21 Februari.

YB Gobind Deo, Menteri Komunikasi dan Multimedia telah berbesar hati merasmikan majlis tersebut diikuti dengan tayangan dokumentari bertajuk 'Hak yang Hilang'. Program ini seterusnya diteruskan dengan sesi dialog bersama Datuk A. Kadir Jasin, Penasihat Media kepada Perdana Menteri dengan tajuk "Estet Keempat: Kewartawanan yang Berani dan Beretika dalam Malaysia Baharu". SUHAKAM turut membentangkan program yang dirangka sepanjang tahun 2019 untuk makluman hadirin.

YB Gobind Singh Deo, Menteri Komunikasi dan Multimedia merasmikan 'Program Bersama Media 2019'.

4. MULTIMEDIA DAN KANDUNGAN KREATIF

SUHAKAM mengambil bahagian dalam projek penceritaan secara digital oleh Forum Asia Pasifik Institusi Hak Asasi Manusia Kebangsaan (APF). Tujuan projek adalah bagi menggalakkan NHRI meningkatkan kesedaran tentang isu hak asasi manusia, melibatkan diri dengan komuniti dan menyokong perubahan secara efektif dan kreatif. Melalui geran yang disumbangkan APF, SUHAKAM telah menghasilkan video pendek yang memfokuskan tentang halangan fizikal yang dihadapi oleh orang kurang upaya apabila mereka ingin menjalankan ibadat di rumah ibadat masing-masing. Cerita bertajuk “Saya ingin Sembahyang” boleh ditonton di laman Facebook SUHAKAM dan saluran Youtube APF.

SUHAKAM kini sedang dalam usaha menghasilkan video pendek berasaskan kerja dan triti hak asasi manusia antarabangsa. Ia bertujuan untuk mempromosikan peranan setiap bahagian dalam SUHAKAM dan meningkatkan kesedaran mengenai triti. SUHAKAM juga sedang di dalam proses untuk pendigitan dan memuat naik semua kandungan kreatif, termasuk grafik dan video secara dalam talian bagi tujuan pendidikan, arkib dan kegunaan umum.

5. MEDIA SOSIAL

Media sosial telah menjadi landasan penting untuk orang ramai memberikan pendapat, respon, berbahas dan membincangkan isu hak asasi manusia. Media sosial SUHAKAM telah mengembangkan komunikasi bagi mencapai khalayak di Facebook, Twitter dan Instagram. Pada tahun ini, SUHAKAM mempunyai 15,900 pengikut di Twitter, 13,360 Facebook dan 685 Instagram.

PENERBITAN DAN PENGURUSAN DOKUMEN

1. LAPORAN TAHUNAN

Tahun 2019 disifatkan sebagai tahun yang bersejarah buat SUHAKAM, lebih-lebih lagi dengan sambutan ulang tahun penubuhannya yang ke-20 pada bulan September. Berdasarkan akta SUHAKAM, laporan tahunannya hanya perlu dibentangkan di Parlimen. Namun berbeza bagi tahun ini apabila buat pertama kalinya Laporan Tahunan SUHAKAM 2018 diberi ruang untuk dibahaskan di Persidangan Dewan Rakyat selepas mendapat kelulusan Kabinet. Perkembangan inilah mencatatkan sejarah yang bermakna kepada SUHAKAM.

Laporan Tahunan SUHAKAM 2018 dibahaskan pada hari terakhir sidang Parlimen Sesi Ketiga tahun 2019 dan julung kalinya wakil rakyat mengambil peluang untuk perbahasan. Tindakan ini selari dengan Janji 26 Manifesto Pakatan Harapan.

Perbahasan ini selaras dengan Artikel 3 (a) Prinsip Paris⁵, yang menyatakan bahawa peranan penting NHRI ialah:

“Mengemukakan kepada kerajaan, parlimen dan mana-mana badan yang berwibawa, berdasarkan nasihat, sama ada atas permintaan pihak berkuasa yang berkenaan atau melalui kuasa untuk mendengar sesuatu perkara tanpa rujukan, pendapat, syor, proposal dan laporan yang lebih tinggi terhadap sebarang perkara yang berkaitan dengan promosi dan perlindungan hak asasi manusia; institusi negara boleh membuat keputusan untuk menerbitkan; pendapat, syor, cadangan dan laporan ini, serta mana-mana prerogatif institusi negara, hendaklah berhubungan dengan ... “

Susulan perkembangan terhadap Laporan Tahunan SUHAKAM 2018 yang berjaya dibahaskan pada tahun ini dan jangkaan yang sama bagi tahun berikutnya, maka adalah wajar supaya isu berkenaan hak asasi manusia diberikan keutamaan dan perhatian oleh wakil rakyat dan masyarakat secara umumnya. Hal ini berasaskan kepada

⁵ Prinsip Paris dibentangkan pada Bengkel Antarabangsa Pertama mengenai Institusi Kebangsaan untuk Promosi dan Perlindungan Hak Asasi Manusia di Paris pada 7–9 Oktober 1991 dan diterimapakai di Resolusi Suruhanjaya Hak Asasi Manusia 1992/54, 1992 dan Resolusi Perhimpunan Agung 48/134, 1993.

perkara berkaitan hak asasi manusia dinyatakan dalam Bahagian II Perlembagaan Persekutuan sebagai Kebebasan Asasi (Perkara 5z hingga 13). Oleh itu adalah menjadi tanggungjawab semua ahli parlimen yang mewakili kawasan mereka dan sebagai penggubal undang-undang untuk mengiktiraf serta mencari penyelesaian praktikal dan terbaik untuk jangka masa panjang terhadap isu hak asasi manusia.

Secara ringkasnya agenda perbahasan pada 5 Disember adalah dimulakan dengan bacaan usul perbahasan Laporan Tahunan SUHAKAM 2018 oleh Menteri di Jabatan Perdana Menteri (Undang-undang), YB Datuk Liew Vui Keong. Sebanyak 13 ahli parlimen mengambil bahagian dalam sesi perbahasan dengan membangkitkan isu berkaitan hak kewarganegaraan dan perlindungan kanak-kanak, hak pelarian dan pencari suaka dan hak tanah Orang Asli. Turut dibangkitkan adalah kepentingan mengukuhkan SUHAKAM sebagai institusi bebas untuk membolehkannya menjalankan peranannya dan keperluan mengadakan perbahasan Laporan Tahunan SUHAKAM sebagai amalan tahunan.

Datuk Liew Vui Keong bersama Pesuruhjaya SUHAKAM semasa sidang media di Parlimen selepas sesi perbahasan Laporan Tahunan SUHAKAM 2018.

2. PERTANDINGAN FOTOGRAFI HAK ASASI MANUSIA 2019

Pertandingan Fotografi Hak Asasi Manusia 2019 telah diadakan bermula pada 1 Julai hingga 30 September 2019. Ia merupakan penganjuran kali kedua, yang mana pertandingan yang sama pernah diadakan pada tahun 2010. Tujuan pertandingan ini adalah untuk meningkatkan kesedaran dan memberi pendidikan hak asasi manusia dalam kalangan rakyat Malaysia melalui karya seni fotografi.

Pertandingan ini secara khususnya membantu mewujudkan perasaan ingin tahu dan mengaitkan apa yang dilihat di sekeliling mereka dengan suatu hak yang wajar diperjuangkan serta tindakan untuk melindunginya. Pertandingan ini berjaya mencapai temanya iaitu “Hak Asasi Manusia di Malaysia” dengan #lihatihak yang mana para peserta perlu menyoroti hak asasi manusia daripada kaca mata mereka sendiri dan mewujudkan kesedaran dalam karya.

Sebanyak 477 penyertaan diterima dan 12 buah foto disenaraikan bagi peringkat akhir pemilihan. Johan menerima hadiah wang tunai sebanyak RM4,000; manakala pemenang hadiah kedua dan ketiga masing-masing menerima RM2,000 dan RM1,000. Tiga pemenang hadiah saguhati pula masing-masing menerima RM200. Semua peserta yang menyertai pertandingan ini turut menerima sijil penyertaan.

SUHAKAM mengucapkan tahniah kepada semua peserta dan pemenang atas penyertaan sekaligus menjadikan pertandingan ini sebagai wadah menzahirkan minat terhadap isu hak asasi manusia. Secara ringkasnya, pertandingan ini berjaya membina hubungan dan jambatan yang kukuh antara kesedaran hak asasi manusia dan diri individu itu sendiri.

Jadual 10: Senarai Pemenang Pertandingan Fotografi Hak Asasi Manusia 2019

Hadiah	Senarai Pemenang	Tajuk Foto	Lokasi
Johan	Mohd Samsi bin Sumairi	Pupus	Gua Musang, Kelantan
Naib Johan	Suzairi bin Zakaria	Hak yang Belum Selesai	Kuala Koh, Kelantan
Tempat Ketiga	Chen Soon Ling	Risiko Orang Kurang Upaya di Jalan Raya	Petaling Jaya, Selangor
Saguhati	Leong Chee Wai	Anak-anak yang Terabai	Semporna, Sabah
	Syadan bin Ganu	Kanak-kanak Bajau Laut Menghadiri Kelas Bimbingan Insan	Kunak, Sabah
	Mohamad Alias bin Shakri	Hope (Harapan)	Kuala Koh, Kelantan

Pupus oleh Mohd Samsi bin Sumairi

Hak yang Belum Selesai oleh Suzairi bin Zakaria

Risiko Orang Kurang Upaya di Jalan Raya oleh Chen Soon Ling

Anak-anak yang Terabai oleh Leong Chee Wai

Kanak-kanak Bajau Laut Menghadiri Kelas Bimbingan Insan oleh Syadan bin Ganu

Hope (Harapan) oleh Mohamad Alias bin Shakri

3. SUDUT HAK ASASI MANUSIA

Usaha untuk meningkatkan kesedaran masyarakat dan mempromosikan hak asasi manusia dengan pelbagai pihak berkepentingan diwujudkan menerusi sudut hak asasi manusia di perpustakaan SUHAKAM. Tumpuan diberikan terhadap lawatan daripada masyarakat setempat, dimana Unit Perpustakaan SUHAKAM menyediakan beberapa edisi penerbitan seperti jurnal, buletin, laporan, brosur dan risalah SUHAKAM di suatu sudut khusus pada tempoh tertentu.

Pencapaian SUHAKAM pada tahun ini juga dapat dilihat dengan penglibatan bersama tiga institusi dalam mewujudkan Sudut Hak Asasi Manusia iaitu Institut Koperasi Malaysia, Institut Sosial Malaysia dan Universiti Antarabangsa INTI.

Ia disifatkan sebagai permulaan yang baik dan diharap dapat diteruskan pada masa hadapan.

Jadual 11: Senarai Sudut Hak Asasi Manusia 2019

Bil.	Lokasi	Tarikh Operasi
1.	Institut Koperasi Malaysia, Petaling Jaya, Selangor	5 Ogos
2.	Universiti Antarabangsa INTI, Nilai, Negeri Sembilan	25 September
3.	Institut Sosial Malaysia, Sungai Besi, Kuala Lumpur	21 Disember

Sudut hak asasi manusia di Institut Koperasi Malaysia.

Sudut hak asasi manusia di Universiti Antarabangsa INTI.

HARAPAN MASA HADAPAN

SUHAKAM berharap dapat bekerjasama dengan Kementerian Luar Negeri (MOFA) dan kementerian yang berkaitan dalam memantau pelaksanaan syor-syor UPR, meningkatkan pendekatan kerajaan terhadap proses UPR dan penglibatan dengan mekanisme PBB yang lain. Platform serantau dan antarabangsa akan terus diperkukuh sebagai saluran kerjasama dalam memperkukuh dan memperluas rangkaian global untuk menangani isu hak asasi manusia. Melalui MoU antarabangsa pula, SUHAKAM akan turut bekerjasama dan menyokong NHRI dari negara lain dalam melaksanakan aktiviti seperti yang dinyatakan dalam pelan tindakan untuk mengatasi masalah rentas sempadan.

Kerjasama dengan rakan media untuk mempromosikan gerak kerja SUHAKAM akan terus diperhebatkan melalui pelbagai platform dalam meningkatkan kesedaran mengenai hak asasi manusia. Berikutan sambutan baik terhadap pertandingan fotografi dan video pada dua tahun kebelakangan ini, SUHAKAM percaya perlawanan pertandingan seumpamanya akan menarik penyertaan masyarakat.

Pada masa akan datang, SUHAKAM menjangkakan pembentangan dan perbahasan laporan tahunannya di Parlimen akan mendapat perhatian dan penglibatan yang lebih baik daripada ahli parlimen. Penyertaan mereka akan menunjukkan bahawa ahli parlimen memahami hak asasi manusia dan akan memperjuangkan hak komuniti. Selain itu, SUHAKAM juga berharap agar universiti dan institusi-institusi berkaitan akan mengalu-alukan perjanjian untuk mewujudkan lebih banyak sudut hak asasi manusia di lokasi mereka.

1.5 SAMBUTAN ULANG TAHUN KE-20 SUHAKAM DAN HARI HAK ASASI MANUSIA 2019

SAMBUTAN ULANG TAHUN KE-20 SUHAKAM

SUHAKAM ditubuhkan oleh Parlimen di bawah Akta Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Malaysia 1999, Akta 597. Akta tersebut telah diwartakan pada 9 September 1999 seterusnya berlangsung mesyuarat pertama SUHAKAM pada 24 April 2000.

Mengambil tarikh pada 9 September 1999 tersebut, maka genaplah usia penubuhan SUHAKAM yang ke-20 tahun. Bagi mengisi hari bersejarah ini, sebuah forum dan perbincangan bersama pihak berkepentingan bertemakan “20 years of SUHAKAM & Way Forward” telah diadakan pada 12 September 2019. Sesi forum ini bertujuan menilai semula perkembangan hak asasi manusia di Malaysia serta peranan dan sumbangan SUHAKAM terhadap negara.

Pelbagai isu yang dibincangkan sepanjang forum berkenaan berlangsung antaranya sejarah penubuhan SUHAKAM, cabaran yang dihadapi dan usaha yang diambil oleh SUHAKAM. Sesi ini telah disampaikan oleh bekas pesuruhjaya iaitu Prof. Dato' Haji Hamdan Adnan. Seterusnya Dato' Hj. Nordin Hj. Muhammad dari Jabatan Penjara pula menjelaskan bahawa bidang kuasa SUHAKAM dalam kerja pemantauan dalam penjara serta syor yang diberikan telah menambahbaik sistem penjara. Syor berkenaan telah membolehkan penghuni penjara memperoleh hak untuk mendapatkan keperluan asas dan kebajikan mereka dipenuhi. Hasil daripada saranan dan penglibatan SUHAKAM, maka wujudlah perancangan untuk memperbaiki sistem penjara, termasuk pendekatan keadilan yang berteraskan pemulihan, yang mana penjara tersebut akan menghasilkan bekas banduan yang produktif dan lebih baik apabila mereka kembali ke pangkuan masyarakat.

Wakil dari badan bukan kerajaan (NGO) iaitu Ivy Josiah pula memaklumkan mengenai peranan SUHAKAM dalam menjalankan pelbagai Inkuiri Awam (PI) berkenaan isu yang melibatkan kepentingan awam.

Inkuiri ini telah menjadi landasan untuk mangsa yang tidak mempunyai cara atau jalan dan mengharapkan SUHAKAM untuk mencari keadilan dan kebenaran bagi pihak mereka. Malah wujud gesaan daripada organisasi masyarakat sivil terhadap kerajaan supaya menerima cadangan yang dikemukakan oleh PI ini.

Selain itu, Inkuiri Nasional Mengenai Hak Tanah Adat Orang Asal/Asli pada tahun 2013 adalah laporan yang amat terperinci, yang mana SUHAKAM telah memberikan 18 syor untuk menyelesaikan isu pemilikan tanah adat. Manakala inkuiri awam mengenai “Kehilangan Paksa” memberikan gambaran tegas SUHAKAM dalam menegakkan kebenaran untuk keluarga mangsa, termasuk mengumumkan hasil inkuiri bahawa anggota agensi penguatkuasaan merupakan suspek yang terlibat dalam kehilangan Pastor Raymond Koh dan Amri Che Mat.

Sesi kedua forum pula melibatkan soal jawab dan perbincangan interaktif, yang mana isu yang turut dibangkitkan adalah pendekatan SUHAKAM terhadap isu agama, perkahwinan kanak-kanak, hukuman mati, hak orang asal/asli, perhambaan moden dan pendidikan hak asasi manusia.

Selaras dengan usaha SUHAKAM untuk mendekatkan diri dengan golongan belia dan remaja, sesi kedua telah dirancang bagi mendengar pendapat dan pandangan mereka mengenai hak asasi manusia. Sesi ini juga disiarkan secara langsung melalui laman media sosial Facebook. Ini juga membolehkan capaian yang lebih luas kepada masyarakat dan komuniti setempat, tidak hanya terhad kepada yang hadir secara fizikal ke forum tersebut.

SAMBUTAN HARI HAK ASASI MANUSIA 2019

Pada tarikh 10 Disember setiap tahun, seluruh masyarakat antarabangsa akan menyambut Hari Hak Asasi Manusia. Sambutan tersebut adalah bagi meraikan hari Perhimpunan Agung Pertubuhan Bangsa-Bangsa Bersatu (PBB) menerima pakai Perisytiharan Hak Asasi Manusia Sejagat (UDHR). UDHR adalah dokumen yang mengiktiraf hak mutlak sebagai seorang manusia tanpa mengira bangsa, warna kulit, agama, jantina, bahasa, fahaman politik, asal usul bangsa keturunan atau sosial, kelahiran atau pun taraf.

Pengiktirafan tersebut menandakan permulaan secara rasmi Hari Hak Asasi Manusia sejak tahun 1950, selepas Perhimpunan Agung meluluskan resolusi 423 (V) yang menjemput semua negara dan organisasi yang berminat untuk menerima pakai 10 Disember setiap tahun sebagai Hari Hak Asasi Manusia. Di samping itu, hak asasi manusia adalah bersesuaian dengan Matlamat Pembangunan Mampan (SDG) dan Agenda Wawasan Kemakmuran Bersama 2030 yang mana jika maruah manusia tidak dihormati, kita tidak boleh memacu pembangunan mampan. Kelestarian hak asasi manusia didorong oleh kemajuan dan bergantung kepada SDG. Manakala SDG pula didorong oleh kemajuan hak asasi manusia dalam pelbagai aspek.

Objektif utama sambutan ini adalah:

- i. Meningkatkan kesedaran masyarakat dan sokongan untuk hak asasi manusia serta tugas pelbagai organisasi termasuk agensi kerajaan yang mempromosi hak asasi manusia.
- ii. Menggalakkan semangat kerjasama dan interaksi antara pelbagai pihak terutamanya agensi kerajaan, badan bukan kerajaan dan masyarakat sivil.

Sambutan Hari Hak Asasi Manusia pada 10 Disember 2019 di Kuala Lumpur.

Pada tahun ini, SUHAKAM bersama Kementerian Luar Negeri, Bahagian Hal Ehwal Undang-undang (BHEUU), Jabatan Perdana Menteri dan *United Nations Country Team* (UNCT) menganjurkan sebuah Forum Hari Hak Asasi Manusia Antarabangsa yang bertemakan “*StandUp4HumanRights*” bertempat di Kuala Lumpur. Sebanyak 14 orang panel dijemput dan dua acara diadakan bersama iaitu Modul Hak Asasi Manusia Pasca UPSR dan PT3 (Rujuk halaman 5) dan penyampaian hadiah kepada pemenang Pertandingan Fotografi Tahun 2019 SUHAKAM (Rujuk halaman 104).

YBhg. Datin Paduka Marina binti Mahathir, seorang aktivis politik sosial dan penulis telah menyampaikan ucapan di forum ini. Antara perkara penting yang disentuh dalam ucapannya adalah:

- i. Isu berterusan pelanggaran hak asasi manusia yang berlaku di seluruh dunia termasuk isu pelarian yang dihadapi oleh Rohingya;
- ii. Konflik etnik Uighur di China;
- iii. Pemikiran dan pendapat yang menggambarkan hak asasi manusia sebagai ‘hak yang mengutamakan diri sendiri’, iaitu hak yang boleh didapati secara eksklusif kepada sesiapa tetapi tidak semestinya kepada orang lain;
- iv. Elemen ‘perkauman’ masih kekal wujud, yang mana terdapat anggapan sesuatu kaum kurang penting kerana sifat rendah diri, atas alasan bangsa, agama dan status ekonomi.
- v. Hak wanita masih lagi kurang dihormati
- vi. Hak masyarakat minoriti, termasuk golongan LGBT yang kekal terancam dan berhadapan diskriminasi di Malaysia.

Selain itu juga, Datin Paduka Marina turut menyentuh mengenai suara belia yang dilihat mengangkat kembali isu ketidakadilan dan berdiri untuk menyokong perjuangan hak asasi manusia dengan cara mereka tersendiri, termasuk memberi pendidikan mengenai sesuatu perkara atau memulakan kempen untuk promosi hak asasi manusia yang lebih baik. Belia mempunyai potensi untuk kehilangan apa yang dimiliki jika masa depan mereka penuh dengan kebencian dan ketidaksetaraan. Oleh itu, orang dewasa harus bersama generasi muda untuk mengambil langkah-langkah yang berkesan pada masa sekarang bagi masa depan yang lebih progresif, lebih penyayang dan lebih mampan untuk kebaikan semua.

Ketika forum ini berlangsung, ahli panel turut membincangkan hak mengundi dan tadbir urus, transgender dan kanak-kanak, perubahan iklim dan hak asasi manusia, hak dalam Perlembagaan Malaysia serta

keperluan untuk pembaharuan (termasuklah pindaan) undang-undang yang menindas serta tidak mematuhi prinsip hak asasi manusia. Puan Yang Terutama Michelle Bachelet, Pesuruhjaya Tinggi bagi Hak Asasi Manusia turut menyampaikan mesej Hak Asasi Manusia Antarabangsa melalui video yang telah dirakam dan kemudiannya dipertontonkan kepada khalayak.

HARAPAN MASA HADAPAN

Bagi tujuan membentuk dan mempergiatkan agenda hak asasi manusia pada masa hadapan yang lebih baik, adalah penting untuk turut melibatkan penyertaan daripada belia di Malaysia. Begitu juga dengan penglibatan dan kerjasama daripada pelbagai pihak untuk menangani kemiskinan dan menyelamatkan alam sekitar, menegakkan keadilan dan perundangan demi keamanan, mempertahankan akauntabiliti dan kedaulatan undang-undang; termasuk untuk membina dasar yang kukuh yang bertujuan untuk memastikan kesaksamaan dan tanpa diskriminasi untuk semua orang.

Bagi sambutan Hari Hak Asasi Manusia dan Ulang Tahun SUHAKAM pada masa akan datang, SUHAKAM akan berusaha untuk melibatkan diri dengan masyarakat luar bandar yang terpinggir. Usaha ini bertepatan untuk meningkatkan kesedaran terhadap hak asasi manusia, dan untuk membolehkan masyarakat mengetahui lebih lanjut mengenai peranan dan fungsi SUHAKAM di negara ini.

YBhg. Datin Paduka Marina binti Mahathir menyampaikan ucapan pada Sambutan Hari Hak Asasi Manusia 2019 di Kuala Lumpur.

A large, stylized red curved shape, resembling a thick, sweeping arc or a stylized letter 'C', dominates the lower half of the page. It has a slight gradient and a soft shadow, giving it a three-dimensional appearance.

BAB 2
PEJABAT
SABAH

PEJABAT SUHAKAM SABAH

LATAR BELAKANG

Selaras dengan Akta 597 Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Malaysia dan Pelan Kerja SUHAKAM 2019, Pejabat SUHAKAM Sabah (Pejabat Sabah) terus mempromosi dan melindungi hak asasi manusia melalui beberapa penganjuran program dan aktiviti serta terus bekerjasama dengan beberapa agensi kerajaan dan masyarakat sivil di Sabah. Penglibatan ini bertujuan untuk memperkukuhkan kerjasama antara SUHAKAM dan jabatan kerajaan dalam menyelesaikan pelanggaran hak asasi manusia serta meningkatkan pemahaman hak asasi manusia dalam kalangan pegawai.

Tahun 2019 menyaksikan pemahaman berkaitan dengan isu hak asasi manusia, peranan dan fungsi SUHAKAM semakin meningkat dan ini dapat dilihat melalui program dan aktiviti yang dijalankan.

1. PROGRAM KESEDARAN

SUHAKAM Bersama Masyarakat di Kiulu, daerah kecil Tamparuli, Tuaran

Program SUHAKAM Bersama Masyarakat (SBM) telah diadakan pada 18 April 2019 di Kiulu, daerah kecil Tamparuli, Tuaran dengan kerjasama Pejabat Daerah Tuaran. Objektif utama program ini adalah untuk menyebarkan dan memberi pemahaman mengenai peranan dan fungsi SUHAKAM, selain untuk memberi peluang kepada orang ramai untuk membuat aduan mengenai pelanggaran hak asasi manusia. Program ini melibatkan 40 agensi Kerajaan Persekutuan dan Negeri dengan membuka kaunter pameran dan perkhidmatan awam untuk memberi peluang kepada penduduk tempatan menyampaikan isu yang berkenaan dengan perkhidmatan agensi kerajaan. Penglibatan daripada agensi kerajaan juga mengambil kira daripada aduan yang sering disuarakan berkenaan dengan pelanggaran hak asasi manusia yang dikaitkan dengan fungsi dan peranan agensi yang terlibat.

Program ini dilihat mendapat sambutan menggalakan dengan mencatat kehadiran sehingga 700 orang termasuk daripada pemimpin politik tempatan dan masyarakat, penjawat awam, ketua dan wakil badan bukan kerajaan, ketua daerah, ketua anak negeri, ketua kampung dan orang awam.

Sebanyak 35 aduan diterima oleh SUHAKAM sepanjang program. Antara isu yang menjadi perhatian adalah kewarganegaraan, geran tanah, kenaikan harga barang, akses kepada air bersih dan kemudahan perubatan.

Sesi Dialog Kg. Tambisan Darat, Lahad Datu

Pejabat Sabah menganjurkan sesi dialog yang dihadiri hampir 300 orang penduduk di Kampung Tambisan Darat, Daerah Lahad Datu pada 27 Februari 2019. Sesi dialog memberi fokus kepada isu hak tanah adat.

Sesi dialog di Kg. Tambisan Darat, Lahad Datu.

Pada tahun 2013, Kerajaan Negeri Sabah telah meluluskan kira-kira 1,100 ekar tanah, di bawah Geran Komunal kepada seramai 387 penerima yang terdiri daripada penduduk tempatan. Walau bagaimanapun, pemilik geran tersebut tidak dapat menduduki tanah memandangkan ia sudah diduduki oleh beberapa individu yang bukan tersenarai sebagai waris. Walaupun dengan kehadiran pegawai dari Jabatan Tanah dan Ukur dalam sesi dialog, keputusan segera tidak boleh diambil disebabkan oleh kerumitan perkara tersebut.

Selepas dialog itu, tindakan susulan adalah seperti berikut:

- Pejabat Sabah telah memaklumkan secara bertulis permasalahan yang dihadapi oleh pewaris tanah kepada Jabatan Tanah dan Ukur Sabah;
- Pejabat Sabah telah dimaklumkan bahawa Jabatan Tanah dan Ukur dan Jabatan Peguam Besar Negeri Sabah bahawa agensi tersebut telah diarahkan oleh Ketua Menteri Sabah untuk menyelesaikan kes itu dan sehingga laporan ini ditulis, Jabatan Tanah dan Ukur masih mengkaji perkara ini.

2. HAK ASASI MANUSIA DI SEKOLAH

Pejabat Sabah juga membantu program Amalan Terbaik Hak Asasi Manusia (ATHAM) di sekolah menjelang tahun 2020, yang mana aktiviti hak asasi manusia yang dianjurkan oleh sekolah dijalankan selepas peperiksaan UPSR dan PT3 (Rujuk halaman 5 untuk maklumat lanjut). Pada 24 hingga 26 September 2019, satu bengkel bersama guru sekolah rendah dan menengah telah diadakan di Kota Kinabalu untuk membincangkan mengenai isu pelaksanaan selain memberi ruang kepada guru-guru berkongsi kepakaran dan pengetahuan mereka mengenai amalan terbaik hak asasi manusia.

3. SYARAHAN DI UNIVERSITI TEKNOLOGI MARA (UiTM)

Pada 16 April 2019, Encik Jerald Joseph, Naib Pengerusi SUHAKAM menyampaikan syarahan bertajuk "Hak Asasi Manusia di Malaysia dan Serantau" di Universiti Teknologi Mara (UiTM), Kampus Sabah di Kota Kinabalu. Syarahan itu dihadiri 500 peserta yang terdiri daripada pensyarah, pelajar dan ketua jabatan daripada Kerajaan Negeri dan Persekutuan.

Syarahan bertajuk "Hak Asasi Manusia di Malaysia dan Serantau" di UiTM Kampus Sabah.

4. PENYELESAIAN ADUAN

Bagi tahun 2019, **Pejabat Sabah telah menerima sebanyak 638 aduan, yang mana 415 adalah kes hak asasi manusia.** Baki aduan bukan hak asasi manusia yang berjumlah 223 kes telah dirujuk kepada agensi yang berkenaan untuk penyelesaian. Sepertimana yang ditunjukkan dalam Jadual 12, daripada 415 kes hak asasi manusia, **aduan yang berkaitan dengan hak kewarganegaraan mendahului senarai dengan 294 aduan, diikuti dengan tangkapan, tahanan atau pembuangan negeri dengan 38 aduan dan hak tanah adat (NCR) dengan 12 aduan.**

Jadual 12: Aduan Hak Asasi yang diterima oleh Pejabat Sabah, 2019

Bil.	Jenis Aduan	Jumlah Kes	Kes Yang Diselesaikan
1.	Hak kepada kewarganegaraan	294	144
2.	Tangkapan arbitari, tahanan dan pembuangan negeri	38	18
3.	Hak kepada tanah adat negeri	12	0
4.	Hak kepada taraf kehidupan yang mencukupi (makanan, pakaian, perumahan, penjagaan kesihatan)	4	0
5.	Hak kepada kanak-Kanak	1	0
6.	Hak untuk bekerja /diambil kerja dan hak pekerja asing	13	3
7.	Hak Memiliki Harta	30	6
8.	Hak kepada Pendidikan	3	1
9.	Hak Alam Sekitar	4	0
10.	Tindakan seksaan/layanan atau hukuman zalim	3	1
11.	Hak terhadap nyawa	1	1
12.	Kebebasan dan keselamatan	2	1
13.	Lain-lain	10	2
	Jumlah	415	177

Daripada 415 kes hak asasi manusia, Pejabat Sabah hanya berjaya menyelesaikan sejumlah 177 aduan atau 42.65% daripada jumlah keseluruhan aduan. Walaupun Pejabat Sabah mempunyai hubungan kerjasama yang sangat positif dengan agensi Kerajaan Persekutuan dan Negeri dalam menyelesaikan aduan, namun kadar penyelesaian aduan adalah rendah disebabkan oleh faktor-faktor berikut: -

- i) Isu hak asasi manusia yang dilaporkan tidak selaras dengan undang-undang dan dasar Kerajaan Malaysia. Penyelesaian hanya boleh dicapai melalui penggubalan dasar dan pindaan undang-undang yang berkaitan dan sedia ada.
- ii) Ia melibatkan pelbagai agensi dan / atau negara ketiga, seperti dalam kes penghantaran balik warga asing.

- iii) Kebolehpupayaan agensi kerajaan yang terlibat terlalu terhad, menyebabkan berlaku penangguhan bagi sesuatu kes. Satu contoh kes adalah melibatkan kelewatan mendaftar sijil lahir anak kerana perlu disahkan oleh Mahkamah Majistret memandangkan ia memerlukan penelitian terhadap dokumen dan keperluan saksi. Sejak tahun 2009 sehingga 2017, sekitar 11,146 permohonan telah dibuat untuk pengesahan daftar lewat sijil kelahiran di Sabah di bawah Seksyen 22 (3) Ordinan Pendaftaran Kelahiran dan Kematian (Sabah CAP 123).

a) Aduan berkaitan dengan dokumen pengenalan diri dan kewarganegaraan

SUHAKAM telah memantau isu kewarganegaraan di Malaysia sejak awal penubuhannya. **Menurut data yang direkodkan oleh Pejabat Sabah, jumlah aduan yang berkaitan dengan dokumen pengenalan diri, termasuk sijil kelahiran dan kad pengenalan, Orang Asal dan kanak-kanak migran di Sabah dilihat amat serius kerana jumlah aduan ini meningkat setiap tahun.** Beberapa penjelasan mengenai aduan ini adalah seperti berikut:

i) Sijil Kelahiran

Seperti yang telah dinyatakan, Pejabat Sabah menerima jumlah aduan yang tinggi mengenai kanak-kanak yang tidak dapat memperoleh sijil kelahiran, terutama bagi mereka yang tinggal di kawasan luar bandar. Sedangkan ia adalah hak kanak-kanak untuk didaftarkan selepas dilahirkan dan Jabatan Pendaftaran bertanggungjawab mengeluarkan sijil kelahiran sejurus didaftarkan. Sijil kelahiran juga memberikan bukti yang kekal, rasmi dan boleh dilihat dengan pengiktirafan undang-undang. Walau bagaimanapun, sebilangan besar kanak-kanak, seperti yang ditunjukkan dalam statistik aduan yang diterima, tidak memiliki dokumen ini.

Satu lagi isu dokumen pengenalan iaitu pendaftaran lewat kelahiran kanak-kanak, yang mana Jabatan Pendaftaran telah mengeluarkan "sijil lahir daftar lewat" kepada kanak-kanak tersebut. Dokumen ini juga mempunyai kesan yang besar ke atas peluang pendidikan apabila kanak-kanak telah mencapai umur untuk bersekolah. Di bawah Akta Pendaftaran Kelahiran dan Kematian Ordinan (Sabah CAP 123, Seksyen 22 (3)), sijil kelahiran lewat hendaklah disahkan oleh Majistret

Kelas Pertama di mahkamah sebelum sijil lahir boleh diterima oleh Jabatan Pendaftaran Negara untuk tujuan tersebut mengeluarkan kad pengenalan kepada kanak-kanak di Sabah.

Satu lagi halangan untuk mendaftarkan kelahiran anak yang baru lahir adalah faktor agama. Sebagai contoh, satu kes yang melibatkan seorang wanita orang asal dari daerah Tenom, di kawasan pedalaman Sabah. Kad pengenalannya (MyKAD) adalah bertaraf warganegara. MyKAD tidak menyatakan agama, tidak seperti jika seseorang itu beragama Islam. Oleh yang demikian, dia adalah seorang Kristian, atau pada pendapatnya, dia tidak pernah memeluk agama Islam. Setelah dia melahirkan anak sulung pada 22 November 2019 dan memohon untuk mendaftarkan sijil lahir anaknya, Jabatan Pendaftaran Negara (JPN) enggan mendaftarkan anak kerana mengikut rekod JPN, agamanya adalah Islam. Oleh itu, dia mesti mendapatkan 'bukti' daripada Jabatan Hal Ehwal Agama Islam Negeri Sabah (JHEAINS) atau Mahkamah Syariah Negeri Sabah bahawa dia bukan seorang Muslim. Sehingga kini kanak-kanak tersebut masih tidak memiliki sijil kelahiran. Dalam kes ini, isu agama tidak seharusnya menjadi penghalang untuk kanak-kanak mempunyai sijil kelahiran. Kanak-kanak tersebut tidak harus dinafikan hak untuk mempunyai dokumen pengenalan diri atau sijil lahir hanya kerana rekod dalam sistem di JPN menunjukkan bahawa agama ibu adalah Islam. Pejabat Sabah percaya bahawa terdapat banyak kes seperti ini memberi kesan kepada masyarakat bukan Islam terutamanya mereka yang tinggal di kawasan luar bandar dan kawasan pedalaman Sabah.

Pejabat Sabah juga telah diminta untuk menjadi pemerhati terhadap kes mahkamah yang berkaitan dengan permohonan untuk kewarganegaraan anak yang dilahirkan luar nikah yang melibatkan bapa warganegara Malaysia dan ibu bukan warganegara Malaysia. Berkaitan dengan isu ini, perkara yang harus dititikberatkan adalah kewarganegaraan di bawah undang-undang Malaysia adalah bersifat patriarki secara semula jadi seperti yang termaktub di bawah Perkara 14 Perlembagaan Persekutuan. Walau bagaimanapun, bagi seorang anak yang dilahirkan luar nikah, status kewarganegaraan kanak-kanak itu akan mengikut kewarganegaraan ibu.

ii) Cadangan mengenai pendaftaran kelahiran⁶

- Tempoh masa pendaftaran kelahiran perlu ditambah daripada tempoh semasa 14 hari kepada sekurang-kurangnya tiga bulan bagi memberi lebih masa kepada mereka yang tinggal di kawasan pendalaman untuk mendaftarkan kelahiran anak-anak.
- Jabatan Pendaftaran Negara wajib mendaftarkan semua permohonan untuk sijil kelahiran, termasuk pendaftaran lewat kelahiran.
- Lebih banyak kempen perlu dijalankan untuk memberitahu ibu bapa tentang keperluan mendaftarkan kelahiran anak mereka.
- Usaha berterusan untuk menggalakan ibu bapa yang mempunyai anak yang lahir luar nikah untuk mendaftar kelahiran itu bagi mengelakkan masalah kepada kanak-kanak tersebut apabila mereka mendaftar untuk kemasukan sekolah.

SUHAKAM akan mengadakan kerjasama lebih giat bersama Jabatan Pendaftaran Negara (JPN) dan Kementerian Dalam Negeri (KDN) untuk mencari penyelesaian yang terbaik memandangkan ia telah menghalang hak kepada kewarganegaraan seseorang individu. Kerajaan juga perlu mencari kaedah terbaik dalam menyelesaikan permasalahan ini.

b) Isu Kewarganegaraan

Walaupun terdapat perbezaan antara kanak-kanak tanpa kewarganegaraan dan kanak-kanak tanpa dokumen, hakikatnya mereka tetap mengalami pengalaman dan masalah yang sama. Kanak-kanak di Indonesia dan Filipina amnya tetap akan mengalami penindasan dan berisiko untuk dieksploitasi. Kanak-kanak yang tidak mempunyai dokumen lengkap berisiko untuk di tahan oleh pihak berkuasa seperti polis dan imigresen dalam operasi khas seperti dalam bas, pusat beli-belah atau pun di rumah setinggan.

Bagi menangani permasalahan tanpa kewarganegaraan dan dokumen pengenalan diri di Sabah dalam konteks hak asasi manusia, SUHAKAM telah melaksanakan tindakan seperti berikut: -

⁶ Laporan Tahunan SUHAKAM 2001, m.s 40.

i) Memorandum Persefahaman Isu Tanpa Negara

Pada 24 April 2019, SUHAKAM dan Komisi Hak Asasi Manusia Indonesia (Komnas-HAM) telah menandatangani Memorandum Persefahaman (MoU) bagi usahasama untuk menangani isu tanpa kewarganegaraan dan isu pendatang asing tanpa izin yang tidak mempunyai dokumen pengenalan diri yang sah di Sabah. Wakil daripada Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Filipina turut hadir sebagai pemerhati semasa proses menandatangani perjanjian itu dilaksanakan. Dalam masa yang sama, SUHAKAM berharap agar dapat menandatangani MoU dengan Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Filipina dalam masa terdekat. Dengan termeterainya MoU ini, SUHAKAM dan Komnas-HAM akan melaksanakan beberapa tindakan, antaranya seperti di bawah:

- SUHAKAM dan Komnas-HAM berjanji untuk melibatkan kerajaan masing-masing untuk memastikan bahawa hak asasi manusia tanpa kewarganegaraan terus dihormati, termasuk akses untuk perlindungan dan keadilan, kebebasan bergerak, hak kepada pekerjaan, pendidikan dan penjagaan kesihatan;
- SUHAKAM akan membantu Komnas-HAM dalam berhubung dengan Kerajaan Negeri Sabah dan agensi yang berkaitan mengenai isu tanpa kewarganegaraan di negeri Sabah;
- Komnas-HAM akan membantu SUHAKAM sebagai perantara dengan Kerajaan Indonesia dan Kedutaan Indonesia di Malaysia mengenai isu tanpa kewarganegaraan;
- SUHAKAM dan Komnas-HAM akan bekerjasama dengan Suruhanjaya Pencegahan Rasuah Malaysia (SPRM), Komisi Pemberantasan Korupsi (KPK) Indonesia dan Suruhanjaya Anti Rasuah Filipina untuk memastikan tiada rasuah dalam proses pendaftaran dan dokumentasi tanpa kewarganegaraan;
- SUHAKAM dan Komnas-HAM hendaklah menyuarakan cadangan dan meningkatkan usaha untuk membincangkan isu ketiadaan kewarganegaraan secara kolektif di pentas Persatuan Negara-negara Asia Tenggara (ASEAN);
- SUHAKAM dan Komnas-HAM boleh menggunakan Matlamat Pembangunan Mampan, Penilaian Tempoh Sejangat dan *Global Compact* dalam proses imigrasi untuk membangkitkan isu kewarganegaraan kepada kerajaan masing-masing secara bersama;
- SUHAKAM dan Komnas-HAM hendaklah memulakan dialog dua hala antara Kerajaan Indonesia dan Malaysia mengenai isu tanpa kewarganegaraan.

ii) Bengkel Pemahaman Isu Tanpa Kerakyatan

- Bersempena dengan majlis MoU mengenai isu tanpa kewarganegaraan di Sabah antara SUHAKAM dan Komnas-HAM, SUHAKAM telah menganjurkan bengkel bertajuk ***“Statelessness Issues in Sabah: Documentation Essential Towards Human Rights Protection”***. Para peserta bengkel terdiri daripada agensi Kerajaan Negeri dan Persekutuan serta masyarakat sivil di Sabah. Turut dijemput sebagai ahli panel dan penceramah adalah wakil daripada Kedutaan Filipina, Konsul Jeneral Indonesia di Sabah serta agensi Pertubuhan Bangsa-Bangsa Bersatu (PBB) dan badan bukan kerajaan dari Kuala Lumpur.
- Pejabat Sabah telah dijemput oleh Konsul Jeneral Indonesia di Sabah untuk mengambil bahagian dalam bengkel yang bertajuk ***“Sosialisasi Penyelenggaraan Layanan Pendidikan Bagi Anak-anak Pekerja Migran Indonesia di Sabah”*** pada 17 Disember 2019. Bengkel ini memberi peluang kepada Pejabat Sabah untuk mengutarakan hak kanak-kanak tanpa mengira pendidikan dan status kewarganegaraan.

5. PENYELESAIAN ADUAN BERKAITAN DENGAN HAK TANAH ADAT ORANG ASAL

Dalam Laporan Tahunan 2017, Pejabat Sabah membuat cadangan kepada Jabatan Tanah dan Ukur Sabah untuk mengurangkan aduan berkaitan dengan isu tanah. Pejabat Sabah dimaklumkan bahawa pada tahun 2013 Jabatan Tanah dan Ukur Sabah telah menubuhkan satu unit khas, iaitu Perkhidmatan Tanah Anak Negeri Sabah (PANTAS) untuk melihat secara khusus mengenai permohonan tanah adat. Di bawah inisiatif ini, proses permohonan tanah akan menjadi lebih pantas yang mana ia hanya mengambil masa dua tahun dan pengeluaran hak milik tanah kepada orang asal terutamanya tanah yang dituntut di bawah hak tanah adat. Perkara ini dapat dilaksanakan hasil pengenalan teknologi terkini dalam pengukuran tanah dan peruntukan kewangan yang diberi oleh Kerajaan Persekutuan.

SUHAKAM berpendapat bahawa inisiatif yang diambil oleh Kerajaan Negeri Sabah melalui Jabatan Tanah dan Ukur telah mula memberi kesan positif dalam menangani permasalahan hak asasi manusia terutama berhubung dengan hak tanah adat (NCR). Pejabat Sabah

menghargai kerjasama yang diberikan oleh Jabatan Tanah dan Ukur Sabah bagi tahun 2019 dalam usahasama menyelesaikan aduan mengenai perkara yang berkaitan dengan tanah.

6. AKTIVITI HAK ASASI MANUSIA

- i) Pejabat Sabah juga terlibat secara aktif dalam program yang dianjurkan oleh Kerajaan Negeri Sabah dan badan bukan kerajaan. Pejabat Sabah telah menghadiri Persidangan Hutan Hujan Borneo yang diadakan di Kota Kinabalu pada 17 Januari 2019. Persidangan ini membincangkan beberapa perkara, antaranya menyentuh hak orang asal serta membincangkan bagaimana semua hak ini dapat dilindungi seperti yang diamalkan di negara New Zealand. Hak Orang Asal di Malaysia turut dibincangkan dalam persidangan ini.

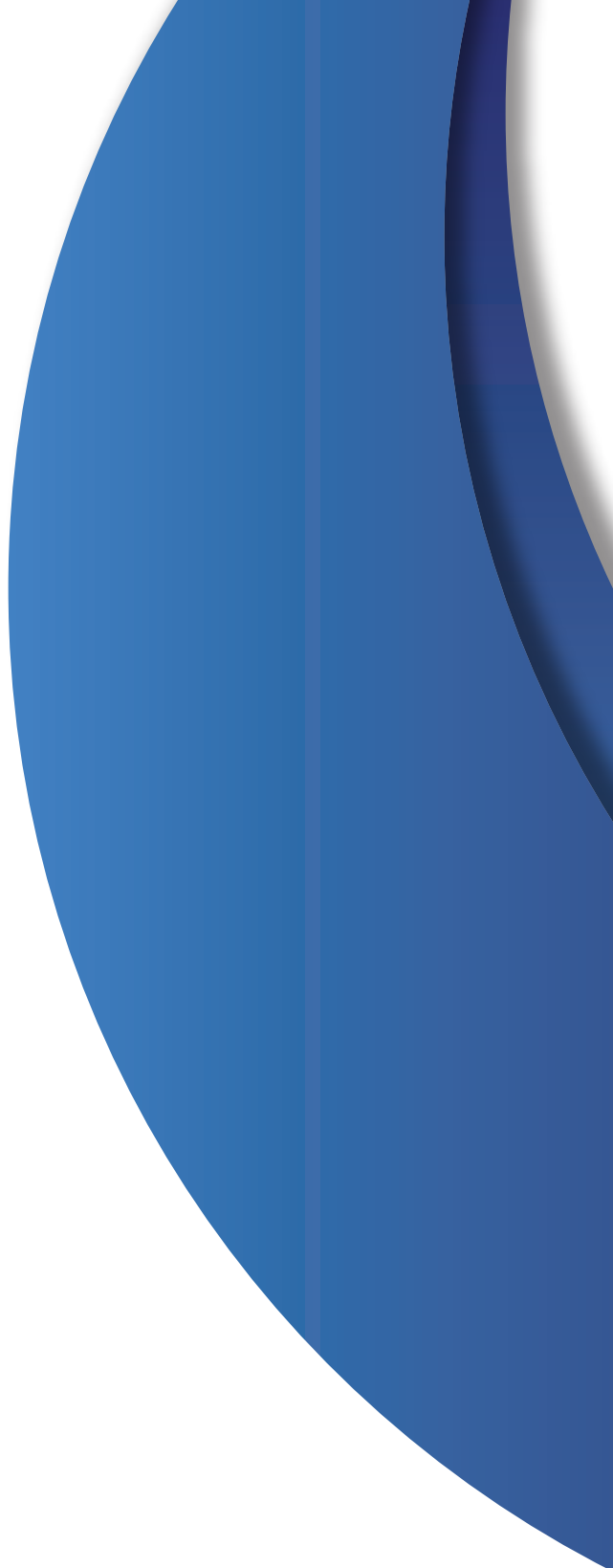

Kunjungan hormat dan perbincangan berkenaan isu hak asasi bersama YAB Datuk Seri Panglima Haji Mohd Shafie Bin Haji Apdal, Ketua Menteri Sabah.

- ii) Pejabat Sabah telah mengadakan satu lawatan kerja terhadap YAB Datuk Seri Panglima Haji Mohd Shafie Bin Haji Apdal, Ketua Menteri Sabah pada 15 April 2019. Delegasi SUHAKAM diketuai oleh Pemangku Pengerusi SUHAKAM, Encik Jerald Joseph. Pelbagai isu hak asasi manusia telah dibincangkan bersama YAB Ketua Menteri, antaranya adalah isu pendatang tanpa izin, hak tanah adat, pendidikan dan alam sekitar. SUHAKAM mengiktiraf usaha **Kerajaan Negeri Sabah yang telah mengambil tindakan proaktif dengan menubuhkan jawatankuasa khas yang diketuai oleh Timbalan Setiausaha Kerajaan Negeri (Pembangunan) khusus untuk mengendalikan isu hak asasi manusia di Negeri Sabah.** Aduan mengenai isu hak asasi manusia yang terletak di bawah bidang kuasa Ketua Menteri Sabah akan disalurkan kepada pejabat Timbalan Setiausaha Kerajaan Negeri untuk tindakan lanjut.

HARAPAN MASA HADAPAN

Menghormati hak asasi manusia dan kedaulatan undang-undang merupakan asas ke arah demokrasi. Ini memerlukan penghormatan idea pluralisme, organisasi masyarakat sivil (CSO) yang bebas dan juga media selaku sebuah entiti sektor swasta yang kuat. Dalam merealisasikan hal ini, SUHAKAM akan meneruskan tanggungjawabnya untuk menasihat, memantau dan bekerjasama dengan kerajaan untuk bertindak dengan pematuhan hak asasi manusia. Bagi mencapai matlamat ini juga, Pejabat Sabah akan terus berusaha untuk meningkatkan kerjasama dengan sektor awam, swasta, CSO dan masyarakat setempat, termasuk media, untuk mempromosi dan melindungi hak asasi manusia di negeri ini.

A decorative graphic consisting of several overlapping, curved bands in various shades of blue, ranging from a light sky blue to a deep navy blue. These bands sweep across the bottom half of the page, creating a sense of movement and depth.

BAB 3
PEJABAT
SARAWAK

PEJABAT SUHAKAM SARAWAK

LATAR BELAKANG

Terdapat perubahan yang signifikan terhadap kejayaan Pejabat SUHAKAM Sarawak (Pejabat Sarawak) pada tahun 2019 samada daripada segi peningkatan terhadap jumlah aduan yang diterima, jenis dan penyelesaian aduan berkaitan hak asasi di Negeri Sarawak. Cabaran yang sama turut dihadapi seperti perbezaan pendapat mengenai hak asasi manusia samada daripada individu mahupun organisasi masyarakat sivil di negeri ini. Pejabat Sarawak percaya bahawa, dalam usaha untuk meningkatkan kesedaran berkenaan hak asasi manusia dan menambahbaik tahap perlindungan hak asasi di negeri ini, ia hanya boleh dilakukan dengan berkesan sekiranya prosedur serta polisi berkaitan hak asasi manusia dilaksanakan dan dihormati.

Pada tahun 2019, Pejabat Sarawak banyak menumpukan kepada usaha berbentuk 2P iaitu promosi dan perlindungan hak asasi manusia, dan meningkatkan hubungan dengan pemimpin tertinggi di Sarawak dengan tujuan untuk memberikan kesedaran dan menangani pencabulan hak asasi manusia. Aktiviti yang dijalankan adalah seperti ceramah, mesyuarat, lawatan kerja dan jerayawara (*roadshow*), serta menjalankan siasatan terhadap aduan pencabulan hak asasi. Sepanjang tahun, jumlah aduan tertinggi yang diterima ialah berkaitan dengan hak kepada kewarganegaraan.

1. ISU YANG TIMBUL DARIPADA ADUAN

Pejabat Sarawak telah menerima sebanyak 70 aduan dan pertanyaan tentang hak asasi manusia daripada orang awam. Daripada jumlah itu, sebanyak 18 aduan berjaya diselesaikan manakala 52 aduan masih dalam siasatan.

Jadual 13: Aduan yang diterima oleh Pejabat Sarawak, 2019

No.	Kategori	Jumlah Kes
1.	Hak Kewarganegaraan	30
2.	Hak Orang Kurang Upaya	7
3.	Hak Tanah Adat	5
4.	Lain-lain	28
	Jumlah	70

1.1 Isu kewarganegaraan

Isu kewarganegaraan yang di terima oleh Pejabat Sarawak khususnya isu berkenaan dengan taraf kewarganegaraan kanak-kanak dan pendaftaran lewat dokumen pengenalan diri seperti sijil kelahiran atau kad pengenalan oleh penduduk yang tinggal di kawasan pendalaman. Selain itu, ia turut melibatkan kanak-kanak yang ibunya warga asing yang berkahwin dengan lelaki warganegara Malaysia tetapi perkahwinan tersebut tidak didaftarkan di Malaysia. Aduan berkaitan dengan isu ini telah dikemukakan kepada jabatan yang berkenaan untuk tindakan lanjut.

1.2 Hak Orang Kurang Upaya (OKU)

i. Pekerjaan

Sebagaimana kes yang dilaporkan oleh Isak Ngau yang memaklumkan tentang kesukaran untuk golongan OKU mendapatkan pekerjaan walaupun mempunyai kelayakan serta kemahiran yang dimiliki hanya kerana kekurangan daripada segi fizikal. Masalah diskriminasi bidang pekerjaan terhadap golongan OKU juga perlu diambil perhatian serius oleh kerajaan, sektor awam dan swasta.

ii. Penglibatan dalam pembangunan dan sosial

Golongan OKU penglihatan sepatutnya dilibatkan dalam bidang pembangunan sosial seperti pekerjaan, penglibatan komuniti dan pendidikan untuk meningkatkan status sosial mereka.

iii. Persepsi negatif, tahap kesedaran dan tingkah laku orang awam terhadap golongan OKU

Pengecualian sosial lazimnya dimulai dengan persepsi negatif, tahap kesedaran dan tingkahlaku orang awam terhadap golongan OKU.

iv. Akses kepada perkhidmatan perbankan

Golongan OKU penglihatan perlu diberikan hak sama rata untuk mendapatkan perkhidmatan kewangan dan perbankan yang lebih baik. Namun ketika ini, golongan OKU penglihatan tidak dibenarkan untuk membuka dan memiliki akaun bank peribadi, termasuklah untuk mempunyai kad bank sendiri. Ini kerana setiap institusi perbankan mempunyai peraturan dan polisi yang berbeza dan keadaan ini memberi kesulitan kepada golongan OKU penglihatan untuk menikmati manfaat yang sama.

1.3 Tanah Adat serta Permasalahan yang Berkaitan dengan Tuntutan Tanah Adat

Isu Tanah Adat dan Hak Adat Bumiputera bukanlah merupakan isu yang baharu di Malaysia. Di Sarawak, isu ini telah berlarutan sejak sekian lama. Jika masalah ini dibiarkan tanpa sebarang langkah penyelesaian terbaik, ia boleh mengundang rasa tidak puas hati yang mendalam dalam kalangan orang asal.

SUHAKAM menyambut baik pindaan terhadap Ordinan Kanun Tanah Sarawak (Pindaan) 2018 yang telah diluluskan oleh Dewan Undangan Negeri Sarawak. Hal ini dapat membela hak orang asal dalam mengurangkan penderitaan yang terpaksa melalui proses perundangan yang rumit. Ini pastinya akan memudahkan orang asal untuk membuat tuntutan Hak Adat Bumiputera di mahkamah. Sudah pasti akan ada cabaran yang perlu dihadapi memandangkan adalah sukar untuk mewujudkan undang-undang tanah yang bersifat sempurna. Justeru, sebarang isu yang akan menjejaskan hubungan antara orang asal dan Kerajaan Negeri harus dielakkan.

2. LAPORAN PRESTASI

Pendidikan dan Hak Asasi Manusia

Pejabat Sarawak akan meningkatkan aktiviti untuk mempromosi dan melindungi hak asasi manusia, selaras dengan fungsi serta kuasa yang termaktub dalam Akta Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Malaysia 1999 (Akta 597). Pejabat Sarawak percaya bahawa kesedaran terhadap hak asasi manusia dalam kalangan orang awam adalah sangat penting. Pejabat Sarawak secara aktif telah mengedarkan dokumen panduan tentang prinsip hak asasi manusia dan cabarannya kepada masyarakat malah akan meneruskan usaha ini kepada kumpulan sasaran dan masyarakat umum.

Peningkatan Jumlah Aduan serta Proses Penyelesaian Kes

Pejabat Sarawak juga memberikan perhatian kepada jumlah aduan dan proses penyelesaian kes dalam masa yang sama memfokuskan kepada usaha untuk meningkatkan jumlah aduan yang diterima serta proses penyelesaian kes. Bagi tahun 2020, Pejabat Sarawak akan terus mempromosi serta meningkatkan kesedaran awam tentang sistem aduan dalam talian SUHAKAM dan menilai semula proses penyiasatannya supaya lebih efisien.

3. PENGLIBATAN DENGAN ORANG AWAM

Pejabat Sarawak akan meneruskan program yang melibatkan masyarakat akar umbi serta di peringkat Kerajaan Negeri. Objektif program adalah seperti yang berikut:

- i) Membina hubungan yang efektif dengan kerajaan dan organisasi masyarakat sivil;
- ii) Menyediakan ruang kepada organisasi masyarakat sivil untuk mengutarakan pendapat mereka dan memberikan respon kepada isu yang relevan; dan
- iii) Melaksanakan strategi diplomasi awam untuk memenangi hati dan cara pemikiran masyarakat di Sarawak.

Jadual 14: Program tahun 2019

Bil.	Tarikh	Butiran	Lokasi
1.	28 Januari	Ceramah Anti-Buli dan Hak Kanak-kanak	Maktab Rendah Sains Mara Kuching
2.	23 Februari	SUHAKAM Bersama Masyarakat	Lawas
3.	11 April	SUHAKAM Bersama Masyarakat	Telok Melano
4.	13 April	Hari Bersama Komuniti	Lundu
5.	29 Julai	Mesyuarat dengan NGO	Pejabat SUHAKAM

4. LAWATAN KE PUSAT TAHANAN

Pejabat Sarawak telah mengadakan beberapa siri lawatan ke pusat tahanan untuk meninjau keadaan dan memastikan kesemua pusat tahanan tersebut menepati standard hak asasi manusia.

Jadual 15: Lawatan ke Pusat Tahanan 2019

Bil.	Tarikh	Butiran	Lokasi
1.	14 Mac	Balai Polis Sentral	Kuching
2.	27 Ogos	Penjara Puncak Borneo	Kuching
3.	28 Ogos	Sekolah Henry Gurney	Kuching
4.	29 Ogos	Depot Tahanan Imigresen Semuja	Serian
5.	30 Ogos	PUSPEN	Kuching

5. LAWATAN KERJA

Pejabat Sarawak telah mengadakan kunjungan hormat kepada Ketua Menteri Sarawak, YAB Datuk Patinggi Dr. Abang Haji Abdul Rahman Zohari Bin Tun Datuk Abang Haji Openg pada 15 Ogos 2019. Delegasi SUHAKAM diketuai oleh YBhg. Tan Sri Othman Hashim (Pengerusi), Dr. Madeline Berma (Pesuruhjaya), Datuk Lok Yim Pheng (Pesuruhjaya), Sophian Osman (Ketua Pejabat SUHAKAM Sarawak), Alfonso Min (Pegawai SUHAKAM) dan Linya Subah (Penolong Pegawai).

Pengerusi SUHAKAM Tan Sri Hashim Othman bersama dengan Ketua Menteri Sarawak, YAB Datuk Patinggi Dr. Abang Haji Abdul Rahman Zohari bin Tun Datuk Abang Haji Openg ketika lawatan kerja SUHAKAM kepada Ketua Menteri pada 15 Ogos 2019.

Antara isu yang dibincangkan termasuklah:

i) Sekolah Daif

Ketua Menteri memaklumkan bahawa Kerajaan Negeri Sarawak sedang dalam proses untuk menaiktaraf beberapa sekolah daif di seluruh negeri dengan menggunakan Bajet Kerajaan Negeri. Ia bertujuan supaya para pelajar dapat menikmati proses pembelajaran dengan baik; dan

ii) Kewarganegaraan dalam kalangan masyarakat Penan

Ketua Menteri memaklumkan bahawa Kerajaan Negeri menerusi Jabatan Pendaftaran Negara sedang bekerja keras untuk menyelesaikan perkara ini termasuklah menjejaki mereka sehingga ke Ulu Baram.

Jadual 16: Lawatan Kerja 2019

Bil.	Tarikh	Butiran
1.	12 Mac	Pejabat Daerah Lundu
2.	25 Julai	Setiausaha Kerajaan Negeri, YBhg Datu Jaul Samion
3.	26 Julai	Pegawai Khas kepada Menteri Komunikasi dan Multimedia Malaysia, Dr. Dusit Jaul
4.	8 Ogos	Speaker Dewan Undangan Negeri, YB Datuk Amar Haji Mohamad Asfia Awang Nassar
5.	8 Ogos	Datuk Bandar Majlis Bandaraya Kuching Selatan, YBhg Dato James Chan Khay Syn
6.	9 Ogos	Sarawak Energy Berhad
7.	9 Ogos	Pengurus Besar SALCRA, YBhg Datu Vasco Sabat Singkang
8.	15 Ogos	Ketua Menteri Sarawak, YAB Datuk Patinggi Dr. Abang Haji Abdul Rahman Zohari Tun Abang Haji Openg
9.	15 Ogos	Datuk Bandar Dewan Bandaraya Kuching Utara, YBhg Datuk Haji Abang Wahap Abang Julai

6. PENJENAMAAN DAN MEDIA

Pejabat Sarawak telah meningkatkan komunikasi dua halanya dengan media dalam meningkatkan imej SUHAKAM dan menggalakkan interaksi di segenap lapisan sosial masyarakat. Ia dilakukan supaya pelbagai inisiatif SUHAKAM dalam melindungi dan mempromosi hak asasi manusia di Sarawak dapat dizahirkan dengan lebih meluas.

Jadual 17: Temubual Media 2019

Bil.	Tarikh	Butiran
1.	13 Jun	'Juh! Bincang' Okey TV
2.	2 Julai	Bidayuh FM
3.	10 Disember	Temubual 'Good Morning Sarawak Segment' di Stesen Radio SARAWAK.FM

7. MESYUARAT

Pejabat Sarawak juga telah mengadakan beberapa siri mesyuarat dengan pihak berkepentingan iaitu: -

Jadual 18: Mesyuarat 2019

Bil.	Tarikh	Butiran	Lokasi
1.	25 Februari	Majlis Daerah Limbang	Limbang
2.	16 Ogos	Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, UNIMAS	Kota Samarahan
3.	28 Ogos	Pengarah Hospital Memorial Rajah Charles Brooke	Kuching
4.	28 Ogos	Pengarah Jabatan Kesihatan Kuching	Kuching
5.	29 Ogos	Pengarah Hospital Sentosa	Kuching
6.	18 – 19 Disember	Pengarah Hospital Sentosa	Kuching

8. MEMORANDUM PERSEFAHAMAN DENGAN UNIMAS

Satu memorandum persefahaman (MoU) telah ditandatangani antara Pejabat Sarawak dan Universiti Malaysia Sarawak (UniMAS). MoU tersebut mempersetujuan kerjasama untuk mempromosi dan melindungi hak asasi manusia di Sarawak.

9. SETINGGAN

Kemiskinan bandar dilihat memiliki pelbagai bentuk manifestasi. Oleh itu, Pejabat Sarawak bersama-sama dengan Ahli Parlimen Kuching, Y.B Kelvin Yii Lee Wuen dan Ahli Dewan Undangan Negeri Kawasan Pending telah melawat penempatan setinggan iaitu Kampung Pendam Temuai yang terletak di Jalan Chawan Kuching. Ketika lawatan tersebut, kedua-dua pihak telah melakukan aktiviti pengumpulan maklumat berkaitan dengan kanak-kanak, ibu tunggal dan golongan OKU.

HARAPAN MASA HADAPAN

Di sebalik pelbagai cabaran yang dihadapi, Pejabat Sarawak berjaya melaksanakan hampir kesemua aktiviti yang telah dirancang dan diluluskan dalam bajet tahun 2019. Komitmen yang sama akan diteruskan pada tahun 2020.

Dalam usaha mengatasi cabaran yang dihadapi, Pejabat Sarawak akan terus mengukuhkan hubungannya dengan kerajaan negeri, pertubuhan bukan kerajaan dan masyarakat dalam meningkatkan kesedaran tentang hak asasi manusia menerusi program jerayawara, seminar serta perbincangan meja bulat.

Pejabat Sarawak juga komited dalam menyumbang kepada penerapan budaya hak asasi manusia di Sarawak supaya perlindungan dan penghormatan kepada hak asasi manusia akan menjadi sebuah realiti dan tidak hanya terhad kepada teori sahaja. Selain itu Pejabat Sarawak juga akan terus menyokong pihak berkepentingan terutamanya yang melibatkan hak asasi manusia agar penerapan konsep hak asasi manusia dalam polisi kerajaan dan undang-undang dapat direalisasikan.

Pejabat Sarawak juga akan terus mempelajari praktis terbaik hak asasi manusia sama ada di peringkat nasional mahupun antarabangsa dalam mempromosikan hak asasi manusia di Sarawak dan bersedia untuk berkongsi pengetahuan dengan pihak lain.

Prof. Dato' Noor Aziah Mohd. Awal

BAB 4

PEJABAT PESURUHJAYA KANAK-KANAK

PEJABAT PESURUHJAYA KANAK-KANAK

LATAR BELAKANG

Tahun ini menandakan ulang tahun ke-30 Konvensyen Mengenai Hak Kanak-kanak (CRC), yang telah diterima pakai pada 20 November 1989 di Pertubuhan Bangsa-Bangsa Bersatu. Meskipun banyak pencapaian untuk golongan kanak-kanak diraih sepanjang tempoh 30 tahun ini, namun realiti pada hari ini kanak-kanak berhadapan dengan ancaman baharu terhadap hak mereka. Namun SUHAKAM percaya masih ada peluang yang boleh direalisasikan.

Malaysia meratifikasi CRC pada tahun 1995 dan telah meluluskan Akta Kanak-kanak 2001 sebagai sebahagian daripada usaha untuk menegakkan komitmennya dalam melindungi dan menjaga kebajikan kanak-kanak. Pada awalnya Malaysia membuat 12 reservasi dan kemudian menjadi lapan⁷. Sehingga hari ini, Malaysia masih mempunyai lima reservasi terhadap CRC iaitu Artikel 2, 7, 14, 28(1)(a) dan 37.

Pelantikan Pesuruhjaya Kanak-kanak pada 23 Ogos 2019 merupakan langkah penting yang dibuat oleh kerajaan dalam meningkatkan hak kanak-kanak di Malaysia. Pesuruhjaya Kanak-kanak memberi tumpuan kepada promosi dan perlindungan hak kanak-kanak yang disokong oleh CRC. Empat prinsip utama CRC adalah:

- 1) tiada diskriminasi;
- 2) penumpuan terhadap kepentingan terbaik kanak-kanak;
- 3) hak untuk nyawa, hidup dan pembangunan; dan
- 4) menghormati pandangan kanak-kanak.

⁷ Reservasi adalah perisytiharan yang dibuat oleh negara pihak untuk mengecualikan atau mengubah kesan undang-undang daripada peruntukan tertentu seperti termaktub dalam permohonan negara tersebut.

Definisi kanak-kanak seperti yang dinyatakan dalam Artikel 1 CRC adalah seperti berikut:

Bagi maksud Konvensyen ini, seseorang kanak-kanak ditakrifkan sebagai seorang yang di bawah umur 18 tahun, melainkan jika undang-undang negaranya mentakrifkan umur dewasanya sebelum itu.

Walau bagaimanapun, di Malaysia tiada definisi tunggal untuk kanak-kanak dan terdapat definisi yang berbeza di bawah undang-undang sivil dan syariah di Malaysia. Di bawah Akta Umur Dewasa 1971 dan Akta Kanak-kanak 2001, “kanak-kanak” ditakrifkan sebagai seseorang yang di bawah umur lapan belas tahun. Akta Membaharui Undang-Undang (Perkahwinan Dan Perceraian) 1976 mentakrifkan “kanak-kanak” sebagai anak kepada perkahwinan yang berusia di bawah lapan belas tahun, sedangkan di bawah Akta Kanak-Kanak dan Orang Muda (Pekerjaan) 1966, “kanak-kanak” bermaksud seseorang yang belum lagi mencapai tahun keempat belas kelahirannya.

Sehubungan dengan itu, “kanak-kanak” di bawah perlindungan Pesuruhjaya Kanak-kanak adalah seseorang yang berumur di bawah lapan belas tahun.

PELANTIKAN PESURUHJAYA KANAK-KANAK DI MALAYSIA

Sejak pertengahan tahun 2018, Kementerian Pembangunan Wanita, Keluarga dan Masyarakat telah memulakan perbincangan dengan SUHAKAM atas cadangan untuk melantik seorang pesuruhjaya khas yang akan menjadi Pesuruhjaya Kanak-kanak (CC). Berdasarkan kepada keperluan, kesesuaian dan sumber kewangan, keputusan terbaik adalah dengan menempatkan CC bersama-sama SUHAKAM. Oleh yang demikian, CC akan menjalankan kuasanya sepertimana termaktub di bawah Akta 597 Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Malaysia (1999).

Pejabat Pesuruhjaya Kanak-kanak (OCC) akan diletakkan di bawah struktur organisasi SUHAKAM dan mempunyai ciri-ciri serta fungsi yang sama seperti Pesuruhjaya SUHAKAM yang lain. OCC adalah bebas daripada pengaruh atau kuasa kerajaan dan, secara idealnya, bertanggungjawab kepada Parlimen. Oleh kerana CC berkuatkuasa berdasarkan Akta 597; CC menjalani proses pelantikan yang sama, terma fungsi dan keperluan untuk melapor sama seperti Pesuruhjaya SUHAKAM yang lain.

Selaras dengan Akta 597 Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Malaysia (Akta 1999), fungsi CC adalah:

- a) Menyebarkan kesedaran dan memberi pendidikan berhubung dengan hak kanak-kanak;
- b) Memberi nasihat dan membantu kerajaan dalam merumuskan undang-undang dan arahan pentadbiran dan prosedur serta mencadangkan langkah-langkah yang perlu diambil;
- c) Mengesyorkan kepada kerajaan berkenaan penyertaan triti (protokol pilihan) dan instrumen antarabangsa yang lain, di samping penyingkiran reservasi dalam CRC; dan
- d) Menyiasat aduan mengenai pelanggaran hak kanak-kanak.

Walaupun masyarakat dan organisasi sivil menuntut OCC untuk ditubuhkan secara bebas, diasingkan daripada SUHAKAM, dan secara asasnya mempunyai kuasa yang lebih daripada mencadangkan, menasihati dan advokasi; Prof. Dato' Noor Aziah Mohd. Awal telah dilantik mengikut Subseksyen 5 (2) Akta Suruhanjaya Hak Asasi Manusia 597 pada 23 Ogos 2019. Namun begitu terma perkhidmatannya telah pun bermula pada 27 April 2019.

CC akan menumpukan perhatian khusus kepada hak kanak-kanak dan isu yang memberi kesan kepada semua kanak-kanak di Malaysia, tanpa mengira status.

Terma Rujukan Pesuruhjaya Kanak-kanak termasuklah:

- i. Bertanggungjawab dan komited dalam menangani semua isu yang berkaitan dengan hak kanak-kanak dan kanak-kanak itu sendiri;
- ii. Menyebarkan kesedaran tentang hak kanak-kanak, menjalankan penyelidikan melalui penganjuran aktiviti seperti program, seminar dan bengkel serta menyebarkan hasil penyelidikan tersebut;
- iii. Memberi nasihat dan membantu kerajaan dan pihak berkuasa lain berhubung dengan penggubalan undang-undang, arahan, garis panduan pentadbiran dan untuk mencadangkan tindakan berkaitan berkenaan dengan hak kanak-kanak;
- iv. Bertanggungjawab menasihati kerajaan mengenai kewajipannya terhadap Konvensyen Mengenai Hak Kanak-kanak (CRC), termasuklah kerjasama antarabangsa, serantau atau bilateral yang berkaitan dengan hak kanak-kanak dan perangkaan laporan bebas;

- v. Mengendalikan siasatan berkaitan dengan pelanggaran hak kanak-kanak, sama ada dengan inisiatif OCC atau melalui aduan yang diterima;
- vi. Menjalankan lawatan ke pusat tahanan, pusat perlindungan, penjagaan dan pemulihan, mengikut apa-apa yang termaktub dalam undang-undang dan peraturan sedia ada di tempat tersebut;
- vii. Mengemukakan kenyataan media mengenai hak kanak-kanak apabila perlu;
- viii. Mengemukakan laporan tahunan kepada Parlimen yang akan merangkumi laporan semua aktiviti yang dijalankan sepanjang tahun;
- ix. Menjalankan apa-apa aktiviti lain yang sesuai, jika perlu, mengikut penguatkuasaan undang-undang bertulis.

MANDAT PESURUHJAYA KANAK-KANAK

CC akan berusaha untuk melindungi dan mempromosikan hak asasi manusia untuk semua kanak-kanak di bawah umur 18 tahun di seluruh Malaysia, termasuk kanak-kanak orang asli, pendatang tanpa izin, pelarian, tidak berdokumen, tanpa kerakyatan dan kanak-kanak kurang upaya. CC akan bekerjasama dengan Kerajaan Persekutuan dan Negeri. Selain itu, bidang penguatkuasaan di bawah kerajaan persekutuan seperti imigresen, kewarganegaraan dan keadilan jenayah adalah antara beberapa isu utama bagi kanak-kanak yang akan ditangani oleh CC.

CC akan mempunyai peranan berorientasikan pelaksanaan yang berterusan, serta peranan pengawasan dalam menggalakkan hak asasi kanak-kanak di 13 buah negeri dan Wilayah Persekutuan di Malaysia untuk dihormati dan difahami. Ini dapat dilaksanakan melalui penyelidikan, kesedaran, pendidikan, perbincangan dan siasatan, seterusnya memastikan dasar dan undang-undang kerajaan dapat melindungi hak asasi kanak-kanak.

CC mempunyai kuasa untuk berhubung dengan semua kanak-kanak, terutamanya yang berada dalam pusat tahanan negara (lokap, depot tahanan imigresen) sebagai hak, dan kuasa untuk memaksa pendedahan data yang dipegang oleh pihak berkuasa mengenai kanak-kanak. Ini termasuk data mengenai kesalahan seksual terhadap kanak-kanak atau sebagai contoh, bilangan permohonan yang dibuat kepada Mahkamah Syariah / Menteri / Ketua Menteri untuk perkahwinan bawah umur. Fungsi CC juga adalah termasuk pemantauan undang-

undang, dasar dan program yang akan memberi kesan kepada hak kanak-kanak, kesejahteraan dan pembangunan mereka.

CC akan diberi peranan untuk mengendalikan aduan, termasuk kes individu yang masih dalam konteks perlindungan kanak-kanak atau undang-undang keluarga. Dalam kes mahkamah yang melibatkan hak kanak-kanak, CC boleh mendapatkan kebenaran mahkamah untuk hadir sebagai *amicus curiae*.

Manakala di peringkat antarabangsa, CC menjalankan peranannya dengan memantau dan melaporkan tahap kepatuhan Malaysia terhadap CRC dan komitmen antarabangsa yang lain seperti Matlamat Pembangunan Mampan (SDG).

Antara yang perlu diberi penekanan kepada masyarakat awam bahawa kuasa yang diberikan kepada CC hendaklah meliputi semua peringkat, termasuk institusi negara dan tidak boleh dibatasi oleh isu agama atau bidang kuasa, terutamanya di bidang yang menjadi kebimbangan serius masyarakat atau bidang kuasa bertindih seperti perkahwinan bawah umur atau penukaran agama secara sepihak bagi kanak-kanak.

Dalam melaksanakan fungsinya, CC boleh merujuk kepada mana-mana perkara berikut:

- a) Kanak-kanak dan / atau wakil;
 - b) Jabatan dan pihak berkuasa kerajaan;
 - c) Pertubuhan bukan kerajaan;
 - d) Organisasi dan agensi antarabangsa; dan
 - e) Organisasi, agensi atau individu lain yang dianggap sesuai oleh CC.
- CC hendaklah mempunyai akses mudah kepada semua kanak-kanak dan wakil kanak-kanak / organisasi.

CC juga akan menjalankan mesyuarat bersama menteri yang bertanggungjawab dengan memberi taklimat mengenai isu yang berkaitan dengan kepentingan, hak dan kesejahteraan kanak-kanak. Semua menteri lain yang berkaitan hendaklah dimaklumkan mengenai kerja dan hasil kerja CC. Disebabkan isu yang berkaitan dengan kanak-kanak adalah saling berkaitan, CC disarankan untuk mengadakan dan menyelenggara mesyuarat antaranya melibatkan Kementerian Pendidikan, Kementerian Dalam Negeri (Imigresen, Penjara, Polis), Kementerian Kesihatan dan Kementerian Sumber Manusia.

PENUBUHAN PEJABAT PESURUHJAYA KANAK-KANAK (OCC)

Bagi tujuan ini, SUHAKAM telah menyediakan ruang pejabat fizikal termasuk pengambilan pegawai untuk membantu kerja CC pada akhir tahun 2019. Kementerian Pembangunan Wanita, Keluarga dan Masyarakat telah memperuntukkan RM500,000 untuk membiayai pengurusan OCC termasuklah program sehingga akhir tahun 2019.

OCC akan berfungsi sepenuhnya sepertimana termaktub dalam mandatnya mengikut Seksyen 4 Akta Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Malaysia (1999).

PROGRAM DAN AKTIVITI

CC secara aktifnya telah menyertai pelbagai program dan aktiviti, di peringkat nasional, serantau dan antarabangsa.

Jadual 19: Program dan aktiviti, 2019

Bil.	Tarikh	Tempat / Aktiviti	Butiran
1.	4 – 5 September	Lawatan ke Sekolah Integriti, Sekolah Henry Gurney, Sekolah Tunas Bakti, depot imigresen, dan beberapa asrama akhlak sempena Bengkel “Prison Reform”	Sebelum pelantikannya, CC juga telah mengunjungi semua sekolah tersebut atas kapasitinya sebagai Ahli Majlis Kanak-kanak Kebangsaan
2.	9 September, 4 dan 7 November	Mesyuarat bersama UNICEF	Membincangkan isu berbangkit dan meneroka bidang yang dapat dijadikan peluang untuk bekerjasama
3.	11 – 13 September	Pembentangan kertas kerja di Persidangan Pegawai Kanan mengenai Pengarusutamaan Jantina dalam Badan-badan Sektor Komuniti Keselamatan Politik ASEAN (ASPC) di Diamond Hotel Filipina, Manila	CC membentangkan kertas bertajuk “ <i>The Challenge of Online Child Sexual Exploitation</i> ”

Bil.	Tarikh	Tempat / Aktiviti	Butiran
4.	18 Oktober	Bengkel Kesaksamaan Jantina	CC menghadiri bengkel tersebut yang dianjurkan oleh Kumpulan Sokongan Pasangan Warga Asing, bertujuan untuk mencari jalan penyelesaian bagi kanak-kanak yang mana ibu adalah warganegara Malaysia tetapi telah berkahwin dengan orang asing dan perkahwinan didaftarkan di luar negara. Anak-anak yang dilahirkan di luar negara ini telah ditolak kewarganegaraan
5.	18 Oktober	Bengkel Majlis Peguam berkenaan dengan Pindaan Akta Orang Kurang Upaya 2008	CC hadir bagi merasmikan bengkel tersebut
6.	20 September	Program <i>Girl SPEAK</i> di Serambi Ilmu, Menara Kembar Bank Rakyat, KL	CC menyelenggara program <i>Girl SPEAK</i> yang dianjurkan oleh WAO
7.	23 – 24 September	Perundingan Pakar mengenai Penjualan dan Eksploitasi Kanak-kanak di Pejabat Innocenti, Florence, Itali	CC menghadiri dan mengambil bahagian dalam perundingan
8.	1 Oktober	Program Hari Sedunia untuk Menentang Buruh Kanak-kanak di Le Meridien Hotel, KL	CC menghadiri program
9.	3 Oktober	Upacara perasmian Laporan ECPAT di Grand Hyatt, KL	CC menghadiri dan berucap sebagai salah seorang panel di upacara tersebut
10.	12 Oktober	Kuliah kepada Persatuan Pelajar Undang-Undang ASEAN (ALSA) di UKM, Bangi	CC menyampaikan kuliah mengenai Hak Wanita dan Kanak-kanak di Malaysia

Bil.	Tarikh	Tempat / Aktiviti	Butiran
11.	14 Oktober	Simposium Antarabangsa mengenai Peradaban Islam dan Sains di UKM, Bangi	CC menjadi panel utama di Simposium tersebut yang dianjurkan oleh UKM bertajuk "Hak Kanak-kanak dalam Islam dan SDG"
12.	22 – 24 Oktober	Konsultasi Pakar - Memajukan Hak Kanak-kanak untuk Alam Sekitar yang Sihat di Bogor, Indonesia	CC mengambil bahagian anjuran Wilayah Asia Timur dan Pasifik
13.	1 November	Persidangan meja bulat mengenai Hak Kanak-kanak Tidak Sah Taraf di KPWKM, Putrajaya	CC menghadiri persidangan meja bulat yang dianjurkan oleh KPWKM
14.	5 November dan 26 Disember	Mesyuarat dengan Pfizer di pejabat SUHAKAM	CC bermesyuarat dengan Pfizer mengenai Vaksinasi Kanak-kanak
15.	11 November	Mesyuarat Majlis Kanak-Kanak Kebangsaan	CC menghadiri mesyuarat
16.	15 November	Rundingan dengan Organisasi Masyarakat Sivil (CSO)	CC mempengerusikan rundingan mengenai masalah kanak-kanak dan mendengar komen dan pandangan daripada para peserta
17.	20 – 23 November	Persidangan meja bulat Serantau di Bangkok, Thailand	CC menghadiri persidangan berkenaan peraturan penjagaan alternatif untuk kanak-kanak di Asia Pasifik
18.	4 – 7 Disember	Rundingan mengenai Draf Prinsip di Siem Reap, Kemboja	CC menyertai rundingan mengenai Perlindungan Hak Kanak-kanak dalam Konteks Ibu Tumpang
19.	11 – 12 Disember	Dialog ASEAN mengenai Komen Umum CRC di Manila	CC menyertai dialog dengan kerjasama AICHR Malaysia

Bil.	Tarikh	Tempat / Aktiviti	Butiran
20.	16 Disember	Mesyuarat dengan Majlis Peguam di SUHAKAM	CC menghadiri mesyuarat mengenai isu kanak-kanak seperti golongan tanpa kerakyatan, kanak-kanak dalam pusat tahanan dan keselamatan kanak-kanak di sekolah
21.	17 – 18 Disember	Seminar di Chulalongkorn, Thailand	CC menghadiri seminar Migrasi dan SDG: ASEAN dan Seterusnya: Ambang Agenda 2030
22.	20 Disember	Pelancaran Laporan CRC mengenai Status Hak Kanak-kanak di Malaysia bertempat di Rumah Tangsi	CC berdialog dengan peserta anjuran Gabungan NGO Hak Kanak-kanak Malaysia
23.	20 – 23 Disember	Dialog Meja Bulat Serantau di Bangkok, Thailand	CC menghadiri dialog mengenai pengaturan rawatan alternatif untuk kanak-kanak di Asia Pasifik
24.	23 Disember	Ceramah berkenaan Hak Kanak-kanak	CC menyampaikan kuliah ringkas kepada kakitangan SUHAKAM mengenai isu berkaitan hak kanak-kanak, pendekatan teknikal dan undang-undang berkaitan
25.	23 Disember	Mesyuarat dengan YAA Dato' Dr. Na'im Mokhtar, Ketua Hakim Syarie Malaysia di Putrajaya	CC menyertai mesyuarat
26.	26 Disember	Pertemuan dengan Teater Parastoo (Pertubuhan Pelarian) di SUHAKAM	Pertemuan untuk berbincang berkenaan isu hak kanak-kanak terutama tentang isu perkahwinan bawah umur dan pendidikan kanak-kanak

Bil.	Tarikh	Tempat / Aktiviti	Butiran
27.	26 Disember	Perbincangan dengan Bahagian Aduan dan Pemantauan (CMD), SUHAKAM	Pertemuan untuk membincangkan aduan mengenai isu kanak-kanak
28.	27 Disember	Mesyuarat bersama Jabatan Kebajikan Masyarakat	Pertemuan untuk berbincang mengenai program Konsultasi bersama Kanak-kanak yang akan diadakan pada awal tahun 2020
29.	30 Disember	Pertemuan dengan <i>Sisters in Islam</i> di SUHAKAM	Pertemuan untuk berbincang mengenai isu berkaitan perkahwinan bawah umur dan hak kanak-kanak

Dalam rundingan bersama pihak berkepentingan pada 15 November 2019, kira-kira 40 aktivis hak kanak-kanak, CSO, ahli akademik, pengamal perubatan, peguam dan NGO telah menyatakan pandangan dan cadangan mengenai isu berkaitan kanak-kanak. Cadangan juga dibuat untuk merangka gerak kerja tahunan CC. Antara cadangan tersebut adalah:

- i. Menggesa kerajaan untuk menaikkan umur perkahwinan kepada 18 tahun bagi menamatkan isu perkahwinan bawah umur;
- ii. Melakukan penyelidikan berkaitan kanak-kanak yang tinggal di sekolah tahfiz dan sekolah berasrama;
- iii. Meningkatkan usaha bagi memastikan pendidikan seks termasuk hak reproduktif, kehamilan usia muda dan pengguguran bayi diajar dengan baik dan difahami oleh kanak-kanak, ibubapa dan guru;
- iv. Berusaha mewujudkan dasar bagi pengurusan kanak-kanak di mahkamah untuk menjadikan sistem mahkamah yang mesra kanak-kanak;
- v. Menambah baik sistem kehakiman juvana agar selari dengan pelaksanaan di negara lain.
- vi. Menjalankan usaha dalam isu berkaitan akses pendidikan kepada kanak-kanak kurang upaya, pelarian, tiada kewarganegaraan, Orang Asli/Asal dan miskin;

- vii. Mempertingkatkan/ menambah baik silibus/ modul pendidikan sedia ada bagi memasukkan kelas seni mempertahankan diri serta kesihatan seksual dan reproduktif (SRH);
- viii. Memantau pembangunan dasar dalam pengurusan kanak-kanak semasa dan selepas bencana seperti banjir, ribut dan tanah runtuh;
- ix. Pembangunan kapasiti wanita, belia dan kanak-kanak kurang bernasib baik bagi menaik taraf kemahiran agar dapat digunakan untuk membantu kehidupan seharian mereka;
- x. Menggesa kerajaan untuk mempercepatkan usaha dalam memastikan kanak-kanak tidak lagi diletakkan dalam pusat tahanan dan melaksanakan langkah-langkah pengurusan mereka;
- xi. Memperkasakan dan bekerjasama dengan Mahkamah Syariah dan agensi keagamaan supaya isu berkaitan hak penjagaan anak, nafkah dan perkahwinan kanak-kanak dapat ditangani secara menyeluruh dan berkesan;
- xii. Mengkaji isu berkaitan kesihatan mental dalam kalangan kanak-kanak; dan
- xiii. Melibatkan kanak-kanak untuk memastikan proses membuat keputusan mencerminkan kepentingan terbaik kanak-kanak.

Hasil utama perundingan adalah bahawasanya OCC perlu ditubuhkan secara bebas daripada SUHAKAM bagi tujuan penggunaan sumber yang lebih efektif. Mesyuarat itu juga menggesa kerajaan untuk memperuntukkan pembiayaan kewangan sewajarnya kepada CC dalam menjalankan kuasa dan melaksanakan tugasnya.

Sejak pelantikannya, CC telah menerima 6 aduan dan 4 daripadanya sedang dalam siasatan. OCC telah mengeluarkan empat kenyataan akhbar mengenai: gangguan seksual dan kematian kanak-kanak berusia tujuh tahun di sekolah tahfiz; perkahwinan kanak-kanak; perundingan bersama pihak berkepentingan; dan Sambutan Hari Kanak-kanak Antarabangsa. CC juga telah ditemuramah oleh pihak Astro Awani dan program tersebut telah disiarkan pada 18 November 2019.

HARAPAN MASA HADAPAN

Berdasarkan rundingan awal bersama pihak berkepentingan pada 1 November 2018 (sebelum penubuhan OCC) dan sekali lagi pada 15 November 2019 dengan masyarakat sivil, banyak perkara telah

dibangkitkan. Ini termasuk bidang kuasa CC dan fungsinya yang terlalu luas untuk ditempatkan di SUHAKAM. Terdapat juga pandangan menyatakan SUHAKAM mempunyai kuasa yang terhad tetapi OCC harus mempunyai kuasa tambahan, seperti penguatkuasaan supaya ia dapat berfungsi dengan lebih berkesan. Suruhanjaya bebas yang berasingan adalah perlu tetapi atas sebab praktikaliti, ia telah dipertimbangkan supaya penempatan sementara bersama-sama SUHAKAM dan keberkesanannya tertakluk kepada kajian keberkesanan yang akan dijalankan selepas 2 tahun.

Sewajarnya pindaan bagi Akta 597 yang dicadangkan kepada Mesyuarat Jawatankuasa Kabinet Khas pada 21 September 2018 dan untuk memperkenalkan bahagian baru bagi menggariskan tugas serta tanggungjawab Pesuruhjaya Kanak-kanak itu perlu dilakukan dengan serentak. Sebagai contoh amalan antarabangsa yang berkesan yang mana tugas Pesuruhjaya Kanak-kanak di Australia⁸ dan New Zealand⁹ boleh digunakan sebagai model kepada CC yang diberikan kuasa

⁸ Di Australia Barat, cara menangani aduan yang diterima oleh organisasi kerajaan negara dan tempatan ditinjau oleh pejabat Ombudsman. Ombudsman telah menetapkan undang-undang untuk semua aduan diberi maklum balas dalam masa 30 hari, dan dasar yang sama boleh digunakan untuk aduan mengenai kanak-kanak dan orang muda. Ombudsman menjalankan perkhidmatannya melalui proses aduan yang mesra kanak-kanak dengan garis panduan bahawa kakitangan dan sukarelawan harus: membincangkan dan mendengar pelbagai jenis aduan, termasuk mengenai sesuatu kemusykilan, syak wasangka, tingkah laku yang tidak selamat, persekitaran atau amalan dan / atau tuduhan mengenai kakitangan, sukarelawan, kanak-kanak atau tingkah laku orang muda; berurusan dengan kemusykilan atau aduan membahayakan atau penyalahgunaan kanak-kanak atau orang muda oleh seseorang di luar organisasi; dan berkongsi maklumat secara dalaman dan luaran.

⁹ Pesuruhjaya Kanak-kanak New Zealand memberi fokus kepada kepentingan kanak-kanak dalam Terma Rujukannya seperti berikut: menasihati Perdana Menteri, Menteri, Jawatankuasa Tetap, Kerajaan dan badan bukan kerajaan mengenai hak dan kesejahteraan kanak-kanak; menasihati di peringkat sistematik - pendidikan, kesejahteraan kanak-kanak, meningkatkan sokongan yang sejajar dengan Oranga Tamariki (Kementerian Kanak-kanak); advokasi untuk undang-undang, dasar, pendekatan dan amalan - kesemuanya dilaksanakan untuk kesejahteraan kanak-kanak; menasihati secara strategik termasuk dalam menjalankan penyelidikan dan penerbitan kertas kerja mengenai isu semasa yang berkaitan dengan kepentingan, hak atau kebajikan kanak-kanak; bekerja rapat dengan pelbagai organisasi masyarakat, kumpulan dan individu yang terlibat dalam aspek meningkatkan kesejahteraan kanak-kanak; memberi nasihat melalui Talian Hak Kanak-Kanak bebas, nasihat diberikan melalui panggilan untuk ibu bapa atau orang dewasa lain yang berkenaan dengan Hak Kanak-kanak (2015/16 mempunyai 511 pertanyaan). Di New Zealand, bilangan undang-undang yang diluluskan untuk menyokong CC adalah: i) Akta Pesuruhjaya Kanak-kanak 2003 dan ii) Oranga Tamariki Act 1989.

untuk membuat permintaan kepada pihak berkuasa, organisasi atau institusi yang kompeten bagi menjalankan tindakan yang perlu bagi menjaga kepentingan kanak-kanak. Adalah wajib bagi penubuhan ini bukan sahaja untuk bertindak sedemikian tetapi juga dengan segera memaklumkan kepada pihak Ombudsman Kanak-kanak, dalam masa tidak lebih dari 30 hari, daripada hari tindakan telah diambil.

Kuasa yang diberikan kepada Pesuruhjaya Kanak-kanak hendaklah meliputi semua peringkat, termasuk institusi negara dan agama serta tidak boleh dibatasi oleh isu agama atau bidang kuasa. Bidang kuasa ini mesti diiktiraf dan disokong oleh Kerajaan Persekutuan, Kerajaan Negeri dan Parlimen. Pesuruhjaya Kanak-kanak hendaklah mempunyai fungsi rentas sempadan contohnya dalam kes penculikan, pemerdagangan dan kewarganegaraan.

Kerajaan perlu memastikan CC disediakan dengan dana kewangan yang sesuai. Ini bertujuan untuk menjamin penubuhannya sebagai sebuah entiti sendiri dan berkeupayaan untuk menentukan keutamaan dan kegiatannya secara bebas. Pembiayaan yang mencukupi harus berada pada tahap yang munasabah, memastikan kesedaran secara berperingkat dan peningkatan progresif.

Rundingan Pesuruhjaya Kanak-kanak bersama pihak berkepentingan pada 15 November 2019.

A large, stylized red curved shape, resembling a thick, flowing ribbon or a stylized 'C' or 'U' shape, curves across the bottom and right side of the page. It has a slight gradient and a soft shadow effect.

BAB 5

BIDANG TEMATIK

5.1 ORANG ASLI/ASAL

LATAR BELAKANG

Pada tahun 2019, nasib Orang Asli/Asal (OA) sekali lagi menarik perhatian masyarakat Malaysia susulan kematian tragik kaum Bateq di Kuala Koh, Kelantan dan penangkapan beberapa OA yang bertindak mempertahankan hak tanah mereka. Realitinya, masyarakat OA masih berjuang untuk memperolehi pengiktirafan hak tanah adat selain gagal mendapat maklum balas positif daripada pihak berkuasa negeri yang mempunyai bidang kuasa yang meluas mengenai tanah.

Selain itu, tindakan undang-undang yang diambil oleh Kerajaan Persekutuan terhadap Kerajaan Negeri Kelantan dilihat mendapat reaksi positif daripada pelbagai pihak. Saman yang difailkan di Mahkamah Tinggi Kelantan bertujuan untuk mendapatkan pengiktirafan undang-undang hak tanah adat OA Temiar dan perintah injunksi bagi menghalang syarikat swasta menceroboh dan memusnahkan tanah mereka.

1. TINDAKAN SUSULAN INKUIRI NASIONAL MENGENAI HAK TANAH ADAT ORANG ASLI/ASAL

SUHAKAM telah mengadakan Inkuiri Nasional Mengenai Hak Tanah Adat Orang Asli/Asal (NI) di Malaysia pada tahun 2010 dan laporan itu diterbitkan pada tahun 2013. Laporan tersebut mengandungi isu-isu utama bersama 18 syor yang dikelompokkan di bawah tema:

- i. Pengiktirafan tanah adat Orang Asli/Asal
- ii. Kehilangan tanah
- iii. Isu ketidakseimbangan pembangunan tanah
- iv. Mencegah kehilangan tanah adat pada masa hadapan
- v. Isu pentadbiran tanah
- vi. Mengiktiraf tanah sebagai identiti kepada 'pusat orang asal' dan maklum balas kerajaan.

SUHAKAM agak terkilan dan memandang berat dengan tindakan kerajaan yang dilihat sambil lewa dalam melaksanakan syor-syor NI tersebut. Walaupun hal ehwal OA diletakkan di bawah seliaan menteri di Jabatan Perdana Menteri yang bertanggungjawab ke atas Perpaduan Negara dan Kesejahteraan Sosial, namun demikian masih tidak jelas bahawa jabatan tersebut bertanggungjawab dalam memastikan pelaksanaan syor-syor yang terkandung dalam NI. Tindakan yang perlahan dalam pelaksanaan syor ini masih lagi tidak merubah status OA sebagai komuniti yang amat terpinggir.

Sehubungan itu, SUHAKAM telah menganjurkan aktiviti bagi memastikan syor NI dilaksanakan iaitu:

- i. Pada 16 Januari, SUHAKAM telah membuat kunjungan hormat kepada YB Waytha Moorthy, Menteri di Jabatan Perdana Menteri yang bertanggungjawab ke atas Perpaduan Negara dan Kesejahteraan Sosial bagi membincangkan isu yang berkaitan dengan Inkuiri Nasional dan Orang Asli/Asal. YB Menteri meminta SUHAKAM untuk mengadakan sesi konsultasi awam secara khususnya membincangkan 14 syor bagi rombakan JAKOA.
- ii. Berikutan mesyuarat bersama YB Menteri, SUHAKAM telah mengadakan mesyuarat bersama YBhg. Dato' Ajis bin Sitin, Ketua Pengarah JAKOA pada 22 Februari. Mesyuarat berkenaan menyentuh syor NI dan salah guna kuasa oleh pegawai JAKOA.

Seterusnya satu sesi konsultasi awam berkenaan 14 syor terhadap reformasi JAKOA telah diadakan pada 1 Mac, dihadiri seramai 60 orang yang terdiri daripada Orang Asli/Asal dan pakar hal ehwal Orang Asli. Antara isu yang dibangkitkan semasa sesi konsultasi adalah:

- Kekurangan OA yang diambil bekerja sebagai kakitangan JAKOA;
- Campurtangan JAKOA dalam perlantikan Tok Batin;
- Ketiadaan bahagian perundangan JAKOA;
- Ketirisan terhadap agihan peruntukan belanjawan JAKOA;
- Keperluan untuk mewujudkan Suruhanjaya Orang Asli/Asal; dan
- Penggubalan Akta Orang Asli/Asal.

iii. Hasil daripada konsultasi awam tersebut, SUHAKAM telah menghantar satu kertas cadangan bersama penilaian semula Akta Orang Asli/Asal 1954 kepada YB Waytha Moorthy untuk tindakan selanjutnya. Antara syor tersebut adalah:

- Menambah jumlah OA untuk berkhidmat di JAKOA dan mewujudkan satu pusat latihan dan pendedahan kepada OA termasuk pendidikan dan kebudayaan.
- Menilai semula mandat dan fungsi JAKOA supaya memenuhi objektif asal JAKOA iaitu memperkasakan OA. Malah mewujudkan lebih banyak bahagian seperti bahagian perundangan dan kebudayaan selaras dengan fungsi JAKOA.
- Pemilihan Tok Batin berdasarkan adat dan tradisi bukannya berdasarkan kuota.
- Pertambahan peruntukan belanjawan bagi pembangunan komuniti OA.
- Mewujudkan Suruhanjaya OA seperti dalam syor 18 Laporan NI bagi menangani perkara yang berkaitan dengan isu tanah.

Sesi konsultasi berkenaan 14 syor diadakan pada 11 Mac.

Lawatan ke Kg. Kuala Koh, Kelantan.

2. ADUAN DARIPADA KOMUNITI ORANG ASLI/ASAL

Pada tahun 2019, SUHAKAM telah menerima sejumlah 61 aduan daripada komuniti OA, dengan pecahan aduan; 20 di Semenanjung Malaysia, 14 Sabah dan 27 Sarawak. Di Semenanjung Malaysia, kebanyakan isu yang dibangkitkan oleh OA adalah penafian pengiktirafan hak tanah adat yang membawa kepada pencerobohan tanah dan kekurangan kemudahan asas di penempatan seperti elektrik, air bersih, jalan raya bertar dan perumahan (Projek Perumahan Rakyat). Kebanyakan aduan yang diterima oleh SUHAKAM di Semenanjung Malaysia adalah dari Negeri Pahang, Perak, dan Negeri Sembilan.

3. KEMATIAN ORANG ASLI DARI SUKU KAUM BATEQ DI KUALA KOH, KELANTAN

Kematian yang membabitkan seramai 14 OA daripada suku kaum Bateq di Kuala Koh, Kelantan telah dilaporkan pada bulan Jun dan disifatkan sebagai suatu insiden yang amat malang. SUHAKAM amat kesal dengan insiden tersebut¹⁰. Menteri Kesihatan kemudiannya telah mengesahkan bahawa punca kematian tersebut adalah disebabkan demam campak.

SUHAKAM telah melawat masyarakat Bateq di Kuala Koh pada 25 Ogos. Semasa lawatan itu, SUHAKAM mendapati bahawa masyarakat tersebut hidup dalam keadaan miskin dengan ketiadaan sumber air bersih dan elektrik. Mereka dilaporkan hanya menggunakan air dari sungai berdekatan. Selepas wabak tersebut melanda pada bulan Julai, SUHAKAM mendapati bahawa kerajaan telah memasang pam air sebagai sumber alternatif. Walau bagaimanapun, SUHAKAM mendapati bahawa akses kepada air tersebut adalah terhad dan disediakan hanya pada tempoh tertentu. Ini menyebabkan masyarakat berkenaan masih menggunakan air dari sungai untuk rutin membasuh dan mandi. Sebilangan besar kanak-kanak pula didapati kekurangan zat makanan dan menderita penyakit kulit. Ada dalam kalangan mereka juga tidak bersekolah dan tidak mempunyai sijil kelahiran. Sekolah Kebangsaan terletak jauh dari kawasan penempatan. SUHAKAM dimaklumkan bahawa pegawai kesihatan dari klinik tempatan ada membuat lawatan seminggu sekali dan kanak-kanak telah diberi vaksin.

¹⁰ Populasi kaum Bateq setakat Disember 2003 ialah 1,255 – JHEOA.

SUHAKAM akan mengadakan perjumpaan bersama pihak berkuasa untuk membincangkan dan memastikan masyarakat OA mempunyai akses kepada penjagaan kesihatan yang berkualiti, persekolahan, air bersih dan keperluan asas yang lain.

4. ORANG ASLI DAN HAK KEPADA TANAH ADAT DI PERAK

Terdapat beberapa kes yang dilaporkan melibatkan Orang Asli/Asal di Perak termasuk insiden sekatan di Kg. Sg. Papan dan Kg. Cunex, Gerik.

Menteri Besar Perak menyatakan, Kerajaan Negeri telah mengekalkan pendirian bahawa tidak wujud tanah adat di Perak¹¹. Kenyataan ini telah mengakibatkan banyak kritikan daripada pelbagai pihak termasuk SUHAKAM kerana kegagalan mereka untuk mengiktiraf hak tanah adat OA. SUHAKAM menyatakan bahawa pengiktirafan hak tanah adat mestilah berdasarkan pendudukan tradisional dari generasi ke generasi sebelum wujudnya konsep moden hak milik tanah dan memenuhi amalan budaya seperti kawasan bagi mencari hasil hutan. Hal ini boleh dirujuk dalam kes Adong bin Kuwau & Ors lwn Kerajaan Negeri Johor & Anor pada tahun 1998 dan Sagong bin Tasi & Ors lwn Kerajaan Negeri Selangor pada tahun 2002¹². Permohonan bagi mesyuarat susulan dengan Kerajaan Negeri Perak oleh SUHAKAM masih belum mendapat maklum balas¹³ dan ini telah menghalang usaha perbincangan bersama kerajaan negeri mengenai hak tanah OA.

5. SEKATAN DI KAMPUNG SG. PAPAN DAN KG. CUNEX, GERIK, PERAK

SUHAKAM telah melawat Kg. Cunex dan Kg. Sg. Papan masing-masing pada 25 Jun dan 26 Ogos berikutan aduan oleh OA terhadap pencerobohan syarikat pembalakan ke atas tanah nenek moyang mereka. Masyarakat OA dari kedua-dua buah penempatan mendakwa aktiviti pembalakan telah memberi kesan kepada sumber hutan, menyebabkan pencemaran sungai berdekatan, yang merupakan sumber air dan memusnahkan kawasan perkuburan.

¹¹ No such thing as Orang Asli ancestral land in Perak says MB, The Star 29 July 2019.

¹² Kenyataan Media No. 23 bagi tahun 2019 (Hak Tanah Adat Orang Asli).

¹³ Perjumpaan SUHAKAM dengan Menteri Besar Perak pada 20 September 2018 untuk berbincang mengenai Hak Tanah Orang Asli.

Aktiviti pembalakan masih diteruskan seperti biasa walaupun mereka telah menyuarakan bantahan kepada pihak berkuasa. Oleh sebab tiadanya tindakan daripada Kerajaan Negeri, OA telah membuat sekatan untuk mengelakkan aktiviti pembalakan berterusan. Tindakan ini telah mencetuskan ketegangan antara masyarakat OA dan syarikat pembalakan. Terdapat beberapa percubaan untuk mengalihkan sekatan tersebut. Walaupun tiada kecederaan dilaporkan di Kg. Cunex, tiga OA telah ditahan di Kg. Sungai Papan pada 23 Julai atas tuduhan cuba menghalang operasi perobohan yang diketuai oleh Jabatan Perhutanan Perak. Dilaporkan bahawa motosikal, kamera, kad memori dan telefon bimbit turut dirampas oleh pihak polis ke atas ketiga-tiga OA tersebut. Apabila SUHAKAM meminta penjelasan daripada pihak polis di IPD Gerik mengenai penahanan tersebut, mereka memaklumkan bahawa OA dibawa bagi membantu siasatan dan bukannya ditahan. Penjelasan sebegini diberikan walaupun pihak polis telah merekod keterangan daripada OA dan mereka telah direman selama dua hari. SUHAKAM tidak berpuas hati dengan maklum balas yang diberikan oleh pihak polis dan tindakan yang diambil oleh pihak berkuasa jelas menunjukkan bahawa mereka kurang faham mengenai hak tanah adat.

Pada 27 Ogos, SUHAKAM telah bertemu dengan OA di Slim River, Perak. Komuniti OA ini adalah dari Kg. Penderas, Kg. Gesau, Kg. Tibong, Kg. Ulu Rasau, Kg. Tisong dan Kg. Tebau. Berdasarkan aduan yang diterima, kebanyakannya adalah mengenai pengiktirafan hak tanah adat dan kekurangan kemudahan infrastruktur asas di kawasan penempatan masing-masing seperti bekalan elektrik, air, perumahan dan jalan raya.

6. OPERASI KUARI DI PENEMPATAN ORANG ASLI, NILAI, NEGERI SEMBILAN

SUHAKAM telah menerima aduan daripada OA di Kg. Gebok, Nilai, Negeri Sembilan. Melalui maklumat yang diterima, operasi kuari berhampiran penempatan mereka telah menyebabkan masalah seperti pencemaran udara, bunyi dan banjir. Bukan itu sahaja, terdapat satu lagi permohonan daripada sebuah syarikat swasta untuk mengendalikan kuari lebih dekat dengan kawasan penempatan mereka. Syarikat yang terlibat turut menemui SUHAKAM untuk mengadakan satu sesi dialog antara pihak syarikat dan masyarakat OA di kampung berkenaan yang bertujuan untuk meredakan kebimbangan tentang operasi kuari dan memberi penerangan berhubung status tanah yang dimiliki oleh syarikat.

Pegawai SUHAKAM menerima aduan daripada komuniti OA Kg. Sg. Papan, Gerik.

SUHAKAM turut melawat perkampungan Orang Asli dan mengadakan beberapa perbincangan dengan agensi kerajaan termasuk Jabatan Alam Sekitar (JAS), Perancang Ekonomi Negeri (UPEN), Majlis Perbandaran Nilai (MPN) dan Jabatan Kemajuan Orang Asli Negeri Sembilan (JAKOA) pada 19 dan 23 Julai 2019. Hasil perbincangan itu, SUHAKAM mendapati bahawa penempatan masyarakat Orang Asli di Kg. Gebok itu telah diwartakan pada 7 Februari 1957. SUHAKAM juga mendapat maklum balas berikut:

- i. Syarikat tersebut mempunyai hak milik tanah sejak 23 Jun 1997. Walau bagaimanapun, syarikat itu tidak mengendalikan sebarang aktiviti kuari sehingga mereka mengemukakan permohonan pada tahun 2017.
- ii. JAS tidak memberikan kelulusan disebabkan syarikat itu tidak memenuhi syarat-syarat yang ditetapkan dalam Laporan Penilaian Impak Alam Sekitar (EIA).
- iii. Laporan EIA pertama dan kedua yang dikemukakan oleh syarikat telah ditolak pada Julai 2018 dan April 2019 kerana tidak memenuhi syarat.
- iv. Kerajaan Negeri tidak mengeluarkan lesen baharu untuk operasi kuari di kawasan berkenaan.

SUHAKAM juga membuat kesimpulan bahawa operasi kuari itu akan mendatangkan lebih mudarat kerana kedudukannya berhampiran dengan penempatan mereka. Jika operasi kuari itu diteruskan, ia dikhuatiri akan memusnahkan hutan yang merupakan sumber hidupan utama bagi OA. Lebih membimbangkan, kuari baharu akan memburukkan lagi pencemaran udara dan bunyi. Oleh itu, SUHAKAM mencadangkan kepada Kerajaan Negeri agar tidak meluluskan operasi kuari tersebut.

7. ORANG ASLI DI PAHANG

Masyarakat OA di 13 penempatan sekitar Pekan, Rompin dan Bera, Pahang juga telah mengemukakan aduan dan kebimbangan mereka kepada SUHAKAM. Bertindak atas aduan yang dibuat, SUHAKAM melawat masyarakat OA di Pekan pada 11 hingga 14 Mac di beberapa penempatan seperti Kg. Terubing (Simpai Lama), Kg. Durian Sebatang, Kg. Meranti, Kg. Jong, Kg. Api Larat dan Kg. Permatang Keledang. Semasa lawatan, SUHAKAM juga bertemu dengan JAKOA Daerah Pekan.

Isu yang dibangkitkan di kawasan pencerobohan ini adalah berkenaan tanah adat mereka, kawasan tanah perkuburan nenek moyang, akses kepada kemudahan infrastruktur asas seperti bekalan air bersih dan elektrik, pendidikan, penjagaan kesihatan dan jalan raya. Lawatan SUHAKAM dilakukan semasa musim panas dan SUHAKAM menyedari bahawa masyarakat OA menghadapi masalah yang serius dalam mendapatkan akses kepada air bersih. Keadaan ini terjadi kerana sumber air mereka telah kering.

Pembukaan ladang sekitar kawasan penempatan ini juga telah membuatkan masalah air menjadi lebih teruk. SUHAKAM kecewa dengan inisiatif yang dilakukan oleh agensi kerajaan yang hanya menyediakan tangki air tetapi tidak memastikan akses kepada air bersih atau paip. Kesannya tangki air tersebut tidak digunakan. Menurut JAKOA Daerah Pekan, terdapat 262 perkampungan OA di Pahang yang diiktiraf oleh Kerajaan Negeri Pahang. Walau bagaimanapun, penempatan ini belum diwartakan lagi kerana kerja pemetaan oleh JAKOA belum selesai, ditambah dengan kekangan peruntukan kewangan. Kerja pemetaan akan dijalankan secara berperingkat berdasarkan peruntukan kewangan yang ada.

Aduan daripada OA di Rompin hampir sama dengan OA di Pekan. Mereka juga menghadapi masalah tanah pencerobohan, kekurangan kemudahan infrastruktur asas terutamanya air bersih, elektrik dan pendidikan untuk kanak-kanak. Orang Asli di Kg. Bukit Ibam, Tasik Bera juga telah menyatakan bahawa mereka memerlukan kemudahan bekalan air bersih dan elektrik.

SYOR

SUHAKAM mengesyorkan tindakan seperti berikut:

- i. SUHAKAM berpendapat bahawa kerajaan terlalu lambat dalam melaksanakan cadangan NI seperti yang dikemukakan oleh SUHAKAM sejak 6 tahun yang lalu. SUHAKAM menggesa agensi yang terlibat di bawah Jabatan Perdana Menteri untuk memudah dan mempercepatkan proses untuk mengiktiraf hak tanah adat OA. Kerajaan Negeri pula perlu bekerjasama dengan menteri yang bertanggungjawab bagi hal ehwal OA untuk mengiktiraf hak tanah adat.
- ii. SUHAKAM mengulangi gesaan kepada semua pihak agar menghormati prinsip izin, maklum awal, bebas dan telus (IMABT) sebelum membuat keputusan atau memberi kelulusan projek pembangunan.
- iii. Sumber air bersih dan elektrik adalah keperluan asas bagi setiap manusia, maka menjadi tanggungjawab agensi kerajaan untuk membuat segala usaha bagi menyediakan kemudahan ini. Manakala tindakan menyediakan tangki air hanya semasa tempoh pilihan raya tanpa memastikan akses kepada bekalan air yang mencukupi sepanjang masa mesti dihentikan.

- iv. Kementerian Kesihatan perlu memastikan program penjagaan kesihatan di penempatan OA haruslah mengikut SOP dan kualiti perkhidmatan. Lawatan berkala dan rawatan yang sewajarnya mesti dipatuhi.
- v. Kementerian Pendidikan dan JAKOA harus memandang serius keperluan pendidikan masyarakat OA. Akses kepada pendidikan berkualiti untuk anak-anak harus dijamin.
- vi. Pihak berkuasa seperti PDRM tidak boleh menangkap OA yang hadir dari kawasan lain yang memberikan sokongan terhadap saudara-mara mereka. Malah, kehadiran mereka tidak boleh dianggap sebagai satu hasutan.

HARAPAN MASA HADAPAN

Masyarakat OA akan terus mengetengahkan masalah mereka sehingga hak mereka dihormati oleh pihak berkuasa. Sudah tiba masanya agar kebimbangan mereka didengar, hak mereka diiktiraf dan tindakan bersesuaian diambil untuk memenuhi keperluan mereka. SUHAKAM akan meneruskan penglibatan dengan semua pihak berkepentingan dan agensi kerajaan untuk membincangkan pelaksanaan cadangan yang dibuat selama ini.

5.2 KANAK-KANAK

LATAR BELAKANG

Malaysia merupakan negara pihak bagi Konvensyen mengenai Hak Kanak-kanak (CRC). Ini bermaksud, kerajaan bertanggungjawab untuk memastikan bahawa semua kanak-kanak, termasuk bukan warganegara, dilindungi daripada sebarang penyalahgunaan atau pelanggaran hak mereka. Sejak Malaysia menandatangani CRC pada 17 Februari 1995, hanya satu laporan sahaja diserahkan kepada Jawatankuasa CRC. Pada bulan Disember 2019, Timbalan Menteri, Kementerian Pembangunan Wanita, Keluarga dan Masyarakat, YB Hannah Yeoh menyatakan komitmen kerajaan untuk menyerahkan laporan keduanya kepada jawatankuasa tersebut pada tahun 2020. SUHAKAM menggesa agar pihak kerajaan dapat memenuhi kewajibannya mengikut garis panduan yang termaktub dalam CRC.

Sepanjang tahun ini, SUHAKAM telah menyiasat beberapa kes, mengeluarkan kenyataan media, mengadakan bengkel dan menjalankan sesi rundingan berkenaan beberapa isu kanak-kanak antaranya alternatif terhadap penahanan kanak-kanak, sekolah tahfiz dan perkahwinan di bawah umur.

1. ALTERNATIF TERHADAP PENAHANAN KANAK-KANAK

Sejak tahun 2014, SUHAKAM dan organisasi masyarakat sivil (CSO) telah menyokong alternatif terhadap penahanan kanak-kanak (ATD) di pusat tahanan. Walaupun terdapat beberapa perbincangan dengan kerajaan dan maklum balas positif telah diberikan semasa rundingan tersebut, projek perintis ATD masih lagi belum dapat dilaksanakan.

Menurut Jabatan Imigresen, kanak-kanak tidak ditangkap kerana melanggar undang-undang imigresen tetapi dibawa bersama-sama dengan orang dewasa demi keselamatan mereka. Pada tahun 2018, terdapat lebih daripada 1,000 kanak-kanak ditahan di pusat tahanan. Artikel 37 (b) CRC menyatakan bahawa:

'Tiada kanak-kanak boleh dilucut hak kebebasannya dengan menyalahi undang-undang atau secara sewenang-wenangnya. Penangkapan, penahanan atau pemenjaraan kanak-kanak hendaklah menepati undang-undang dan hendaklah digunakan hanya sebagai langkah terakhir serta untuk tempoh masa yang paling sesuai dan paling singkat.'

Jawatankuasa CRC telah mencadangkan agar Negara Pihak bertindak segera mencari alternatif selain penahanan terhadap kanak-kanak yang terkesan kerana status migrasi ibu bapa mereka¹⁴.

SUHAKAM telah melawat pusat tahanan di seluruh Malaysia dan mendapati bahawa hampir semua pusat tersebut tiada kemudahan untuk kanak-kanak. Kanak-kanak ini ditempatkan dalam keadaan yang tidak sewajarnya sekaligus boleh menjejaskan perkembangan kanak-kanak dan memberi impak jangka masa panjang. Oleh itu, SUHAKAM mengharapkan pelaksanaan ATD.

Sehubungan itu, SUHAKAM mengulangi gesaannya kepada kerajaan untuk melaksanakan cadangan jangka pendek dan jangka panjang seperti berikut:

- i. Menaiktaraf dan merintis alat penyaringan dan penilaian kerentanan, dan mekanisme rujukan untuk membolehkan pengesanan terhadap kumpulan rentan seperti kanak-kanak, wanita hamil, dan orang kurang upaya pada tahap terawal seterusnya diberi penjagaan yang sesuai mengikut keperluan masing-masing.
- ii. Menggubal garis panduan semasa yang berkaitan dengan penahanan kanak-kanak.
- iii. Semua kanak-kanak tanpa pengiring yang berada di pusat tahanan imigresen perlu dilepaskan dan ditempatkan di pusat perlindungan awam sebagai sebahagian daripada projek perintis ATD untuk kanak-kanak. SUHAKAM berharap langkah tersebut akan dilaksanakan secara meluas dan diterapkan kepada semua kanak-kanak yang berada di pusat tahanan atau ditemui oleh pihak berkuasa. Ini adalah untuk melindungi kepentingan terbaik kanak-kanak.
- iv. Mewujudkan alternatif terhadap penahanan kanak-kanak, wanita hamil dan ibu menyusu serta golongan rentan dalam tahanan.

¹⁴ Jawatankuasa Hak Kanak-kanak, Laporan Hari Perbincangan Umum 2012 tentang Hak Semua Kanak-kanak dalam Konteks Migrasi Antarabangsa, 28 September 2012, ms. 18-19, boleh didapati di <https://www.refworld.org/docid/51efb6fa4.html>

- v. Memberi pendidikan formal untuk kanak-kanak pelarian.
- vi. Menyediakan kemudahan mendapatkan penjagaan kesihatan dan tidak melakukan penangkapan terhadap orang tidak berdokumen dan bukan pemegang kad UNHCR yang memerlukan rawatan.
- vii. Menyertai Konvensyen Pelarian 1951 dan Protokol Pilihan 1967 bagi memberi perlindungan yang memadai untuk pelarian dan pencari suaka di Malaysia.

2. SEKOLAH TAHFIZ

SUHAKAM turut meninjau permasalahan yang berlaku di sekolah tahfiz setelah banyak isu dilaporkan, termasuk kematian murid di sebuah pusat tahfiz yang terbakar serta dakwaan penderaan fizikal dan seksual.

Sehubungan itu, SUHAKAM telah mengadakan beberapa lawatan ke sekolah tahfiz untuk memahami masalah yang dihadapi. SUHAKAM telah bekerjasama dengan jabatan agama setiap negeri dalam menganjurkan bengkel hak asasi manusia untuk pentadbir sekolah tahfiz. SUHAKAM juga telah menyuarakan masalah di sekolah tahfiz ketika mesyuarat bersama menteri, JAKIM dan pihak berkuasa agama negeri.

Melalui maklumat yang diperolehi banyak masalah yang timbul di sekolah tahfiz swasta yang tidak berdaftar adalah disebabkan kekurangan bantuan kewangan dan bilangan guru terlatih serta keberkesanan pemantauan oleh pihak berkuasa. Tambahan pula, sukatan pelajaran di sekolah tahfiz yang tidak diiktiraf menimbulkan masalah bagi graduan yang ingin melanjutkan pengajian atau mencari pekerjaan.

Kejadian buli di sekolah tahfiz turut membimbangkan. SUHAKAM berdukacita dengan kematian seorang murid berusia tujuh tahun di sebuah sekolah tahfiz di Kampung Kuala Kaung, Lanchang, Pahang, pada November tahun ini kerana dibuli. Sekolah yang dibuka pada bulan Januari tersebut juga didapati tidak pernah memohon pendaftaran dengan pihak berkuasa agama¹⁵.

¹⁵ Bernama.com, 'Lanchang tahfiz school never registered, ordered close', 9 November 2019, diakses pada 29 November 2019, <http://www.bernama.com/en/news.php?id=1787990>.

Terdapat juga tindakan positif yang diambil oleh Kerajaan Persekutuan dalam isu berkenaan sekolah tahfiz antaranya dengan menubuhkan Majlis Tahfiz Negara (NTC). Mesyuarat Majlis Kebangsaan Bagi Hal Ehwal Ugama Islam meluluskan NTC pada 12 September dan dijangka akan dilancarkan pada awal tahun depan¹⁶. Dalam hal ini, SUHAKAM berharap NTC akan bekerjasama dengan pihak berkepentingan termasuk SUHAKAM untuk memberi input tentang hak kanak-kanak dalam merumuskan penyelesaian bagi masalah yang berkaitan dengan sekolah tahfiz.

SUHAKAM juga memuji pihak berkuasa Wilayah Persekutuan dan Selangor yang mengarahkan sekolah tahfiz di kedua-dua negeri ini supaya berdaftar dengan pihak berkuasa agama sebelum akhir tahun 2019 atau diarah tutup¹⁷.

Pada 25 November, Timbalan Menteri Sumber Manusia mengumumkan bahawa pihak kementerian sedang merancang untuk memperkenalkan Sijil Kemahiran Malaysia (SKM) Tahfiz bagi penambahan nilai terhadap kelayakan akademik murid tahfiz. Bagi menjayakan tujuan ini, beliau berharap agar Negeri Kedah dapat menjadi perintis program tersebut¹⁸.

Selaras dengan perkembangan positif ini, SUHAKAM mencadangkan agar sekolah tahfiz yang tidak berdaftar di negeri-negeri lain perlu digesa untuk berdaftar dengan Jabatan Agama Islam Negeri atau Kementerian Pendidikan. Sekolah yang gagal mengikut arahan untuk mendaftar perlu ditutup seterusnya murid dihantar ke sekolah tahfiz yang berdaftar bagi memastikan pemantauan keselamatan dan kepentingan terbaik mereka.

Pemantauan teratur ini perlu agar sekolah tahfiz yang berdaftar dapat mengenal pasti keperluan keselamatan, kualiti kurikulum dan pengajaran, serta penyediaan bantuan kewangan yang mencukupi.

¹⁶ Sinar Harian, 'Majlis Tahfiz Negara akan dilancar tahun depan', 6 November 2019, diakses pada 29 November 2019, <https://www.sinarharian.com.my/article/55904/BERITA/Nasional/Majlis-Tahfiz-Negara-bakal-dilancar-tahun-depan>.

¹⁷ Malaysiakini, 'S'gor ruler issues decree to shut down unregistered tahfiz schools', 18 Mac 2019, diakses pada 29 November 2019, <https://www.malaysiakini.com/news/468451>.

¹⁸ The SUNDAILY, 'Human Resources Ministry mulls introduction of Tahfiz skills certificate', 26 November 2019, diakses pada 29 November 2019, <https://www.thesundaily.my/local/human-resources-ministry-mulls-introduction-of-tahfiz-skills-certificate-XE1655541>.

Kepentingan terbaik kanak-kanak seharusnya menjadi faktor utama dalam mempertimbangkan sebarang tindakan, termasuk undang-undang, dasar dan program yang akan memberi kesan kepada kanak-kanak.

3. PERKAHWINAN BAWAH UMUR

Perkahwinan bawah umur merupakan pelanggaran berat hak asasi manusia. Ia memberi kesan terhadap hak kanak-kanak itu dari aspek pendidikan, kesihatan, bebas dari keganasan dan kebebasan untuk memilih. Artikel 16(2) Konvensyen Penghapusan Semua Bentuk Diskriminasi Terhadap Wanita (CEDAW), yang mana Malaysia adalah negara pihak, menyatakan bahawa “pernikahan dan perkahwinan seorang kanak-kanak tidak akan membawa kesan perundangan, dan semua tindakan yang perlu, termasuk tindakan perundangan, akan diambil bagi menetapkan umur minimum perkahwinan, serta mewajibkan pendaftaran rasmi perkahwinan dalam daftar perkahwinan”.

Malangnya, perkahwinan bawah umur masih merupakan isu yang membimbangkan di Malaysia. Pada bulan Februari tahun ini, hakim Mahkamah Tinggi Syariah Kelantan mengumumkan bahawa 15 permohonan untuk perkahwinan yang melibatkan kanak-kanak telah dikemukakan sejak 2018 hingga Januari 2019, dan 10 daripadanya telah diluluskan¹⁹.

Jadual 20: Bilangan permohonan perkahwinan bawah umur yang dikemukakan kepada Mahkamah Syariah²⁰

Tahun	Bilangan permohonan
2019 ²¹	722
2018	856
2017	877
2016	1,021
2015	1,144

¹⁹ Mstar, '15 permohonan kahwin bawah umur dikemukakan di Kelantan', 14 Februari 2019, diakses pada 29 November 2019, <https://www.mstar.com.my/lokal/semasa/2019/02/14/kahwin-bawah-umur>.

²⁰ Sumber: Jabatan Kehakiman Syariah Malaysia (JKSM). Diterima pada 27 Disember 2019.

²¹ Sehingga Disember 2019.

Bagaimanapun, masalah tersebut bukan hanya meluas dalam masyarakat Islam. Turut dilaporkan pada bulan Julai bahawa perkahwinan bawah umur dalam kalangan bukan Islam di negara ini turut meningkat saban tahun. Oleh itu, CSO dan ahli akademik menyeru pihak kerajaan untuk menangani masalah perkahwinan kanak-kanak secara menyeluruh.

Umur minimum perkahwinan untuk orang Islam adalah 16 tahun bagi perempuan dan 18 tahun bagi lelaki di semua negeri kecuali di Selangor. Namun, undang-undang bukanlah faktor utama dan punca utama yang menyebabkan perkahwinan bawah umur. Walaupun usia minimum perkahwinan di bawah Akta Membaharui Undang-Undang (Perkahwinan Dan Perceraian) 1976 adalah 18 tahun untuk kedua-dua lelaki dan perempuan, terdapat peningkatan bilangan perkahwinan bawah umur dalam kalangan bukan Islam.

Jadual 21: Data perkahwinan bawah umur dalam kalangan bukan Islam, 2014 – 2018²²

Tahun	Bilangan perkahwinan
2018	930
2017	741
2016	654
2015	436
2014	410

Faktor sosioekonomi seperti masalah kemiskinan, kekurangan peluang pendidikan dan persepsi bahawa perkahwinan bawah umur dapat membendung masalah seks di luar pernikahan merupakan antara penyebab utama peningkatan perkahwinan bawah umur. SUHAKAM telah menasihati kerajaan untuk menaikkan usia minimum berkanun bagi perkahwinan kepada 18 tahun bagi lelaki dan perempuan. SUHAKAM juga telah menggesa kerajaan untuk menangani punca-punca utama tersebut dengan meningkatkan peluang pendidikan untuk kanak-kanak perempuan, termasuk yang

²² The Star Online, 'Non-Muslim child marriages on the rise', 15 Julai 2019, diakses pada 28 November 2019, <https://www.thestar.com.my/news/nation/2019/07/15/nonmuslim-child-marriages-on-the-rise>.

telah berhenti belajar, mewajibkan pendidikan di peringkat sekolah menengah, dan menjalankan program kesedaran yang berkesan mengenai kesihatan seksual dan reproduktif untuk orang awam.

Pada 20 November, Kementerian Pembangunan Wanita, Keluarga dan Masyarakat telah menyambut ulang tahun ke – 30 CRC dengan ikrar kebangsaan untuk menangani masalah perkahwinan bawah umur melalui pembangunan, pelaksanaan dan pemantauan Pelan Strategi Kebangsaan bagi Menangani Punca Perkahwinan Bawah Umur 2020 – 2025²³. SUHAKAM telah dimaklumkan bahawa draf bagi pelan strategi tersebut sedang menunggu kelulusan daripada Kabinet. SUHAKAM memuji inisiatif pihak kerajaan dan berharap SUHAKAM akan terlibat dalam pelaksanaan dan pemantauan pelan tersebut.

HARAPAN MASA HADAPAN

SUHAKAM mengambil berat dengan perkembangan yang perlahan dalam menangani masalah kanak-kanak di pusat tahanan, sekolah tahfiz dan perkahwinan bawah umur. Walau bagaimanapun, SUHAKAM berharap beberapa komitmen dan janji positif yang dibuat kerajaan dapat dilaksanakan dalam menangani isu ini. Justeru itu, SUHAKAM akan memainkan peranannya dalam menasihati kerajaan dan mengawasi pelaksanaan inisiatif tersebut.

²³ Bernama.com, 'Malaysia produces National Pledge to mark CRC@30', 20 November 2019, diakses pada 29 November 2019, <http://www.bernama.com/en/news.php?id=1791630>.

5.3 WANITA DAN GENDER

LATAR BELAKANG

Setelah meratifikasi Konvensyen Mengenai Penghapusan Segala Bentuk Diskriminasi Terhadap Wanita (CEDAW) pada tahun 1995, Malaysia berkewajiban menggubal undang-undang yang secara formal mengakui kesaksamaan gender. Namun, SUHAKAM menyedari masih wujud jurang dalam merealisasi dan melaksanakan CEDAW sepenuhnya malah wanita di negara ini masih berhadapan dengan diskriminasi dalam pelbagai keadaan. Situasi yang sama turut berlaku terhadap komuniti lesbian, gay, biseksual dan transgender (LGBT), terutama golongan trans kerana kehadiran mereka yang menonjol dalam masyarakat.

1. ISU KEWARGANEGARAAN

SUHAKAM mengambil maklum dengan isu yang dibangkitkan baru-baru ini berkenaan tuntutan bagi mendapatkan hak yang sama untuk wanita dan lelaki warganegara Malaysia berkenaan kewarganegaraan anak mereka yang dilahirkan di luar negara. Pada masa ini, Perkara 14(1)(b) Perlembagaan Persekutuan membenarkan permohonan kewarganegaraan melalui penguatkuasaan undang-undang bagi setiap orang yang dilahirkan di luar Malaysia yang bapanya, semasa dilahirkan, adalah warganegara Malaysia. Sebaliknya, ibu pula perlu melalui proses yang lebih sukar dengan kelulusan permohonan kewarganegaraan yang mengambil masa bertahun-tahun. Cabaran lain yang dihadapi dalam perkara ini termasuklah proses permohonan kewarganegaraan yang panjang dan rumit serta alasan yang kurang jelas sekiranya sesuatu permohonan ditolak.

SUHAKAM faham bahawa Kementerian Pembangunan Wanita, Keluarga dan Masyarakat sedang menggesa semakan semula ke atas undang-undang tentang kewarganegaraan. Dalam hal ini, SUHAKAM mengulangi seruannya kepada kerajaan untuk mengkaji semula perkara tersebut di bawah Perkara 8(2) Perlembagaan Persekutuan. Klausu ini menyatakan bahawa tiada diskriminasi terhadap rakyatnya atas dasar agama, bangsa, keturunan dan tempat kelahiran atau gender dalam sebarang undang-undang.

2. TRANSGENDER

SUHAKAM memulakan usaha awalnya berkenaan hak minoriti seksual sejak tahun 2010. SUHAKAM percaya bahawa semua individu tanpa mengambil kira orientasi seksual atau identiti gender mereka, mempunyai hak asas yang sama seperti termaktub dalam Perlembagaan Persekutuan.

Mengambil kira sensitiviti agama dan budaya dalam membincangkan isu berkaitan LGBT secara terbuka, SUHAKAM memilih untuk mengadakan perbincangan tertutup bersama pihak berkepentingan. Mesyuarat diadakan dengan pelbagai kumpulan termasuk organisasi Agama Islam dan bukan Islam, komuniti LGBT termasuklah individu yang bekerja dan membela hak LGBT. Begitu juga perbincangan meja bulat dan bengkel telah diadakan bagi membincangkan hak minoriti seksual dan pencabulan hak asasi manusia yang dihadapi golongan ini.

a) Usaha SUHAKAM

i. Kajian mengenai Diskriminasi terhadap Golongan Transgender yang Tinggal di Kuala Lumpur dan Selangor (Hak Kepada Pekerjaan, Penjagaan Kesihatan, Pendidikan, Perumahan dan Maruah Diri)

Pada tahun 2016, SUHAKAM memulakan kajian mengenai diskriminasi terhadap golongan transgender yang tinggal di Kuala Lumpur dan Selangor berkenaan dengan hak mereka untuk mendapatkan peluang pekerjaan, penjagaan kesihatan, pendidikan, perumahan dan maruah diri. Kajian ini dijalankan dengan objektif berikut:

- Membantu SUHAKAM mengenal pasti tindakan strategik untuk memastikan penghormatan terhadap hak asasi komuniti transgender.
- Memantau dan menyusun data / maklumat mengenai insiden diskriminasi terhadap transgender mengenai hak mereka kepada peluang pekerjaan, penjagaan kesihatan, pendidikan, perumahan dan maruah diri.
- Mengumpul bahan dan maklumat mengenai cabaran transgender untuk mempromosikan penghormatan hak asasi mereka.
- Menggunakan bahan dan maklumat ini sebagai bahan advokasi bagi mewujudkan kesedaran tentang isu transgender.

Laporan ini diterbitkan pada bulan Mac 2019 dan hasil kajian mendapati bahawa diskriminasi berdasarkan identiti gender dan orientasi seksual masih berlaku dalam masyarakat. Ramai golongan transgender menghadapi diskriminasi dalam sistem pendidikan dan akses pekerjaan rasmi, perumahan, penjagaan kesihatan dan insurans. Bukan itu sahaja, kajian mendapati terdapat juga golongan transgender yang diperlakukan secara tidak bermaruah terutama ketika ditangkap atau ditahan oleh pihak penguatkuasa.

SUHAKAM maklum akan kesukaran menangani sebarang isu berkaitan komuniti transgender, berikutan sensitiviti agama dan budaya di Malaysia. Namun begitu, SUHAKAM percaya bahawa perlunya langkah-langkah yang boleh diambil untuk menegakkan hak sebagai manusia dan dilindungi daripada sebarang diskriminasi, kemudaran dan keganasan. Hal ini sejajar dengan pendirian SUHAKAM bahawa semua manusia tanpa menghiraukan orientasi seksual patut menikmati pelbagai hak asasi manusia tanpa pengecualian. Hak ini termasuklah akses kepada pendidikan, pekerjaan, perumahan dan perkhidmatan penjagaan kesihatan.

Berdasarkan kajian ini juga, SUHAKAM mengesyorkan agar perlindungan dan promosi hak golongan transgender perlu selari dengan standard dan norma hak asasi manusia antarabangsa. Perkara ini boleh dicapai melalui program kesedaran dan pendidikan, dialog dan wacana yang berterusan, kerangka perundangan atau dasar terhadap diskriminasi, sistem keadilan jenayah, pembinaan kapasiti dan latihan serta kemudahan yang sesuai dengan keperluan golongan transgender.

ii. Perbincangan Tertutup Kajian SUHAKAM mengenai Diskriminasi terhadap Golongan Transgender yang tinggal di Kuala Lumpur dan Selangor (Hak Kepada Pendidikan, Pekerjaan, Penjagaan Kesihatan, Perumahan dan Maruah Diri)

Objektif perbincangan yang diadakan pada 22 Mac adalah untuk memberikan gambaran keseluruhan serta membincangkan penemuan dan syor SUHAKAM seterusnya mendapatkan maklum balas mengenai cabaran yang dihadapi oleh kementerian / agensi kerajaan dalam menangani isu yang dibangkitkan dalam laporan itu; serta mempromosikan pemahaman dan pelaksanaan syor-syor SUHAKAM.

Perbincangan itu dihadiri oleh wakil daripada pelbagai agensi kerajaan serta organisasi bukan kerajaan yang bekerja rapat dengan SUHAKAM semasa kajian tersebut dijalankan.

Pelbagai isu yang dibangkitkan semasa perbincangan tersebut antaranya adalah tentang kewujudan komuniti transgender yang terus dinafikan, pengiktirafan gender di sisi undang-undang, kekurangan akses kepada kemudahan yang diperlukan, kekurangan penjagaan kesihatan asas untuk golongan transgender dan persepsi negatif oleh doktor / pengamal perubatan. Kemudian, terdapat juga terapi penukaran / pendekatan pemulihan oleh kerajaan; anjakan penerimaan oleh ahli keluarga; dan diskriminasi dalam penjagaan kesihatan / pendidikan. Malahan perkahwinan / kehidupan berkeluarga bukanlah keutamaan bagi golongan transgender kerana realitinya kebebasan mereka untuk bersuara tidak diiktiraf.

b) Penglibatan SUHAKAM dengan pihak berkepentingan

Selain daripada perbincangan tertutup, SUHAKAM akan mengadakan pertemuan dengan agensi kerajaan yang berkaitan sebagai susulan kepada kajian tersebut. Mesyuarat berasingan akan diadakan untuk membincangkan dengan lebih lanjut laporan tersebut.

i. Mesyuarat bersama Ketua Polis Negara

SUHAKAM membangkitkan isu keganasan dan diskriminasi yang dihadapi oleh komuniti transgender semasa lawatan kerja kepada YDH Dato' Abdul Hamid Bador, Ketua Polis Negara (KPN) pada 21 Ogos 2019. Perkara ini berlaku semasa penangkapan oleh polis serta semasa penahanan di lokap polis, yang mana majoriti wanita trans diletakkan di kemudahan lelaki cisgender.

Walaupun mengakui diskriminasi yang dihadapi oleh transgender, KPN memaklumkan bahawa tiada prosedur operasi standard (SOP) untuk menangani penangkapan serta penahanan transgender. Walaupun begitu KPN memaklumkan bahawa beliau bersetuju untuk membincangkan dan mempertimbangkan pembangunan SOP. SUHAKAM turut berkongsi panduan pemantauan mengenai "Ke Arah Perlindungan Efektif Golongan LGBTI yang Dinafikan Kebebasan" yang dibangunkan oleh *Association for Prevention of Torture* untuk maklumat dan pertimbangan selanjutnya.

ii. Mesyuarat bersama Jabatan Pendaftaran Negara (JPN)

Mesyuarat yang diadakan pada 4 Oktober 2019 di Putrajaya dipengerusikan oleh Hj. Jasri bi Kasim, Timbalan Ketua Pengarah (Operasi), JPN.

Menurut JPN, tiadanya peruntukan dalam undang-undang atau dasar mengenai pengiktirafan gender di sisi undang-undang menyebabkan pindaan gender tidak boleh dibuat pada kad pengenalan. Mereka yang telah menjalani pembedahan pertukaran jantina (SRS) perlu mengemukakan bukti perubahan, dan perkara itu akan dibawa ke mahkamah. JPN akan bertindak atas keputusan mahkamah sama ada untuk membenarkan penukaran gender. Namun begitu, walaupun penanda gender tidak boleh dipinda, perubahan nama separa masih boleh dilakukan dengan pertimbangan yang wajar.

HARAPAN MASA HADAPAN

SUHAKAM akan terus mengadakan perjumpaan susulan bersama kementerian/agensi berkaitan bagi membincangkan isu yang dibangkitkan dengan lebih lanjut dan bagaimana untuk bergerak ke hadapan dengan syor yang dikemukakan.

5.4 PEMERDAGANGAN MANUSIA

LATAR BELAKANG

Dewasa ini, perdagangan dan penyeludupan manusia telah menjadi trend yang membimbangkan di Malaysia. Pada tahun ini, **sembilan aduan** telah diterima. Isu perdagangan manusia di Malaysia ini kebanyakannya melibatkan eksploitasi seksual dan buruh paksa.

Menerusi satu laporan media, SUHAKAM mendapati bahawa Pejabat Strategik Nasional Majlis Antipemerdagangan Orang dan Antipenyeludupan Migran (NSO-MAPO) telah mencatatkan sejumlah 1,360 kes yang melibatkan mangsa perdagangan manusia yang ditempatkan di rumah perlindungan sepanjang tahun 2018²⁴. SUHAKAM menyatakan bahawa daripada angka itu, kes eksploitasi seksual adalah yang tertinggi iaitu sebanyak 776 kes diikuti buruh paksa dengan 508 kes²⁵. Menurut kenyataan Shakib Ahmad Shakir, Timbalan Ketua Setiausaha Kementerian Komunikasi dan Multimedia, terdapat penurunan jumlah kes daripada 429 ke 303 apabila membandingkan kes perdagangan manusia pada tahun 2017 dan 2018²⁶.

Pada 26 Jun 2019, SUHAKAM telah diberi taklimat oleh Dan Wright, Timbalan Naib Canselor Politik Kedutaan AS di Malaysia, mengenai Laporan Perdagangan Manusia Jabatan Negara Amerika Syarikat. Dalam pertemuan antara Kedutaan AS dan NGO, Kedutaan AS mengulangi bahawa Malaysia disenaraikan dalam Kedudukan Kedua Senarai Pemerhatian. Beliau menjelaskan bahawa Malaysia tidak memenuhi standard minima bagi penghapusan perdagangan manusia, tetapi melakukan usaha penting untuk memenuhinya. Antara usaha tersebut termasuklah mensabitkan lebih ramai pemerdagang

²⁴ Kes Perdagangan Manusia Meningkat di Malaysia: ujar Shakib Shakir, Timbalan Ketua Setiausaha Kementerian, Borneo Post, 20 Mac 2019, <https://www.theborneopost.com/2019/03/20/human-trafficking-cases-on-the-rise-in-malaysia-says-ministry-deputy-sec-gen/>

²⁵ Ibid.

²⁶ Shakib Ahmad Shakir, Timbalan Ketua Setiausaha Kementerian Komunikasi dan Multimedia semasa Program Taklimat Siber dan Pencegahan Jenayah Siber pada 19 Mac 2019 di Auditorium Radio dan Televisyen Malaysia, Sarawak menerusi Kes Perdagangan Manusia Meningkat di Malaysia, Borneo Post, 20 Mac 2019.

manusia, mengeluarkan sejumlah besar pas untuk membenarkan mangsa bergerak dari pusat perlindungan dan menubuhkan pusat perlindungan tambahan untuk mangsa pemerdagangan yang terdiri daripada wanita. Walaupun begitu pusat perlindungan baharu tersebut masih belum menempatkan mangsa pemerdagangan manusia. Dalam masa yang sama, kerajaan turut melaporkan beberapa siasatan terhadap dakwaan penglibatan pegawai kerajaan dalam aktiviti pemerdagangan manusia dan mengenai penubuhan Suruhanjaya Siasatan DiRaja (RCI) untuk menyiasat kem dan kubur besar yang ditemui di Wang Kelian pada tahun 2015²⁷.

USAHA SUHAKAM

Pada 25 April 2019 di Kuala Lumpur, SUHAKAM menerbitkan secara rasmi laporan, '*Sold Like Fish*', dengan kerjasama Fortify Rights, sebuah NGO hak asasi manusia yang berpusat di Bangkok. Laporan ini menumpukan kepada jenayah yang dilakukan oleh pemerdagang manusia terhadap pelarian Rohingya di laut dan kem pemerdagangan manusia di Malaysia dan Thailand bertujuan menyediakan bukti kepada RCI. Ia juga untuk memastikan keadilan bagi mangsa, hukuman kepada pelaku dan perubahan dasar dalam memperkasa tindak balas Malaysia di peringkat nasional dan serantau terhadap pemerdagangan manusia.

Dalam laporan tersebut, SUHAKAM menganalisis dimensi jenayah keganasan terhadap Rohingya yang menjadi mangsa di bawah Statut Rom²⁸ Mahkamah Jenayah Antarabangsa (ICC) yang disertai oleh Kerajaan Malaysia serta perundangan antarabangsa. Laporan itu menyatakan bahawa, di bawah Artikel 7 Statut Rom, jenayah terhadap kemanusiaan dilakukan apabila satu atau lebih tindakan jenayah dilarang, "dilakukan sebagai serangan yang meluas atau sistematik yang ditujukan terhadap mana-mana orang awam, tanpa mengetahui akan serangan itu²⁹."

Laporan itu mengatakan bahawa "serangan" dalam konteks jenayah terhadap kemanusiaan tidak perlu melibatkan konflik bersenjata dan boleh berlaku semasa aman³⁰.

²⁷ Laporan Pemerdagangan Manusia (Malaysia) 2019, Kedutaan Amerika Syarikat, 20 Jun 2019.

²⁸ Kerajaan Malaysia memutuskan untuk menarik balik penyertaannya kepada Statut Rom Mahkamah Jenayah Antarabangsa pada 5 April 2019.

²⁹ Fortify Rights, '*Sold Like Fish*': Jenayah kemanusiaan, kubur besar, dan pemerdagangan manusia dari Myanmar dan Bangladesh ke Malaysia dari 2012 hingga 2015, Relief Web, 27 Mac 2019. <https://reliefweb.int/report/malaysia/sold-fish-crimes-against-humanity-mass-graves-and-human-trafficking-myanmar-and>

³⁰ Ibid.

SYOR

Sepanjang siasatan, SUHAKAM mendapati alasan yang munasabah untuk mempercayai bahawa sindiket jenayah transnasional melakukan perhambaan, pemenjaraan, penyeksaan dan rogol, pembunuhan, pemusnahan, dan pemindahan paksa atau pengusiran sebagai sebahagian daripada serangan yang meluas dan sistematik terhadap warga Rohingya dari Myanmar. SUHAKAM percaya bahawa mereka berbuat demikian dengan pengetahuan bahawa serangan yang berleluasa dan sistematik sedang dijalankan. SUHAKAM melakukan lawatan, temuramah dan kenyataan yang direkodkan daripada pelbagai pihak berkepentingan. SUHAKAM berpendapat bahawa mereka yang terselamat daripada serangan ini perlu diberi perlindungan di bawah undang-undang Malaysia sebagai mangsa pemerdagangan manusia, seperti dalam kes Rohingya serta perlu dilindungi sebagai pelarian.

SUHAKAM mengesyorkan agar RCI³¹ mengemukakan fakta dan situasi pemerdagangan manusia yang melibatkan kematian susulan penemuan kubur besar di Wang Kelian, Perlis serta maklum balas agensi penguatkuasa undang-undang terhadap penemuan kubur besar dan kes pemerdagangan lelaki, wanita dan kanak-kanak di Malaysia dari tahun 2012 hingga 2015. SUHAKAM turut berharap agar RCI dapat mengenal pasti mereka yang bertanggungjawab seterusnya mendakwa mereka di Malaysia. Mereka juga harus dipertanggungjawabkan secara individu, lebih daripada sekadar pendakwaan jenayah. SUHAKAM berpendapat bahawa Malaysia perlu menghukum mereka yang bertanggungjawab melakukan jenayah kemanusiaan melalui perbicaraan adil dan saksama di bawah undang-undang hak asasi manusia antarabangsa.

HARAPAN MASA HADAPAN

SUHAKAM akan terus memantau dengan mengadakan lawatan terhadap mangsa pemerdagangan manusia di rumah perlindungan, Jabatan Kebajikan Masyarakat.

³¹ Suruhanjaya Siasatan Diraja (RCI) mengenai Wang Kelian ditubuhkan oleh Kerajaan Malaysia pada 29 Januari 2019 antaranya untuk mengkaji semua bukti dokumentari mengenai pemerdagangan manusia dan kubur besar yang ditemui di Wang Kelian. RCI bermula pada 17 April 2019 selama 17 hari dan berakhir pada 18 Jun 2019. Hasil dapatan RCI masih belum selesai.

5.5 PELARIAN DAN PENCARI SUAKA

LATAR BELAKANG

Artikel 14 Perisytiharan Hak Asasi Manusia Sejagat (UDHR) menjamin bahawa setiap orang berhak untuk mencari dan menikmati suaka daripada sebarang penindasan di negara-negara lain dan hak ini tidak boleh digunakan dalam hal pendakwaan yang melibatkan jenayah bukan politik atau daripada tindakan yang bertentangan dengan tujuan dan prinsip Pertubuhan Bangsa-Bangsa Bersatu.

Pada tahun ini, SUHAKAM menerima **14** aduan berkaitan pelarian dan pencari suaka kebanyakannya berkaitan penangkapan dan penahanan.

Menurut Pertubuhan Bangsa-Bangsa Bersatu bagi Pelarian (UNHCR), sehingga Jun 2019, terdapat 81 pelarian dan pencari suaka ditahan di depot imigresen untuk tempoh yang lama. 41 orang daripadanya adalah (bukan Rohingya) terdiri daripada Chins, Myanmar Muslim, Rakhines dan Arakan. Sementara itu, 40 orang lagi adalah pelarian dan pencari suaka dari negara Pakistan, Yemen dan Iraq. SUHAKAM telah membawa isu ini kepada perhatian Ketua Pengarah Jabatan Imigresen Malaysia semasa mesyuarat dan senarai 81 orang itu telah diberikan kepada beliau untuk tindakan selanjutnya.

USAHA SUHAKAM

Pada tahun ini, SUHAKAM mengambil inisiatif menyiasat kes membabitkan 35 warga Rohingya termasuk sembilan orang kanak-kanak yang mendarat di perairan Negeri Perlis dalam keadaan fizikal dan kesihatan yang teruk. Warga Rohingya tersebut dipercayai diseludup dari Bangladesh ke Malaysia melalui perairan Thailand. Bagaimanapun, selepas siasatan polis, mereka semua disabitkan di bawah Akta Imigresen kerana tidak mempunyai dokumen. Tiada sabitan pemerdagangan dibuat kerana tiada sindiket ditemui semasa penangkapan itu. Kesemua pelarian ini ditahan di Depot Imigresen Belantik. Ubat-ubatan dan makanan yang secukupnya

diberikan kepada mereka. Lawatan ini diadakan pada 11 April 2019 dan kes dirujuk kepada UNHCR untuk tindakan selanjutnya.

Selain itu, pada suku pertama tahun ini, SUHAKAM telah melawat komuniti Rohingya di Pulau Pinang. Daripada 500 penduduk, 300 daripadanya adalah keluarga yang majoritinya terdiri daripada Rohingya, Myanmar Muslim dan Myanmar India. Semasa lawatan didapati satu unit rumah dikongsi oleh beberapa buah keluarga. Isu berkaitan pendidikan, pekerjaan dan penjagaan kesihatan turut disuarakan kepada SUHAKAM.

SYOR

- i. Anak-anak pelarian harus diberi kesempatan untuk meneruskan pendidikan formal bagi memastikan mereka tidak terlibat dalam masalah sosial.
- ii. Kerjasama dalam kalangan NGO, sukarelawan dan agensi yang berkaitan perlu diwujudkan untuk sama-sama mengadakan kelas berasaskan kemahiran seperti jahitan, membaiki kenderaan, dan menggunting rambut. Ini dapat membantu komuniti tersebut meningkatkan kemahiran sekaligus meningkatkan status kewangan mereka.
- iii. Kerajaan harus mempertimbangkan dasar untuk membenarkan komuniti Rohingya bekerja. Ia akan memberi kesan kepada komuniti Rohingya bagi mendapatkan keperluan asas dan menambah baik status ekonomi mereka.
- iv. Kerajaan juga wajar mempertimbangkan untuk menyediakan rawatan perubatan kepada pelarian bagi meringankan beban golongan ini.

HARAPAN MASA HADAPAN

SUHAKAM akan meneruskan siasatan pelanggaran hak asasi manusia melibatkan pelarian dan pencari suaka.

5.6 ORANG KURANG UPAYA

LATAR BELAKANG

Malaysia telah mewartakan Akta Orang Kurang Upaya 2008 (Akta 685 atau Akta OKU) pada 7 Julai 2008 seterusnya memperakui Konvensyen Mengenai Hak Orang Kurang Upaya (CRPD) pada 19 Julai 2010. Namun reservasi kepada Artikel 15 (kebebasan daripada penyeksaan, layanan atau hukuman yang kejam, tidak berperikemanusiaan dan menjatuhkan maruah) dan Artikel 18 (kebebasan bergerak dan kewarganegaraan), CRPD masih dikekalkan.

Akta Orang Kurang Upaya mentakrifkan OKU sebagai “mereka yang mempunyai kekurangan jangka panjang fizikal, mental, intelektual atau deria yang apabila berinteraksi dengan pelbagai halangan, boleh menghalang penyertaan mereka secara penuh dan berkesan dalam masyarakat”. Menurut Jabatan Kebajikan Masyarakat Malaysia (JKM), sehingga Disember 2019, terdapat **542,918** atau lebih setengah juta orang yang berdaftar sebagai kurang upaya dengan pelbagai kekurangan upaya di Malaysia³². Daripada angka ini, **189,991** adalah wanita dan **352,927** adalah lelaki³³. Semua OKU, tanpa mengira kategori ketidakupayaan, didaftarkan atau tidak berdaftar, menikmati penjagaan hak asasi manusia sepertimana yang termaktub dibawah Akta OKU dan CRPD, berdasarkan prinsip-prinsip inklusi, kesamarataan dan tiada diskriminasi.

SUHAKAM berasa sukacita dengan penerimaan penuh pihak kerajaan ke atas **11** syor mengenai OKU hasil daripada Penilaian Penggalan Sejagat Ketiga (UPR). Ini sekaligus menunjukkan komitmen kerajaan untuk mempromosi dan melindungi hak OKU dalam pelbagai aspek termasuk pendidikan, penjagaan kesihatan dan aksesibiliti. Walaupun SUHAKAM menghargai komitmen kerajaan dalam hal ini, usaha yang lebih ketara perlu dibuat dalam mengubah penglibatannya menerusi tindakan yang membawa perubahan penting dalam kehidupan OKU di Malaysia.

³² Kementerian Pembangunan Wanita, Keluarga dan Masyarakat (KPWKM), <https://manis.kpwkm.gov.my/manis/#!/app/laporan/oku>

³³ Ibid.

1. MEMPERKASAKAN HAK OKU MELALUI PEMBAHARUAN UNDANG-UNDANG

SUHAKAM mengulangi seruannya kepada kerajaan untuk menangani jurang dalam Akta OKU sedia ada seperti yang diketengahkan dalam laporan tahunan terdahulu termasuklah:

- i. Ketidadaan peruntukan perundangan tertentu yang membolehkan denda dikenakan terhadap individu dan/atau organisasi yang gagal mematuhi Akta dan/atau telah menghalang pelaksanaan dan penguatkuasaan Akta dengan sepenuhnya³⁴.
- ii. Ketidadaan peruntukkan berkenaan remedi untuk OKU yang mana hak mereka telah dinafikan.
- iii. Seksyen 41 Akta OKU memberi imuniti kepada kerajaan dan agensi yang merupakan anggota Majlis Kebangsaan Bagi OKU daripada apa-apa tindakan undang-undang yang timbul daripada sebarang tindakan mereka seperti yang termaktub dalam Akta. Ini menimbulkan persoalan tentang tanggungjawab dan akauntabiliti negara di bawah CRPD³⁵.

SUHAKAM juga berpendapat bahawa Akta OKU perlu dikaji semula dengan mengukuhkan mekanisme perlindungan melalui penambahan peruntukan-peruntukan mengenai penguatkuasaan, penalti dan akses kepada remedi³⁶.

Selain itu, SUHAKAM turut menyokong sepenuhnya cadangan untuk meminda Akta OKU dan undang-undang lain yang berkaitan supaya sebarang kes ketidakpatuhan undang-undang domestik dapat diatasi secara berkesan.

SUHAKAM juga telah menghadiri beberapa perbincangan atas kapasitinya sebagai ahli Jawatankuasa Khas yang ditubuhkan oleh Kementerian Pembangunan Wanita, Keluarga dan Masyarakat (KPWKM) untuk merangka undang-undang baru mengenai kesaksamaan jantina bertujuan untuk mempromosikan dan melindungi hak wanita dan kanak-kanak perempuan OKU.

³⁴ Laporan Tahunan SUHAKAM, 2018, ms. 145

³⁵ Laporan Tahunan SUHAKAM, 2016, ms. 42

³⁶ Laporan Tahunan SUHAKAM, 2016, ms. 42

2. MEKANISME PEMANTAUAN KEBANGSAAN DI BAWAH CRPD

SUHAKAM telah memohon kepada KPWK untuk meneruskan pelantikannya sebagai Mekanisme Pemantauan Kebangsaan (NMM) untuk Malaysia di bawah Perkara 33(2) CRPD. Ini adalah susulan kepada cadangan oleh Jawatankuasa Kecil Pengiktirafan (SCA) dibawah Pakatan Global Institusi Hak Asasi Manusia Kebangsaan (GANHRI) pada bulan Oktober 2010 apabila status akreditasi SUHAKAM berada di bawah penilaian khas. SUHAKAM difahamkan bahawa KPWK sedang mempertimbangkan untuk meminda Akta OKU dan akan membentuk pasukan projek khas bagi membincangkan permintaan SUHAKAM melaksanakan peranan dalam NMM. SUHAKAM telah menyatakan kesediaannya untuk menjadi sebahagian daripada pasukan projek itu.

3. ADUAN DARIPADA GOLONGAN OKU

Menerusi pemerhatian SUHAKAM, golongan OKU masih menghadapi diskriminasi dan pengasingan yang menghalang mereka daripada mengambil bahagian dalam masyarakat secara sama rata. Sepanjang tahun ini, SUHAKAM menerima tujuh aduan berkaitan dengan diskriminasi terhadap OKU antaranya adalah kesukaran untuk mendapatkan peluang pekerjaan, akses kepada perkhidmatan perbankan (ATM) dan bantuan khas yang disediakan oleh syarikat penerbangan di lapangan terbang, serta penglibatan dalam aktiviti awam. Daripada tujuh aduan itu, lima aduan melibatkan OKU penglihatan, manakala dua melibatkan OKU fizikal. Mengambil kira aduan ini, SUHAKAM melihat terdapat keperluan segera bagi pihak kerajaan untuk mengambil langkah yang lebih berkesan dalam membolehkan OKU menikmati hak mereka secara sepenuhnya.

4. SEMINAR RUMAH IBADAT MESRA ORANG KURANG UPAYA

Sebagai kesinambungan kerja terdahulu dalam menggalakkan aksesibiliti di rumah ibadat, SUHAKAM telah menganjurkan Seminar Rumah Ibadat Mesra Orang Kurang Upaya pada 18 Mac di Kuala Lumpur. Objektif utama adalah untuk menyediakan satu platform bagi pihak berkepentingan yang berkaitan untuk membincangkan cabaran yang dihadapi oleh OKU dalam mengakses rumah ibadat mereka. Seminar ini juga berhasrat untuk menghasilkan satu resolusi ke arah pembentukan satu dasar mengenai rumah ibadat mesra orang kurang upaya.

Seminar ini dirasmikan oleh Dato' Maria Bernard Sinsoi, Pengarah Jabatan Pembangunan Orang Kurang Upaya, KPWKM. Ahli panel terdiri daripada Encik Francis Johen, Pesuruhjaya SUHAKAM; Encik Murugeswaran Veerasamy, Presiden *Damai Disabled Persons Malaysia*; dan Encik Azari Mat Yasir, Pensyarah, Fakulti Alam Bina dan Ukur, Universiti Teknologi Malaysia.

Seminar ini dihadiri oleh 80 peserta daripada organisasi berdasarkan kepercayaan, jawatankuasa rumah ibadat, agensi kerajaan dan pihak berkuasa tempatan, serta organisasi OKU. Antara soalan dan cadangan utama seminar ini ialah:

- i. Adakah terdapat reka bentuk universal yang menetapkan ciri mesra orang kurang upaya di rumah ibadat, seperti kawasan tempat duduk khas dan arah kiblat untuk OKU.
- ii. Kesediaan kerajaan menyediakan bantuan kewangan kepada rumah ibadat yang ingin mewujudkan kemudahan mesra orang kurang upaya di premis mereka.
- iii. Jawatankuasa yang menjalankan pembinaan dan pembangunan rumah ibadat di Malaysia tidak mempunyai kesedaran mengenai cabaran yang dihadapi oleh OKU untuk melakukan ibadat, serta keperluan tempat ibadat untuk menyediakan kemudahan mesra OKU.
- iv. Terdapat syor agar umat Islam yang menggunakan kerusi roda ditempatkan di bahagian depan ketika bersolat di masjid. Lazimnya, mereka berada dibahagian belakang dewan solat.
- v. Malaysia boleh menubuhkan "dana aksesibiliti" seperti yang telah dilakukan di Singapura. Dana ini akan digunakan untuk membantu mana-mana pihak yang ingin menyediakan atau menaik taraf kemudahan untuk OKU.
- vi. Kerajaan harus menubuhkan tribunal untuk menangani diskriminasi terhadap OKU di Malaysia.
- vii. Reka bentuk sejagat hendaklah diintegrasikan ke dalam kursus universiti seperti seni bina, reka bentuk dalaman dan kejuruteraan awam.

Resolusi yang menggariskan 10 prinsip utama untuk menjadi panduan mengenai tempat ibadat mesra orang kurang upaya telah dibangunkan dan diterima pakai pada akhir seminar. Resolusi itu kemudiannya disampaikan kepada Majlis Kebangsaan Orang Kurang Upaya (MKOKU) dan KPWKM pada 21 Jun. SUHAKAM turut menyampaikan hasratnya kepada KPWKM untuk dijemput sebagai agensi rujukan kepada Jawatan Reka Bentuk Sejagat dan Alam Bina di bawah MKOKU.

Panelis Seminar Rumah Ibadat Mesra OKU pada 18 Mac.

5. USAHA UNTUK MEMPROMOSIKAN KESEDARAN AKSESIBILITI DAN HAK UNTUK MELAKUKAN IBADAT

Selaras dengan usaha berterusan SUHAKAM dalam mempromosi hak OKU untuk melakukan ibadat, SUHAKAM telah menghasilkan satu kisah digital bertajuk '*I Want To Pray*' yang ditaja oleh Forum Asia Pasifik, NHRI (APF). Kisah digital ini menonjolkan realiti cabaran yang sering dihadapi oleh golongan OKU pendengaran, penglihatan dan fizikal dalam mengakses rumah ibadat mereka. Antara yang dipertontonkan adalah halangan fizikal ketika memasuki masjid, kuil atau gereja; halangan ketika mereka menyiapkan diri untuk melakukan ibadat (contohnya ketika mengambil wuduk di masjid) dan dinafikan daripada pelbagai aspek ibadat.

SUHAKAM berharap kisah digital ini dapat digunakan sebagai medium untuk mempromosikan penglibatan golongan OKU dalam aktiviti ibadat. Ia boleh ditonton di Facebook dan YouTube rasmi SUHAKAM.

Encik Krishnan Sivasankaran (berdiri) dan Encik Murugeswaran Veerasamy (duduk) antara yang melakonkan watak dalam 'I Want To Pray' di sebuah kuil di Kuala Lumpur.

Menyedari betapa pentingnya menyediakan rumah ibadat yang mesra OKU, SUHAKAM mengambil inisiatif menerbitkan satu manual yang mengandungi 10 prinsip panduan mengenai rumah ibadat mesra orang kurang upaya yang berfokus kepada tema berikut:

1. Dasar khusus mengenai OKU
2. Keperluan dan kemudahan untuk OKU
3. Pemantauan berkala
4. Pindaan kepada Akta OKU
5. Meningkatkan kesedaran
6. Peruntukkan belanjawan
7. Latihan untuk pihak berkepentingan yang berkaitan
8. Mekanisme pemantauan yang bebas
9. Memperkenalkan dan menguatkuasakan penalti
10. Prosedur operasi standard (SOP) dalaman mengenai OKU

Manual ini telah diedarkan kepada pihak berkepentingan termasuk agensi kerajaan, pihak berkuasa tempatan, rumah ibadat, organisasi berkaitan OKU dan pusat pendidikan di Malaysia.

HARAPAN MASA HADAPAN

Selaku Institusi Hak Asasi Manusia Kebangsaan (NHRI), SUHAKAM akan meneruskan penglibatannya dengan pelbagai pihak termasuk pihak kerajaan atau badan bukan kerajaan dalam usaha advokasi tentang perubahan undang-undang dan dasar ke arah memperbaiki kesejahteraan OKU di Malaysia. Ia juga akan meningkatkan kesedaran tentang hak OKU dalam kalangan orang awam dan pada masa yang sama, menggalakkan peningkatan penglibatan golongan OKU dalam masyarakat.

5.7 PEKERJA

LATAR BELAKANG

Pada tahun 2019, Kementerian Sumber Manusia telah menjemput SUHAKAM untuk mengemukakan syor tentang pindaan kepada Akta Kesatuan Sekerja, Akta Perhubungan Perusahaan, dan Peraturan Pekerja Domestik yang baharu. SUHAKAM telah merangka dan mengemukakan syornya berdasarkan piawaian dan amalan terbaik hak asasi manusia antarabangsa.

1. PINDAAN KEPADA AKTA KESATUAN SEKERJA 1959

SUHAKAM mengalu-alukan sebahagian besar pindaan yang dicadangkan kepada Akta ini. Antarasyor-syor utama SUHAKAM adalah agar pekerja asing dibenarkan menjadi ahli eksekutif atau pekerja kesatuan sekerja yang berdaftar. Penyertaan dan perwakilan pekerja asing dalam kesatuan sekerja adalah penting dalam memastikan penghormatan dan perlindungan hak mereka sebagai pekerja terutamanya kepada persekitaran kerja yang adil dan menggalakan. Hal ini selari dengan perkara dalam Artikel 23 UDHR yang turut memberikan mereka hak untuk membentuk dan menyertai kesatuan sekerja. Berdasarkan penghakiman Mahkamah Rayuan Malaysia dalam kes *Tan Tek Seng v Suruhanjaya Perkhidmatan Pendidikan* (1996), pengiktirafan hak pekerja asing sebagai pekerja berkait rapat dengan perlindungan hak sivil mereka untuk hidup dibawah Perkara 5(1) Perlembagaan Persekutuan dan untuk kebebasan daripada perhambaan dan buruh paksa di bawah Perkara 6 Perlembagaan Persekutuan.

SUHAKAM juga telah mengesyorkan agar kanak-kanak yang berkeelayakan untuk bekerja di bawah Akta Kanak-kanak dan Orang Muda (Pekerja) 1966 hendaklah dibenarkan untuk menjadi ahli kesatuan sekerja. Artikel 15 Konvensyen Mengenai Hak Kanak-Kanak (CRC) mengiktiraf hak kanak-kanak yang bekerja kepada kebebasan berpersatuan, termasuk menyertai kesatuan sekerja. Oleh itu, hak kanak-kanak untuk mendapat pendidikan, bekerja dan kebebasan berpersatuan haruslah diiktiraf dan dilindungi secara konsisten di bawah undang-undang Malaysia.

2. PINDAAN KEPADA AKTA PERHUBUNGAN PERUSAHAAN 1967

Secara umumnya, SUHAKAM bersetuju dengan kebanyakan cadangan pindaan bagi Akta ini. Antara lain, SUHAKAM menyokong cadangan pembatalan peruntukan penyingkiran bidang kuasa mahkamah sedia ada dan cadangan supaya kes pemecatan salah dirujuk untuk pertimbangan ke Mahkamah Perusahaan, kepada Ketua Pengarah Jabatan Perhubungan Perusahaan dan bukan lagi kepada menteri. Melalui langkah ini, SUHAKAM percaya ia dapat mengurangkan campur tangan politik yang tidak wajar dalam pengadilan kes sekaligus memulihkan pemantauan kehakiman bagi memastikan kesamarataan akses kepada sistem keadilan bagi pekerja yang dipecat.

3. PERATURAN PEKERJA DOMESTIK

Walaupun terdapat peruntukan mengenai pekerja domestik dalam Akta Pekerja 1967, masih tiada peruntukan yang jelas berkenaan cuti bersalin, gaji minimum, cuti rehat, waktu bekerja dan syarat perkhidmatan. Oleh itu, SUHAKAM mengalu-alukan cadangan kementerian untuk memperkenalkan Peraturan Pekerja Domestik bagi mengatasi jurang perlindungan tersebut.

Dalam syor yang telah dikemukakan, SUHAKAM telah menekankan bahawa Peraturan tersebut sewajarnya turut terpakai kepada pekerja domestik warganegara Malaysia dan supaya penggunaan dan definisi “pekerja domestik” diseragamkan. Syor SUHAKAM dalam hal ini adalah berdasarkan undang-undang dan piawaian antarabangsa seperti Konvensyen Pekerja Domestik ILO No. 189. Titi ini memperuntukkan kontrak kerja bertulis, pembayaran upah dan waktu rehat yang secukupnya bagi setiap pekerja domestik.

4. CADANGAN TARIK BALIK PINDAAN MENGENAI PERLINDUNGAN DARIPADA DISKRIMINASI PRA-PEKERJAAN DIBAWAH AKTA PEKERJA 1967

Pada tahun 2018, SUHAKAM mengemukakan syor berhubung cadangan pindaan Akta ini yang merangkumi peruntukan baharu untuk melindungi pencari kerja daripada diskriminasi. Walau bagaimanapun, pada tahun 2019, SUHAKAM telah dimaklumkan oleh kementerian bahawa peruntukan ini akan dikeluarkan daripada draf rang undang-undang pindaan tersebut. Oleh itu, pada 17

September 2019, SUHAKAM telah mengadakan satu konsultasi untuk mendapatkan pandangan pihak berkepentingan tentang isu tersebut bagi tujuan mengemukakan syor baru kepada kementerian tentang perlindungan pencari kerja daripada diskriminasi salah. Hasil daripada konsultasi ini, SUHAKAM mendapati diskriminasi terhadap pencari kerja sangat lazim berlaku di Malaysia terutamanya dalam kalangan orang kurang upaya, wanita hamil dan transgender. Pencari kerja terutamanya daripada golongan ini amat memerlukan perlindungan termasuk melalui undang-undang. Peluang perlindungan sedemikian yang terbaik adalah melalui Akta ini, walaupun skop dan definisi Akta ini perlu diperluaskan agar dapat digunakan dalam keadaan pra-pekerjaan.

Selepas konsultasi tersebut, SUHAKAM mengeluarkan kenyataan media dan membangkitkan isu kehilangan perlindungan ini kepada kementerian. SUHAKAM menegaskan bahawa tindakan menarik balik cadangan perlindungan pencari kerja daripada diskriminasi di bawah Akta ini akan membenarkan pencabulan hak asasi manusia ini terus berleluasa. Larangan diskriminasi di bawah Perkara 8(2) Perlembagaan Persekutuan mesti dipatuhi. Di samping itu, sebagai Negara Ahli Konvensyen Mengenai Penghapusan Segala Bentuk Diskriminasi terhadap Wanita (CEDAW) dan Konvensyen Mengenai Hak Orang Kurang Upaya (CRPD), kerajaan bertanggungjawab untuk mengambil semua langkah menghapuskan diskriminasi terhadap wanita dan memastikan akses kepada pekerjaan yang sama rata bagi orang kurang upaya di Malaysia.

SYOR

Kesimpulannya, SUHAKAM telah membuat syor-syor berikut dalam cadangan pindaan Akta dan Peraturan di atas;

- i. Pekerja memainkan peranan yang penting dalam produktiviti dan juga pembangunan ekonomi. Mereka sewajarnya berhak kepada hak untuk bekerja, hak untuk keadaan tempat kerja yang lebih baik dan hak untuk penyertaan yang bermakna dalam persatuan.
- ii. Pekerja asing sewajarnya dibenarkan untuk menjadi ahli eksekutif atau pekerja kesatuan sekerja yang berdaftar.
- iii. Kanak-kanak yang berkelayakan untuk bekerja di bawah Akta Kanak-Kanak dan Orang Muda (Pekerja) 1966 hendaklah dibenarkan untuk menjadi ahli kesatuan sekerja.

- iv. Menyokong cadangan kes pemecatan salah agar terus dirujuk kepada Ketua Pengarah Jabatan Perhubungan Perusahaan Malaysia.
- v. Mengesyorkan agar pekerja domestik mendapat perlindungan yang jelas tentang cuti bersalin, gaji minimum, cuti rehat, waktu bekerja dan syarat perkhidmatan.
- vi. SUHAKAM kesal dengan penarikan perlindungan terhadap pencari pekerja dan menegaskan bahawa ia merupakan suatu bentuk diskriminasi.
- vii. Malaysia bertanggungjawab untuk menghormati, melindungi dan memenuhi hak untuk bekerja dan terus mendukung perlindungan hak asasi yang sama rata dan saksama kepada para pekerja tanpa mengira jantina, bangsa, umur, bahasa, agama, fahaman politik atau apa-apa taraf lain.

5.8 PERNIAGAAN DAN HAK ASASI MANUSIA

LATAR BELAKANG

Apa sahaja aktiviti perniagaan boleh mewujudkan kesan baik atau sebaliknya terhadap hak asasi manusia. Walaupun kerajaan mempunyai tugas utama untuk melindungi, menghormati dan memenuhi hak asasi manusia; pihak berkepentingan lain, termasuk perniagaan, mempunyai peranan yang penting dalam menghormati hak asasi manusia. Mereka perlu memastikan aktiviti dan operasi mereka (termasuk rantai bekalan) tidak melanggar hak asasi pekerja dan komuniti.

PRINSIP PANDUAN PERTUBUHAN BANGSA-BANGSA BERSATU (PBB) MENGENAI PERNIAGAAN DAN HAK ASASI MANUSIA

Agenda perniagaan dan hak asasi manusia telah mencapai kejayaan penting pada tahun 2011 apabila Majlis Hak Asasi Manusia PBB sebulat suara telah menerima pakai Prinsip Panduan mengenai Perniagaan dan Hak Asasi Manusia (UNGP). Prinsip-prinsip Panduan itu menyokong tiga perkara asas: kewajipan negara untuk melindungi hak asasi manusia; tanggungjawab para pengusaha untuk menghormati hak-hak ini; dan akses kepada remedi berkesan dalam dan luar mahkamah terhadap pelanggaran hak asasi manusia. Banyak organisasi yang berlainan di seluruh dunia, termasuk perusahaan besar dan kecil yang mewakili sektor industri yang pelbagai, menerima, menyokong, dan menggunakan prinsip tersebut sebagai standard global untuk mencegah dan menangani risiko pelanggaran hak asasi manusia yang buruk dalam urusan niaga seharian mereka.

PELAN TINDAKAN HAK ASASI MANUSIA KEBANGSAAN

Pada tahun 2014, Majlis Hak Asasi Manusia PBB menyeru semua negara untuk melaksanakan UNGP dan membangunkan Pelan Tindakan Kebangsaan mengenai Perniagaan dan Hak Asasi Manusia (NAPBHR). Setakat ini, 23 buah negara telah menghasilkan NAPBHR, manakala 24 lagi dalam proses membangun atau menyatakan komitmen pelan tersebut. Pelbagai pihak termasuk organisasi masyarakat sivil (CSO),

orang asli/asal, institusi hak asasi manusia kebangsaan (NHRI) dan sektor perniagaan telah terlibat dalam menyeru dan menyokong kepada pembangunan NAP di negara masing-masing.

USAHA SUHAKAM

Dalam menjayakan objektif ini, SUHAKAM terus memainkan peranan penting dalam mendukung agenda perniagaan dan hak asasi manusia di Malaysia dengan melibatkan pelbagai pihak dan menyokong usaha mencegah pelanggaran hak asasi manusia dalam perniagaan serta memastikan lebih banyak amalan perniagaan mesra hak asasi manusia. SUHAKAM juga secara konsisten menggesa kerajaan untuk menterjemahkan UNGP ke dalam Pelan Tindakan Kebangsaan mengenai Perniagaan dan Hak Asasi Manusia.

Pada tahun 2019, SUHAKAM menjalankan beberapa aktiviti seperti berikut:

a) Dialog Peringkat Tinggi Kebangsaan mengenai Perniagaan dan Hak Asasi Manusia

Pada 24 Jun, SUHAKAM bekerjasama dengan Bahagian Hal Ehwal Undang-Undang (BHEUU) Jabatan Perdana Menteri dan Program Pembangunan Pertubuhan Bangsa-Bangsa Bersatu (UNDP) yang disokong oleh Fakulti Undang-Undang, Universiti Kebangsaan Malaysia (UKM), Pusat Perlembagaan dan Hak Asasi Manusia Malaysia (MCCHR) dan Institut Kajian Malaysia dan Antarabangsa (IKMAS) mengadakan Dialog Peringkat Tinggi Kebangsaan (NHLD) mengenai Perniagaan dan Hak Asasi Manusia di Malaysia. Dialog yang bertemakan "Ke Arah Pelan Tindakan Kebangsaan Malaysia (NAP) Mengenai Perniagaan dan Hak Asasi Manusia" diadakan untuk mengumpulkan pelbagai pihak dalam bertukar pandangan dan pengetahuan mengenai perniagaan dan hak asasi manusia selain membincangkan pendekatan kerajaan mengenai NAPBHR. NHLD dihadiri oleh agensi kerajaan, syarikat, NGO, ahli akademik dan kesatuan sekerja. Semasa dialog, Menteri di Jabatan Perdana Menteri YB Datuk Liew Vui Keong membuat pengumuman penting bahawa pada 20 Jun, Kabinet telah meluluskan cadangan supaya hal berkaitan hak asasi manusia diletakkan di bawah portfolio kementerian beliau. Ia termasuk pembangunan NAPBHR yang akan dibantu oleh BHEUU. **SUHAKAM akan terus bekerjasama dengan BHEUU dan akan menawarkan nasihat dan input ke arah pembentukan NAPBHR.**

Antara isu dan syor utama yang diperolehi ketika NHLD itu adalah:

- i. NAPBHR wajar dimiliki kerajaan dan harus jelas mengenal pasti proses pembangunan, pelaksanaan, pelaporan dan langkah-langkah susulan yang lain.
- ii. NAPBHR mestilah sejajar dengan undang-undang, dasar sedia ada dan mesti mencerminkan keadaan Malaysia. Perniagaan perlu diberikan masa dan ruang yang mencukupi untuk membolehkan mereka menyesuaikan amalan dan operasi mereka mengikut UNGP.
- iii. Penting bagi sektor perniagaan untuk memahami kesan tindakan dan mengambil langkah yang sewajarnya untuk memastikan operasi mereka selaras dengan prinsip hak asasi manusia serta tidak melanggar undang-undang dan peraturan di negara ini.
- iv. Pejuang hak asasi manusia dan penggubal dasar perlu bekerjasama erat untuk memastikan sesebuah perniagaan mempunyai ruang dasar seterusnya menghasilkan dan menerima pakai standard baharu dan tanda aras global.

SUHAKAM berharap dalam membangunkan NAPBHR, kerajaan akan melibatkan pelbagai pihak berkepentingan, termasuklah sektor perniagaan, masyarakat sivil, penggubal dasar dan ahli akademik.

Para peserta di Dialog Peringkat Tinggi pada 24 Jun 2019.

b) Forum Kebangsaan mengenai Buruh Paksa dan Hak Asasi Manusia

Pada 3 September, SUHAKAM bekerjasama dengan Pertubuhan Antarabangsa untuk Migrasi (IOM) menganjurkan Forum Kebangsaan mengenai Buruh Paksa dan Hak Asasi Manusia bertujuan membawa bersama pihak kerajaan, pihak berkepentingan dalam kalangan sektor swasta serta organisasi masyarakat sivil untuk membincangkan dan menangani cabaran utama yang dihadapi oleh perniagaan dalam melaksanakan langkah-langkah untuk menangani buruh paksa dalam rantai bekalan.

Prof. Dato' Dr. Aishah Bidin, mantan Pesuruhjaya SUHAKAM, memberikan gambaran mengenai perniagaan dan hak asasi manusia, selain pembangunan NAPBHR. Terdapat tiga sesi perbincangan:

- i. Sesi satu; menangani buruh paksa dalam perekrutan dan rantai bekalan global, telah dimudahcara oleh Dr. Andika Ab. Wahab, Fellow, Institut Kajian Malaysia dan Antarabangsa (IKMAS). Barisan ahli panel ialah Encik Manny Gomez, Pengarah Urusan di Staffhouse International Resources; Cik Rose Leong, Pengurus Kanan Operasi, Magnificent Emblem Sdn. Bhd; dan Cik Tara Dermott, Ketua Sub-Pejabat, IOM Hong Kong.
- ii. Sesi dua; pengukuhan hak pekerja migran melalui tindakan yang diselaraskan, dimudahcara oleh Encik Andrew Khoo, Pengerusi Bersama Jawatankuasa Undang-undang Perlembagaan, Majlis Peguam. Ketiga-tiga ahli panel ialah Cik Aegile Fernandez, Pengarah Tenaga Kita; Encik Adrian Pereira, Pengarah Eksekutif Inisiatif Utara Selatan; dan Cik Katrina Jorene Malliamauv, aktivis hak asasi manusia.
- iii. Sesi tiga; pembaharuan dan cadangan undang-undang buruh di Malaysia telah dimudahcara oleh Lim Wei Jiet, Setiausaha Agung, Persatuan Kebangsaan Hak Asasi Manusia (HAKAM). Barisan ahli panel terdiri daripada Pesuruhjaya SUHAKAM, Dato' Mah Weng Kwai; Encik Kunaseelan Nadarajah, Pegawai Fungsi Khas kepada Menteri, Kementerian Sumber Manusia, dan Dato Sri M. Ramachelvam, Pengerusi Bersama Jawatankuasa Hal Ehwal Migran, Pelarian dan Imigresen, Majlis Peguam.

YB M. Kula Segaran, Menteri Sumber Manusia, yang menyampaikan ucapan di forum itu berkata, **Malaysia menentang amalan buruh paksa dalam rantai bekalan global dan proses perekrutan.** Beliau seterusnya menekankan bahawa kerajaan telah melaksanakan

beberapa langkah pembetulan untuk menangani cabaran yang berkaitan dengan buruh paksa di negara ini.

Peserta Forum Kebangsaan mengenai Buruh Paksa dan Hak Asasi Manusia anjuran bersama IOM pada 3 September 2019.

c) Kod Tatakelakuan ke arah Pematuhan Standard Tanpa Diskriminasi untuk Sektor Swasta

Sebagai sebahagian daripada usaha untuk mempromosikan Agenda Perniagaan dan Hak Asasi Manusia, pada tahun 2017, SUHAKAM, Pusat KOMAS dan Institut Pulau Pinang bersama-sama merangka satu Kod Tatakelakuan untuk Menghapuskan Diskriminasi Kaum dan Mempromosi Kesaksamaan Peluang. Kod Tatakelakuan ini akan menjadi panduan bagi perniagaan untuk mencegah sebarang amalan diskriminasi yang berpotensi melanggar hak individu dalam sektor pekerjaan.

Pada 23 Ogos, SUHAKAM dengan kerjasama Pusat KOMAS, Institut Pulau Pinang dan dengan sokongan Kerajaan Negeri Pulau Pinang menganjurkan Perbincangan Meja Bulat mengenai “Kod Tatakelakuan untuk Mempromosi Kesaksamaan Peluang Melalui Penghapusan Diskriminasi Kaum”. Matlamatnya adalah untuk memperkenalkan draf Kod Tatakelakuan dan mendapatkan maklum balas dalam usaha memperbaiki draf tersebut. Sehingga laporan ini ditulis, Kod Tatakelakuan itu telah dimuktamadkan dan dijangka akan dilancarkan pada awal tahun 2020.

d) Kerjasama antara SUHAKAM, Kedutaan Belgium dan Belanda

Pada 6 November, SUHAKAM menganjurkan Dialog Mengenai Perniagaan dan Hak Asasi Manusia bertajuk "Ke Arah Pelan Tindakan Kebangsaan Malaysia, Pengajaran yang dipelajari daripada Belgium dan Belanda", dengan kerjasama Kedutaan Belgium dan Belanda. Matlamat utama penganjuran dialog ini adalah untuk mewujudkan kesedaran tentang Prinsip Panduan dan NAPBHR. Malah ia juga bertujuan menilai cabaran dan peluang melalui pembangunan NAPBHR selain menggalakan pembelajaran kelompok dalam kalangan negara tersebut serta perkongsian amalan baik.

Dialog tersebut menjemput dua pakar, iaitu Dieter Vander Beke, Pengarah Urusan Institut Persekutuan bagi Pembangunan Lestari Belanda (FISD) dan Gilles Goedhart, Kementerian Luar Negeri Belanda untuk berkongsi pengalaman mereka dalam pembangunan dan pelaksanaan NAPBHR Belgium dan Belanda.

Barisan ahli panel Dialog Perniagaan dan Hak Asasi Manusia pada 6 November 2019.

Isu utama yang dikongsi oleh pakar tersebut adalah:

- Kerajaan perlu memainkan peranan aktif dalam memperakui kewajipan kerajaan melindungi hak asasi manusia, serta membantu perniagaan merealisasikan tanggungjawab mereka sebagaimana dinyatakan dalam Asas ke-2 UNGP.
- Kerajaan perlu melibatkan pelbagai pihak berkepentingan yang terdiri daripada komuniti perniagaan, organisasi masyarakat sivil, kesatuan sekerja, ahli akademik dan pakar untuk mengenal pasti isu utama seterusnya mendapatkan sokongan bagi pembangunan NAPBHR.

e) Mesyuarat dan penglibatan bersama pihak berkepentingan

SUHAKAM meneruskan penglibatannya dengan menghadiri beberapa mesyuarat dan program dalam dan luar negara, sebagai memenuhi usaha agenda perniagaan dan hak asasi manusia. Di samping itu, SUHAKAM juga memanfaatkan peluang untuk berkongsi pandangan dan pengalaman dalam mewujudkan kesedaran tentang kepentingan NAPBHR, serta mendapat sokongan ke arah merealisasikan NAPBHR di Malaysia. Beberapa mesyuarat / program yang dihadiri dan disertai oleh SUHAKAM adalah seperti berikut:

Jadual 22: Mesyuarat / program yang dihadiri dan disertai

Bil.	Tarikh	Penganjur	Butiran
1.	23 Januari	Sime Darby Property	SUHAKAM memberikan gambaran keseluruhan mengenai perniagaan dan hak asasi manusia semasa program ceramah Hak Asasi Manusia <i>Lunch & Learn</i> di Ibu Pejabat Sime Darby Property.
2.	14 – 15 Mac	UNDP dan Kumpulan Kerja PBB mengenai Perniagaan dan Hak Asasi Manusia	Forum Perdana PBB Asia Tenggara mengenai Perniagaan dan Hak Asasi Manusia, di New Delhi, India bertujuan menonjolkan isu-isu utama perniagaan dan hak asasi manusia di rantau ini serta mengenal pasti peluang untuk pelaksanaan UNGP yang efektif. Pesuruhjaya Prof. Dato' Dr. Aishah Bidin telah dijemput dan mengambil bahagian dalam program ini.

Bil.	Tarikh	Penganjur	Butiran
3.	27 Mei	The IO Foundation (TIOF)	Pegawai SUHAKAM Encik Helmi Fendy mengambil bahagian dan memberikan gambaran keseluruhan mengenai Prinsip Panduan PBB mengenai Perniagaan dan Hak Asasi Manusia serta statusnya di Malaysia pada sesi awam "TechUp Business and Human Rights".
4.	9 Oktober	REPSOL – syarikat tenaga bersepadu global	Pesuruhjaya Dato' Mah Weng Kwai menyampaikan ceramah mengenai Perniagaan dan Hak Asasi Manusia di Bengkel CRHR Repsol di Kuala Lumpur.
5.	7 November	The IO Foundation (TIOF)	Pesuruhjaya Jerald Joseph bertindak sebagai ahli panel semasa sesi 'Hak Asasi Manusia dan Hak Digital: Memanusiakan Dunia Kita' di Seminar Kebangsaan mengenai Hak Digital di Cyberjaya.
6.	25 – 27 November	Forum PBB mengenai Perniagaan dan Hak Asasi Manusia ke-8	Forum PBB mengenai Perniagaan dan Hak Asasi Manusia merupakan acara tahunan yang bertindak sebagai platform global bagi membincangkan pelbagai isu berkaitan perniagaan dan hak asasi manusia. Pesuruhjaya Prof. Madya Dr. Nik Suhaila Nik Saleh dan Pegawai SUHAKAM Puan Siti Rahayu menghadiri forum yang diadakan di Pejabat PBB, Geneva bertemakan "Masa untuk Bertindak: Kerajaan sebagai Pemangkin Rasa Hormat Perniagaan kepada Hak Asasi Manusia".

HARAPAN MASA HADAPAN

SUHAKAM melahirkan kebimbangannya dengan sebilangan besar perniagaan, terutamanya perusahaan kecil dan sederhana (PKS) yang masih tidak mengetahui mengenai perniagaan dan hak asasi manusia. Bagi mencapai matlamat ini, SUHAKAM akan meneruskan usahanya untuk mempromosikan agenda hak asasi manusia, terutamanya kepada PKS untuk memastikan perniagaan di semua peringkat dapat mematuhi dan menghormati prinsip hak asasi manusia.

Di samping itu, SUHAKAM berharap agar kerajaan akan membangunkan NAPBHR di Malaysia dengan mengikuti proses yang telah ditetapkan seperti sesi rundingan yang komprehensif dan kajian dasar kebangsaan yang menyeluruh. SUHAKAM sentiasa bersedia memberikan pandangan profesional mengenai proses pembangunan NAPBHR sekiranya diperlukan.

5.9 KESAMARATAAN DAN DISKRIMINASI

1. PENGAGIHAN DATA PENDUDUK NEGARA

- a. Jabatan Perangkaan Malaysia (DOSM) menganggarkan bahawa pada tahun 2019, jumlah penduduk Malaysia adalah seramai 32.6 juta; dengan pecahannya: 3.2 juta orang bukan warganegara (9.8%) dan 29.4 juta orang warganegara [Bumiputera (69.3%); Cina (22.8%); India (6.9%); dan lain-lain (1.0%)]³⁷.
- b. Menurut undang-undang antarabangsa, kerajaan bertanggungjawab melindungi kewujudan individu daripada golongan “minoriti” yang ditakrifkan berdasarkan kepada identiti bangsa atau kaum etnik, agama dan/atau bahasa³⁸. Merujuk kepada takrifan ini dan bagi tujuan laporan ini, kumpulan minoriti di Malaysia dengan ini sewajarnya merangkumi penduduk Malaysia berbangsa Cina, India dan bangsa/etnik dibawah kategori ‘Lain-lain’ kerana demografi mereka adalah lebih kecil berbanding kumpulan bangsa/etnik ‘Bumiputera’ yang majoriti, dan kerana mereka mempunyai identiti bangsa/etnik, agama dan bahasa yang berbeza³⁹. Walau bagaimanapun, anggaran data penduduk negara oleh DOSM kurang jelas tentang bangsa/kaum etnik dalam maksud “Bumiputera” dan “Lain-lain”. Orang Asli Semenanjung Malaysia⁴⁰ dan Anak Negeri Sabah dan Sarawak (atau juga dikenali sebagai Orang Asal)⁴¹ juga boleh dianggap sebagai minoriti jika mereka tidak terangkum dalam maksud “Bumiputera”.

³⁷ Jabatan Perangkaan Malaysia, Anggaran Penduduk Semasa 2019 < https://www.dosm.gov.my/v1/index.php?r=column/cthemeByCat&cat=155&bul_id=aWJZRkJ4UEdKcUZpT2tVT090Snpydz09&menu_id=L0pheU43NWJwRWVSZklWdzQ4TlhUUT09 > pada 29 Oktober 2019.

³⁸ Pengisytiharan mengenai Hak-hak Orang yang dimiliki oleh Negara-Negara Minoriti Nasional atau Etnik, Agama dan Linguistik, sebagaimana yang diterima pakai melalui Resolusi Perhimpunan Umum A / RES / 47/135 (3 Februari 1993), Perkara 1. Lihat juga: Kovenan Antarabangsa tentang Sivil dan Hak Politik (ICCPR), Perkara 27.

³⁹ Bandingkan definisi “Melayu” di bawah Perkara 160 Perlembagaan Persekutuan.

⁴⁰ Definisi “Orang Asli” di bawah Perkara 160 Perlembagaan Persekutuan.

⁴¹ Definisi “Anak Negeri” di bawah Perkara 161A Perlembagaan Persekutuan.

- c. Oleh itu, SUHAKAM mengesyorkan agar DOSM dan agensi kerajaan berkaitan supaya menjelaskan penggunaan dan definisi istilah “Bumiputera” dan “Lain-lain” dalam pengumpulan dan penerbitan data yang diagihkan berdasarkan identiti bangsa atau kaum etnik. Tambahan pula, “Bumiputera” tidak ditakrifkan di bawah mana-mana peruntukan Perlembagaan Persekutuan. Bagi memastikan pemahaman dan penyelarasan data, data penduduk negara sewajarnya membuat rujukan khusus kepada sesuatu identiti bangsa atau kaum etnik individu-individu subjek. Sehubungan itu, kerja-kerja pengumpulan, pengagihan dan penerbitan data yang jelas dan tepat akan memudahkan proses untuk mengenalpasti jurang dan keberkesanan langkah-langkah perlindungan untuk mengurangkan ketidaksamarataan di Malaysia yang dijamin dibawah Perkara 8 Perlembagaan Persekutuan. Ini seterusnya dapat membantu kerajaan dalam memenuhi tanggungjawab hak asasi manusia dan mencapai Matlamat Pembangunan Mampan 2030 (SDGs)⁴².

2. PEMAKAIAN PERLEMBAGAAN PERSEKUTUAN DAN NORMA-NORMA ANTARABANGSA

- a. Dalam maklum balas SUHAKAM terhadap draf Memorandum Jemaah Menteri oleh Jabatan Perpaduan Negara dan Integrasi (PERPADUAN) tentang Pelan Tindakan Nasional Perpaduan Negara (2020-2025), SUHAKAM telah mengetengahkan bahawa isu-isu yang berbangkit dalam pelan tersebut sebenarnya melibatkan tanggungjawab antarabangsa negara berkaitan keamanan dan keselamatan, hak asasi manusia dan pembangunan lestari. Lebih mendalam lagi, isu-isu tersebut berkait rapat dengan pencegahan konflik keganasan, larangan diskriminasi kaum, dan pewujudan masyarakat yang aman dan inklusif.
- b. Oleh itu, SUHAKAM telah mengesyorkan supaya memorandum dan pelan tindakan tersebut mestilah berasaskan Perlembagaan Persekutuan dan prinsip undang-undang antarabangsa yang telah menjadi tanggungjawab negara termasuk larangan

⁴² Diterima pakai melalui Resolusi Perhimpunan Agung 70/1, Dokumen PBB. A / RES / 70/1 (25 September 2015).

jus cogens terhadap diskriminasi kaum⁴³ dan komitmen Malaysia untuk menegakkan hak dan kebebasan asasi dibawah UDHR⁴⁴ melalui Artikel 56 Piagam PBB. Malah adalah penting untuk ia turut mempunyai kerangka undang-undang, polisi yang jelas dan objektif supaya usaha untuk menghapuskan stereotaip kaum serta mengatasi prasangka tidak sedar dapat diwujudkan bagi setiap individu dalam menangani isu diskriminasi.

- c. Pada 17 Disember 2019, SUHAKAM dengan kerjasama CCPR Centre telah menganjurkan Bengkel Pembaharuan Undang-undang tentang Anti-Diskriminasi dan Penghapian Kebencian (bengkel). Bengkel ini telah mengumpulkan 60 pegawai kerajaan yang terlibat dalam penggubalan dasar, peguam dan NGO untuk memahami prinsip dan pandangan Jawatankuasa Hak Asasi Manusia PBB (CCPR), iaitu badan pemantau pelaksanaan Kovenan Antarabangsa tentang Hak-hak Sivil dan Politik (ICCPR). CCPR telah diwakili oleh Pengerusinya, Ahmed Fathalla dari Mesir. Turut hadir adalah wakil Malaysia ke Suruhanjaya antara Kerajaan ASEAN tentang Hak Asasi Manusia (AICHR), Eric Paulsen.
- d. Ahmed Fathalla menjelaskan bahawa uapptama keseluruhannya adalah berdasarkan pandangan rasmi CCPR melalui Maklum Balas Am tentang prinsip ICCPR yang relevan dan Pemerhatian Kesimpulan CCPR yang dibuat dalam proses semakan pelaksanaan ICCPR terutamanya oleh Negara Ahli kepada ICCPR yang juga merupakan negara Islam atau penduduknya majoriti Muslim. Beliau kemudiannya menerangkan tentang takrifan dan elemen penting Artikel ICCPR berkenaan termasuk Artikel 1 (hak penentuan diri); 18 (kebebasan untuk berpemikiran, berkepercayaan dan beragama); 19 dan 20 (kebebasan bersuara); 26 (kesamarataan dan diskriminasi); dan 27 (perlindungan minoriti bangsa/etnik, bahasa dan agama) yang semuanya saling bergantung.

⁴³ Seperti yang diiktiraf oleh Mahkamah Keadilan Antarabangsa dalam kes *Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa)* tentang Resolusi Majlis Keselamatan 276 (1970), Pendapat Penasihat (1971) ICJ Rep 16, para 52-53.

⁴⁴ Selari dengan Akta Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Malaysia 1999, subseksyen 4 (4).

- e. Pengerusi CCPR turut menekankan bahawa hak penentuan diri adalah suatu hak kolektif setiap individu yang perlu dipromosikan dan dihormati oleh Negara Ahli ICCPR. Seperti semua hak yang dijamin dibawah ICCPR, hak penentuan diri harus dibaca seiring dengan hak dan prinsip lain di bawah ICCPR. Oleh itu, Artikel 1 ICCPR yang dibaca secara harmoni dengan Artikel 27 akan membawa maksud bahawa Negara Ahli bertanggungjawab untuk melindungi hak kolektif kumpulan minoriti bangsa/etnik, bahasa atau agama seperti masyarakat pribumi bukan sahaja untuk mengamalkan budaya, menggunakan bahasa dan mengamalkan kepercayaan tetapi juga untuk secara bebas menentukan status politik dan membangunkan sosioekonomi dan kebudayaan.
- f. Tambahan pula, hak penentuan diri bagi kumpulan minoriti juga tidak boleh direalisasikan dengan bermakna jika hak dan kebebasan yang lain tidak dilindungi, termasuk berkaitan kesamarataan, kebebasan beragama, dan kebebasan bersuara. Walaupun pelaksanaan hak tersebut boleh dihadkan melalui undang-undang setakat mana yang perlu dan wajar bagi memenuhi matlamat tertentu yang sah, hak penentuan diri pada dasarnya adalah suatu hak sivil iaitu kepunyaan setiap orang tanpa mengira status majoriti atau minoriti, politik, undang-undang dan identiti lain.
- g. Pesuruhjaya SUHAKAM, Dato' Seri Hishamudin Yunus, juga telah menyampaikan pembentangan pada bengkel tersebut. Pembentangannya menyentuh berkenaan hak sivil untuk kesamarataan di bawah Perkara 8(1) Perlembagaan Persekutuan dengan menjelaskan bagaimana Mahkamah, melalui kes-kes seperti Datuk Haji Harun Haji Idris (1981) dan Alma Nudo Atenza (2019) mentakrifkan Perkara ini berdasarkan prinsip klasifikasi rasional atau munasabah.
- h. Dato' Seri Hishamudin kemudiannya mengupas tentang larangan diskriminasi berdasarkan bangsa/kaum, etnik, agama, keturunan, tempat lahir dan jantina dibawah Perkara 8(2) Perlembagaan Persekutuan. Dalam masa yang sama, beliau turut membangkitkan bahawa diskriminasi yang dilarang di bawah klausa ini tidak meliputi diskriminasi berasaskan kelainan upaya dan umur. Keputusan Mahkamah seperti Beatrice Fernandez (2005) dan Rafizah Shima (2014) juga telah mentakrifkan dengan terhad bahawa Perkara 8(2) ini tidak melarang diskriminasi dalam sektor pekerjaan swasta.

- i. Namun, beliau menegaskan bahawa Perlembagaan Persekutuan memberi ruang supaya langkah-langkah memberi peluang (*affirmative action*) bagi mengatasi diskriminasi sistematik atau bersejarah (*systematic or past discrimination*) dan melindungi dengan lebih berkesan minoriti bangsa/etnik dan bahasa. Contohnya dalam kes pengecualian bagi dasar perlindungan Orang Asli Semenanjung Malaysia menurut Perkara 8(5)(c) Perlembagaan Persekutuan dan keputusan Mahkamah Tinggi yang telah memberi pengiktirafan tentang Bahasa Temuan dalam kes Sagong Tasi (2005). Panel Inkuiri SUHAKAM dalam Siasatan Awam mengenai Kehilangan Paksa Amri Che Mat (2019) juga telah mendapati bahawa individu yang berkepercayaan minoriti tidak boleh didakwa dengan sewenang-wenangnya. Hak tersebut seharusnya dihormati dan dilindungi sama rata kerana kebebasan beragama adalah suatu hak sivil setiap orang yang dijamin di bawah Perkara 11 Perlembagaan Persekutuan.

3. MENANGANI KETIDAKSAMARATAAN PENDAPATAN DAN PENGASINGAN SOSIAL

- a. Berdasarkan SDG 10 (mengurangkan ketidaksamarataan) dan SDG 16 (mempromosikan masyarakat yang aman dan inklusif melalui institusi keamanan dan keadilan yang kukuh), SUHAKAM juga mengesyorkan dalam maklum balas kepada Memorandum tersebut bahawa Pelan Tindakan harus merangkumi langkah-langkah untuk menangani diskriminasi sistematik dan untuk membasmi kemiskinan.
- b. Menangani ketidaksamaan pendapatan dan jantina, sebagai contohnya, dengan meningkatkan peluang yang sama dan akses kepada keadilan dan perkhidmatan akan membantu memastikan perlindungan yang lebih baik terhadap hak setiap orang untuk hidup dan perlindungan sama dengan undang-undang, seperti yang dijamin di bawah Perlembagaan Persekutuan⁴⁵ dan UDHR⁴⁶.

⁴⁵ Perlembagaan Persekutuan, Perkara 5 (1), 8 (1) dan 8 (2).

⁴⁶ Perisytiharan Hak Asasi Manusia, Artikel 1, 2, 3 dan 7.

4. TANPA KERAKYATAN DALAM KALANGAN MINORITI BANGSA/ETNIK, BAHASA DAN AGAMA

- a. Pada bulan September 2019, SUHAKAM dengan kerjasama Pusat KOMAS dan Institut Kajian Pembangunan Sabah telah menganjurkan Persidangan Kebangsaan mengenai Anti-Diskriminasi (persidangan). Persidangan tersebut telah dihadiri oleh 160 perwakilan termasuk pegawai kerajaan serta wakil masyarakat sivil dan setempat.
- b. Pelapor Khas PBB tentang Isu Minoriti, Fernand de Varennes, telah menyampaikan ucapan semasa persidangan tersebut atas lawatan tidak rasmi. Dalam ucapannya, beliau telah menjelaskan peranannya dalam mempromosikan pelaksanaan prinsip Deklarasi Hak Individu kumpulan Minoriti Bangsa/Etnik, Bahasa dan Agama, serta dalam meningkatkan kesedaran mengenai isu kumpulan minoriti di seluruh dunia seperti tanpa kerakyatan, hasutan kebencian, konflik etno-agama dan akses kepada keadilan dan perkhidmatan.
- c. Isu tanpa kerakyatan telah menjadi mandat utamanya selaku Pelapor Khas PBB tentang Isu Minoriti setelah UNHCR pada tahun 2017 mendapati 75% daripada mereka yang tiada kerakyatan di seluruh dunia terdiri daripada kumpulan minoriti. Pejabatnya kini bekerja rapat dengan UNHCR dalam program *#IBelong*, iaitu kempen antarabangsa untuk menamatkan tanpa kerakyatan sebelum tahun 2024. Golongan minoriti terus berstatus tanpa kerakyatan apabila undang-undang, dasar dan amalan secara sistematik atau efektifnya mengecualikan mereka daripada penglibatan politik atau sosial; dan menafikan pendaftaran atau permohonan kewarganegaraan mereka. Turut ditekankan adalah untuk menangani pengecualian, ketidakadilan dan ketidakadilan golongan minoriti adalah kunci dalam mencegah konflik ganas⁴⁷.

⁴⁷ Pertubuhan Bangsa-Bangsa Bersatu dan Bank Dunia, *Pathways for Peace: Inclusive Approaches to Preventing Violent Conflict (2018)*, Ringkasan Eksekutif di iv

5. MENGAWAL DAN MENANGANI HASUTAN KEBENCIAN

- a. Dalam maklum balasnya kepada Memorandum Jemaah Menteri tersebut, SUHAKAM terus berpendirian bahawa Akta Hasutan 1948 hendaklah dimansuhkan dan menggesa supaya pemansuhan tersebut menjadi sebahagian daripada Pelan Tindakan tersebut, seperti yang dijanjikan dalam Janji 27 Manifesto Pakatan Harapan dan disyorkan oleh Majlis Perundingan Perpaduan Negara. SUHAKAM juga telah mengesyorkan supaya pelaksanaan pengawalan hasutan kebencian berdasarkan prinsip hak asasi manusia dipercepatkan⁴⁸, sekaligus dapat memastikan hak untuk kebebasan bersuara dibawah Perkara 10 Perlembagaan Persekutuan dan Artikel 19 UDHR terus dihormati dan dilindungi. Pembaharuan undang-undang dan advokasi bagi tujuan yang sama juga perlu mencerminkan tanggungjawab pihak Kerajaan Malaysia, media dan masyarakat bersatu dan bersama dalam menangani hasutan kebencian, seperti yang dikenalpasti dan disyorkan di bawah *Rabat Plan of Action*⁴⁹.
- b. Semasa persidangan tersebut, panelis Aidila Abdul Razak daripada Malaysiakini mengutarakan cabaran dalam mengimbangkan penuliran ucapan kebencian dan penapisan sewenang-wenang bagi komen yang dibuat dalam portal berita dalam talian dan ketika melaporkan ucapan kebencian. Dalam mengenal pasti dan melaporkan ucapan kebencian, editor di Malaysiakini mendapati penilaian sendiri lebih berkesan. Memandangkan tiadanya garis panduan yang tetap, mereka mendapati bahawa mengenal pasti ucapan kebencian berdasarkan kriteria syarikat dapat memberikan kesan positif. Walau bagaimanapun, pengesahan sumber dan kebebasan media sosial kekal sebagai cabaran terbesar kebebasan bersuara di Malaysia pada masa ini.
- c. Panelis, Zulkifli Hashim, yang mewakili PERPADUAN, juga mengakui bahawa ucapan kebencian di media sosial yang menyasarkan bangsa atau kaum etnik tertentu adalah cabaran terkini terhadap perpaduan negara di Malaysia. Beliau menggesa

⁴⁸ iaitu Ujian tiga bahagian di bawah Artikel 19 ICCPR dan larangan menghasut di bawah Artikel 20 ICCPR.

⁴⁹ *Rabat Plan of Action on Prohibition of Advocacy of National, Racial or Religious Hatred that constitutes Incitement to Discrimination, Hostility or Violence, UN. A / HRC / 22/17 / Add.4 (11 Jan 2013) , para 35.*

para pemimpin politik dan masyarakat untuk menjalankan tanggungjawab mereka dan memainkan peranan aktif untuk menyebarkan mesej perpaduan, kedamaian dan keharmonian di setiap peringkat masyarakat.

- d. Di samping itu, kartunis politik dan panelis Zunar percaya bahawa peningkatan persefahaman antara kaum dan agama yang berlainan di Malaysia wajib merangkumi penarikbalikan sekatan sewenang-wenangnya terhadap wacana awam yang menyentuh "isu sensitif". Komunikasi tentang keputusan dasar yang melibatkan atau memberi kesan langsung kepada masyarakat majmuk di Malaysia juga hendaklah konsisten, jelas dan bermakna.
- e. Semasa bengkel tersebut, Pesuruhjaya SUHAKAM, Dato' Mah Weng Kwai, juga telah menyampaikan pembentangan berkaitan hasutan kebencian. Beliau menekankan bahawa kebebasan bersuara di bawah Perkara 10 (1) Perlembagaan Persekutuan tidak mutlak dan boleh dihadkan berdasarkan peruntukan undang-undang bagi memenuhi matlamat termasuk keselamatan negara, ketenteraman awam, hubungan antarabangsa dan pencegahan jenayah. Sehubungan itu, cabaran utama dalam pengawalan hasutan kebencian di Malaysia adalah terletak pada penguatkuasaan undang-undang di bawah sekatan sah tersebut termasuk Akta Hasutan 1948, Akta Pencetakan dan Penerbitan 1984, dan Seksyen 211 dan 233 Akta Komunikasi dan Multimedia 1998 yang mana Kerajaan Pakatan Harapan telah berjanji untuk memansuhkan kesemuanya.
- f. Dato' Mah menjelaskan bahawa walaupun semua hasutan kepada permusuhan, diskriminasi atau keganasan adalah ucapan kebencian, tidak semua ucapan kebencian adalah hasutan. Selaras dengan Artikel 20 ICCPR, sesuatu perbuatan hasutan kepada permusuhan, diskriminasi atau keganasan dengan niat untuk menganjurkan permusuhan, diskriminasi atau keganasan dan perbuatan itu secara munasabah boleh menyebabkan penganjuran tersebut. Dalam menilai kebarangkalian kewujudan niat dan hasil penganjuran tersebut, faktor-faktor perlu diambil kira termasuk provokasi kandungan ucapan; kedudukan sosial atau pengaruh pemberi ucapan; medium penyebaran ucapan (media sosial dan lain-lain); dan kumpulan hadirin atau penerima sasaran. Menurut piawaian hak asasi manusia antarabangsa, hanya tingkah laku yang

mencapai maksud hasutan boleh dilarang dalam melindungi hak kebebasan bersuara. Sehubungan itu, perlu juga diingat bahawa hasutan boleh membawa kepada jenayah kebencian, keganasan dan peperangan.

- g. Berdasarkan beberapa peruntukan undang-undang bermasalah tersebut, Dato' Mah juga menunjukkan bahawa undang-undang semasa di Malaysia bagaimanapun tidak memenuhi piawaian tentang hasutan. Oleh itu, pembaharuan undang-undang untuk mengawal pengapian haruslah bertujuan untuk mewujudkan keseimbangan antara perlindungan hak kebebasan bersuara yang perlu diberi keutamaan dan penggunaan sekatan hak yang dibenarkan hanya sebagai suatu pengecualian setakat mana yang perlu dan wajar bagi memenuhi matlamat tertentu yang sah di sisi undang-undang. Pembaharuan undang-undang untuk mengawal hasutan juga perlu bertujuan untuk mengatasi jurang dan menangani masalah perlindungan sedia ada, termasuk untuk menangani ancaman politik berterusan terhadap masyarakat, pejuang hak asasi manusia dan media, seterusnya menangani retorik politik populisme dan memecahbelahkan masyarakat majmuk di Malaysia.

6. PEMBAHARUAN INSTITUSI DAN POLISI AWAM UNTUK MEMPERKUKUHKAN PERPADUAN NEGARA

- a. Semasa persidangan tersebut, YB Jannie Lasimbang merangkap Timbalan Menteri Undang-undang dan Hal Ehwal Anak Negeri, menekankan bahawa usaha untuk meningkatkan kesefahaman antara pelbagai bangsa, kaum etnik dan agama lebih berkesan jika melibatkan masyarakat pribumi dan penyertaan bermakna ketua kampung. Polisi awam seperti Pelan Tindakan Perpaduan Negara juga hendaklah berupaya untuk mewujudkan masyarakat Malaysia yang inklusif, majmuk dan mendukung kepelbagaian dengan menegakkan kedaulatan undang-undang dan menepati piawaian hak asasi manusia antarabangsa.
- b. Pesuruhjaya SUHAKAM, Jerald Joseph, juga menegaskan agar kerajaan bertindak konsisten dan berani untuk keluar daripada kancah politik populisme; dalam memenuhi janji pilihan raya mereka; serta menguatkuasakan kebertanggungjawaban individu yang terlibat dalam hasutan kebencian.

- c. Peguam hak asasi manusia dan panelis, Andrew Khoo, pula menegaskan tentang dinamik diskriminasi *de jure* dan *de facto* menurut Perlembagaan Persekutuan, Perjanjian Malaysia 1963 dan prinsip hak asasi manusia antarabangsa seperti ICCPR.

7. SYOR

Berikut merupakan syor SUHAKAM kepada kerajaan:

- a. Meminda Akta Mesin Cetak dan Penerbitan 1984 dan undang-undang lain berkaitan untuk meliberalisasikan pelesenan media dan penerbitan serta mengiktiraf secara sah penubuhan Majlis Media, dalam memastikan kesamarataan akses serta hak kebebasan maklumat; kebebasan media; dan kewartawanan yang bertanggungjawab⁵⁰.
- b. Menyemak semula Akta Orang Asli 1954 untuk mengatasi jurang perlindungan dan isu hak asasi manusia yang terus membelenggu Orang Asli sebagai salah satu golongan minoriti di Malaysia termasuk hak tanah adat mereka, seperti yang telah disyorkan melalui Laporan Inkuiri Nasional Mengenai Hak Tanah Orang Asli/Asal di Malaysia⁵¹.
- c. Memansuhkan Akta Hasutan 1948 tanpa penangguhan lagi, termasuklah untuk mengatasi keterlaluan dalam pentakrifan maksud “kecenderungan menghasut” di bawah Akta ini⁵².
- d. Menggubal dan menguatkuasakan Rang Undang-Undang Harmoni (iaitu Rang Undang-Undang Jenayah Kebencian Agama dan Bangsa; Rang Undang-undang Suruhanjaya Keharmonian dan Rekonsiliasi; dan Rang Undang-undang Keharmonian Negara) seperti syor Majlis Perundingan Perpaduan Negara berserta syor pindaan yang dikemukakan oleh SUHAKAM⁵³.

⁵⁰ Laporan Tahunan SUHAKAM 2011, 14-15.

⁵¹ Laporan SUHAKAM mengenai Inkuiri Nasional Hak Tanah Orang Asli/Asal (2013), 164-174.

⁵² Kenyataan Akhbar SUHAKAM, 17 Mei 2014.

⁵³ Laporan Tahunan SUHAKAM 2018, 59.

- e. Menguatkuasakan pengawalan ucapan kebencian hanya sebagai suatu pengecualian kepada hak kebebasan bersuara dan berdasarkan kriteria objektif menurut Artikel 19 UDHR dan Perkara 10(1) Perlembagaan Persekutuan. Oleh itu, hanya ucapan kebencian yang mencapai maksud dan tahap hasutan kepada kebencian kaum, agama atau bangsa, atau kepada peperangan perlu dilarang. Pada masa yang sama, kebebasan bersuara hendaklah dihadkan hanya setakat mana yang perlu dan wajar bagi memenuhi matlamat yang sah diperuntukkan undang-undang, iaitu demi menghormati reputasi orang lain dan keselamatan negara, ketenteraman awam, kesihatan awam dan/atau moraliti awam.
- f. Menyatakan dengan jelas maksud klasifikasi data yang diagihkan berdasarkan identiti bangsa atau kaum etnik, seperti klasifikasi "Bumiputera" dan "Lain-lain". Pengumpulan, pengagihan dan penerbitan data yang jelas dan objektif akan memudahkan proses mengenalpasti jurang perlindungan dan langkah-langkah berkesan dalam mengurangkan ketidaksamarataan sosioekonomi di Malaysia.
- g. Strategi dan inisiatif demi perpaduan negara dan masyarakat Malaysia haruslah berasaskan Perlembagaan Persekutuan dan tanggungjawab hak asasi manusia Kerajaan Malaysia, termasuk prinsip *jus cogens* tentang larangan diskriminasi kaum⁵⁴ dan komitmen negara untuk menegakkan kebebasan asasi di bawah UDHR⁵⁵ melalui Artikel 56 Piagam PBB. Kewujudan kerangka norma yang jelas dan objektif sebagai rujukan adalah penting dalam mengatasi prasangka tanpa sedar dan stereotaip semulajadi semasa menangani isu berkaitan diskriminasi.
- h. Mengurangkan ketidaksamarataan di Malaysia termasuklah dengan menangani diskriminasi sistematik; membasmi kemiskinan dan memperbaiki kesamarataan akses kepada sistem keadilan dan perkhidmatan awam bagi tujuan mempromosi dan melindungi hak sivil setiap individu kepada nyawa, kehidupan dan kesamarataan seperti peruntukan Perlembagaan Persekutuan⁵⁶ dan UDHR.

⁵⁴ Seperti yang diiktiraf oleh Mahkamah Keadilan Antarabangsa dalam *Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276* Pendapat Penasihat (1971) ICJ Rep 16, para 52-53.

⁵⁵ Selaras dengan Akta Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Malaysia 1999, subseksyen 4 (4).

⁵⁶ Perlembagaan Persekutuan, Perkara 5 (1), 8 (1) dan 8 (2).

Encik Ahmed Fathalla, Pesuruhjaya dan pegawai SUHAKAM serta peserta Bengkel Pembaharuan Undang-undang Anti Diskriminasi dan Pengapian, 17 Disember 2019.

5.10 ISLAM DAN HAK ASASI MANUSIA

Mesej teras bahawa Islam menuntut promosi dan perlindungan hak asasi manusia menjadi jelas semasa Seminar Kebangsaan SUHAKAM-JAKIM mengenai Islam dan Hak Asasi Manusia yang diadakan pada tahun 2018. Berdasarkan momentum tersebut, pada tahun ini, SUHAKAM mengukuhkan penglibatan dan kerjasama dengan agensi dan pihak berkuasa di pelbagai peringkat untuk mengurangkan salah faham yang amnya melihat hak asasi manusia atau prinsip asasnya adalah bertentangan dengan ajaran Islam.

Susulan ucapan oleh YB Datuk Seri Dr. Mujahid Yusof, Menteri di Jabatan Perdana Menteri (Agama) pada seminar tersebut, SUHAKAM telah mengadakan pertemuan dengan menteri pada 14 Januari. Selain untuk memahami perancangan beliau untuk memperkenalkan konsep Rahmatan lil 'Alamin dan Maqasid Syariah, mesyuarat itu bertujuan untuk mewujudkan hubungan kerja yang lebih erat dan membincangkan isu hak asasi manusia kontemporari di negara ini.

Menteri menjelaskan bahawa istilah Rahmatan lil 'Alamin bermaksud rahmat untuk semua. Beliau berharap ia dapat menjadi model untuk pentadbiran Islam di Malaysia menjelang tahun 2025. Maqasid Syariah adalah doktrin undang-undang Islam yang merangkumi prinsip hak asasi manusia antaranya menyentuh tentang keadilan, kesaksamaan dan inklusiviti. Kerajaan telah merangka satu pelan strategik yang mengandungi bidang tumpuan yang akan diteliti bagi pelaksanaan Rahmatan lil 'Alamin. Bidang tersebut adalah dakwah dan media, pendidikan dan pembangunan modal insan, hab halal dan pengurusan Haji, pembudayaan Maqasid dalam penyelidikan dan pemikiran, pengurusan masjid, perundangan dan kehakiman, dan sosioekonomi.

Mesyuarat itu juga turut membincangkan isu berikut:

- i. Meskipun wujud persepsi bahawa sesetengah ahli politik di negara ini dengan sengaja menggunakan sentimen Islam demi meraih sokongan politik, ada yang berpendapat tiada keperluan untuk

mengasingkan kedua-dua topik berkenaan kerana agama merentasi kepelbagaian keadaan termasuk dalam urusan pentadbiran. Bagaimanapun wujud persetujuan bahawa kesemua ahli politik perlu mengelakkan menggunakan sentimen agama semata-mata bagi memenuhi agenda politik peribadi.

- ii. Masyarakat di Malaysia harus mengatasi kebimbangan yang tidak berasas. Menteri merujuk kepada bantahan dan kebimbangan sesetengah kumpulan mengenai penyertaan Malaysia terhadap Konvensyen Antarabangsa mengenai Penghapusan Segala Bentuk Diskriminasi Kaum (ICERD). Beliau berkata prinsip keadilan dan tiada diskriminasi ditegakkan semasa perjuangan Nabi Muhammad S.A.W. untuk menyebarkan Islam semasa zaman jahiliyah.
- iii. Kebimbangan terhadap keselamatan kanak-kanak dan kualiti pendidikan Islam terutamanya di sekolah tahfiz yang tidak berdaftar, mengetengahkan keperluan untuk pendaftaran dan pemantauan rapi oleh kerajaan. Menteri berkongsi inisiatif semasa oleh kerajaan persekutuan untuk mengatasi isu ini termasuk Dasar Pendidikan Tahfiz Negara 2016 (DPTN) yang bertujuan untuk menubuhkan pendidikan tahfiz yang seragam di seluruh Malaysia. DPTN yang mengambil kira Dasar Pendidikan Kebangsaan akan memantapkan kurikulum serta membantu dalam pemantauan dan penguatkuasaan undang-undang yang meliputi institusi tersebut. Selain itu, JAKIM telah mendapat kelulusan bagi pindaan terhadap Akta Pentadbiran Undang-undang Islam (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1993 (Akta 505). Rang undang-undang pindaan yang telah dibaca kali pertama pada Oktober 2018 bertujuan untuk memperluas peranan JAKIM selain pendaftaran pusat tahfiz. Majlis Tahfiz Negara juga akan ditubuhkan untuk menilai dan memastikan bahawa institusi tahfiz dapat menghasilkan huffaz atau graduan institusi tahfiz berdaya maju dan holistik yang mampu bersaing dalam sektor arus perdana secara profesional.
- iv. Terdapat kebimbangan serius mengenai perkahwinan kanak-kanak di Malaysia. Menteri menjelaskan tentang prosedur operasi standard (SOP) kerajaan persekutuan bagi peraturan yang perlu dipatuhi dengan ketat dalam sebarang permohonan perkahwinan yang melibatkan kanak-kanak bawah umur.
- v. Perbincangan Meja Bulat mengenai 'Falsafah dan Prosedur Hukuman Jenayah Syariah ke Arah Mencapai Matlamat Rahmat untuk Semua (Rahmatan lil 'Alamin)' telah bersetuju dengan beberapa pembaharuan undang-undang yang bergerak ke arah hukuman bersifat rehabilitasi dan mendidik dan bukannya menghukum.

SUHAKAM memandang positif inisiatif yang dilaksanakan oleh menteri melalui pengenalan Rahmatan lil 'Alamin dan Maqasid Syariah. Kedua-duanya menekankan prinsip global yang sama untuk promosi dan perlindungan hak asasi manusia. Walau bagaimanapun, SUHAKAM menyatakan bahawa persepsi masyarakat awam mengenai hubungan antara Islam dan hak asasi manusia perlu diperbetulkan supaya hak asasi manusia benar-benar difahami, diamalkan dan dihormati di Malaysia. Ini susulan dalam pelbagai program kemasyarakatan dan latihan SUHAKAM yang dijalankan pada tahun ini yang mana masih terdapat beberapa peserta yang beranggapan hak asasi manusia sebagai ideologi barat dan gagal menghormati kepercayaan/budaya Malaysia. Mereka menegaskan bahawa hak asasi manusia tidak serasi malah menjejaskan Islam dan Perlembagaan Persekutuan. Menerusi pemahaman mereka, hak asasi manusia merujuk kepada usaha menggalakkan hubungan seks sejenis, memelihara hak penjenayah mengatasi keselamatan negara, melemahkan kedudukan istimewa monarki dan komuniti tertentu yang bertentangan dengan jaminan dalam Perlembagaan Persekutuan.

Selain daripada pelbagai program kemasyarakatan, SUHAKAM juga meneruskan kerjasama dengan pihak berkuasa agama negeri bertujuan menerapkan topik berkaitan hak asasi manusia dalam khutbah Jumaat. Ini bertujuan untuk menunjukkan bagaimana hak asasi manusia bukan sahaja selari malah diperintahkan dalam Islam. Tahun ini, SUHAKAM menyerahkan draf khutbah yang memberi tumpuan kepada keadilan sosial, hak wanita dan kanak-kanak, anti-pemerdagangan, dan menentang penyeksaan, hukuman kejam, tidak berperikemanusiaan dan menjatuhkan maruah. Berikut adalah senarai draf khutbah SUHAKAM yang telah dihantar yang mana telah dipertimbangkan dan diterima sebahagian atau sepenuhnya oleh jabatan agama persekutuan atau negeri:

Jadual 23: Senarai topik hak asasi manusia ketika khutbah Jumaat

Bil.	Tajuk yang dikemukakan oleh SUHAKAM	Khutbah Jumaat yang dikemukakan oleh SUHAKAM (Sebahagian atau Sepenuhnya)	Tarikh dibaca
1.	Islam Menegakkan Keadilan Sosial	Islam Menegakkan Keadilan Sosial: - Jabatan Kemajuan Islam Malaysia (JAKIM) dan Jabatan Agama Islam Wilayah Persekutuan (JAWI) - Jabatan Hal Ehwal Agama Islam Pulau Pinang (JAIPP)	3 Mei 16 Ogos

Bil.	Tajuk yang dikemukakan oleh SUHAKAM	Khutbah Jumaat yang dikemukakan oleh SUHAKAM (Sebahagian atau Sepenuhnya)	Tarikh dibaca
2.	Dijual seperti Ikan (<i>Sold Like Fish</i>)	Banteras Pemerdagangan Manusia – Jabatan Agama Islam Perak (JAIPK)	26 Jul.
		Dijual seperti Ikan – Jabatan Hal Ehwal Agama Islam Pulau Pinang (JAIPP)	27 Sept.
		Islam Menyantuni Hak Kanak-kanak – (JAIPK)	22 Nov.
3.	Pelihara Hak Asasi Kanak-kanak	Pelihara Hak Asasi Kanak-kanak - Jabatan Hal Ehwal Agama Islam Negeri Sabah (JHEAINS)	22 Nov.
		Kanak-kanak Pewaris Negara - (JAWI)	29 Nov.
4.	Pelihara Hak Dalam Islam	Pelihara Hak Dalam Islam: • JHEAINS • JAIPK	6 Dis. 13 Dis.

Menjelang akhir tahun, SUHAKAM juga telah menghantar dua lagi khutbah mengenai perlindungan terhadap penyeksaan dan memperkasakan hak wanita. Ia sedang dipertimbangkan untuk penerimaan oleh pelbagai agensi negeri.

Sebagai sokongan terhadap usaha SUHAKAM, Pengarah Jabatan Agama Islam Selangor, Dato' Haji Haris bin Kasim dalam mesyuarat pada 4 Mac menawarkan SUHAKAM peluang untuk menghadiri kursus singkat penulisan khutbah Jumaat untuk mengukuhkan kualiti penulisan. SUHAKAM telah mengambil bahagian dalam kursus tersebut pada 26 hingga 28 Mac di Shah Alam, Selangor.

Di samping itu, sebagai sebahagian daripada usaha berterusan untuk menyediakan latihan hak asasi manusia kepada penjawat awam, SUHAKAM juga memperkenalkan Program Literasi Hak Asasi Manusia untuk kakitangan jabatan agama negeri pada tahun ini. Setakat ini, SUHAKAM telah mengadakan enam sesi melibatkan 366 orang kakitangan jabatan agama negeri berikut:

- i. Jabatan Agama Islam Negeri Selangor (25 Mac)
- ii. Jabatan Kemajuan Islam Malaysia (29 Mac)
- iii. Jabatan Hal Ehwal Agama Islam Pulau Pinang (24 Julai)
- iv. Jabatan Agama Islam Wilayah Persekutuan (17 September)
- v. Jabatan Agama Islam Melaka (15 Oktober)
- vi. Jabatan Agama Islam Sarawak (21 Oktober)

Program Literasi Hak Asasi Manusia untuk kakitangan Jabatan Agama Islam Pulau Pinang pada 24 Julai.

Selain mempromosikan pemahaman yang lebih jelas tentang hak asasi manusia, program ini juga bertujuan untuk menunjukkan bagaimana prinsip hak asasi manusia diperintahkan dalam Islam dan membentuk asas penting bagi negara dan tamadun Islam. Antaranya adalah Deklarasi Kaherah mengenai Hak Asasi Manusia dalam Islam 1990 dan Sahifah Madinah (Piagam Madinah) 622 Masihi.

Sepanjang sesi berlangsung, SUHAKAM berpeluang untuk berinteraksi dengan peserta mengenai beberapa isu antaranya adalah:

- i. Perkataan 'Haqq', diterjemahkan sebagai 'hak', telah disebut 287 kali dalam Al-Quran dan digunakan kira-kira dalam 18 konteks atau makna yang berbeza. Dalam Islam, hak asasi manusia diberikan oleh Allah S.W.T. dan bukan oleh mana-mana raja atau badan perundangan. Takrif hak asasi manusia daripada perspektif Islam adalah lebih luas dan komprehensif untuk kebaikan manusia. Ia meliputi, antaranya hak dan tanggungjawab, pemilikan harta, perkongsian, keinginan, keadilan, ketepatan, kesesuaian, kebenaran, kuasa, pendakwaan, kehakiman, kebebasan, pilihan dan keistimewaan.
- ii. Secara dasarnya, Islam tidak membenarkan sebarang bentuk diskriminasi terhadap apa jua alasan termasuk agama dan / atau bangsa. Walau bagaimanapun, Islam menerima dan membenarkan hak dan layanan yang berbeza untuk kumpulan orang tertentu, sebagai contoh orang kurang upaya, wanita, kanak-kanak, dan warga emas.
- iii. Meskipun Islam membenarkan rotan sebagai salah satu kaedah ibu bapa membentuk disiplin anak-anak, kaedah ini tidak boleh

dilakukan sewenang-wenangnya apatah lagi bagi tujuan mendatangkan kesakitan semata-mata. Ajaran Islam telah menggariskan bahawa membentuk disiplin kanak-kanak mempunyai matlamat tunggal iaitu mendidik dan mesti sepadan dengan usia kanak-kanak. Pendekatan yang sesuai untuk mendidik dan mendisiplinkan seorang kanak-kanak berdasarkan umurnya adalah seperti berikut:

- Kanak-kanak berumur 4 hingga 6 tahun - Memberi respon terhadap sebarang salah laku dengan cara taujih (penjelasan / nasihat) sebagai cara untuk mendidik kanak-kanak itu;
- Kanak-kanak berumur 7 hingga 9 tahun - Sebarang pengulangan salah laku ditangani melalui tasbih (pengukuhan penjelasan atau nasihat yang diberikan) pada fasa sebelumnya;
- Kanak-kanak dari umur 10 tahun - Jika kelakuan buruk masih lagi berulang demi memastikan himayah (perlindungan) anak daripada perbuatan jahat dan dosa, kanak-kanak boleh dirotan. Walau bagaimanapun, jika ibu bapa gagal menjalankan taujih dan tasbih sebelumnya, maka mereka tidak mempunyai hak untuk menghukum kanak-kanak itu dengan rotan.

Secara keseluruhannya program ini diterima dengan baik. Peserta mencadangkan supaya SUHAKAM mengadakan lebih banyak sesi untuk jabatan agama negeri dengan memberi tumpuan kepada triti antarabangsa hak asasi manusia dan isu hak asasi manusia kontemporari di Malaysia seperti hak kanak-kanak, wanita dan orang kurang upaya.

Melalui hubungan yang erat dengan pelbagai pihak berkuasa agama negeri, SUHAKAM berharap dapat melibatkan diri dengan isu hak asasi manusia yang spesifik di bawah bidang kuasa mereka. Salah satu perkara yang SUHAKAM bangkitkan kepada mereka adalah berkaitan dengan hak kanak-kanak, terutama sekolah tahfiz yang tidak berdaftar.

Pada tahun ini, SUHAKAM membangkitkan kebimbangannya terhadap kebajikan dan hak kanak-kanak susulan laporan media mengenai kematian, kebakaran, dakwaan penderaan dan rogol di sekolah tahfiz. Pada 18 Mac, Sultan Selangor telah menitahkan semua sekolah tahfiz yang tidak berdaftar yang dikendalikan secara persendirian ditutup atas alasan keselamatan kanak-kanak serta kurikulum akademik yang tidak mencukupi. SUHAKAM bertemu dengan Dato' Haji Haris bin Kasim, Pengarah Jabatan Agama Islam Selangor (JAIS) pada 4 Mac untuk memastikan perubahan telah dibuat oleh JAIS susulan titah Sultan.

Semasa mesyuarat, Dato' Haji Haris berkongsi langkah-langkah JAIS yang telah diambil:

- i. JAIS telah mengemas kini Garis Panduan (Penubuhan dan Pendaftaran) Sekolah Agama Islam Negeri Selangor Darul Ehsan 2018. Ia juga turut mengambil kira Enakmen Pengawalan Sekolah-Sekolah Agama Islam Negeri Selangor 1988 (Pindaan 2001). Ini bertujuan untuk terus memantau dengan rapi pendaftaran institusi pendidikan agama Islam yang baharu termasuk sekolah tahfiz dan memastikan mereka telah merancang dengan baik dan mengambil kira isu keselamatan dan kesihatan.
- ii. JAIS juga telah memperkenalkan program yang dipanggil '*Fast Track SPM Huffaz Selangor*'. Program yang diselaraskan bersama oleh JAIS dan Persatuan Institusi Tahfiz Negeri Selangor (PITAS) melibatkan kelas tuisyen di sekolah tahfiz swasta yang membolehkan pelajar menduduki peperiksaan umum sebagai calon persendirian.

SUHAKAM mengambil peluang untuk menawarkan sesi latihan hak asasi manusia untuk para pentadbir sekolah tahfiz di Selangor. Sebaik mendapat persetujuan daripada Pengarah JAIS, SUHAKAM menganjurkan Bengkel Hak Asasi Manusia untuk Pentadbir Sekolah Tahfiz dengan kerjasama JAIS dan PITAS pada 22 hingga 23 April di Shah Alam, Selangor. (Rujuk halaman 8 berkenaan laporan bengkel).

Titah oleh Sultan Selangor adalah amalan terbaik untuk menunjukkan kuasa sultan dan Majlis Raja-Raja secara kolektif untuk menggerakkan jabatan agama negeri mengambil tindakan segera dalam mempromosi dan melindungi hak asasi manusia.

Pada 1 Oktober lepas, delegasi SUHAKAM yang diketuai oleh Pengerusi, Tan Sri Othman Hashim telah mengadakan pertemuan dengan Penyimpan Mohor Besar Raja-Raja, Tan Sri Syed Danial bin Syed Ahmad. Isu ini diketengahkan dengan aspirasi bahawa ia akan disampaikan dan dipertimbangkan oleh Majlis Raja-Raja. Berikut merupakan tiga isu yang dibincangkan dan dikenalpasti berada di bawah bidang kuasa agama negeri dan kuasa Raja-Raja Negeri:

i. Pendaftaran sekolah tahfiz

Memandangkan kepentingan terbaik kanak-kanak itu seharusnya menjadi pertimbangan utama dalam mana-mana undang-undang dan dasar yang memberi kesan kepada hak kanak-kanak, SUHAKAM menggesa pihak berkuasa negeri untuk mewajibkan pendaftaran sekolah tahfiz. Satu contoh positif dilihat ketika Sultan Selangor

menitahkan penutupan sekolah tahfiz swasta yang tidak berdaftar dengan JAIS kerana isu yang berkaitan dengan keselamatan dan kualiti kurikulum.

ii. Perkahwinan bawah umur

SUHAKAM menegaskan bahawa perkahwinan kanak-kanak menyekat pelbagai aspek hak terhadap kanak-kanak. Keadaan menjadi serius apabila prinsip izin maklum, awal, bebas dan telus kanak-kanak tidak diperoleh sebelum perkahwinan. SUHAKAM mengulangi pendiriannya bahawa usia perkahwinan untuk lelaki dan perempuan perlu dinaikkan kepada 18 tahun.

iii. Masjid mesra orang kurang upaya

SUHAKAM berkongsi inisiatifnya menganjurkan seminar rumah ibadat mesra orang kurang upaya dan aksesibiliti masjid untuk orang kurang upaya (OKU). Lanjutan daripada Seminar Rumah Ibadat Mesra OKU yang diadakan pada 18 Mac 2019 (rujuk halaman 184 mengenai seminar) dan Seminar Masjid Mesra Orang Kurang Upaya pada 20 Oktober 2018, SUHAKAM mengenal pasti isu-isu utama yang berkaitan dengan masjid:

- a) Kebanyakan masjid di Malaysia dilihat tidak mematuhi undang-undang persekutuan untuk memastikan aksesibiliti fizikal untuk OKU, contohnya kekurangan tanjakan, tiada tempat letak kereta yang mesra orang kurang upaya atau akses ke tempat wuduk;
- b) Kos untuk menaik taraf dan menyelenggara kemudahan sedemikian untuk OKU adalah mahal dan keadaan ini menyebabkan kebanyakan jawatankuasa pengurusan masjid tidak dapat melaksanakannya. Mereka bergantung kepada derma orang awam; dan
- c) Kurangnya kesedaran dalam kalangan anggota jawatankuasa pengurusan masjid akan keperluan memastikan aksesibiliti untuk OKU.

Oleh itu, SUHAKAM berharap agar pihak berkuasa agama negeri bertanggungjawab untuk memastikan masjid dapat diakses oleh semua umat Islam yang mempunyai kemudahan khas untuk OKU. Bagi tujuan ini, pihak berkuasa agama negeri perlu bekerjasama dengan pihak berkuasa tempatan untuk menguatkuasakan Undang-Undang Kecil Bangunan Seragam 1984. Kerajaan Negeri pula perlu menyediakan peruntukan bagi pembinaan kemudahan mesra OKU di masjid.

Delegasi SUHAKAM yang diketuai oleh Pengerusi, Tan Sri Othman Hashim bersama Penyimpan Mohor Besar Raja-Raja Tan Sri Syed Danial bin Syed Ahmad pada 1 Oktober.

Sebagai maklum balas, Tan Sri Syed Danial bersetuju bahawa terdapat keperluan untuk Majlis Raja-Raja diberi peluang mempertimbangkan isu berkaitan daripada pelbagai sudut. Oleh itu, beliau bersetuju agar SUHAKAM dapat membentangkan isu-isu ini kepada Majlis Raja-raja semasa Mesyuarat Pra-Majlis pada Februari 2020.

HARAPAN MASA HADAPAN

SUHAKAM mengharapkan sesi Mesyuarat Pra-Majlis Raja-Raja pada bulan Februari 2020 yang akan datang dapat mengetengahkan perspektif hak asasi manusia terhadap perkahwinan kanak-kanak, sekolah tahfiz dan masjid mesra orang kurang upaya. Pada masa yang sama, SUHAKAM akan terus bekerjasama rapat dengan jabatan agama persekutuan dan negeri dalam mengadakan sesi pembangunan kapasiti hak asasi manusia. Selain itu, SUHAKAM akan mengemukakan draf khutbah Jumaat mengenai pelbagai topik hak asasi manusia yang akan dipertimbangkan oleh pihak berkuasa agama di peringkat negeri. SUHAKAM juga akan meneruskan penglibatan dengan pihak berkuasa agama untuk berbincang dan mencari penyelesaian untuk sebarang isu hak asasi manusia yang berbangkit.

5.11 HUKUMAN MATI

LATAR BELAKANG

SUHAKAM menyambut baik cadangan kerajaan untuk memansuhkan hukuman mati mandatori bagi 11 kesalahan di bawah Kanun Keseksan dan Akta Senjata Api (Penalti Lebih Berat) 1971. SUHAKAM berpandangan cadangan ini sebagai satu langkah yang tepat ke arah pemansuhan hukuman mati secara sepenuhnya di Malaysia.

SUHAKAM telah bekerjasama dengan Bahagian Hal Ehwal Undang-Undang (BHEUU), Jabatan Perdana Menteri khususnya berkenaan cadangan pemansuhan hukuman mati mandatori. Pesuruhjaya, Dato' Mah Weng Kwai, juga telah dilantik sebagai wakil SUHAKAM dan ahli Jawatankuasa Khas Kabinet bagi mengkaji dan membuat syor berkenaan hukuman alternatif bagi menggantikan hukuman mati mandatori serta langkah peralihan untuk banduan akhir sedia ada apabila pemansuhan hukuman mati dilaksanakan.

Sebagai usaha menyokong cadangan pemansuhan hukuman mati, SUHAKAM telah menganjurkan satu konsultasi bersama pihak berkepentingan pada 2 Oktober 2019 bagi mendapatkan pandangan berkenaan syor SUHAKAM kepada Jawatankuasa Khas Kabinet tersebut. Konsultasi ini telah disertai oleh 40 peserta daripada agensi kerajaan, Majlis Peguam dan badan bukan kerajaan.

SYOR

Lanjutan konsultasi tersebut, SUHAKAM telah membuat syor berikut kepada Jawatankuasa Khas untuk pertimbangan yang sewajarnya:

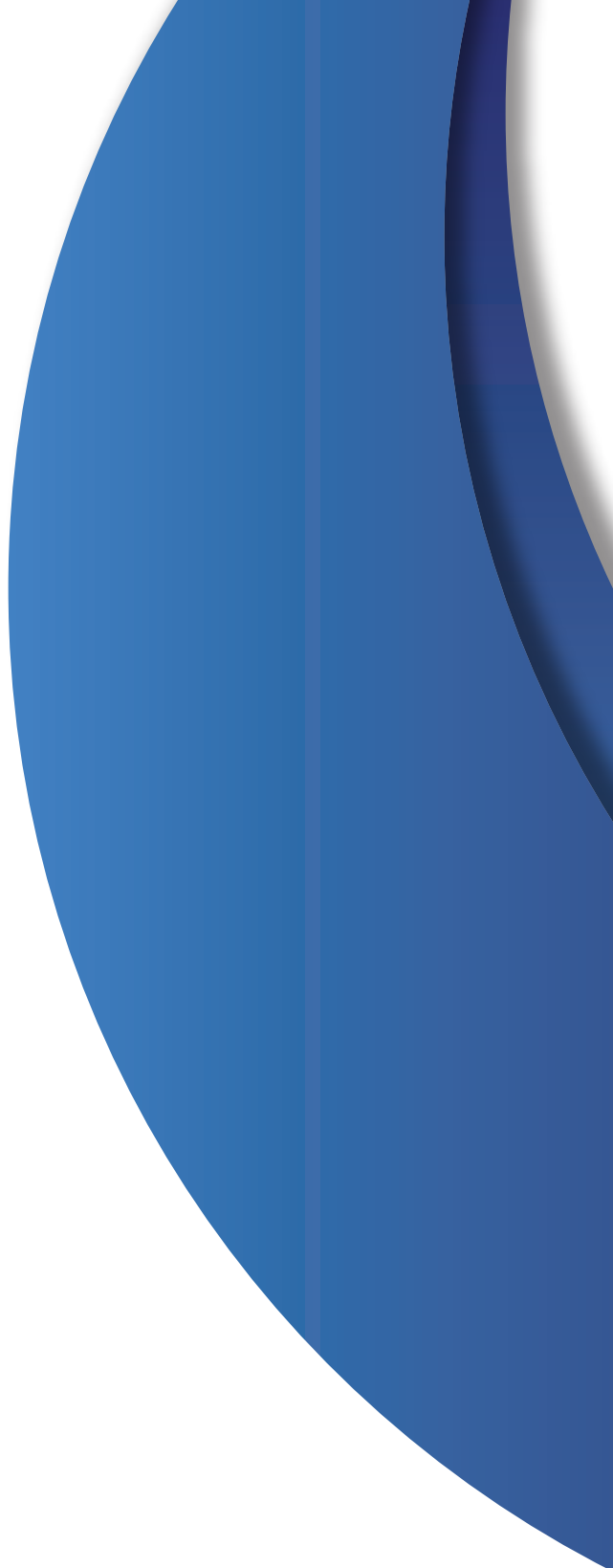
- i. Cadangan penggantian hukuman mati dengan penjara seumur hidup bagi tempoh 30 tahun adalah selari dengan pendirian tetap SUHAKAM bahawa hukuman mati hendaklah dimansuhkan sepenuhnya.
- ii. Dalam merangka pembaharuan undang-undang bagi tujuan pemansuhan hukuman mati, SUHAKAM melihat keperluan terhadap

kerajaan untuk mempertimbangkan semula kewajaran hukuman mati berbanding tahap keseriusan semua kesalahan yang membawa hukuman mati dalam undang-undang Malaysia pada masa ini, dan bertindak progresif daripada sistem keadilan jenayah yang bersifat pembalasan (*retributive justice*) kepada sistem keadilan jenayah yang bersifat pemulihan (*restorative justice*).

- iii. Sungguhpun begitu, SUHAKAM tidak bersetuju dengan hukuman penjara sepanjang hayat dan hukuman sebatan sebagai hukuman alternatif kepada hukuman mati. Hukuman penjara sepanjang hayat menafikan banduan daripada sebarang harapan untuk pemulihan dan integrasi semula dalam masyarakat manakala hukuman sebatan adalah bertentangan dengan hak kepada kebebasan daripada sebarang bentuk penyeksaan dan hukuman lain yang zalim, tidak berperikemanusiaan dan menjatuhkan maruah.
- iv. Perlindungan dan panduan amalan terbaik yang cukup perlu diwujudkan dan dilaksanakan dalam memastikan mahkamah turut mengamalkan penghukuman yang mencapai matlamat yang sama, iaitu pemulihan dan integrasi semula dengan masyarakat.
- v. Keadaan penjara dan tahap layanan terhadap banduan mestilah diperbaiki bagi memastikan pemenjaraan tidak menjadi hukuman berganda yang kejam dan menjatuhkan maruah bagi banduan.
- vi. SUHAKAM menyeru agar semakan dan penghukuman semula hukuman dijalankan ke atas semua banduan akhir sedia ada dengan tujuan sama ada hukuman mati mandatori digantikan dengan hukuman penjara pro rata atau banduan dibebaskan dengan syarat.
- vii. Cadangan pelaksanaan *diyat*⁵⁷ sebagai hukuman alternatif untuk menggantikan hukuman mati mandatori atas kesalahan membunuh barangkali akan bercanggah dengan pendirian SUHAKAM supaya hukuman mati dimansuh sepenuhnya memandangkan cadangan tersebut masih berdasarkan premis bahawa mahkamah mempunyai budi bicara untuk menjatuhkan hukuman mati, *diyat* dan/atau penjara dengan pengampunan atas pilihan wakil keluarga si mati.

⁵⁷ *Diyat* adalah pampasan di bawah Undang-undang Syariah bagi kematian dan kecederaan yang disebabkan oleh kesalahan berat terhadap seseorang.

- viii. Seksyen 426 Kanun Prosedur Jenayah sudah pun boleh digunapakai oleh Mahkamah Tinggi untuk mengeluarkan perintah pembayaran pampasan kepada wakil si mati selepas hukuman dijatuhkan bagi jenayah membunuh. Oleh itu, keperluan untuk memperkenalkan diyat sebagai hukuman alternatif atau sebagai langkah untuk meringankan beban keluarga si mati boleh dipersoalkan. Selain itu, tanpa perlindungan yang berkesan, tiada jaminan bahawa pelaksanaan diyat akan memberi layanan yang setimpal kepada pesalah dari segi keadilan terutamanya dari segi perbezaan kemampuan kewangan.

BAB 6

PENTADBIRAN DAN KEWANGAN

PENTADBIRAN DAN KEWANGAN

LATAR BELAKANG

Bahagian Khidmat Korporat melaksanakan fungsi sokongan dalam pentadbiran, kewangan dan sumber manusia agar fungsi utama SUHAKAM dapat berjalan dengan efektif dan efisien. Bahagian ini telah berjaya melaksanakan beberapa program/aktiviti termasuk pembangunan kapasiti serta kemahiran untuk pegawai dan kakitangan.

1. PEMBANGUNAN KAPASITI DAN PENINGKATAN PENGETAHUAN

Unit Sumber Manusia meneruskan peranannya untuk menyediakan pelbagai latihan dan kursus sebagai sebahagian daripada usaha untuk meningkatkan keupayaan dan kemahiran pegawai dan kakitangan SUHAKAM daripada segi kemahiran teknikal dan hak asasi manusia. Bagi tujuan ini, SUHAKAM secara konsisten menekankan akan keperluan untuk terus meningkatkan pengetahuan, pembangunan kemahiran dalam bidang hak asasi manusia, pembangunan kerjaya dan kebajikan pegawai serta kakitangan SUHAKAM. Di samping itu, pengetahuan berkaitan teknologi maklumat dan komunikasi turut dipanjangkan kepada pegawai sebagai kemahiran nilai tambah.

Butiran tentang latihan dalaman yang dijalankan pada tahun ini adalah seperti berikut:

Jadual 24: Latihan dalaman 2019

Bil.	Tarikh	Tajuk
1.	26 April	Taklimat Mengenai Pengurusan Kewangan dan Pelan Pesaraan oleh Kumpulan Wang Simpanan Pekerja (KWSP)
2.	16 Mei	Taklimat Mengenai Undang-undang Pencegahan di Malaysia (POCA, SOSMA, POTA) oleh Joshua Ericsson, Pegawai Bahagian Perundangan dan Titi Antarabangsa, SUHAKAM
3.	24 Mei	Tazkirah Ramadan bertajuk "Ramadan Terakhirku" oleh Ustaz Syafiq Shawal, anjuran bersama Kelab Sukan dan Kebajikan SUHAKAM

Bil.	Tarikh	Tajuk
4.	27 Mei	Kursus Induksi SUHAKAM untuk pegawai dan kakitangan baharu
5.	26 Julai	Kesaksamaan Gender & Gangguan Seksual di Malaysia oleh Aisya Abdul Rahman, Pegawai Bahagian Perundangan dan Triti Antarabangsa, SUHAKAM
6.	25 Mei	Taklimat waktu bekerja anjal oleh Mohamad Azizi Azmi, Pegawai Bahagian Khidmat Korporat, SUHAKAM
7.	8 Ogos	Pelaporan Kepada Badan Triti Antarabangsa oleh Hanae Hanzawa, Pegawai Hak Asasi Manusia, Pejabat Serantau Asia Tenggara OHCHR, Bangkok, Thailand
8.	27 September	Taklimat berkenaan Polisi Insuran Berkelompok SUHAKAM kepada pegawai dan kakitangan SUHAKAM Kuala Lumpur oleh Ibrahim bin Jali, Rosegate Insurance Brokers Sdn. Bhd.
9.	4 Oktober	Latihan berkenaan aplikasi <i>Slido Application</i> oleh Hana Shazwin Azizan, Pegawai Bahagian Koordinasi Antarabangsa dan Hubungan Media, SUHAKAM
10.	10 Oktober	Sesi Perkongsian Ilmu mengenai Buruh Paksa oleh Pertubuhan Buruh Antarabangsa (ILO)
11.	22 November	Tayangan video dan perbincangan mengenai isu Uyghur di China
12.	5 November	Taklimat berkenaan Polisi Insuran Berkelompok SUHAKAM kepada semua pegawai dan kakitangan di Pejabat SUHAKAM Sarawak oleh Ibrahim bin Jali, Rosegate Insurance Brokers Sdn. Bhd.
13.	6 November	Taklimat berkenaan Polisi Insuran Berkelompok SUHAKAM kepada semua pegawai dan kakitangan di Pejabat SUHAKAM Sabah oleh Ibrahim bin Jali, Rosegate Insurance Brokers Sdn. Bhd.

Pada kebiasaannya, penceramah/jurulatih untuk latihan dalaman adalah terdiri daripada kakitangan SUHAKAM sendiri atau individu pakar yang dijemput oleh SUHAKAM. Walau bagaimanapun, untuk tahun ini SUHAKAM dengan kerjasama OHCHR dan ILO telah menganjurkan dua latihan dalaman kepada semua pegawai dan kakitangan mengenai Pelaporan kepada Badan Triti Antarabangsa dan Buruh Paksa. Kerjasama sedemikian adalah amat baik untuk meningkatkan keupayaan dan pengetahuan pegawai dan kakitangan mengenai isu hak asasi manusia. Sekiranya diberi peluang, SUHAKAM ingin meneruskan kerjasama ini

pada masa akan datang dengan penglibatan pelbagai badan hak asasi manusia antarabangsa yang berkaitan.

Salah satu sesi latihan dalaman yang dijalankan oleh Pertubuhan Buruh Antarabangsa (ILO).

Selain itu, usaha juga dijalankan oleh Unit Sumber Manusia untuk membiayai latihan dan kursus yang disediakan oleh pihak ketiga, seperti institusi latihan kerajaan dan penyedia latihan swasta sama ada diberikan secara percuma atau yuran yang minimum.

Jadual 25: Latihan dan kursus yang disediakan oleh pihak ketiga

Bil.	Penganjur	Bil. Kursus
1.	Institut Tadbiran Awam Negara (INTAN)	9
2.	Universiti Sains Islam Malaysia (USIM)	1
3.	Jabatan Perdana Menteri (JPM)	1
4.	Jabatan Agama Islam Selangor	1
5.	Perbadanan Harta Intelekt Malaysia (MyIPO)	1
6.	Perpustakaan Negara Malaysia	1
7.	Syarikat Latihan Swasta	5

Di samping itu, pegawai dan kakitangan SUHAKAM juga diberi peluang untuk menyertai latihan dan kursus hak asasi manusia di luar negara, yang pada kebiasaannya ditaja oleh pihak penganjur seperti berikut:

Jadual 26: Latihan dan kursus hak asasi manusia di peringkat antarabangsa

Bil.	Tarikh	Tajuk	Penganjur
1.	7 – 18 Januari	<i>6th International Winter Course Human Rights and Asia 2019</i>	Seoul National University Human Rights Centre, Republic of South Korea
2.	22 – 26 April	<i>18th Session of the United Nations Permanent Forum on Indigenous Issues</i>	Ibu Pejabat PBB, New York
3.	6 – 10 Mei	<i>Training Course for NHRI's on International Human Rights Mechanisms</i>	Pejabat Pesuruhjaya Tinggi Hak Asasi Manusia (OHCHR)

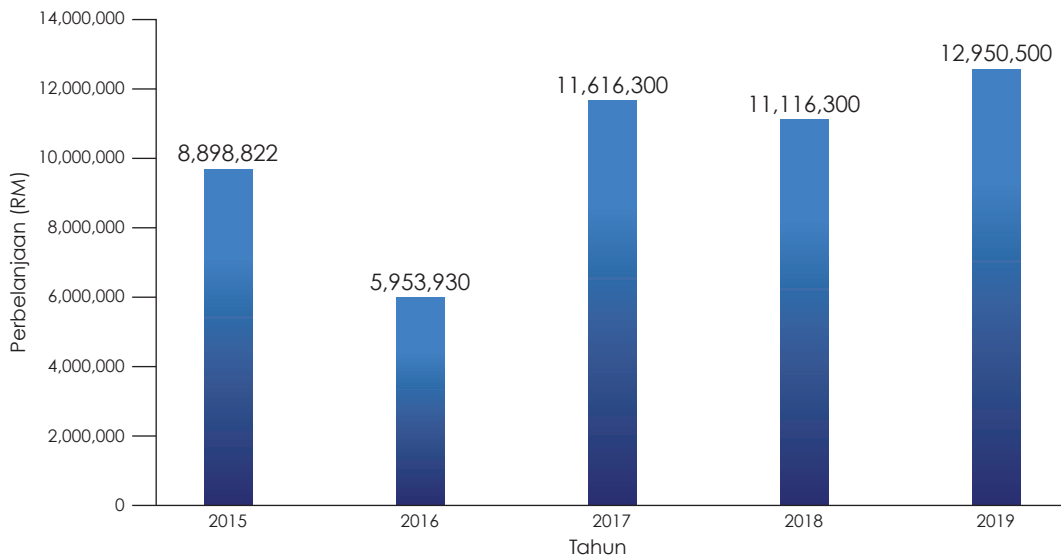
Tidak dinafikan bahawa pembangunan kapasiti dan peningkatan pengetahuan untuk pegawai dan kakitangan memerlukan peruntukan kewangan yang mencukupi. Hal ini disebabkan kebanyakan kursus berkaitan hak asasi manusia sering dianjurkan di luar negara. SUHAKAM perlu menghadkan penyertaan pegawai dan kakitangan untuk kursus luar negara kerana peruntukan geran yang diperolehi daripada kerajaan pada setiap tahun adalah sangat terhad. Walau bagaimanapun, SUHAKAM masih berusaha memberikan latihan dan pendedahan yang mencukupi kepada pegawai dan kakitangannya untuk membolehkan mereka melaksanakan tugas dengan sebaik mungkin.

2. GERAN TAHUNAN OLEH KERAJAAN

Sebagai sebuah Institusi Hak Asasi Manusia Kebangsaan atau NHRI, SUHAKAM menerima geran mengurus tahunan kerajaan, seperti yang dinyatakan dalam Akta Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Malaysia 1999. Trend jumlah perbelanjaan operasi yang diperuntukkan dari 2009 hingga 2019 berjumlah RM10 juta hingga RM11.6 juta. Walaupun begitu, pada 2016, SUHAKAM hanya menerima RM5.9 juta untuk perbelanjaan mengurus. Pada tahun 2019 pula, SUHAKAM menerima RM10.45 juta walaupun jumlah sebenar permohonan yang dikemukakan adalah sebanyak RM15 juta. Selepas membuat rayuan,

SUHAKAM diberikan peruntukan tambahan sebanyak RM2 juta. Pada bulan Ogos pula SUHAKAM menerima peruntukan tambahan RM500,000 bagi operasi Pejabat Pesuruhjaya Kanak-kanak menjadikan jumlah keseluruhan yang diterima oleh SUHAKAM adalah RM12,950,500.

Rajah 4: menunjukkan jumlah Peruntukan Geran Mengurus yang disalurkan kepada SUHAKAM oleh kerajaan antara 2015 hingga 2019

Walau bagaimanapun, jumlah peruntukan tersebut hanya mencukupi untuk menampung kos minimum operasi SUHAKAM. Justeru menerusi amalan perbelanjaan berhemat, SUHAKAM dapat melaksana dan menganjurkan beberapa program dan aktiviti berdasarkan fungsi dan mandat yang diberikan. Dengan mengambil kira tuntutan kerajaan, masyarakat sivil dan orang awam yang semakin meningkat, SUHAKAM berpendapat bahawa jumlah geran tahunan perlu ditambah. Di samping itu, Prinsip Paris menyatakan bahawa NHRI seperti SUHAKAM harus diberikan peruntukan yang mencukupi, untuk membolehkan SUHAKAM melantik pegawai dan mempunyai premisnya sendiri, untuk menjadi bebas dan tidak tertakluk kepada kawalan kewangan oleh kerajaan sehingga boleh menjejaskan kebebasan SUHAKAM⁵⁸.

⁵⁸ Prinsip Kedua dari Prinsip Paris menyatakan bahawa:

"The national institution shall have an infrastructure which is suited to the smooth conduct of its activities, in particular adequate funding. The purpose of this funding should be to enable it to have its own staff and premises, in order to be independent of the Government and not be subject to financial control which might affect its independence."

Di samping itu, untuk memastikan Malaysia sebagai sebuah negara yang mempunyai rekod hak asasi manusia yang dihormati dunia, Janji 26 Buku Harapan, juga menyatakan dengan jelas bahawa peruntukan bagi aktiviti hak asasi manusia oleh SUHAKAM dan badan lain yang berkaitan akan dipertingkatkan.

3. KEDUDUKAN DAN PRESTASI KEWANGAN

Seksyen 19 (1) Akta Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Malaysia 1999 menyatakan bahawa Kerajaan Malaysia akan menyediakan dana yang mencukupi setiap tahun agar SUHAKAM dapat melaksanakan fungsinya. Pada tahun 2019, SUHAKAM menerima geran sebanyak RM12,950,500 berbanding RM11,116,300 pada tahun 2018, mencatatkan sedikit peningkatan sebanyak 16.5%.

Jadual 27: Peruntukan dana

Bil.	Agihan Geran Peruntukan	Jumlah Diterima (RM)
1.	Suku Tahun Pertama (Jan – Mac)	2,612,625.00
2.	Suku Tahun Kedua (Apr – Jun)	2,612,625.00
3.	Suku Tahun Ketiga (Jul – Sep)	2,612,625.00
4.	Suku Tahun Keempat (Okt – Dis)	2,612,625.00
5.	Peruntukan Geran Tambahan	2,000,000.00
6.	Peruntukan Pejabat Pesuruhjaya Kanak-Kanak	500,000.00
	Jumlah Geran Diterima	12,950,500.00

Pendapatan SUHAKAM terdiri daripada Peruntukan Geran Mengurus yang disalurkan pihak kerajaan secara tahunan selain pendapatan berbentuk hibah dan faedah daripada simpanan tetap dan pendapatan lain termasuk dana projek yang diterima oleh SUHAKAM bagi maksud memupuk kesedaran dan memberikan pendidikan berhubung hak asasi manusia. Antara sumber pendapatan yang disenaraikan, Peruntukan Geran Mengurus yang disalurkan secara tahunan oleh pihak kerajaan melalui Jabatan Perdana Menteri, merupakan sumber dana utama bagi SUHAKAM.

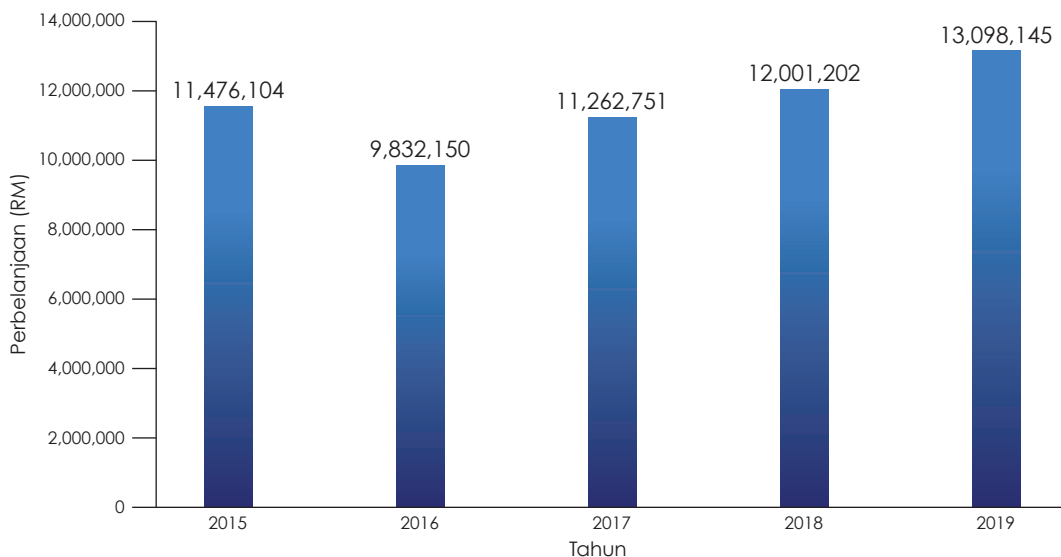
Keperluan perbelanjaan SUHAKAM adalah sejajar dengan tuntutan masyarakat awam untuk menangani lebih banyak isu hak asasi manusia di Malaysia. Pada tahun ini, perbelanjaan mengurus adalah berjumlah RM13,098,145.

Perbelanjaan tersebut terdiri daripada perbelanjaan emolumen, perkhidmatan dan bekalan, dan pembelian aset. Perbelanjaan emolumen merangkumi pembayaran gaji dan upah, elaun tetap, sumbangan berkanun untuk kakitangan, elaun lebih masa dan faedah kewangan lain bagi 82 perjawatan yang diisi bagi tahun 2019.

Perbelanjaan perkhidmatan dan bekalan terdiri daripada perbelanjaan perjalanan, sara hidup, perhubungan dan utiliti, sewaan, bekalan, penyelenggaraan dan pembaikan, perkhidmatan ikhtisas dan hospitaliti. Kos yang disebut ini merangkumi perbelanjaan untuk menjalankan pelbagai program hak asasi manusia seperti kajian dan siasatan lapangan, program promosi, lawatan ke tempat tahanan dan sebagainya.

Perbelanjaan aset SUHAKAM bagi tahun 2019 adalah termasuk pembelian komputer dan peralatan, serta bahan-bahan bacaan.

Rajah 5: menunjukkan jumlah perbelanjaan SUHAKAM dari tahun 2015 hingga 2019

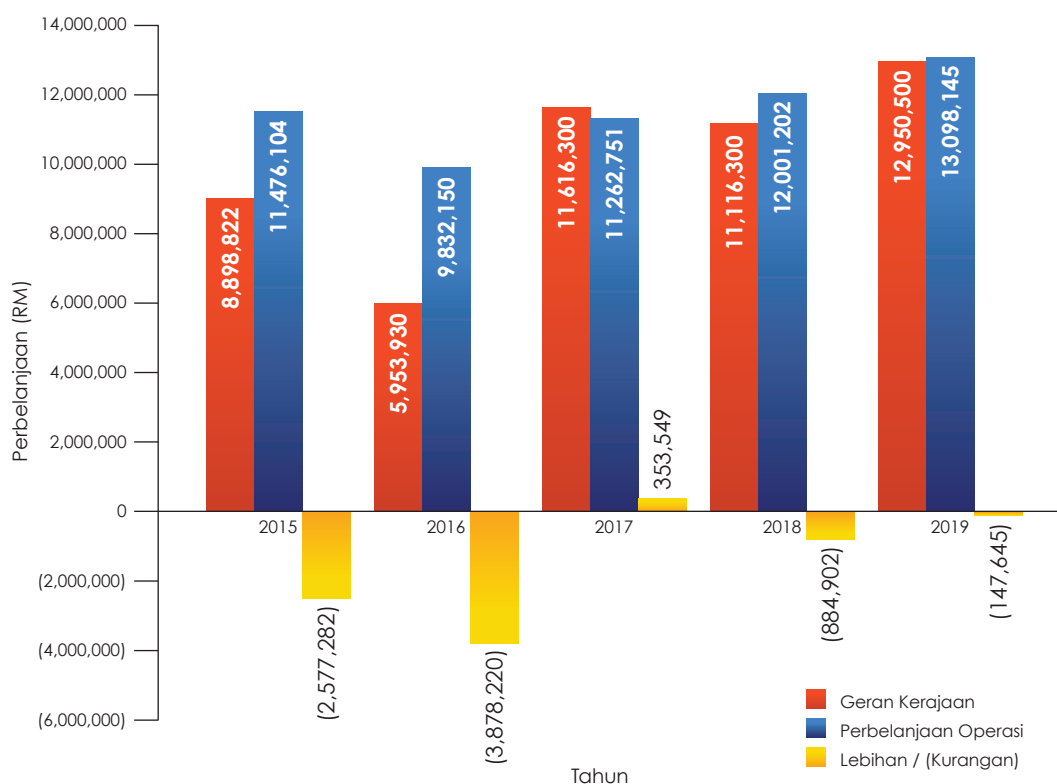

Perbelanjaan SUHAKAM bagi tahun 2019, tidak mengambilkira susut nilai aset dan hapus kira adalah seperti berikut:

Jadual 28: Perbelanjaan SUHAKAM, 2019

Perbelanjaan	Jumlah (RM)	Peratusan Perbelanjaan
Emolumen	5,611,871	42.84%
Perkhidmatan dan Bekalan	7,295,590	55.70%
Aset	129,248	0.99%
Ganjaran dan Pembayaran Tetap	58,869	0.45%
Lain-lain Perbelanjaan	2,567	0.02%
Jumlah Keseluruhan	13,098,145	100.00%

Rajah 6: menunjukkan perbandingan jumlah Peruntukan Geran Mengurus dan perbelanjaan mengurus tahunan SUHAKAM

4. PENYATA KEWANGAN SUHAKAM, 2015-2019

Berikut adalah Penyata Kewangan SUHAKAM dari tahun 2015 – 2019.

Jadual 29: Penyata Pendapatan bagi tahun 2015-2019

Penyata Pendapatan	2015	2016	2017	2018	2019
Pendapatan					
Geran Kerajaan	8,898,822	5,953,930	11,616,300	11,116,300	12,950,500
Pendapatan Lain	292,138	67,687	269,806	217,779	623,750
Perbelanjaan Mengurus	(11,400,262)	(10,034,682)	(11,352,468)	(12,164,058)	(13,107,428)
Pendapatan Kewangan	170,478	87,832	14,211	11,817	43,289
Lebihan/ (Kekurangan) Tahun Semasa	(2,038,824)	(3,925,233)	547,849	(818,162)	510,111

Jadual 30: Penyata Kedudukan Kewangan bagi tahun 2015-2019

Penyata Kedudukan Kewangan	2015	2016	2017	2018	2019
Aset Bukan Semasa					
Loji, Tanah dan Peralatan	734,670	532,137	446,154	283,298	274,015
Jumlah Aset Bukan Semasa	734,670	532,137	446,154	283,298	274,015
Aset Semasa					
Deposit dan Pelbagai Penghutang	808,290	637,367	631,607	631,256	659,566
Simpan Tetap	3,733,000	400,000	–	1,000,000	1,000,000
Tunai dan Baki di Bank	1,126,100	590,712	1,659,062	2,943,268	966,405
Jumlah Aset Semasa	5,667,390	1,628,079	2,290,669	4,574,524	2,625,971
Jumlah Aset	6,402,060	2,160,216	2,736,823	4,857,822	2,899,986
Ekuiti					
Lebihan/ (Kekurangan) Berkumpul	7,975,481	5,936,927	2,011,694	2,559,543	1,741,381
Lebihan/ (Kekurangan) Tahun Semasa Bawa Ke hadapan	(2,038,554)	(3,925,233)	547,849	(818,162)	510,111
Jumlah Ekuiti	5,936,927	2,011,694	2,559,543	1,741,381	2,251,942
Liabiliti Semasa					
Pelbagai Pemiutang dan Akruan	297,419	148,522	177,280	3,120,441	648,494
Jumlah Liabiliti Semasa	297,419	148,522	177,280	3,120,441	648,494
Jumlah Ekuiti dan Liabiliti	6,234,346	2,160,216	2,736,823	4,861,822	2,899,986

Jadual 31: Nisbah Kewangan

Nisbah Kewangan	2015	2016	2017	2018	2019
Nisbah Semasa	19.06	10.96	12.92	1.47	4.05
Nisbah Hutang	0.05	0.07	0.06	0.64	0.22
Nisbah Hutang kepada Dana & Rezab	0.05	0.07	0.07	1.79	0.29
Nisbah Pulangan ke atas Dana & Rezab Kerajaan	(0.34)	(1.95)	0.21	(0.47)	0.23
Pusing Ganti Aset Tetap	12.74	11.48	26.67	40.05	49.70

HARAPAN MASA HADAPAN

Cabaran utama yang dihadapi SUHAKAM yang tidak dapat dinafikan adalah kekangan kewangan. Keterbatasan kewangan yang berkaitan dengan pengambilan kakitangan dan penganjuran program menghalang SUHAKAM daripada menjalankan atau membincangkan isu hak asasi manusia dengan lebih luas. **SUHAKAM optimis bahawa peruntukan bagi SUHAKAM akan ditingkatkan selaras dengan komitmen kerajaan terhadap kepentingan hak asasi manusia serta membolehkan SUHAKAM melaksanakan mandat yang diberikan dengan lebih meluas dan efisien.**

LAMPIRAN

LAMPIRAN I

KENYATAAN MEDIA

Bil.	Tajuk	Tarikh
1.	Penahanan tiga individu di bawah Akta Hasutan 1948	14 Januari
2.	Kerajaan Persekutuan Memfailkan Saman Terhadap Kerajaan Negeri Kelantan	19 Januari
3.	Penubuhan Suruhanjaya Siasatan Diraja	20 Februari
4.	Simposium Yemen	21 Februari
5.	Kenyataan Balas SUHAKAM Terhadap Kenyataan YB Dato' Seri Nazri Aziz	25 Februari
6.	Penyertaan Malaysia kepada Statut Rome Mahkamah Jenayah Antarabangsa	7 Mac
7.	Hari Wanita Sedunia	8 Mac
8.	Pemansuhan 11 Kesalahan Hukuman Mati	16 Mac
9.	Penerimaan Syor UPR dalam Sesi Ke - 40 Majlis Hak Asasi Manusia	17 Mac
10.	Kolokium Kehakiman	21 Mac
11.	Hari Antarabangsa bagi Penghapusan Diskriminasi Kaum	21 Mac
12.	Pencemaran Sisa Toksik di Sungai Kim Kim	22 Mac
13.	Peletakan Jawatan Tan Sri Razali Ismail sebagai Pengerusi SUHAKAM	17 April
14.	Hak Kebebasan Bersuara Pejuang Hak Asasi Manusia	22 April
15.	Perjanjian Persefahaman SUHAKAM dan KOMNAS HAM Berkenaan Isu Tidak Bernegara di Sabah	23 April
16.	Mandat SUHAKAM Sebagai Institusi Hak Asasi Manusia Kebangsaan	24 April
17.	Pelantikan Pesuruhjaya SUHAKAM bagi sesi 2019 hingga 2022	26 Jun
18.	Rang Undang-Undang (RUU) Perhimpunan Aman (Pindaan)	4 Julai
19.	Dialog Serantau UNCAT	8 Julai
20.	Alternatif terhadap Penahanan Kanak-kanak	17 Julai
21.	Kelulusan Rang Undang-undang (RUU) Perlembagaan (Pindaan)	17 Julai
22.	Hari Antipemerdagangan Manusia Sedunia	29 Julai
23.	Hak Tanah Adat Orang Asli	1 Ogos
24.	Hari Antarabangsa Orang Asal Sedunia	9 Ogos

Bil.	Tajuk	Tarikh
25.	Penukaran Agama Sebelah Pihak	22 Ogos
26.	Pelantikan Prof. Dato' Noor Aziah Mohd. Awal sebagai Pesuruhjaya Kanak-kanak	23 Ogos
27.	Hari Antarabangsa Mangsa Kehilangan Paksa	30 Ogos
28.	Pengusiran Pencari Suaka dari Turki	31 Ogos
29.	Laporan Pelapor Khas PBB berkenaan Kemiskinan Tegar dan Hak Asasi Manusia	1 September
30.	Penahanan Pengikut Syiah	10 September
31.	Sambutan Ulang Tahun ke - 20 SUHAKAM	11 September
32.	Perlindungan terhadap Diskriminasi Pencari Kerja	23 September
33.	Kongres Maruah Melayu	11 Oktober
34.	Perlindungan terhadap Pembela Hak Asasi Manusia	16 October
35.	Penggunaan SOSMA terhadap Penahanan LTTE	16 October
36.	Siasatan Polis terhadap Jurucakap CAGED	9 November
37.	Penahanan Sementara Mu Sochua dan Aktivis Kemboja	9 November
38.	SUHAKAM Mengecam Serangan Peluru Berpandu di Ibu Pejabat Suruhanjaya Bebas Hak Asasi Manusia di Gaza	15 November
39.	Penangguhan Bacaan RUU IPCMC	4 Disember
40.	Perbahasan Laporan Tahunan SUHAKAM 2018 di Dewan Rakyat	5 Disember

KENYATAAN MEDIA PEJABAT PESURUHJAYA KANAK-KANAK

Bil.	Tajuk	Tarikh
1.	Keputusan menggugurkan tuduhan jenayah terhadap kes penderaan seksual pelajar tahfiz	19 Oktober
2.	Kematian pelajar tahfiz berumur tujuh tahun	9 November
3.	Rundingan pihak berkepentingan dengan Pejabat Pesuruhjaya Kanak-kanak	17 November
4.	Hari Kanak-kanak Sedunia	20 November

LAMPIRAN II

SENARAI AKTIVITI

CMD	Bahagian Aduan dan Pemantauan
ETD	Bahagian Pendidikan dan Latihan
POD	Bahagian Promosi dan Kemasyarakatan
ICD	Bahagian Koordinasi Antarabangsa
ESCRD	Bahagian Hak Ekonomi, Sosial dan Kebudayaan
MRD	Bahagian Hubungan Media
LITD	Bahagian Perundangan dan Triti Antarabangsa
SARAWAK	Pejabat Sarawak
SABAH	Pejabat Sabah
OCC	Pejabat Pesuruhjaya Kanak-kanak
SUHAKAM	Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Malaysia

Bil.	Tarikh	Aktiviti	Tempat	Bahagian/ Cawangan
1.	7 Januari	Lawatan kes ke Penjara Sungai Buloh	Selangor	CMD
2.	11 Januari	Pameran SUHAKAM bersempena "Majlis Pembukaan Tahun Perundangan"	Putrajaya	POD
3.	14 Januari	Mesyuarat bersama YB Datuk Seri Dr. Mujahid Yusof Rawa, Menteri di Jabatan Perdana Menteri (Agama)	Putrajaya	SUHAKAM
4.	14 Januari	Lawatan kes ke Penjara Tapah	Perak	CMD
5.	14 Januari	Lawatan kes ke IPD Seberang Perai Tengah	Pulau Pinang	CMD
6.	15 Januari	Lawatan kes ke Bukit Mertajam City Mall	Bukit Mertajam, Pulau Pinang	CMD
7.	16 Januari	Lawatan kes ke Dar Al-Quran Wal Hadeeth, berkenaan pelajar ditahan di bawah SOSMA	Perlis	CMD
8.	16 Januari	Mesyuarat bersama YB Waytha Moorthy Ponnusamy, Menteri di Jabatan Perdana Menteri	Putrajaya	SUHAKAM
9.	16 Januari	Lawatan kes ke IPD Manjung dan Hospital Seri Manjung	Manjung, Perak	CMD
10.	17 Januari	Lawatan kes ke KD Sultan Idris 1 (Kem Latihan Tentera)	Lumut, Perak	CMD

Bil.	Tarikh	Aktiviti	Tempat	Bahagian/ Cawangan
11.	18 Januari	Peguam Pemerhati: Inkues Kematian Muhammad Adib di Mahkamah Koroner Shah Alam	Shah Alam, Selangor	LITD
12.	20 Januari	Pameran SUHAKAM bersempena Program "TRA Bazaar" anjuran Persatuan Penduduk Tropicana	Petaling Jaya, Selangor	POD
13.	22 Januari	Lawatan kes ke SJK Ladang Tuan Mee dan SJK Bestari Jaya	Bukit Beruntung, Selangor	CMD
14.	23 Januari	Pameran SUHAKAM bersempena Program "Lunch & Learn: Business and Human Rights"	Petaling Jaya, Selangor	POD
15.	23 Januari	Mesyuarat Rakan ACT4CAT bersama Peguam Cara II, Jabatan Peguam Negara	Putrajaya	SUHAKAM
16.	23 Januari	Ceramah Hak Asasi Manusia dan Perniagaan kepada Pegawai/ Kakitangan Sime Darby Property Berhad	Kuala Lumpur	ETD
17.	23 - 25 Januari	Lawatan kes mengenai penahanan anak kapal di Sabah	Sabah	SABAH CMD
18.	24 Januari	Mesyuarat bersama Felda Soeharto mengenai penganjuran Program SUHAKAM Bersama Masyarakat	Kuala Kubu Bharu, Selangor	POD
19.	25 Januari	Perbincangan meja bulat mengenai aduan Kampung Chubadak Tambahan	Kuala Lumpur	CMD
20.	28 Januari	Mesyuarat susulan bersama AIM, SUARAM, Majlis Peguam dan FLF mengenai kempen UNCAT	Kuala Lumpur	POD
21.	28 Januari	Ceramah mengenai Anti-Buli dan Konvensyen Mengenai Hak Kanak-kanak di Maktab Rendah Sains MARA (MRSM) Kuching	Kuching, Sarawak	SARAWAK
22.	29 Januari	Bengkel Hak Asasi Manusia kepada Pegawai/Kakitangan Penjara Penor	Kuantan, Pahang	ETD
23.	30 Januari	Program <i>Youth for Rights</i> di UiTM Kampus Alor Gajah	Alor Gajah, Melaka	POD
24.	30 Januari	Sidang media bersama SUARAM berkenaan isu kanak-kanak yang ditahan di bawah POCA	Kuala Lumpur	MRD CMD

Bil.	Tarikh	Aktiviti	Tempat	Bahagian/ Cawangan
25.	4 Februari	Lawatan kes ke IPD Kuala Langat	Kuala Langat, Selangor	CMD
26.	7 Februari	Mesyuarat bersama Suruhanjaya Pilihanraya (SPR)	Putrajaya	SUHAKAM
27.	11 Februari	Lawatan kes ke Pusat Koreksional Kamunting	Kamunting, Perak	CMD
28.	11 Februari	Lawatan ke Rumah Kebajikan Kanak-kanak Taiping	Taiping, Perak	CMD
29.	11 - 28 Februari	Peguam Pemerhati: Inkues Kematian Muhammad Adib di Mahkamah Koroner Shah Alam	Shah Alam, Selangor	LITD
30.	12 Februari	Lawatan kes ke IPD Taiping dan Jabatan Kebajikan Masyarakat Daerah	Taiping, Perak	CMD
31.	12 Februari	Lawatan kes ke IPD Kota Setar	Kota Setar, Kedah	CMD
32.	13 Februari	Lawatan ke Sekolah Menengah Penrissen No. 1	Kuching, Sarawak	SARAWAK CMD
33.	13 Februari	Lawatan kes ke Hospital Banting	Banting, Selangor	CMD
34.	13 Februari	Lawatan kes ke Penjara Pokok Sena	Kedah	CMD
35.	13 - 15 Februari	Program SUHAKAM Bersama Masyarakat	Keningau, Sabah	SABAH
36.	14 Februari	Lawatan kes ke Pusat Koreksional Perlis	Arau, Perlis	CMD
37.	14 Februari	Lawatan kes ke Hospital Tuanku Fauziah	Kangar, Perlis	CMD
38.	20 Februari	Lawatan kes ke Hospital Kuala Kubu Bharu	Kuala Kubu Bharu, Selangor	CMD
39.	20 Februari	Lawatan kes ke Penjara Sungai Buloh	Sungai Buloh, Selangor	CMD
40.	21 Februari	Sesi Bertemu Wartawan 2019	Kuala Lumpur	MRD
41.	23 Februari	Seminar Krisis di Yaman	Kuala Lumpur	ICD MRD

Bil.	Tarikh	Aktiviti	Tempat	Bahagian/ Cawangan
42.	23 Februari	Program SUHAKAM Bersama Masyarakat	Lawas, Sarawak	Sarawak
43.	25 Februari	Lawatan kes ke Hospital Taiping dan <i>Crystal Home</i>	Taiping, Perak	CMD
44.	25 Februari	Lawatan ke Pusat Pemulihan Dalam Komuniti (PDK) Limbang dan Majlis Daerah Limbang	Limbang, Sarawak	Sarawak
45.	25 - 27 Februari	Program SUHAKAM Bersama Masyarakat	Lahad Datu, Sabah	SABAH
46.	26 Februari	Lawatan kes ke SKJ(T) Ladang Selangor River	Kuala Selangor, Selangor	CMD
47.	26 Februari	Lawatan kes dan perbincangan tertutup bersama Pejabat Pendidikan Daerah Kuala Selangor	Kuala Selangor, Selangor	CMD
48.	26 Februari	Lawatan kes ke Rumah Kebajikan Kanak-kanak Taiping dan SMK Convent Taiping	Taiping, Perak	CMD
49.	26 - 27 Februari	Latihan kepada Jurulatih (TOT) – Kursus Hak Asasi Manusia kepada Pensyarah Universiti Selangor (UNISEL), Kampus Shah Alam	Shah Alam, Selangor	ETD
50.	28 Februari	Lawatan kes ke Cawangan Tenaga Kerja Angkatan Tentera Malaysia (CTKATM) berkaitan kematian J. Soosaimanicckam	Kuala Lumpur	CMD
51.	28 Februari	Lawatan kes ke Sekolah Henry Gurney	Telok Mas, Melaka	CMD
52.	1 Mac	Konsultasi Terbuka bersama Pakar dan Komuniti Orang Asli	Kuala Lumpur	ESCRD
53.	1 Mac	Konsultasi Mengenai Peranan Jabatan Kemajuan Orang Asli (JAKOA)	Kuala Lumpur	CMD
54.	1, 4, 5 Mac	Peguam Pemerhati: Inkues Kematian Muhammad Adib di Mahkamah Koroner Shah Alam	Shah Alam, Selangor	LITD
55.	4 Mac	Mesyuarat dengan Ketua Setiausaha Kementerian Luar Negeri berkenaan UPR	Kuala Lumpur	ICD

Bil.	Tarikh	Aktiviti	Tempat	Bahagian/ Cawangan
56.	5 Mac	Lawatan Tapak ke Felda Soeharto bersempena Program SUHAKAM Bersama Masyarakat	Kuala Kubu Bharu, Selangor	POD
57.	5 Mac	Lawatan kes ke Kuil Seafield Sri Mariamman	Subang Jaya, Selangor	CMD
58.	6 Mac	Program SUHAKAM Bersama Masyarakat di Felda Soeharto	Kuala Kubu Bharu, Selangor	POD
59.	6 Mac	Inkuiri Mengenai Kehilangan Pastor Raymond Koh dan Amri Che Mat (Penyerahan Lisan)	Kuala Lumpur	CMD
60.	7 Mac	Lawatan berkala ke Institut Pemulihan Dadah, Jabatan Penjara Jelevu	Jelevu, Negeri Sembilan	CMD
61.	8 Mac	Lawatan berkala ke Lokap Balai Polis Sikamat	Seremban, Negeri Sembilan	CMD
62.	9 Mac	Pemantauan Perhimpunan Aman bersempena Hari Wanita	Kuala Lumpur	CMD
63.	12 Mac	Lawatan kerja ke Pejabat Daerah Lundu	Lundu, Sarawak	SARAWAK
64.	12 Mac	Merekod kenyataan saksi berkenaan kematian J. Soosaimanicckam	Subang Jaya, Selangor	CMD
65.	13 Mac	Bengkel Latihan dan Pameran Hak Asasi Manusia dan Anti-Rasuah kepada Pegawai/ Kakitangan Salcon Engineering Berhad	Subang Jaya, Selangor	ETD POD
66.	13 Mac	Mesyuarat bersama Lembaga Kemajuan Ikan Malaysia (LKIM) Negeri Sembilan berkenaan program SUHAKAM Bersama Masyarakat	Port Dickson, Negeri Sembilan	POD
67.	14 Mac	Lawatan berkala ke Balai Polis Sentral	Kuching, Sarawak	CMD SARAWAK
68.	14 Mac	Lawatan ke Jabatan Kemajuan Orang Asli (JAKOA) dan	Pekan, Pahang	CMD
69.	14 Mac	Perbincangan bersama Yayasan Pahang berkenaan Orang Asli	Kuantan, Pahang	CMD
70.	14 Mac	Lawatan kes ke IPD Sabak Bernam	Sabak Bernam, Selangor	CMD

Bil.	Tarikh	Aktiviti	Tempat	Bahagian/ Cawangan
71.	14 - 15 Mac	Lawatan kes ke Kuil Seafeld Sri Mariamman	Subang Jaya, Selangor	CMD
72.	18 Mac	Seminar Rumah Ibadat Mesra Orang Kurang Upaya	Kuala Lumpur	POD
73.	19 Mac	Mesyuarat bersama JPN berkenaan isu kewarganegaraan berdasarkan aduan yang diterima oleh SUHAKAM	Putrajaya	CMD SABAH
74.	19 - 29 Mac	Peguam Pemerhati: Inkues Kematian Muhammad Adib di Mahkamah Koroner Shah Alam	Shah Alam, Selangor	LITD
75.	21 Mac	Peguam Pemerhati: Akta Hasutan di Mahkamah Persekutuan	Putrajaya	LITD
76.	22 Mac	Perbincangan Tertutup Kajian SUHAKAM mengenai Diskriminasi Terhadap golongan Transgender di Kuala Lumpur dan Selangor (Hak Pendidikan, Pekerjaan, Penjagaan Kesihatan, Perumahan dan Maruah)	Kuala Lumpur	ESCRD
77.	22 Mac	Perbincangan bersama Yayasan Negeri Pahang berkenaan Isu Orang Asli	Kuala Lumpur	CMD
78.	23 Mac	Kolokium Kehakiman "Pengaplikasian Prinsip/Norma Hak Asasi Manusia Antarabangsa dalam Proses Kehakiman"	Kuala Lumpur	LITD
79.	25 Mac	Mesyuarat bersama KPM mengenai Manual Kesedaran Sivik dan Amalan Nilai Murni (MKSANM)	Kuala Lumpur	ETD
80.	26 Mac	Lawatan Tapak ke Port Dickson bersempena Program SUHAKAM Bersama Masyarakat	Port Dickson, Negeri Sembilan	POD
81.	27 Mac	Pameran SUHAKAM bersempena Program Jom Jelajah Kampung Mukim Hulu Bernam	Hulu Selangor, Selangor	POD ETD CMD
82.	27 Mac	Pelancaran Laporan Siasatan Insiden Wang Kelian oleh SUHAKAM dan Fortify Rights	Kuala Lumpur	CMD POD
83.	27 Mac	Mesyuarat bersama Majlis Rohingya Malaysian	Perak	CMD

Bil.	Tarikh	Aktiviti	Tempat	Bahagian/ Cawangan
84.	28 Mac	Merekod kenyataan saksi berkenaan kematian J. Soosaimanicckam	Perak	CMD
85.	28 Mac	Lawatan daripada Delegasi Agensi Nasional untuk Larangan Perdagangan Manusia (NAPTIP) Nigeria	Kuala Lumpur	SUHAKAM
86.	28 Mac	Mesyuarat dan sesi temubual bersama saksi berkenaan kes Ramakrishan Ashrama	Perak	CMD
87.	28 Mac	Peguam Pemerhati: Akta Hasutan	Mahkamah Persekutuan, Putrajaya	LITD
88.	28 Mac	Peguam Pemerhati: Prosiding Menghina Mahkamah terhadap Peguam di Mahkamah Persekutuan	Putrajaya	LITD
89.	29 Mac	Lawatan ke Ramakrishna Ashrama	Pulau Pinang	CMD
90.	1 April	Syarahan Hak Asasi Manusia di UMS	Kota Kinabalu, Sabah	SABAH
91.	1 - 12 April	Peguam Pemerhati: Inkues Kematian Muhammad Adib di Mahkamah Koroner Shah Alam	Shah Alam, Selangor	LITD
92.	2 - 3 April	Perbincangan meja bulat mengenai diskriminasi di Sabah	Kota Kinabalu, Sabah	SABAH
93.	4 April	Sidang Media Mengenai Keputusan Inkuiri Awam mengenai Kehilangan Amri Che Mat dan Pastor Raymond Koh	Kuala Lumpur	MRD CMD
94.	4 April	Peguam Pemerhati: Isu Kewarganegaraan di Mahkamah Tinggi Kuala Lumpur	Kuala Lumpur	LITD
95.	8 April	Bengkel berkenaan Buruh Paksa dan Buruh Kanak-kanak bersama Pemegang Taruh di Sarawak dengan kerjasama ILO	Kuching, Sarawak	SARAWAK
96.	9 April	Pemantauan Perhimpunan Aman mengenai Hak Pendidikan di UTM	Kuala Lumpur	CMD

Bil.	Tarikh	Aktiviti	Tempat	Bahagian/ Cawangan
97.	9 April	Lawatan ke Pulau Carey bersama Bangsamoro	Klang, Selangor	CMD
98.	9 April	Lawatan ke Kampung Orang Asli Palebar Baru	Port Dickson, Negeri Sembilan	CMD
99.	10 April	Program SUHAKAM Bersama Masyarakat	Port Dickson, Negeri Sembilan	POD
100.	10 April	Lawatan berkala ke Lokap Sentral IPD Kubang Pasu	Kubang Pasu, Kedah	CMD
101.	11 April	Lawatan berkala ke Depot Imigresen Belantik dan menemubual tahanan Rohingya	Belantik, Kedah	CMD
102.	11 April	Mesyuarat bersama komuniti Rohingya	Seberang Jaya, Pulau Pinang	CMD
103.	11 April	Program SUHAKAM Bersama Masyarakat di Kampung Telok Melano	Lundu, Sarawak	SARAWAK
104.	12 April	Lawatan berkala ke Depot Imigresen Juru	Juru, Pulau Pinang	CMD
105.	13 April	Hari Komuniti dengan kerjasama Pejabat Daerah Lundu & Ahli Jawatankuasa Zon Pandan	Lundu, Sarawak	SARAWAK
106.	15 April	Lawatan kerja kepada Ketua Menteri Sabah, YAB Datuk Seri Panglima Hj. Mohd Shafie Apdal	Kota Kinabalu, Sabah	SABAH
107.	16 April	Lawatan kes ke Penjara Pengkalan Chepa	Pengkalan Chepa, Kelantan	CMD
108.	16 April	Seminar Hak Warga Emas	Kota Kinabalu, Sabah	SABAH
109.	17 April	Siri Syarahan di UiTM Kota Kinabalu	Kota Kinabalu, Sabah	SABAH

Bil.	Tarikh	Aktiviti	Tempat	Bahagian/ Cawangan
110.	18 April	Program SUHAKAM Bersama Masyarakat	Kiulu, Sabah	SABAH
111.	19 April	Sidang Media dan Pelancaran Laporan Tahunan SUHAKAM 2018	Kuala Lumpur	MRD
112.	22 - 23 April	Bengkel Latihan Hak Asasi Manusia dan Hak Kanak-kanak kepada Pentadbir Sekolah Agama Tahfiz/ Swasta di Negeri Selangor	Shah Alam, Selangor	ETD
113.	23 April	Majlis MoU berkenaan isu tanpa kewarganegaraan antara SUHAKAM dan KomnasHAM	Kota Kinabalu, Sabah	ICD LITD SABAH
114.	23 April	Peguam Pemerhati: Prosiding Menghina Mahkamah terhadap Peguam di Mahkamah Tinggi	Putrajaya	LITD
115.	24 April	Bengkel isu tanpa kewarganegaraan di Sabah: Perlunya Dokumentasi ke Arah Perlindungan Hak Asasi Manusia	Kota Kinabalu, Sabah	SABAH ICD
116.	27 - 28 April	Program <i>Youth for Rights</i> Zon Utara di UUM	Sintok, Kedah	POD
117.	28 April	Pameran bersempena Program Pencegahan Dadah Kesedaran Bahaya Rokok anjuran KRT PA Seri Negeri Sembilan	Bandar Baru Sentul, Kuala Lumpur	POD
118.	28 - 29 April	Program Latihan Hak Asasi Manusia untuk Pegawai JAKOA	Seremban, Negeri Sembilan	ETD
119.	29 - 30 April	Roadshow Mahkamah Bergerak	Paitan, Sabah	SABAH
120.	1 Mei	Pemantauan Perhimpunan Aman: 'The May Day Celebration'	Kuala Lumpur	CMD
121.	2 Mei	Lawatan ke PUSPEN Dengkil	Dengkil, Selangor	CMD
122.	2 Mei	Peguam Pemerhati: Isu Kewarganegaraan di Mahkamah Tinggi Kuala Lumpur	Kuala Lumpur	LITD
123.	7 Mei	Lawatan kes ke Penjara Ulu Choh	Ulu Choh, Johor	CMD

Bil.	Tarikh	Aktiviti	Tempat	Bahagian/ Cawangan
124.	7 - 8 Mei	Lawatan ke Ladang Care, Chenderiang	Tapah, Perak	CMD
125.	8 Mei	Lawatan ke Balai Polis Kulai Jaya	Kulai Jaya, Johor	CMD
126.	13 Mei	Ceramah Hak Asasi Manusia di Kolej Antarabangsa INTI	Subang, Selangor	POD
127.	15 Mei	Lawatan ke Pusat Koreksional Puncak Alam	Puncak Alam, Selangor	CMD
128.	16 Mei	Ceramah hak asasi manusia kepada Pegawai/Kakitangan JAIS	Shah Alam, Selangor	POD
129.	21 Mei	Lawatan kes ke Pusat Pemulihan Akhlak Batu Gajah, Jabatan Penjara	Batu Gajah, Perak	CMD
130.	23 Mei	Lawatan ke Jabatan Imigresen Malaysia	Putrajaya	CMD
131.	29 Mei	Mesyuarat dengan Majlis Perbandaran Pasir Gudang dan BOMBA Johor mengenai Siasatan Pencemaran Sungai Kim Kim	Pasir Gudang, Johor	CMD
132.	30 Mei	Mesyuarat bersama Jabatan Kesihatan Negeri Johor dan Jabatan Alam Sekitar Negeri Johor mengenai Siasatan Pencemaran Sungai Kim Kim	Johor Bahru, Johor	CMD
133.	30 Mei	Lawatan kes ke Penjara Sungai Buloh	Sungai Buloh, Selangor	CMD
134.	3 Jun	Lawatan kes ke Kampung Orang Asli Gebok	Mantin, Negeri Sembilan	CMD
135.	12 Jun	Ceramah Hak Asasi Manusia di Kolej HELP	Kuala Lumpur	POD
136.	13 Jun	Mesyuarat bersama LKIM Kelantan berkenaan Program SUHAKAM Bersama Masyarakat	Kota Bharu, Kelantan	POD
137.	13 Jun	Ceramah Hak Asasi Manusia kepada delegasi daripada Universiti RMIT, Australia	Kuala Lumpur	ETD
138.	17 Jun	Lawatan kes ke Balai Polis Bagan Serai dan perjumpaan bersama ahli keluarga mendiang M. Anbalagan	Pulau Pinang	CMD

Bil.	Tarikh	Aktiviti	Tempat	Bahagian/ Cawangan
139.	19 Jun	Lawatan kes ke Penjara Jawi	Jawi, Pulau Pinang	CMD
140.	21 Jun	Lawatan kes ke IPD Kuantan	Kuantan, Pahang	CMD
141.	23 Jun	Program <i>Youth for Rights</i> bersama Persekutuan Pengakap Malaysia	Kuala Lumpur	POD
142.	24 Jun	Dialog Peringkat Kebangsaan Mengenai Hak Asasi Manusia dan Perniagaan: "Ke Arah Pelan Tindakan Kebangsaan Malaysia (NAP) mengenai Hak Asasi Manusia dan Perniagaan	Putrajaya	ESCRD POD MRD
143.	24 Jun	Lawatan berkala ke IPD Gerik	Gerik, Perak	CMD
144.	24 - 25 Jun	Program Susulan Kesedaran Hak Kanak-kanak Terhadap Keselamatan di MRSM Tun Ghazali Shafie	Kuala Lipis, Pahang	ETD
145.	25 Jun	Lawatan kes ke Hospital Gerik	Gerik, Perak	CMD
146.	25 Jun	Lawatan kes ke Kampung Orang Asli Cunex	Gerik, Perak	CMD
147.	26 Jun	Peguam Pemerhati: Hak kanak-kanak OKU Terhadap Pendidikan dan Keselamatan Diri di Mahkamah Tinggi Kuala Lumpur	Kuala Lumpur	LITD
148.	27 Jun	Lawatan daripada ICRC	Kuala Lumpur	CMD
149.	28 Jun	Program Literasi Hak Asasi Manusia kepada Pegawai Kanan JAKIM	Putrajaya	POD
150.	28 Jun	Lawatan kes ke Sekolah Seksyen 7	Bangi, Selangor	CMD
151.	1 Julai	Lawatan kes ke Depot Imigresen Lenggeng	Lenggeng, Negeri Sembilan	CMD
152.	2 Julai	Lawatan kes ke Depot Imigresen Bukit Jalil	Bukit Jalil, Kuala Lumpur	CMD
153.	2 Julai	Sesi Rakaman Temu Bual di Bidayuh.FM mengenai SUHAKAM dan fungsinya	Kuching, Sarawak	SARAWAK
154.	2 - 4 Julai	Bengkel Program ATHAM dan TOT Modul Hak Asasi Manusia pasca UPSR dan PT3 Zon Selatan	Melaka	ETD

Bil.	Tarikh	Aktiviti	Tempat	Bahagian/ Cawangan
155.	3 Julai	Lawatan kes ke Depot Imigresen Langkap	Langkap, Perak	CMD
156.	4 Julai	Mesyuarat bersama Majlis Perbandaran Port Dickson berkenaan Pelaksanaan Projek Malaysia Vision Valley (MVV) 2.0	Port Dickson, Negeri Sembilan	CMD
157.	4 Julai	Peguam Pemerhati: Isu Kewarganegaraan di Mahkamah Tinggi Kuala Lumpur	Kuala Lumpur	LITD
158.	5 Julai	Lawatan kes ke Penjara Bentong	Bentong, Pahang	CMD
159.	8 Julai	Dialog Serantau Berkenaan Penyertaan Malaysia Terhadap UNCAT	Kuala Lumpur	POD MRD
160.	9 Julai	Lawatan kes ke Pejabat Parol Daerah Klang	Klang, Selangor	CMD
161.	10 Julai	Lawatan ke Pusat Koreksional Jasin dan AADK Tiang 2	Jasin, Melaka	CMD
162.	10 Julai	Taklimat mengenai UNCAT dengan pakar dari APT, CTI dan Ahli Jawatankuasa UNCAT Abdel Wahab Hani	Kuala Lumpur	SUHAKAM
163.	10 Julai	Mesyuarat SUHAKAM dan Jawatankuasa UNCAT bersama Peguam Negara, Tan Sri Tommy Thomas	Putrajaya	SUHAKAM
164.	11 Julai	Lawatan ke Depot Imigresen Machap Umbu	Machap Umbu, Melaka	CMD
165.	12 Julai	Temubual media: Ahli Jawatankuasa UNCAT Abdel Wahab Hani di Bernama News Channel	Kuala Lumpur	POD MRD
166.	15 Julai	Lawatan kes ke Rumah PPR Sentul Murni	Sentul, Kuala Lumpur	CMD
167.	15 - 17 Julai	Bengkel Program ATHAM dan TOT Modul Hak Asasi Manusia pasca UPSR dan PT3 Zon Tengah	Selayang, Selangor	ETD
168.	16 Julai	Pertemuan dengan Pengadu Mengenai aduan 'scam'	Bukit Sentosa, Selangor	CMD

Bil.	Tarikh	Aktiviti	Tempat	Bahagian/ Cawangan
169.	17 Julai	Sidang Media Memperkenalkan Pesuruhjaya SUHAKAM bagi sesi 2019-2022	Kuala Lumpur	MRD SUHAKAM
170.	17 Julai	Program <i>Youth for Rights</i> di Kolej Komuniti Jeli	Tanah Merah, Kelantan	POD
171.	18 Julai	Lawatan ke Kampung Segaliud	Sandakan, Sabah	SABAH
172.	18 Julai	Lawatan kes ke Depot Imigresen Semenyih	Semenyih, Selangor	CMD
173.	18 Julai	Lawatan kes ke Depot Imigresen Bukit Jalil	Bukit Jalil, Kuala Lumpur	CMD
174.	19 Julai	Lawatan ke Jabatan Alam Sekitar Negeri Sembilan berkenaan Projek Kuari di Kampung Orang Asli Gebok Mantin	Seremban, Negeri Sembilan	CMD
175.	20 Julai	Program <i>Youth for Rights</i> di Universiti Teknologi Petronas (UTP)	Tronoh, Perak	POD
176.	23 Julai	Lawatan ke UPEN Negeri Sembilan dan JAKOA (Negeri Sembilan and Melaka) berkenaan Projek Kuari di Kampung Orang Asli Gebok Mantin	Seremban, Negeri Sembilan	CMD
177.	23 Julai	Perbincangan Mengenai Pengurusan Lokap di Balai Polis Sikamat	Seremban, Negeri Sembilan	CMD
178.	24 Julai	Peguam Pemerhati: Kebebasan Beragama (Mahkamah Persekutuan)	Putrajaya	LITD
179.	25 Julai	Mesyuarat berkenaan <i>Custodial Medical Unit</i>	Kuala Lumpur	CMD
180.	25 Julai	Lawatan kerja kepada YBhg Datu Jaul Samion, Pemangku Setiausaha Kerajaan Negeri Sarawak	Kuching, Sarawak	SARAWAK
181.	25 Julai	Mesyuarat bersama UNHCR	Kuala Lumpur	CMD
182.	26 Julai	Lawatan kerja Dr. Dusit Jaul, Pegawai Khas kepada Menteri Komunikasi dan Multimedia	Kuching, Sarawak	SARAWAK

Bil.	Tarikh	Aktiviti	Tempat	Bahagian/ Cawangan
183.	26 Julai	Lawatan ke Pejabat Imigresen Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur susulan kematian Thomas Orhions Ewansiha	Kuala Lumpur	CMD
184.	29 Julai	Lawatan kerja ke Jabatan Imigresen Malaysia	Putrajaya	CMD
185.	29 Julai	Mesyuarat antara Ketua Pengarah JAKOA, SUHAKAM, NGO dan Majlis Peguam	Kuala Lumpur	CMD
186.	29 Julai	Sidang media bersama Media Sarawak	Kuching, Sarawak	SARAWAK
187.	29 Julai	Perbincangan bersama NGO Sarawak	Kuching, Sarawak	SARAWAK
188.	29 - 31 Julai	Bengkel Program ATHAM dan TOT Modul Hak Asasi Manusia pasca UPSR dan PT3 Zon Utara	Langkawi, Kedah	ETD
189.	31 Julai	Mesyuarat dengan Pelapor Khas PBB Berkenaan Hak Minoriti	Kuala Lumpur	LITD SUHAKAM
190.	1 Ogos	Persidangan Kebangsaan ke-9 Mengenai Tanpa Diskriminasi	Kota Kinabalu, Sabah	SABAH
191.	2 Ogos	Sesi Perkongsian Mengenai Kematian dalam Tahanan	Kuala Lumpur	CMD
192.	2 Ogos	Taklimat Hak Asasi Manusia dan SUHAKAM berbersempena program Majlis Perhimpunan Bulanan Institut Koperasi Malaysia (IKM)	Petaling Jaya, Selangor	POD
193.	2 - 4 Ogos	Roadshow <i>Mobile Service Centre</i> (MCS) anjuran Kementerian Kewangan Malaysia	Lahad Datu, Sabah	SABAH
194.	5 - 6 Ogos	Pameran berbersempena Persidangan Kebangsaan Anti Perdagangan Orang	Kuala Lumpur	POD
195.	5 - 8 Ogos	Peguam Pemerhati: Buli di sekolah	Kuala Lumpur	LITD
196.	6 - 8 Ogos	Bengkel Program ATHAM dan TOT Modul Hak Asasi Manusia pasca UPSR dan PT3 Zon Timur	Kuala Terengganu, Terengganu	ETD
197.	7 Ogos	Program <i>Youth for Rights</i> di Kolej Komuniti Pasir Gudang	Pasir Gudang, Johor	POD

Bil.	Tarikh	Aktiviti	Tempat	Bahagian/ Cawangan
198.	8 Ogos	Lawatan Kerja kepada YB Datuk Amar Haji Mohamad Asfia bin Awang Nassar, Speaker, Dewan Undangan Negeri Sarawak	Kuching, Sarawak	SARAWAK
199.	8 Ogos	Program Literasi Hak Asasi Manusia kepada Pegawai Jabatan Agama Islam Pulau Pinang	Lebuh Pantai, Pulau Pinang	POD
200.	8 Ogos	Lawatan Kerja kepada Datuk Bandar, Majlis Bandaraya Kuching Selatan, Dato James Chan Khay Syn	Kuching, Sarawak	SARAWAK
201.	9 Ogos	Lawatan kerja ke Sarawak Energy Berhad	Kuching, Sarawak	SARAWAK
202.	9 Ogos	Lawatan Kerja kepada YBhg Datu Vasco Sabat Singkang, Pengurus Besar, Lembaga Penyatuan dan Pemulihan Tanah Sarawak (SALCRA)	Kota Samarahan, Sarawak	SARAWAK
203.	9 - 10 Ogos	Pameran SUHAKAM bersempena program Sambutan Hari Orang Asal Sedunia Peringkat Negeri Pahang	Bera, Pahang	POD
204.	14 Ogos	Lawatan Rasmi Pelapor Khas Mengenai Kemiskinan Ekstrem & Hak Asasi Manusia ke Malaysia	Kuala Lumpur	SUHAKAM
205.	15 Ogos	Lawatan kerja kepada YAB Datuk Patinggi Dr. Abang Haji Abdul Rahman Johari Bin Tun Abang Haji Openg, Ketua Menteri Sarawak	Kuching, Sarawak	SARAWAK
206.	15 Ogos	Lawatan kerja kepada Datuk Bandar, Dewan Bandaraya Kuching Utara, Datuk Haji Abang Wahap Bin Haji Abang Julai	Kuching, Sarawak	SARAWAK
207.	15 Ogos	Majlis Menandatangani MoU antara SUHAKAM and UNIMAS	Kuching, Sarawak	SARAWAK
208.	16 Ogos	Mesyuarat bersama Dekan dan Pengurusan Fakulti Sains Sosial UNIMAS	Kuching, Sarawak	SARAWAK
209.	18 Ogos	Mesyuarat bersama ahli keluarga berkaitan kematian Gopal Krisnan A/L M. Rajalingam	Ayer Hitam, Penang	CMD
210.	19 Ogos	Program SUHAKAM Bersama Masyarakat	Tumpat, Kelantan	POD

Bil.	Tarikh	Aktiviti	Tempat	Bahagian/ Cawangan
211.	19 Ogos	Lawatan kes ke Penjara Sungai Petani berkaitan kematian Gopal Krisnan A/L M.Rajalingam	Sungai Petani, Kedah	CMD
212.	20 Ogos	Lawatan kes ke IPD Kuala Muda	Kuala Muda, Kedah	CMD
213.	21 Ogos	Kunjungan Hormat kepada Polis DiRaja Malaysia, Bukit Aman	Kuala Lumpur	SUHAKAM
214.	20 Ogos	Lawatan kes ke Hospital Sultan Abdul Halim	Sungai Petani, Kedah	CMD
215.	20 Ogos	Semakan Kehakiman SIS Terhadap Majlis Fatwa Selangor di Mahkamah Tinggi Kuala Lumpur	Kuala Lumpur	LITD
216.	22 Ogos	Mesyuarat bersama Persatuan Nelayan Pulau Pinang (PEN MUTIARA)	Pulau Pinang	CMD
217.	25 Ogos	Taklimat Hak Asasi Manusia dan Pameran SUHAKAM bersempena Program Penduduk Taman Subang Mas, Subang Jaya	Subang Jaya, Selangor	POD
218.	25 Ogos	Lawatan ke Kampung Orang Asli Kuala Koh	Kelantan	CMD
219.	26 Ogos	Peguam Pemerhati: Buli di sekolah	Kuala Lumpur	LITD
220.	26 Ogos	Bengkel dan lawatan ke Kampung Sri Maimunah	Kuching, Sarawak	SARAWAK CMD
221.	26 Ogos	Lawatan kes ke IPD Gerik dan Kampung Orang Asli Sungai Papan	Gerik, Perak	CMD
222.	27 Ogos	Peguam Pemerhati: Prosiding Menghina Mahkamah terhadap Peguam Negara di Mahkamah Tinggi Shah Alam	Shah Alam, Selangor	LITD
223.	27 Ogos	Lawatan ke Penjara Puncak Borneo	Kuching, Sarawak	SARAWAK CMD
224.	28 Ogos	Lawatan ke Sekolah Henry Gurney	Kuching, Sarawak	CMD
225.	28 Ogos	Mesyuarat bersama Hospital Rajah Charles Brooke Memorial (RCBM)	Kuching, Sarawak	SARAWAK CMD
226.	28 Ogos	Lawatan ke <i>Alternative Learning Centre (ALC)</i>	Lahad Datu, Sabah	SABAH

Bil.	Tarikh	Aktiviti	Tempat	Bahagian/ Cawangan
227.	29 Ogos	Lawatan ke Depot Imigresen Semuja	Serian, Sarawak	SARAWAK CMD
228.	29 Ogos	Mesyuarat bersama Hospital Sentosa	Kuching, Sarawak	SARAWAK
229.	30 Ogos	Lawatan ke PUSPEN Kuching	Kuching, Sarawak	SARAWAK CMD
230.	3 September	Pameran bersempena Forum Kebangsaan Mengenai Buruh Paksa dan Hak Asasi Manusia	Kuala Lumpur	POD
231.	4 - 5 September	Bengkel <i>Prison Reform</i> di Ibu Pejabat Jabatan Penjara Malaysia	Kajang, Selangor	CMD
232.	10 - 12 September	Roadshow <i>Mobile Service Centre (MCS)</i> anjuran Kementerian Kewangan	Keningau, Sabah	SABAH
233.	12 September	Sambutan Ulang Tahun ke-20 SUHAKAM	Kuala Lumpur	SUHAKAM
234.	14 - 15 September	Pameran SUHAKAM bersempena Sambutan Hari Orang Asli Peringkat Kebangsaan	Tapah, Perak	POD
235.	16 September	Mesyuarat bersama ahli keluarga tahanan POCA	Kuantan, Pahang	CMD
236.	17 September	Lawatan kes ke IPD Kuantan	Kuantan, Pahang	CMD
237.	17 September	Konsultasi Pihak Berkepentingan Mengenai Penarikan Balik Cadangan Pindaan kepada Akta Pekerja Melibatkan Perlindungan terhadap Diskriminasi Pra-Pekerjaan	Kuala Lumpur	LITD
238.	18 September	Lawatan kes ke Hospital Tengku Ampun Afzan	Kuantan, Pahang	CMD
239.	18 September	Menemubual Perunding Patologi PPUKM berhubung kematian Thomas Orhions Ewansiha	Cheras, Kuala Lumpur	CMD
240.	18 - 20 September	Bengkel Program ATHAM dan TOT Modul Hak Asasi Manusia pasca UPSR dan PT3 Negeri Sarawak	Kuching, Sarawak	ETD SARAWAK
241.	19 September	Lawatan kes ke Penjara Sg. Buloh	Sungai Buloh, Selangor	CMD
242.	19 September	Lawatan kes ke IPD Ampang Jaya	Ampang Jaya, Selangor	CMD

Bil.	Tarikh	Aktiviti	Tempat	Bahagian/ Cawangan
243.	25 September	Ceramah <i>Youth for Rights</i> di Kolej INTI	Nilai, Negeri Sembilan	POD
244.	2 Oktober	Konsultasi Pihak Berkepentingan Mengenai Hukuman Alternatif dan Langkah-langkah Interim kepada Pemansuhan Total Hukuman Mati di Malaysia	Kuala Lumpur	LITD
245.	2 Oktober	Lawatan kes ke Hospital Sg. Buloh	Sungai Buloh, Selangor	CMD
246.	3 Oktober	Mesyuarat bersama NGO berkenaan aduan daripada Persatuan Nelayan Pulau Pinang	Pulau Pinang	CMD
247.	3 Oktober	Rakaman Pernyataan Mengenai Kehilangan Joshua Hilmy and Ruth Hilmy	Pulau Pinang	CMD
248.	8 Oktober	Pemantauan Perhimpunan Aman Mengenai Hari Habitat Sedunia	Kuala Lumpur	CMD
249.	10 Oktober	Mesyuarat bersama pengurusan FELDA Wilayah Mempaga Mengenai Program SUHAKAM Bersama Masyarakat	Bentong, Pahang	POD
250.	10 Oktober	Bengkel Latihan ILO Mengenai Buruh Paksa kepada Pegawai/ Kakitangan SUHAKAM	Kuala Lumpur	LITD
251.	10 Oktober	Rakaman Pernyataan Pegawai/ Kakitangan Depot Imigresen Semenyih berkenaan kematian Mohammad Jakaria	Semenyih, Selangor	CMD
252.	14 Oktober	Lawatan ke IPD Ampang Jaya berkenaan tahanan POCA	Ampang Jaya, Selangor	CMD
253.	14 Oktober	Mesyuarat dengan Kementerian Luar Negeri berkenaan UPR	Kuala Lumpur	ICD
254.	14 - 15 Oktober	Lawatan ke Penjara Tawau	Tawau, Sabah	CMD
255.	17 - 18 Oktober	Pameran SUHAKAM berbersempena Hari Terbuka Penyelidikan UNIMAS	Kota Samarahan, Sarawak	SARAWAK
256.	18 Oktober	Misi Hubungan Langsung C19 ILO	Kuala Lumpur	LITD

Bil.	Tarikh	Aktiviti	Tempat	Bahagian/ Cawangan
257.	18 Oktober	Taklimat Mengenai Kanak-kanak Pelarian dan Pencari Suaka & Alternatif untuk Penahanan kanak-kanak (ATD)	Kuala Lumpur	LITD
258.	19 Oktober	Pameran SUHAKAM bersempena Program Wanita Anti Jenayah 3.0	Pantai Dalam, Kuala Lumpur	POD
259.	21 Oktober	Program Literasi Hak Asasi Manusia kepada Pegawai Jabatan Agama Islam Sarawak	Kuching, Sarawak	POD SARAWAK
260.	26 Oktober	Ceramah Hak Asasi Manusia di SMK Balai Ringin	Serian, Sarawak	SARAWAK
261.	31 Oktober	Lawatan kes ke Hospital Kajang	Kajang, Selangor	CMD
262.	30 - 31 Oktober	Bengkel Serantau berkenaan Pemantauan Maklumat UPR Hak Asasi Manusia	Kuala Lumpur	ICD
263.	4 November	Lawatan kes ke Hospital Kluang	Kluang Johor	CMD
264.	4 - 6 November	Bengkel Hak Asasi Manusia kepada Ketua Bahagian Siasatan Jenayah Daerah (KBSJD) (Zon Timur)	Kuala Terengganu, Terengganu	ETD
265.	5 November	Mesyuarat bersama peguam berkenaan isu "Tahanan Limpah Sultan"	Kuala Lumpur	CMD
266.	5 November	Rakaman pernyataan di Penjara Simpang Renggam	Simpang Renggam, Johor	CMD
267.	6 November	Lawatan kes ke Bilik Tahanan KLIA berkenaan tahanan Kemboja	Sepang, Selangor	CMD
268.	6 November	Perbincangan Meja Bulat: Ke Arah Pelan Tindakan Kebangsaan Malaysia mengenai Hak Asasi Manusia dan Perniagaan - Perkongsian Amalan Terbaik	Kuala Lumpur	ESCRD
269.	7 November	Lawatan kes ke Penjara Taiping	Taiping, Perak	CMD
270.	8 November	Mesyuarat bersama komuniti Syiah berkenaan aduan yang dikemukakan	Pendang, Kedah	CMD
271.	8 November	Lawatan kes ke IPD Kangar	Kangar, Perlis	CMD

Bil.	Tarikh	Aktiviti	Tempat	Bahagian/ Cawangan
272.	15 November	Konsultasi Pesuruhjaya Kanak-kanak dengan CSO	Kuala Lumpur	OCC
273.	19 - 20 November	Seminar Forensik 2019: Meningkatkan Penjagaan Kesihatan di Pusat Tahanan	Kuala Lumpur	CMD
274.	20 November	Program Hak Asasi Manusia di Jabatan Pendidikan Negeri Johor	Johor	ETD
275.	21 November	Perbincangan Meja Bulat mengenai Isu Lesbian, Gay, Bisexual dan Transgender (LGBT) di Malaysia	Kuala Lumpur	ESCRD
276.	22 November	Perjumpaan bersama Ramakrishna Ashrama dan NGO Pelarian di Pulau Pinang	Pulau Pinang	CMD
277.	22 November	Perjumpaan bersama Ketua Menteri Pulau Pinang dan Pegawai Khas Prof. Dr. P. Ramasamy A/L Palanisamy	Pulau Pinang	CMD
278.	25 November	Mesyuarat bersama Amnesty International berkenaan Rang Undang-undang IPCMC	Kuala Lumpur	LITD
279.	25 November	Sesi rundingan UPR dengan Kerajaan Negeri Sarawak	Kuching, Sarawak	ICD SARAWAK
280.	26 November	Sesi rundingan UPR dengan Kerajaan Negeri Sabah	Kota Kinabalu, Sabah	ICD SABAH
281.	26 November	Perbincangan Meja Bulat oleh SUHAKAM Mengenai Reman Berantai dan Kaedah Kaedah Lokap 1957	Kuala Lumpur	LITD CMD
282.	27 November	Lawatan kes ke IPD Ipoh dan Pusat Tahfiz Al Barakah	Ipoh, Perak	CMD
283.	27 - 28 November	Peguam Pemerhati: Inkues Kematian J. Soosaimanickam	Ipoh, Perak	LITD
284.	28 November	Lawatan kes ke Balai Polis Gerik	Gerik, Perak	CMD
285.	28 November	Lawatan kes ke SMK Chemomoi dan IPD Bentong	Bentong, Pahang	CMD
286.	9 Disember	Program Kesedaran Mengenai Hak Wanita	Alor Setar, Kedah	POD

Bil.	Tarikh	Aktiviti	Tempat	Bahagian/ Cawangan
287.	10 Disember	Sambutan Hari Hak Asasi Manusia Sedunia 2019	Kuala Lumpur	SUHAKAM MRD
288.	12 Disember	Taklimat kepada Kerajaan Negeri Sabah berkenaan Asas Perundangan Hak Asasi Manusia dan Proses UPR	Kota Kinabalu, Sabah	ICD LITD SABAH
289.	13 Disember	Peguam Pemerhati: Inkues berkenaan kes tembakan di Batu Arang	Mahkamah Shah Alam, Selangor	CMD
290.	18 Disember	Lawatan kes ke IPD Petaling Jaya berkenaan kematian Mathan A/L Muniandy	Petaling Jaya, Selangor	CMD
291.	21 Disember	Lawatan kes ke Hospital Kuala Lumpur	Kuala Lumpur	CMD
292.	23 Disember	Lawatan kes ke AADK Kuala Selangor berkenaan isu bekalan air	Kuala Selangor, Selangor	CMD
293.	26 Disember	Lawatan ke Penjara Bentong	Bentong, Pahang	CMD

LAMPIRAN III

SENARAI CERAMAH, MESYUARAT, BENGKEL DAN PERSIDANGAN –
PERINGKAT NASIONAL

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
1.	3 Januari	Mesyuarat bersama Jabatan Pendidikan Islam (KPM) mengenai Manual Kesedaran Sivik dan Amalan Nilai Murni (MKSANM)	Kuala Lumpur	•Tan Sri Razali Ismail •Datuk Lok Yim Pheng •Rafidah Yahya •Shahizad Sulaiman •Hasmah Abdul Manaf
2.	6 Januari	Majlis Penutup: Bengkel Kemanusiaan 2.0 – Pelarian Rohingya di Malaysia	Gombak, Selangor	•En. Jerald Joseph
3.	7 Januari	Perbincangan Pemurnian Laporan Jawatankuasa Bebas Pengurusan Pekerja Asing Bil 2/2019	Cyberjaya, Selangor	•En. Jerald Joseph
4.	7 Januari	Mesyuarat bersama Suruhanjaya Pencegahan Rasuah Malaysia dan Salcon Engineering Bhd berkenaan "Seminar Hak Asasi Manusia dan Pencegahan Rasuah	Kuala Lumpur	•Rafidah Yahya •Shahizad Sulaiman
5.	11 Januari	Mesyuarat bersama MFQ Asia Sdn. Bhd.	Kuala Lumpur	•Helmi Fendy Mohammad Idris
6.	14 Januari	Mesyuarat bersama Datuk Seri Dr. Mujahid bin Yusof, Menteri di Jabatan Perdana Menteri (Agama)	Putrajaya	•Tan Sri Razali Ismail •Prof. Dato' Dr. Aishah Bidin •Dato' Mah Weng Kwai •Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh •Datuk Lok Yim Pheng •En. Jerald Joseph •Rafidah Yahya •Siti Zaihan Zulkarnain •Nur Syamimi Amran •Siti Rahayu Mohamed Noor

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
7.	15 Januari	Konsultasi Kementerian Luar Negara mengenai UPR 1/2019	Putrajaya	•En. Francis Johen Anak Adam •En. Jerald Joseph •Josefina Abdullah
8.	16 Januari	Mesyuarat bersama YB Waytha Moorthy Ponnusamy, Menteri di Jabatan Perdana Menteri	Putrajaya	•En. Jerald Joseph •Datuk Lok Yim Pheng •En. Francis Johen •Prof. Dato' Dr. Aishah Bidin •Dato' Mah Weng Kwai •Datuk Godfrey Gregory Joitol •Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh •Dr. Cheah Swee Neo
9.	17 Januari	Ahli Panel Jawatankuasa Pemilihan Calon Pesuruhjaya Malaysia Yang Baharu Dalam Suruhanjaya Bebas Tetap Hak Asasi Manusia, Pertubuhan Kerjasama Islam (IPHRC-OIC) Bagi Penggal 2019-2022	Putrajaya	•En. Jerald Joseph
10.	17 Januari	Persidangan Undang-undang Borneo	Kota Kinabalu, Sabah	•Datuk Godfrey Gregory Joitol •Jasmih Slamet •Heflin Dino
11.	17 Januari	Mesyuarat bersama UNHCR	Kuala Lumpur	•Joshua Ericsson
12.	22 Januari	Perbincangan Pemurnian Laporan Jawatankuasa Bebas Pengurusan Pekerja Asing Bil3/2019	Putrajaya	•En. Jerald Joseph

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
13.	23 Januari	Mesyuarat Gabungan ACT4CAT dengan Peguamcara Negara II	Putrajaya	•Datuk Lok Yim Pheng •Prof. Dato' Dr. Aishah Bidin •Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh •Rafidah Yahya •Lee Pei Hsi •Siti Zaihan Zulkarnain •Chua Yen Sin
14.	24 Januari	Mesyuarat dengan Pengarah Jabatan Perpaduan Negara dan Integrasi Nasional (JPNIN)	Kota Kinabalu, Sabah	•Datuk Godfrey Gregory Joitol •En. Jerald Joseph •Jasmih Slamet •Heflin Dino
15.	25 Januari	Mesyuarat dengan Majlis Perbandaran	Sandakan, Sabah	•En. Jerald Joseph •Heflin Dino
16.	25 Januari	Mesyuarat dengan Ketua Pengarah, Bahagian Pasca Perkhidmatan, Jabatan Perkhidmatan Awam (JPA)	Putrajaya	•Datuk Lok Yim Pheng •Mohd Tan'im Tajuddin
17.	28 Januari	Program Eksekutif Tertinggi Badan Berkanun Persekutuan YAB Perdana Menteri dan Ketua Setiausaha Negara	Putrajaya	•Simon Karungaram
18.	28 Januari	Mesyuarat Gabungan ACT4CAT	Kuala Lumpur	•Datuk Lok Yim Pheng •Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh •Lee Pei Hsi •Siti Zaihan Zulkarnain •Chua Yen Sin
19.	30 Januari	Mesyuarat bersama ILO berkenaan isu buruh paksa	Kuala Lumpur	•Datuk Lok Yim Pheng
20.	31 Januari	Perjumpaan dengan Duta Besar Annika Ben David, Utusan Khas Hak Asasi Manusia Sweden	Kuala Lumpur	•En. Jerald Joseph

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
21.	31 Januari	Perbincangan bersama Borneo Bulk Carriers Sdn. Bhd.	Shah Alam, Selangor	•En. Jerald Joseph •Kevin Jason James
22.	8 Februari	Mesyuarat bersama IOM	Kuala Lumpur	•Sarah Adibah Hamzah
23.	8 Februari	Mesyuarat bersama UNDP	Bangi, Selangor	•Helmi Fendy Mohammad Idris
24.	8 Februari	Mesyuarat Pertama Jawatankuasa Pilihan Khas mengenai Hak dan Kesaksamaan Gender	Kuala Lumpur	•Lee Pei Hsi
25.	12 Februari	Mesyuarat dengan Ketua Jabatan, Pejabat Setiausaha Kerajaan Negeri Sabah	Kota Kinabalu, Sabah	•Heflin Dino
26.	12 Februari	Perbincangan antara Jawatankuasa Pembaharuan Pilihan Raya (ERC) dan NGO	Putrajaya	•En. Jerald Joseph •Datuk Lok Yim Pheng
27.	16 Februari	Perbincangan antara SUHAKAM dan Wakil Indonesia ke Suruhanjaya antara Kerajaan untuk Hak Asasi Manusia (AICHR) Indonesia	Kuala Lumpur	•En. Jerald Joseph •Abdul Rahman Abdullah
28.	18 Februari	Mesyuarat bersama Jawatankuasa Pembaharuan Pilihan Raya (ERC)	Putrajaya	•Dato' Mah Weng Kwai •Datuk Lok Yim Pheng •Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh •En. Jerald Joseph •Yustina Ishak •Simon Karunagaram •Aida Suraya Haron •Chua Yen Sin
29.	18 Februari	Mesyuarat bersama MAPO mengenai Pindaan ATIPSOM	Putrajaya	•Sarah Adibah Hamzah •Joshua Ericsson •Mohd Tan'im bin Tajuddin

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
30.	18 Februari	Temu ramah bersama Free Malaysia Today berkenaan Simposium Yemen	Kuala Lumpur	•Tan Sri Razali Ismail
31.	20 Februari	Pertemuan dengan Jaringan NGO Asia mengenai Institusi Hak Asasi Manusia Nasional (ANNI)	Kuala Lumpur	•Tan Sri Razali Ismail •En. Jerald Joseph •Datuk Lok Yim Pheng •Dato' Mah Weng Kwai •Prof. Dato' Dr. Aishah Bidin •En. Francis Johen •Datuk Godfrey Gregory Joitol •Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh
32.	20 Februari	Mesyuarat bersama En. Eric Paulsen, Wakil Malaysia ke Suruhanjaya Antara Kerajaan mengenai Hak Asasi Manusia (AICHR)	Kuala Lumpur	•Tan Sri Razali Ismail •En. Jerald Joseph •Datuk Lok Yim Pheng •Dato' Mah Weng Kwai •Prof. Dato' Dr. Aishah Bidin •En. Francis Johen •Datuk Godfrey Gregory Joitol •Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh
33.	21 Februari	Mesyuarat Pengurusan, Pejabat Perdana Menteri	Putrajaya	•Dr. Cheah Swee Neo
34.	22 Februari	Mesyuarat bersama Malaysian Care berkenaan Pembaharuan Penjara	Kuala Lumpur	•En. Jerald Joseph •Simon Karunagaram •Abdul Rahman Abdullah •Nur Adlin Abd. Ghaffar

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
35.	22 Februari	Mesyuarat bersama JAKOA	Kuala Lumpur	• Tan Sri Razali Ismail • En. Jerald Joseph • Datuk Lok Yim Pheng • Dr. Cheah Swee Neo • Simon Karunagaram • Paremeswari S. • Helmi Fendy • Abel Athi Kumar • Joshua Ericsson • Hasmah Abdul Manaf • Azian Juliana Ng Kee Choo
36.	22 Februari	Lawatan kerja dan perjumpaan dengan Pesuruhjaya Tinggi India mengenai isu-isu yang berkaitan dengan pekerja migran di Malaysia	Kuala Lumpur	• Datuk Lok Yim Pheng • En. Jerald Joseph • Abdul Rahman Abdullah • Muhammad Faiz Abd Rahman • Kevin Jason James
37.	23 Februari	Seminar Krisis di Yemen	Kuala Lumpur	• Tan Sri Razali Ismail • En. Jerald Joseph • Datuk Lok Yim Pheng • Dato' Mah Weng Kwai • Prof. Dato' Dr. Aishah Bidin • Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh • Dr. Cheah Swee Neo
38.	25 Februari	Mesyuarat bersama UNICEF	Kuala Lumpur	• En. Jerald Joseph • Datuk Lok Yim Pheng

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
39.	25 - 26 Februari	Latihan IOM Mengenai Pemeriksaan Mangsa Perdagangan	Kuala Lumpur	• Mohd Tan'im Tajuddin
40.	26 Februari	Pelancaran Buku "Kami pun berhak bersekolah: Wanita Orang Asli Bersuara"	Kuala Lumpur	• Azian Juliana Ng Kee Choo
41.	26 Februari	Temu ramah bersama Sinar Harian mengenai Orang Asli	Kuala Lumpur	• En. Jerald Joseph
42.	27 Februari	Perbincangan mengenai siasatan SUHAKAM terhadap aduan dari Penduduk Kampung Chubadak Tambahan	Putrajaya	• Datuk Lok Yim Pheng • Muhammad Faiz Abd Rahman
43.	27 - 28 Februari	Sidang Kemuncak Rangkaian Wanita	Kuala Lumpur	• Paremeswari S.
44.	1 - 3 Mac	Bengkel Advokasi Diagnostik Virus Hepatitis C (HCV)	George Town, Pulau Pinang	• Siti Rahayu Mohamed Noor
45.	4 Mac	Mesyuarat Kedua Jawatankuasa Pilihan Khas mengenai Hak dan Kesaksamaan Gender	Kuala Lumpur	• Lee Pei Hsi
46.	4 Mac	Mesyuarat dengan Ketua Pengarah Jabatan Agama Islam Selangor (JAIS)	Shah Alam, Selangor	• Datuk Lok Yim Pheng • Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh • Rafidah Yahya • Shahizad Sulaiman • Siti Zaihan Zulkarnain • Mohd Ariff Saifullah
47.	4 Mac	Mesyuarat dengan IOM mengenai Masalah Perdagangan Manusia	Kota Kinabalu, Sabah	• Datuk Godfrey Gregory Joitol
48.	4 Mac	Mesyuarat Jawatankuasa berkenaan Projek Penstrukturan semula Lokap SPRM Bil. 1	Kuala Lumpur	• Simon Karunagaram
49.	4 - 5 Mac	Konsultasi Nasional mengenai Majlis Media Malaysia	Kuala Lumpur	• Chua Yen Sin • Norashikin Hamzah

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
50.	7 - 10 Mac	Jemputan untuk mengikuti Panel Penilaian Program Praktikal "Latihan dan Pembangunan Modul untuk Pusat Pembelajaran Orang Asli" di Kampung Cunex	Gerik, Perak	• Hasmah Abdul Manaf
51.	11 Mac	Temu ramah bersama Astro Awani - Let's Talk with Sharaad Kuttan - Hak Asasi Manusia dan Islam - Proses dalam Meratifikasi ICERD	Kuala Lumpur	• Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh
52.	11 Mac	Perjumpaan dengan Pejabat Daerah Tuaran	Tuaran, Sabah	• Jasmih Slamet
53.	13 Mac	Latihan berkenaan skil merekodkan kenyataan untuk Pegawai SUHAKAM Sarawak	Kuching, Sarawak	• Yustina Ishak
54.	14 Mac	Pelancaran Laporan Meja Bulat Pembaharuan Pilihan Raya	Kuala Lumpur	• Chua Yen Sin
55.	15 - 16 Mac	Panel Kerjasama Tenaga Bersih mengenai "Penglibatan Komuniti dalam Projek Tenaga"	Kuching, Sarawak	• En. Francis John Anak Adam • Abel Athi Kumar
56.	18 Mac	Kunjungan hormat dan perjumpaan dengan Duta Besar Filipina untuk menangani isu berkaitan dengan pekerja migran dan pelarian di Malaysia	Kuala Lumpur	• Datuk Godfrey Gregory Jaitol • En. Jerald Joseph • Abdul Rahman Abdullah • Jasmih Slamet • Aida Suraya Haron
57.	18 Mac	Sesi Kerajaan bersama NGO di Kuching mengenai ATIPSOM	Kuching, Sarawak	• Sophian Osman • Alfonso Min

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
58.	19 Mac	Mesyuarat dengan Jabatan Pendaftaran Negara	Putrajaya	• Datuk Lok Yim Pheng • En. Jerald Joseph • Datuk Godfrey Gregory Joitol • Simon Karunagaram • Jasmih Selamat • Nur Adlin Abd. Ghaffar • Aida Suraya Haron • Heflin Dino
59.	19 Mac	Temu ramah bersama Astro Awani - <i>Let's Talk with Sharaad Kuttan</i> - Hak OKU di Malaysia dan Hak Asasi Manusia di Sarawak	Kuala Lumpur	• En. Francis John Anak Adam
60.	21 Mac	Mesyuarat dengan Unit Integriti, KPM	Putrajaya	• Datuk Lok Yim Pheng • Simon Karunagaram • Aida Suraya Haron
61.	21 Mac	Pelancaran Laporan KOMAS Mengenai Diskriminasi Kaum 2018	Kuala Lumpur	• Sarah Adibah Hamzah
62.	26 Mac	Taklimat Parlimen: Ringkasan Komitmen Hak Asasi Manusia - Kajian Berkala Universal (UPR) 2018	Kuala Lumpur	• En. Jerald Joseph • Hana Shazwin Azizan • Josefina Abdullah • Viven Rao Krishna Moorthi
63.	26 Mac	Temu ramah bersama Astro Awani : <i>Let's Talk with Sharaad Kuttan</i>	Kuala Lumpur	• En. Jerald Joseph
64.	26 - 28 Mac	Bengkel Penulisan Khutbah Jumaat	Shah Alam, Selangor	• Mohd Ariff Saifullah
65.	27 Mac	Mesyuarat mengenai Cadangan Pindaan Akta SUHAKAM 1999 (Akta 597)	Putrajaya	• En. Jerald Joseph • Prof. Dato' Dr. Aishah Bidin • Dato' Mah Weng Kwai • Datuk Lok Yim Pheng • Simon Karunagaram

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
66.	28 Mac	Temu ramah bersama Astro Awani: Permerdagangan Manusia di Wang Kelian	Kuala Lumpur	•En. Jerald Joseph
67.	28 Mac	Bual Bicara Hak Asasi Manusia: <i>"From Truth to Reconciliation: Healing Canada Indigenous perspective on reconciliation"</i>	Kuala Lumpur	•En. Jerald Joseph •Hasmah Abdul Manaf
68.	1 April	Temu ramah bersama New Straits Times - Pandangan SUHAKAM mengenai <i>menurunkan had umur mengundi kepada 18 tahun</i>	Kuala Lumpur	•En. Jerald Joseph
69.	1 - 5 April	Perbincangan Meja Bulat mengenai Tiada Diskriminasi	Kota Kinabalu dan Sandakan, Sabah	•En. Jerald Joseph •Datuk Godfrey Gregory •Abel Athi Kumar
70.	2 April	Seminar Transgender: Antara Hak Asasi Manusia dan Hak Beragama	ILKAP, Bangi	•Prof. Dato' Dr. Aishah Bidin •Siti Rahayu Mohamed Noor
71.	3 April	Temu ramah bersama BFM - Laporan SUHAKAM mengenai Kehilangan Paksa	Kuala Lumpur	•Dato' Mah Weng Kwai
72.	3 April	Mesyuarat bersama Institut Pendidikan Guru Malaysia (IPGM)	Putrajaya	•Datuk Lok Yim Pheng •Rafidah Yahya •Hasmah Abdul Manaf •Muhammad Syafiq Ikhwan Ghazali
73.	4 April	Lawatan Perwakilan Persatuan Peguam Demokratik Antarabangsa (IADL) dan Gabungan Peguam Asia dan Pasifik (COLAP)	Kuala Lumpur	•Tan Sri Razali Ismail •Aisya Abdul Rahman

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
74.	4 April	Temu ramah bersama Astro Awani : <i>Let's Talk with Sharaad Kuttan</i> – Penemuan Inkuiri Awam mengenai Kehilangan Pastor Raymond Koh dan Amri Che Mat	Kuala Lumpur	•Dato' Mah Weng Kwai
75.	5 April	Temu ramah bersama Astro Awani : <i>Let's Talk with Sharaad Kuttan</i> – <i>SUHAKAM Resistance to Human Rights Discourse</i>	Kuala Lumpur	•En. Jerald Joseph
76.	5 April	Mesyuarat bersama BHEUU mengenai Bengkel Nasional Perniagaan dan Hak Asasi Manusia	Putrajaya	•Prof. Dato' Dr. Aishah Bidin •Dr. Cheah Swee Neo •Aisya Abdul Rahman •Siti Rahayu Mohamed Noor
77.	8 April	<i>Asia Europe Institute (University of Malaya) Exhibition and Forum on Modern Direct Democracy</i>	Kuala Lumpur	•Chua Yen Sin
78.	8 April	Mesyuarat bersama IOM	Kuala Lumpur	•Siti Rahayu Mohamed Noor •Helmi Fendy Mohammad Idris •Sarah Adibah Hamzah
79.	8 April	Seminar ILO mengenai Hak Pekerja	Kuching, Sarawak	•Datuk Lok Yim Pheng •En. Francis Johen
80.	8 - 12 April	Lawatan sambil belajar oleh Jawatankuasa Hak Asasi Manusia dan Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Serantau Bangsamoro	Kuala Lumpur	•En. Jerald Joseph
81.	9 April	Temu ramah bersama BFM – <i>How to Talk Treaties</i>	Kuala Lumpur	•Dato' Mah Weng Kwai
82.	9 April	Temu ramah bersama Bernama Today – <i>Know Your Rights</i>	Kuala Lumpur	•Dato' Mah Weng Kwai

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
83.	9 April	Seminar Memahami Sistem Statut Rom dan Mahkamah Jenayah Antarabangsa	Kuala Lumpur	• Dato' Mah Weng Kwai • Prof. Dato' Dr. Aishah Hj. Bidin • Dr. Cheah Swee Neo • Nur Adlin Abd. Ghaffar
84.	10 April	Laporan Populasi Penduduk Dunia 2019: "Isu yang Belum Selesai: Hak Memilih untuk Semua"	Kuala Lumpur	• Dr. Cheah Swee Neo
85.	10 April	Pelancaran Laporan Global Amnesty International mengenai Pelaksanaan Hukuman Mati 2018	Petaling Jaya, Selangor	• Chua Yen Sin • Josefina Abdullah • Viven Rao Krishna Moorthi
86.	11 April	Ceramah mengenai Hak Asasi Manusia dan Triti Antarabangsa	Bukit Beruang, Melaka	• Joshua Ericsson
87.	11 - 12 April	Gabungan untuk Mesyuarat Strategi Wilayah Asia-Pasifik, Mahkamah Jenayah Antarabangsa (CICC)	Kuala Lumpur	• Tan Sri Razali Ismail • Aisya Abdul Rahman
88.	12 April	Perjumpaan bersama YB Prof. Dr. Ramasamy Palanisamy, Timbalan Ketua Menteri Pulau Pinang, mengenai <i>Draft Code of Conduct for the Promotion of Equal Opportunities Through the Elimination of Racial Discrimination</i>	Pulau Pinang	• En. Jerald Joseph • Helmi Fendy Mohammad Idris
89.	12 April	Mesyuarat bersama YAB Prime Minister, Tun Dr. Mahathir Mohamad	Putrajaya	• Tan Sri Razali Ismail • En. Jerald Joseph • Datuk Lok Yim Pheng • Dato' Mah Weng Kwai • Prof. Dato' Dr. Aishah Bidin • Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
90.	12 April	Pelancaran Laporan Pertubuhan Bantuan Wanita (WAO) bertajuk <i>"Where's the Child? The Rights of Child Domestic Violence Survivors"</i>	Kelana Jaya, Selangor	•Joshua Ericsson
91.	13 April	Rundingan Serantau: Mencipta Platform Bersama untuk Mempercepat Mekanisme Keadilan Antarabangsa terhadap Mangsa Genosid Rohingya	Kuala Lumpur	•En. Jerald Joseph
92.	14 April	Ceramah mengenai Peranan dan Fungsi SUHAKAM dalam Perlindungan dan Promosi Hak Kanak-kanak di Malaysia	Kuala Lumpur	•Dr. Cheah Swee Neo
93.	15 April	Mesyuarat dengan PERPADUAN dan Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Australia mengenai Rang Undang-Undang Suruhanjaya Keharmonian Nasional	Putrajaya	•Aisya Abdul Rahman •Sarah Adibah Hamzah
94.	15 April	Mesyuarat Jabatan Pembangunan Wanita (JPW) bersama pemegang taruh mengenai Rang Undang-Undang Gangguan Seksual	Putrajaya	•Aisya Abdul Rahman •Chua Yen Sin
95.	18 April	Perbincangan Meja Bulat mengenai Pembaharuan Undang-Undang terhadap Akta Orang Asli 1954	Petaling Jaya, Selangor	•Joshua Ericsson
96.	19 April	Siri Dialog Meja Bulat mengenai Aksesibiliti, Perlindungan dan Penjagaan, dan Pemberdayaan Kanak-kanak di Malaysia	Petaling Jaya, Selangor	•Hasmah Abdul Manaf
97.	19 April	Temu ramah bersama Astro Awani – <i>Let's Talk with Sharaad Kuttan</i> – Cabaran dalam mendidik mengenai hak asasi manusia	Kuala Lumpur	•Datuk Lok Yim Pheng

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
98.	20 April	Temu ramah bersama The Malaysian Insight – <i>Missing activists report made public to provoke reaction</i>	Kuala Lumpur	•Tan Sri Razali Ismail
99.	22 April	Konvensyen Nasional Orang Asli 2019	Putrajaya	•En. Jerald Joseph •En. Francis Johen •Datuk Lok Yim Pheng •Aisya Abdul Rahman •Aida Suraya Haron •Abel Athi Kumar
100.	23 April	Mesyuarat bersama Majlis Antipemerdagangan Orang dan Antipenyeludupan Migran (MAPO)	Putrajaya	•Datuk Lok Yim Pheng •Sarah Adibah Hamzah •Mohd Tan'im bin Tajuddin
101.	24 April	Mesyuarat bersama Agensi Anti Dadah Kebangsaan	Selangor	•Datuk Lok Yim Pheng
102.	25 April	Speaker bagi Program MYCorps South East Asia 2019	Perak	•En. Jerald Joseph
103.	25 April	Mesyuarat bersama Prof. Dr. Ramasamy Palanisamy, Timbalan Ketua Menteri Pulau Pinang, mengenai <i>Draft Code of Conduct for the Promotion of Equal Opportunities Through the Elimination of Racial Discrimination</i>	Pulau Pinang	•En. Jerald Joseph •Helmi Fendy Mohammad Idris •Aisya Abdul Rahman
104.	26 April	Mesyuarat bersama UNHCR	Kuala Lumpur	•Kevin Jason a/l James
105.	27 April	Program “Jom Jelajah Kampung Mukim Hulu Bernam Utara”	Kuala Kubu Bharu, Selangor	•Ahmad Zaidi Baharuddin
106.	27 April	Mesyuarat bersama Jawatankuasa Penduduk Taman Kayu Ara 1 dan pemaju	Kayu Ara, Selangor	•Muhammad Faiz Abd Rahman

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
107.	30 April	Program “ <i>Theory to Practice: P/CVE (Prevention/Countering Violent Extremism) in Malaysia</i> ”	Kuala Lumpur	• Abdul Rahman Abdullah
108.	30 April	Mesyuarat Rundingan KPWKM mengenai Laporan Berkala kepada Jawatankuasa Konvensyen Hak Kanak-kanak (CRC)	Putrajaya	• Nur Syamimi Amran
109.	30 April	Mesyuarat bersama UNICEF mengenai MoU SUHAKAM-UNICEF dan sokongan kepada Pesuruhjaya Kanak-kanak	Putrajaya	• Dr. Cheah Swee Neo • Aisya Abdul Rahman • Joshua Ericsson
110.	2 Mei	Penjagaan Kesihatan untuk Semua: Seminar Penjagaan Kesihatan Transklusif	Kuala Lumpur	• Abel Athi Kumar
111.	3 Mei	Mesyuarat bersama BHEUU	Putrajaya	• Dr. Cheah Swee Neo
112.	3 Mei	Mesyuarat bersama UNICEF	Kota Kinabalu, Sabah	• Heflin Dino
113.	3 Mei	Bengkel untuk Membincangkan Penemuan “Kajian Latar Belakang Pembangunan Pelan Tindakan Nasional mengenai Buruh Paksa dan Buruh Kanak-kanak”	Kuala Lumpur	• Helmy Fendy Mohammad Idris • Sarah Adibah Hamzah
114.	3 Mei	Bengkel JPW mengenai RUU Gangguan Seksual	Putrajaya	• Chua Yen Sin
115.	3 Mei	Mesyuarat bersama BHEUU mengenai Pindaan Akta SUHAKAM dan NHRAP Pertubuhan Buruh Antarabangsa (ILO)	Putrajaya	• Dr. Cheah Swee Neo • Mohamad Azizi Azmi • Helmy Fendy Mohammad Idris • Joshua Ericsson
116.	3 Mei	Bengkel Buruh Kanak-kanak dan Buruh Paksa	Kuala Lumpur	• Sarah Adibah Hamzah

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
117.	7 Mei	Mesyuarat Strategi Advokasi kepada Alternatif Penahanan Kanak-kanak (ATD)	Kuala Lumpur	• Joshua Ericsson
118.	8 Mei	Sidang Media: Pakatan Harapan dan Agenda Pembaharuan	Petaling Jaya, Selangor	• Lee Pei Hsi • Norashikin Hamzah • Josefina Abdullah
119.	8 Mei	Ceramah Hak Asasi Manusia: Kerjasama dalam Latihan Paralegal untuk Kumpulan Orang Asli di Perak"	Gerik, Perak	• Hasmah Abdul Manaf
120.	9 Mei	Mesyuarat Gabungan ACT4CAT	Kuala Lumpur	• Aisya Abdul Rahman • Lee Pei Hsi • Siti Zaihan Zulkarnain
121.	10 Mei	Mesyuarat bersama BHEUU	Putrajaya	• Dr. Cheah Swee Neo
122.	10 Mei	Mesyuarat Program Peningkatan Komuniti Pulau Tuba (CEP)	Putrajaya	• Jesrina Kaur Grewal
123.	10 Mei	Mesyuarat Penilaian Luar mengenai Projek Gabungan Penahanan Antarabangsa (IDC): Mengakhiri Penahanan Imigresen Kanak-kanak	Kuala Lumpur	• Joshua Ericsson
124.	13 Mei	Mesyuarat Teknikal PERPADUAN mengenai Rang Undang-Undang berkaitan Suruhanjaya Keharmornian dan Rekonsiliasi Nasional	Putrajaya	• Sarah Adibah Hamzah
125.	14 Mei	Penglibatan Pemegang Taruh Kementerian Sumber Manusia mengenai Cadangan Pindaan terhadap Akta Perhubungan Perusahaan dan Akta Kesatuan Sekerja	Putrajaya	• Sarah Adibah Hamzah
126.	15 Mei	Mesyuarat bersama Anggota Parlimen ASEAN untuk Hak Asasi Manusia (APHR)	Kuala Lumpur	• Dr. Cheah Swee Neo

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
127.	16 Mei	Perbincangan Pemegang Taruh bersama YB Datuk Liew Vui Keong, Menteri di Jabatan Perdana Menteri, mengenai Cadangan Penghapusan Hukuman Mati Mandatori	Putrajaya	• Jesrina Kaur Grewal • Aisya Abdul Rahman
128.	17 Mei	Perjumpaan dengan Jabatan Penjara mengenai Pembaharuan Penjara	Kajang, Selangor	• Dr. Cheah Swee Neo • Simon Karunagaram • Abdul Rahman Abdullah • Muhammad Faiz Abd Rahman • Aida Suraya Haron • Siti Rahayu Mohamed Noor
129.	23 Mei	Mesyuarat bersama BHEUU	Putrajaya	• Dr. Cheah Swee Neo
130.	23 Mei	Mesyuarat bersama IO Foundation	Kuala Lumpur	• Dr. Cheah Swee Neo • Helmy Fendy • Siti Rahayu • Paremeswari S.
131.	23 Mei	Mesyuarat bersama PERPADUAN mengenai <i>Rang Undang-Undang berkaitan Suruhanjaya Keharmornian dan Rekonsiliasi Nasional</i>	Kuala Lumpur	• Jesrina Kaur Grewal • Sarah Adibah Hamzah • Abel Athi Kumar
132.	23 Mei	Mesyuarat bersama Pengarah PERKESO Sabah	Kota Kinabalu, Sabah	• Jasmih Slamet
133.	23 Mei	Temu Ramah bersama Astro Awani – <i>Let's Talk with Sharaad Kuttan – Understanding human rights – Is the law sufficient?</i>	Kuala Lumpur	• Prof. Dato' Dr. Aishah Bidin

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
134.	24 Mei	Mesyuarat Pengurusan di Jabatan Perdana Menteri	Putrajaya	•Dr. Cheah Swee Neo
135.	27 Mei	Pengenalan kepada Perniagaan dan Hak Asasi Manusia di TECH	Petaling Jaya, Selangor	•Helmi Fendy Mohammad Idris
136.	27 Mei	Mesyuarat berkenaan hukuman rotan	Putrajaya	•Chua Yen Sin
137.	27 Mei	Mesyuarat dengan Anggota Parlimen ASEAN untuk Hak Asasi Manusia	Kuala Lumpur	•Dr. Cheah Swee Neo
138.	28 Mei	Mesyuarat bersama Alex Douglas, Centre for Humanitarian Dialogue	Kota Kinabalu, Sabah	•Jasmih Slamet •Heflin Dino
139.	28 Mei	Perbincangan dengan BHEUU mengenai pelantikan Anggota SUHAKAM	Kuala Lumpur	•Dr. Cheah Swee Neo
140.	30 Mei	Perbincangan Meja Bulat mengenai RUU IPCMC	Kuala Lumpur	•Dr. Cheah Swee Neo •Aisya Abdul Rahman
141.	14 Jun	Perbincangan mengenai Cadangan Pindaan Undang-Undang ATIPSOM: "Ketelusan Perniagaan dan Kebertanggungjawaban Dalam Rangkaian Bekalan"	Putrajaya	•Paremeswari S. •Sarah Adibah Hamzah
142.	17 Jun	Forum mengenai Dadah, Hukuman Mati & Hak Asasi Manusia	Kuala Lumpur	•Jesrina Kaur Grewal •Siti Rahayu Mohamed Noor •Chua Yen Sin •Nur Syamimi Amran •Simon Karunagaram •Aida Suraya Haron
143.	17 Jun	Mesyuarat Penyelaras Dialog Nasional Peringkat Tinggi	Putrajaya	•Dr. Cheah Swee Neo •Jesrina Kaur Grewal •Helmy Fendy Mohammad Idris

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
144.	19 Jun	Mesyuarat Susulan Mengenai Pembaharuan Penjara	Kajang, Selangor	• Simon Karunagaram • Aida Suraya Haron
145.	19 Jun	Wacana Intelektual – “Nasib Orang Asli: Sampai Bila Akan Terpinggir”	Serdang, Selangor	• Hasmah Abdul Manaf
146.	21 Jun	Mesyuarat Jawatankuasa Reka Bentuk Sejagat dan Alam Sekitar di bawah Majlis Kebangsaan bagi Orang Kurang Upaya No. 1	Putrajaya	• Dr. Cheah Swee Neo • Rafidah Yahya • Lee Pei Hsi • Mohd Ariff Saifullah Abd Rahman
147.	21 - 23 Jun	Jemputan sebagai Panel Penilaian untuk Program Praktikal “Latihan dan Pembangunan Modul untuk Pusat Pembelajaran Orang Asli”	Kuala Lipis, Pahang	• Hasmah Abdul Manaf
148.	25 Jun	Mesyuarat antara Agensi dengan Menteri di Jabatan Perdana Menteri, YB Datuk Liew Vui Keong mengenai Pembaharuan Undang-Undang 2019	Putrajaya	• Aisya Abdul Rahman
149.	25 Jun	Sesi Dialog YAB Timbalan Perdana Menteri dengan NGO Orang Kurang Upaya	Putrajaya	• Rafidah Yahya • Siti Rahayu Mohamed Noor • Nur Syamimi Amran • Mohd Ariff Saifullah Abd Rahman
150.	26 Jun	Mesyuarat bersama masyarakat sivil untuk membincangkan Laporan Pemerdagangan Orang	Kuala Lumpur	• Dr. Cheah Swee Neo • Simon Karunagaram
151.	28 Jun	Persidangan tahunan Penjara & Ketagihan 2018	Alor Setar, Kedah	• Simon Karunagaram

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
152.	28 Jun	Mesyuarat dengan Institut Republikan Antarabangsa	Kuala Lumpur	• Dr. Cheah Swee Neo • Viven Rao Krishna Moorthi • Joshua Ericsson
153.	1 - 3 Julai	Seminar Perkahwinan Bawah Umur oleh Kementerian Undang-Undang dan Hal Ehwal Anak Negeri Sabah	Kota Kinabalu	• Heflin Dino
154.	2 Julai	Mesyuarat Ketiga Jawatankuasa Pilihan Khas mengenai Hak dan Kesaksamaan Gender	Kuala Lumpur	• Lee Pei Hsi
155.	3 Julai	Temu Ramah bersama <i>Bernama Today – Human Rights 101</i>	Kuala Lumpur	• En. Jerald Joseph
156.	5 Julai	Perbincangan Meja Bulat SUHAKAM dan International Center for Not-For Profit Law (ICNL) bersama Ahli Parlimen mengenai “Kebebasan Bersuara, Ucapan Kebencian dan Peraturan Internet di Malaysia”	Kuala Lumpur	• Tan Sri Othman Hashim • Dato' Mah Weng Kwai • Dr. Cheah Swee Neo • Aisya Abdul Rahman • Joshua Ericsson • Sarah Adibah Hamzah
157.	9 Julai	Mesyuarat dengan Majlis Antipemerdagangan Orang dan Antipenyeludupan Migran (MAPO)	Putrajaya	• Datuk Lok Yim Pheng
158.	9 Julai	Rundingan Penilaian Penggalan Sejagat (UPR) Kementerian Luar Negeri 2/2019	Putrajaya	• Jesrina Kaur Grewal • Josefina Abdullah
159.	9 Julai	Konsultasi Serantau Majlis Pensijilan Kayu Malaysia (MTCC) mengenai Draf Pertanyaan Kriteria dan Indikator Malaysia untuk Pensijilan Pengurusan Hutan	Kuala Lumpur	• Joshua Ericsson • Sarah Adibah Hamzah

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
160.	11 Julai	Perjumpaan dengan Jabatan Penjara Malaysia mengenai Pembaharuan Penjara	Kajang, Selangor	• Abdul Rahman Abdullah • Aida Suraya Haron
161.	12 Julai	Mesyuarat Pemantauan Status Cadangan, Jawatankuasa Pembaharuan Institusi (IRC)	Putrajaya	• Dr. Cheah Swee Neo • Mohamad Azizi Azmi
162.	14 - 25 Julai	Kursus Pembangunan Mampai Luar Bandar untuk SIDS dan Negara ASIA	Kuala Lumpur	• Dr. Madeline Berma
163.	15 Julai	Perjumpaan bersama Pelapor Khas, Yanghee Lee mengenai Situasi Hak Asasi Manusia di Myanmar	Kuala Lumpur	• Tan Sri Othman Hashim • Datuk Lok Yim Pheng • Simon Karunagaram • Jesrina Kaur Grewal • Rafidah Yahya • Hana Shazwin Azizan • Lee Pei Hsi • Aisya Abdul Rahman • Siti Rahayu Mohamed Noor • Norashikin Hamzah • Josefina Abdullah • Viven Rao Krishna Moorthi
164.	15 Julai	Mesyuarat bersama Menteri di Jabatan Perdana Menteri, Datuk Liew Vui Keong	Putrajaya	• Tan Sri Othman Hashim
165.	16 Julai	Taklimat kepada Ahli Parlimen mengenai Rang Undang-Undang Gangguan Seksual oleh KPWK	Kuala Lumpur	• Jesrina Kaur Grewal • Aisya Abdul Rahman • Chua Yen Sin

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
166.	16 Julai	Forum mengenai "Wacana Mengorak Visi PDRM: IPCMC Sebagai Pengukur Integriti Institusi Polis"	Kuala Lumpur	• Dato' Mah Weng Kwai
167.	19 Julai	Temu ramah bersama Sin Chew - Hak Tanah Adat	Kuala Lumpur	• En. Jerald Joseph
168.	17 Julai	Mesyuarat bersama AMFORI mengenai Perniagaan dan Hak Asasi Manusia	Kuala Lumpur	• Datuk Godfrey Gregory Joitol • Datuk Lok Yim Pheng • Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh • Dr. Cheah Swee Neo
169.	17 Julai	Kunjungan hormat kepada Dato' Nadzirah Osman, Timbalan Ketua Setiausaha, MOFA	Putrajaya	• Tan Sri Othman Hashim
170.	18 Julai	Rakaman temu ramah bersama BFM	Kuala Lumpur	• Dr. Cheah Swee Neo
171.	19 Julai	Dialog bersama Sahabat Alam Malaysia dan Perwakilan Orang Asli Sarawak	Kuala Lumpur	• Dr. Madeeline Berma • Datuk Lok Yim Pheng
172.	23 Julai	Persidangan Menghadapi Ucapan Kebencian dan Tiada Toleransi di Malaysia: Melaksanakan Pelan Tindakan Rabat dan Resolusi PBB	Kuala Lumpur	• En. Jerald Joseph
173.	23 Julai	Kunjungan hormat Wakil UNCHR di Malaysia, Thomas Albrecht	Kuala Lumpur	• Tan Sri Othman Hashim
174.	25 Julai	Mesyuarat bersama UNHCR	Kuala Lumpur	• En. Jerald Joseph
175.	25 Julai	Mesyuarat Penilaian Gabungan Tahanan Antarabangsa bersama Pemegang Taruh	Kuala Lumpur	• Joshua Ericsson
176.	26 Julai	Mesyuarat bersama Ketua Pengarah, BHEUU	Putrajaya	• Dr. Cheah Swee Neo

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
177.	26 Julai	Kunjungan hormat kepada Datu Jaul Sameon (Pemangku Setiausaha Kerajaan Negeri Sarawak) dan Dr. Jusit Jaul (Pegawai Khas Menteri Komunikasi dan Multimedia)	Kuching, Sarawak	•Dr. Madeline Berma
178.	29 Julai	Lawatan kerja kepada Ketua Pengarah Imigresen	Putrajaya	•Tan Sri Othman Hashim •Datuk Lok Yim Pheng •Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh •En. Jerald Joseph •Sarah Adibah Hamzah
179.	31 Julai	Mesyuarat bersama Pelapor Khas Hak Minoriti, Dr. Fernand de Varennes	Kuala Lumpur	•En. Jerald Joseph •Dr. Madeline Berma •Simon Karunagaram •Jesrina Kaur Grewal •Hana Shazwin Azizan •Aisya Abdul Rahman •Josefina Abdullah •Abel Athi Kumar
180.	1 Ogos	Bengkel BHEUU mengenai Pembaharuan Undang-undang kepada Akta Perlindungan Pemberi Maklumat 2010	Putrajaya	•Aisya Abdul Rahman
181.	2 Ogos	Siri Kuliah Tun Dr Siti Hasmah - <i>HR: Reflections of the East, Perceptions of the West</i>	Kuala Lumpur	•Tan Sri Othman Hashim
182.	5 Ogos	Perjumpaan dengan Jabatan Penjara Mengenai Pembaharuan Penjara	Kajang, Selangor	•Simon Karunagaram •Abdul Rahman Abdullah •Aida Suraya Haron

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
183.	5 Ogos	Perjumpaan bersama Dato' Saifuddin Abdullah mengenai Pendidikan Politik dan Demokrasi untuk Remaja bawah 18 Tahun	Putrajaya	• Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh • Shahizad Sulaiman • Dr. Cheah Swee Neo
184.	5 - 6 Ogos	Persidangan Kebangsaan MAPO-JHAMS mengenai Anti Perdagangan Orang	Kuala Lumpur	• Datuk Lok Yim Pheng • Dr. Cheah Swee Neo • Mohd Tan'im Tajuddin • Jesrina Kaur Grewal • Paremeswari S. • Aisya Abdul Rahman • Sarah Adibah Hamzah • Ahmad Afifi Ramli
185.	6 Ogos	Ceramah mengenai "Reflections of Malaysian PR to the UN"	Kuala Lumpur	• Tan Sri Othman Hashim
186.	7 Ogos	Mesyuarat dengan Delegasi Kongres Amerika Syarikat	Kuala Lumpur	• En. Jerald Joseph
187.	8 Ogos	Kunjungan Hormat kepada Dato' James Chan Khay Syn, Datuk Bandar Majlis Bandaraya Kuching Selatan dan YB Datuk Amar Haji Mohd Asfia Awang Nassar, Speaker, Dewan Undangan Negeri Sarawak	Kuching, Sarawak	• Dr. Madeline Berma
188.	8 Ogos	Mesyuarat Pengurusan, Pejabat Perdana Menteri	Putrajaya	• Dr. Cheah Swee Neo
189.	9 Ogos	Mesyuarat dengan Ketua Pengarah, BHEUU	Putrajaya	• Tan Sri Othman Hashim
190.	9 - 10 Ogos	Sambutan Hari Orang Asli Sedunia, Peringkat Negeri Pahang	Bera, Pahang	• Azian Juliana Ng Kee Choo
191.	13 Ogos	Majlis Pelancaran Pendidikan Sivik Negara	Putrajaya	• Datuk Lok Yim Pheng • Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
192.	13 Ogos	Lawatan kerja ke <i>The Advocates Association of Sarawak</i>	Kuching, Sarawak	•Dr. Madeline Berma
193.	13 Ogos	Mesyuarat dengan Kumpulan Akses dan Advokasi Rawatan Malaysia Positif (MTAAG +)	Kuala Lumpur	•Dato' Mah Weng Kwai •Dato' Seri Mohd Hishamudin Md Yunus •Dr. Cheah Swee Neo
194.	13 Ogos	Perbincangan dengan Persatuan Orang Buta Sarawak	Kuching, Sarawak	•Dr. Madeline Berma
195.	14 Ogos	Perjumpaan dengan Pelapor Khas Kemiskinan Ekstrim dan Hak Asasi Manusia, Profesor Philip Alston	Kuala Lumpur	•Dato' Mah Weng Kwai •Datuk Lok Yim Pheng •Dr. Madeline Berma •En. Jerald Joseph •Datuk Godfrey Gregory Joitol •Dr. Cheah Swee Neo •Simon Karunagaram •Lee Pei Hsi •Aisya Abdul Rahman •Josefina Abdullah •Viven Rao Krishna Moorthi
196.	15 Ogos	Mesyuarat dengan KPWK dan BHEUU mengenai Suruhanjaya Kanak-kanak	Putrajaya	•En. Jerald Joseph •Dr. Cheah Swee Neo
197.	15 Ogos	Bengkel Teori Perubahan UNICEF	Kuala Lumpur	•Chua Yen Sin •Joshua Ericsson
198.	16 Ogos	Mesyuarat dengan Ketua Pesuruhjaya Suruhanjaya Pencegahan Rasuah Malaysia (SPRM)	Putrajaya	•Datuk Lok Yim Pheng •Dato' Mah Weng Kwai •Dato' Seri Mohd Hishamudin Md Yunus •Datuk Godfrey Gregory Joitol •Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh •En. Jerald Joseph

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
199.	19 Ogos	Rundingan Awam SUHAKAM-SUARAM mengenai RUU IPCMC	Kuala Lumpur	• Dato' Mah Weng Kwai • Dato' Seri Mohd Hishamudin Md Yunus • En. Jerald Joseph • Dr. Cheah Swee Neo • Aisya Abdul Rahman • Chua Yen Sin • Nur Syamimi Amran • Sarah Adibah Hamzah
200.	19 Ogos	Forum Universiti Monash mengenai "Pembangunan Kapasiti untuk Pelarian: Harapan Masa Depan"	Bandar Sunway, Selangor	• En. Jerald Joseph • Joshua Ericsson
201.	20 Ogos	Mesyuarat Gabungan ACT4CAT	Kuala Lumpur	• Lee Pei Hsi • Chua Yen Sin • Siti Zaihan Zulkarnain
202.	20 Ogos	Mesyuarat dengan NGO Transgender	Kota Kinabalu, Sabah	• Jasmih Slamet • Heflin Dino
203.	21 Ogos	Dialog CSR dan Hak Asasi Manusia: <i>Build From What Works in Malaysia</i>	Petaling Jaya, Selangor	• Dr. Cheah Swee Neo • Ahmad Afifi Ramli • Helmy Fendi Mohammad Idris
204.	21 Ogos	Kunjungan Hormat kepada Tan Sri Abdul Hamid Bador, Ketua Polis Negara	Kuala Lumpur	• Tan Sri Othman Hashim • Datuk Lok Yim Pheng • Dato' Mah Weng Kwai • Dato' Seri Mohd Hishamudin Md Yunus • Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh • Dr. Madeline Berma • En. Jerald Joseph • Dr. Cheah Swee Neo • Simon Karunagaram

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
205.	21 Ogos	Lawatan hormat oleh Duta Besar EU ke Malaysia	Kuala Lumpur	•Tan Sri Othman Hashim
206.	22 Ogos	Perbincangan Strategik mengenai Penjagaan Alternatif untuk Semua Kanak-kanak di Malaysia	Kuala Lumpur	•Chua Yen Sin •Nur Syamimi Amran
207.	22 Ogos	Kunjungan Hormat oleh Pesuruhjaya Tinggi Australia ke Malaysia	Kuala Lumpur	•Tan Sri Othman Hashim •Josefina Abdullah
208.	22 Ogos	Perjumpaan dengan YB Liew Vui Keong, Menteri di Jabatan Perdana Menteri	Putrajaya	•Tan Sri Othman Hashim •Datuk Lok Yim Pheng •Dato' Mah Weng Kwai •Dato' Seri Mohd Hishamudin Md Yunus •Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh •Dr. Madeline Berma •En. Jerald Joseph
209.	23 Ogos	Penemuan Awal mengenai Kemiskinan di Malaysia oleh Pelapor Khas PBB mengenai Kemiskinan Ekstrim dan Hak Asasi Manusia	Kuala Lumpur	•Dr. Madeline Berma
210.	26 Ogos	Lawatan hormat kepada YB Mohamed Hanipa Maidin, Timbalan Menteri, Jabatan Perdana Menteri	Putrajaya	•Tan Sri Othman Hashim
211.	26 Ogos	Pelancaran Kajian Mengenai Pekerja Migran Tanpa Dokumen	Kuala Lumpur	•Datuk Lok Yim Pheng
212.	26 Ogos	Perjumpaan dengan Kementerian Sumber Manusia untuk Mendorong Belia Orang Asli dalam Kemahiran TVET	Putrajaya	•Hasmah Abdul Manaf
213.	26 Ogos	Rundingan Pemegang Taruh - Draf Protokol Tanpa Eksploitasi Wilmar	Kuala Lumpur	•Paremeswari S. •Abel Athi Kumar
214.	26 Ogos	Taklimat mengenai Suruhanjaya Bebas Aduan dan Salah Laku Polis (IPCMC)	Putrajaya	•Dr. Cheah Swee Neo •Jesrina Kaur Grewal

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
215.	27 Ogos	Kunjungan Hormat oleh <i>Centre for Human Rights Research & Advocacy (CENTHRA)</i>	Kuala Lumpur	• Tan Sri Othman Hashim • Datuk Lok Yim Pheng • Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh
216.	27 Ogos	Ceramah dan Forum Mengenai Statut ROM Mahkamah Jenayah Antarabangsa anjuran Majlis Peguam	Kuala Lumpur	• Datuk Lok Yim Pheng • Aisya Abdul Rahman
217.	27 Ogos	Temu Ramah bersama Malay Mail Online: Ulang Tahun ke - 20 SUHAKAM	Kuala Lumpur	• Tan Sri Othman Hashim
218.	27 - 28 Ogos	Persidangan MIDAS-KAS: Kemanusiaan Bantuan dan Bencana Pelepasan: Tanggungjawab Bersama	Kuala Lumpur	• Ahmad Afifi Ramli • Josefina Abdullah
219.	28 Ogos	Lawatan hormat oleh Penggerak Malaysia & Majlis Rohingya Malaysia	Kuala Lumpur	• Tan Sri Othman Hashim
220.	28 Ogos	Temu ramah bersama <i>The Wawasan Malaysia</i> – SUHAKAM 20 tahun – di bawah Pengerusi Baharu	Kuala Lumpur	• Tan Sri Othman Hashim
221.	28 Ogos	Mesyuarat bersama Amnesty Antarabangsa	Kuala Lumpur	• Dato' Mah Weng Kwai
222.	28 Ogos	Perbincangan Meja Bulat mengenai Kesihatan Seksual di Institusi Tahfiz bertempat di Universiti Sains Islam Malaysia (USIM)	Selangor	• Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh • Hasmah Abdul Manaf • Siti Zaihan Zulkarnain
223.	3 September	Forum Nasional Buruh Paksa dan Hak Asasi Manusia 2019	Kuala Lumpur	• Dato' Mah Weng Kwai • Datuk Godfrey Gregory Joitol • Datuk Lok Yim Pheng • Dr. Cheah Swee Neo • Sarah Adibah Hamzah

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
224.	4 - 5 September	Bengkel mengenai Pembaharuan Penjara	Selangor	•Dato' Mah Weng Kwai •Datuk Lok Yim Pheng •Dr. Madeline Berma •Dr. Cheah Swee Neo •Simon Karunagaram
225.	5 September	Meja Bulat Perbincangan Forum ASEAN ke - 12 mengenai Pekerja Migran	Kuala Lumpur	•Datuk Lok Yim Pheng
226.	3 September	Mesyuarat bersama JAKOA Perak dan Kedah mengenai Penyelarasan "Sambutan Hari Orang Asli 2019 "	Tapah, Perak	•Hasmah Abdul Manaf
227.	5 September	Mesyuarat antara agensi bersama Datuk Liew Vui Keong, Menteri di Perdana Jabatan Menteri mengenai Pembaharuan Undang-undang 2019	Putrajaya	•Jesrina Kaur Grewal •Joshua Ericsson
228.	5 September	Mesyuarat mengenai Pindaan Akta SUHAKAM bersama BHEUU dan Setiausaha Dewan Rakyat, Datuk Roosme Hamzah	Kuala Lumpur	•Dato' Mah Weng Kwai •Dr. Cheah Swee Neo •Jesrina Kaur Grewal •Joshua Ericsson
229.	11 September	Pelancaran Sambutan Hari Orang Asal/Asli Peringkat Kebangsaan 2019	Tapah, Perak	•Siti Zaihan Zulkarnain •Hasmah Abdul Manaf •Syairin Adirah Abd. Rahman •Mariani Che Hussin
230.	11 - 12 September	Kursus Integriti Pintar di Kampus INTAN Wilayah Selatan (IKWAS)	Kluang, Johor	•Ahmad Zaidi Baharuddin
231.	12 September	Temu ramah bersama Astro Awani – <i>Let's Talk with Sharaad Kuttan</i> – Sambutan Ulang Tahun ke - 20 SUHAKAM	Kuala Lumpur	•En. Jerald Joseph

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
232.	16 September	Temu Ramah bersama Bernama TV - Hari Malaysia	Kuala Lumpur	• Dr. Madeline Berma
233.	17 September	Temu Ramah bersama Saluran Berita Asia - Dokumentari Rohingya di Malaysia	Kuala Lumpur	• En. Jerald Joseph
234.	17 September	Mesyuarat <i>The Network of Malaysian Think Tanks (NMTT)</i> mengenai "Cabaran Malaysia Baharu: Bagaimana Pemikir Kekal Berkaitan dalam Memenuhi Aspirasi Rakyat"	Kuala Lumpur	• En. Jerald Joseph
235.	17 September	Mesyuarat dengan DCP Dato' Nerita Yaacob, Timbalan Pengarah Pengurusan (Latihan) PDRM	Bukit Aman, Kuala Lumpur	• Datuk Lok Yim Pheng • Rafidah Yahaya • Wan Norhafizah Junid • Nicole Kimberly Tan • Sukhvinder Singh
236.	17 - 18 September	Mesyuarat Gabungan Penahanan Antarabangsa (IDC) - UNICEF: Strategi advokasi ATD	Kuala Lumpur	• Joshua Ericsson
237.	18 September	Mesyuarat Gabungan Act4CAT	Petaling Jaya	• Chua Yen Sin • Lee Pei Hsi • Siti Zaihan Zulkarnain
238.	18 September	Forum mengenai Kesaksamaan Gender	Petaling Jaya, Selangor	• Chua Yen Sin
239.	18 September	Kunjungan Hormat oleh Institut Antarabangsa Pengajian Islam Lanjutan (IAIS) Malaysia	Kuala Lumpur	• Tan Sri Othman Hashim • Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh
240.	18 September	Kunjungan Hormat Suruhanjaya Tinggi New Zealand dan Ketua Ombudsman New Zealand	Kuala Lumpur	• Tan Sri Othman Hashim
241.	19 September	Perbincangan Meja Bulat FoA anjuran SUARAM dan CIVICUS	Kuala Lumpur	• En. Jerald Joseph

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
242.	19 September	Forum Awam Satu Dekad Kemudian – Kajian Semula Akta Orang Kurang Upaya 2008	Kuala Lumpur	• Mohd Ariff Saifullah • Nur Syamimi Amran
243.	20 September	Mesyuarat Penyelarasan Maklum Balas Kerajaan Terhadap Laporan Tahunan SUHAKAM 2018 dan 2019	Putrajaya	• Datuk Lok Yim Pheng • En. Jerald Joseph • Dr. Cheah Swee Neo • Rafidah Yahya • Lee Pei Hsi • Syamsul Azhar Zamani • Elza Nadiyah Shaik Sulaiman
244.	20 September	Mesyuarat Pertama Jawatankuasa Khas mengenai Penghapusan Hukuman Mati Mandatori	Putrajaya	• Dato' Mah Weng Kwai
245.	21 September	Forum Hak Asasi Manusia-NCR bersempena Pembentangan Anugerah Seacology	Miri, Sarawak	• Sophian Osman
246.	23 September	Temu Ramah bersama Sinar Harian - Wacana	Kuala Lumpur	• Dr. Madeline Berma
247.	23 September	<i>Officiating of MyAgeing New Building and Panellist for Intellectual Discourse</i>	Selangor	• Datuk Lok Yim Pheng
248.	23 September	Temu Ramah bersama The Star - R.A.G.E – Kanun Tanah Sarawak dan Hak Orang Asal Sarawak	Kuala Lumpur	• En. Jerald Joseph
249.	24 September	Kunjungan Hormat Duta Itali dan wakil Kedutaan Iraq	Kuala Lumpur	• Tan Sri Othman Hashim • Josefina Abdullah
250.	24 September	Bengkel Latihan IOM untuk Perusahaan Kecil dan Sederhana mengenai Buruh Paksa	Petaling Jaya, Selangor	• Datuk Lok Yim Pheng • Dr. Cheah Swee Neo • Sarah Adibah Hamzah • Helmy Fendy Mohammad Idris

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
251.	24 September	Kunjungan Hormat Duta Besar Itali di Malaysia	Kuala Lumpur	•Tan Sri Othman Hashim
252.	24 September	Kunjungan Hormat <i>Charge d' Affairs</i> Kedutaan Republik Iraq di Malaysia	Kuala Lumpur	•Tan Sri Othman Hashim •Josefina Abdullah
253.	24 - 25 September	Sambutan 10 Tahun Kecemerlangan - Kolokium Pedagogi Anak Negeri di Institut Latihan Perguruan Tengku Ampuan Afzan	Kuala Lipis, Pahang	•Hasmah Abdul Manaf
254.	25 September	Mesyuarat Pemegang Taruh berkenaan Undang-undang dan Dasar Pelarian	Brickfields, Kuala Lumpur	•Joshua Ericsson
255.	25 September	Ceramah <i>Youth4Rights</i> di INTI College	Nilai, Negeri Sembilan	•Ahmad Afiifi Ramli •Joshua Ericsson
256.	25 September	Forum Media Nasional	Selangor	•Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh
257.	26 September	Perbincangan Meja Bulat: <i>Now/Here I Belong</i>	Kuala Lumpur	•Joshua Ericsson
258.	27 September	Perbincangan Meja Bulat mengenai Kajian Gender dalam Terapi Pekerjaan dalam kalangan Profesional di Selangor	Shah Alam, Selangor	•Sarah Adibah Hamzah
259.	27 September	Pelancaran Laporan Akses Pekerja Migran kepada Keadilan	Kuala Lumpur	•Dr. Cheah Swee Neo
260.	30 September	Mesyuarat mengenai Agama Kanak-kanak yang Berstatus Anak Angkat	Putrajaya	•Sarah Adibah Hamzah
261.	30 September	Sidang Kemuncak Perniagaan & Pelaburan Sarawak: "Masa Depan Sarawak – Langkah Seterusnya? Apa di Hadapan?"	Kuching, Sarawak	•Dr. Madeline Berma •Alfonso Min
262.	30 September	Mesyuarat bersama North South Initiative	Petaling Jaya, Selangor	•Simon Karunagaram •Aida Suraya Haron

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
263.	30 September	Moderator Perbincangan CSO pada Kajian Semula ToR AICHR	Kuala Lumpur	•En. Jerald Joseph
264.	30 September - 3 Oktober	Rundingan Kebangsaan MCCHR mengenai Kebebasan berhimpun, Bersuara, Tidak Bernegara, Ruang Sivik dan Anti Pemerdagangan Manusia	Kuala Lumpur	•En. Jerald Joseph •Datuk Lok Yim Pheng •Dr. Cheah Swee Neo •Joshua Ericsson •Chua Yen Sin
265.	1 Oktober	Perjumpaan bersama Tan Sri Syed Danial bin Syed Ahmad, Penyimpan Mohor Besar Raja-Raja	Putrajaya	•Tan Sri Othman Hashim •Dato' Mah Weng Kwai •Dato' Seri Mohd Hishamudin Md Yunus •Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh
266.	1 Oktober	Hari Sedunia Menentang Buruh Kanak-kanak	Putrajaya	•Dr. Cheah Swee Neo
267.	2 Oktober	Rundingan bersama Pemegang Taruh mengenai Hukuman Alternatif kepada Hukuman Mati Mandatori	Kuala Lumpur	•Dato' Mah Weng Kwai •Dato' Seri Mohd Hishamudin Md Yunus •Dr. Cheah Swee Neo •Jesrina Kaur Grewal •Aisya Abdul Rahman •Chua Yen Sin
268.	3 Oktober	Perbincangan bersama Pengarah Konsortium Projek SRS mengenai aduan yang diterima daripada Persatuan Nelayan Pulau Pinang	Pulau Pinang	•En. Jerald Joseph •Abdul Rahman Abdullah •Muhammad Faiz Abd Rahman •Ahmad Zaidi Baharuddin

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
269.	4 Oktober	Mesyuarat Penyelarasan dengan Institut Perubatan Forensik Negara (IPFN) mengenai Seminar Forensik 2019	Kuala Lumpur	• Simon Karunagaram • Abdul Rahman Abdullah • Yustina Ishak
270.	4 Oktober	Mesyuarat bersama JPN mengenai Laporan Transgender	Putrajaya	• Dato' Seri Mohd Hishamudin Md Yunus • Dr. Cheah Swee Neo • Siti Rahayu Mohamed Noor
271.	4 Oktober	Mesyuarat bersama Datuk Roosme Hamzah, Setiausaha Dewan Rakyat	Kuala Lumpur	• Dr. Cheah Swee Neo
272.	5 Oktober	Mesyuarat bersama Pesuruhjaya Tinggi PBB bagi Hak Asasi Manusia	Kuala Lumpur	• Dato' Mah Weng Kwai • Datuk Lok Yim Pheng • Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh • Datuk Godfrey Gregory Joitol • Dr. Madeline Berma • En. Jerald Joseph • Dr. Cheah Swee Neo
273.	7 Oktober	Kunjungan Hormat Duta Besar Denmark	Kuala Lumpur	• Tan Sri Othman Hashim
274.	8 Oktober	Perjumpaan Pemegang Taruh dengan Menteri di Perdana Jabatan Menteri, Datuk Liew Vui Keong, mengenai Rang Undang-undang (RUU) Pusat Pencegahan Jenayah Kewangan Nasional 2019	Kuala Lumpur	• En. Jerald Joseph • Aisya Abdul Rahman
275.	9 Oktober	Mesyuarat bersama MACSA	Putrajaya	• Datuk Lok Yim Pheng • Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh • Rafidah Yahya • Shahizad Sulaiman

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
276.	10 Oktober	Ekspo Seni Malaysia	Kuala Lumpur	•Datuk Lok Yim Pheng
277.	11 Oktober	Perbincangan Meja Bulat <i>Malaysian CSO SDG Alliance and Kingsley Strategic Institute</i> : "20 Tahun SUHAKAM – Pembela Hak Asasi Manusia yang Tidak Gentar atau Harimau Tanpa Taring?"	Kuala Lumpur	•Dato' Mah Weng Kwai •Dr. Cheah Swee Neo •Simon Karunagaram •Aisya Abdul Rahman
278.	11 Oktober	Kunjungan Hormat ke Pejabat Ketua Pendaftar, Mahkamah Persekutuan Malaysia	Putrajaya	•Datuk Lok Yim Pheng •Rafidah Yahya •Shahizad Sulaiman •Wan Norhafizah Junid •Muhammad Syafiq Ikhwan Ghazali
279.	11 Oktober	Temu Ramah bersama Astro Awani mengenai Belanjawan 2020	Kuala Lumpur	•Dr. Madeline Berma
280.	12 Oktober	Sidang Kemuncak Pembangunan Inklusif Kemakmuran Bersama untuk Malaysia 2019	Kuala Lumpur	•Dr. Madeline Berma
281.	12 Oktober	Temu Ramah bersama RTM1 (Pesona) – Belanjawan 2020 Penumpuan kepada Wanita, Keluarga dan Kanak-kanak	Kuala Lumpur	•Prof. Dato' Noor Aziah Mohd. Awal
282.	14 Oktober	Kunjungan Hormat kepada Ketua Hakim Negara Yang Amat Arif Tan Sri Tengku Maimun Tuan Mat	Putrajaya	•Tan Sri Othman Hashim •Dato' Mah Weng Kwai •Dato' Seri Mohd Hishamudin Md Yunus •Datuk Lok Yim Pheng •Dr. Madeline Berma •Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh •En. Jerald Joseph

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
283.	14 Oktober	Persidangan Tanah Orang Asli ke-11 (Memperkuhkan Hak Orang Asli di Era Malaysia Baharu)	Kuala Lumpur	•Azian Juliana Ng Kee Choo
284.	15 Oktober	Seminar Penyelidikan mengenai Indeks Perpaduan Negara	Kuala Lumpur	•Sarah Adibah Hamzah
285.	15 Oktober	Bengkel Kesedaran Pelan Induk Pengupayaan ASEAN: Mengarusperdanakan Hak Orang Kurang Upaya	Kuching, Sarawak	•Sophian Osman
286.	15 Oktober	Mesyuarat Pelan Kerja UNICEF	Kuala Lumpur	•Aisya Abdul Rahman •Joshua Ericsson
287.	15 Oktober	Persidangan Antarabangsa Wanita Menentang Ekstremisme anjuran Sisters in Islam	Kuala Lumpur	•Datuk Lok Yim Pheng •Dr. Cheah Swee Neo •Jesrina Kaur Grewal
288.	16 Oktober	Mesyuarat bersama BHEUU mengenai Perbahasan Laporan Tahunan SUHAKAM 2018	Putrajaya	•Dr. Cheah Swee Neo
289.	16 Oktober	Persidangan Alam Sekitar 2019: Seni & Sains Pembangunan Mampan	Negeri Sembilan	•Datuk Lok Yim Pheng
290.	17 Oktober	Temu Ramah bersama The Edge - Politik dan Dasar: Hak Asasi Manusia Terpakai kepada Setiap Orang	Kuala Lumpur	•Dato' Seri Mohd Hishamuddin Md Yunus
291.	18 Oktober	Mesyuarat bersama <i>Direct Contact Mission to Malaysia on ILO Convention 19</i>	Kuala Lumpur	•Dr. Cheah Swee Neo •Abdul Rahman Abdullah •Aisya Abdul Rahman •Sarah Adibah Hamzah
292.	18 Oktober	Mesyuarat bersama Encik Eric Paulsen, Wakil Malaysia ke AICHR	Kuala Lumpur	•Tan Sri Othman Hashim •En. Jerald Joseph •Dr. Cheah Swee Neo •Viven Rao Krishna Moorthi

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
293.	18 Oktober	Perjumpaan berkenaan Akses Pemohon Suaka untuk penahanan Kanak-kanak Pelarian	Kuala Lumpur	•Prof. Dato' Noor Aziah Mohd. Awal •Aisya Abdul Rahman •Nur Syamimi Amran
294.	18 Oktober	Temu Ramah Bersama Berita Harian - 20 Tahun Penubuhan SUHAKAM	Kuala Lumpur	•Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh
295.	18 Oktober	Temu Ramah bersama Ikim.fm mengenai Hak Kanak-kanak	Kuala Lumpur	•Prof. Dato' Noor Aziah Mohd. Awal
296.	18 Oktober	Mesyuarat Gabungan Act4CAT	Petaling Jaya	•Chua Yen Sin •Lee Pei Hsi •Siti Zaihan Zulkarnain
297.	18 Oktober	Mesyuarat mengenai Pindaan Akta ATIPSOM	Putrajaya	•Sarah Adibah Hamzah
298.	21 Oktober	Mesyuarat Penyelarasan Sesi Dialog Awam Jawatankuasa Khas mengenai Hukuman Alternatif kepada Hukuman Mati Mandatori	Putrajaya	•Dato' Mah Weng Kwai •Chua Yen Sin
299.	22 Oktober	Mesyuarat mengenai Pelan kerja UNHCR	Kuala Lumpur	•Dr. Cheah Swee Neo •Aisya Abdul Rahman
300.	23 Oktober	Persidangan UNICEF 2019	Putrajaya	•Nur Syamimi Amran
301.	24 Oktober	Ceramah Hak Asasi Manusia: Kematian dalam Tahanan dan Pengenalan kepada Peraturan Mandela di Universiti Pertahanan Nasional Malaysia (UPNM)	Kuala Lumpur	•Shahizad Sulaiman •Aisya Abdul Rahman •Wan Nurhafizah Junid

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
302.	29 Oktober	Mesyuarat bersama Bahagian Pengurusan Sekolah Harian (BPSH) mengenai Pelancaran Modul Hak Asasi Manusia pasca UPSR dan PT3, sempena Sambutan Hari Hak Asasi Sedunia 2019	Putrajaya	• Datuk Lok Yim Pheng • Rafidah Yahya • Shahizad Sulaiman • Wan Norhafizah Junid • Muhammad Syafiq Ikhwan Ghazali
303.	30 Oktober	Forum Antarabangsa mengenai Undang-undang Perlindungan Pemberi Maklumat	Kuala Lumpur	• Aisya Abdul Rahman
304.	30 - 31 Oktober	Bengkel Pelan Pembangunan Nasional Orang Asli (PPNOA) 2019	Putrajaya	• Hasmah Abdul Manaf
305.	30 - 31 Oktober	Bengkel Serantau mengenai NHRI	Kuala Lumpur	• Tan Sri Othman Hashim
306.	31 Oktober	Perbincangan Meja Bulat mengenai Penjagaan Kesihatan Migran	Subang Jaya, Selangor	• Datuk Lok Yim Pheng
307.	31 Oktober	Kunjungan Hormat Pesuruhjaya Tinggi Pakistan	Kuala Lumpur	• Tan Sri Othman Hashim
308.	31 Oktober	Kunjungan Hormat kepada Dato' Mohd Zamruni Khalid, Ketua Pengarah, Institut Diplomasi dan Hubungan Luar Negeri	Kuala Lumpur	• Tan Sri Othman Hashim
309.	2 November	Ceramah Hak Asasi Manusia mengenai Pengisytiharan Hak Orang Asal di Ladang CARE	Chenderiang, Perak	• Hasmah Abdul Manaf
310.	4 November	Perjumpaan bersama YBhg. Prof. Emeritus Dato' Paduka Dr. Mahmood Zuhdi Hj. Abd. Majid	Kuala Lumpur	• Tan Sri Othman Hashim • Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
311.	4 November	Mesyuarat bersama Wakil Kedutaan Belgium	Kuala Lumpur	• Dr. Cheah Swee Neo • Paremeswari S. • Siti Rahayu Mohamed Noor • Helmi Fendy Mohammad Idris
312.	5 November	Pertemuan bersama Sabah Law Society mengenai pelbagai Isu Hak Asasi Manusia di Sabah	Kota Kinabalu, Sabah	• Datuk Godfrey Gregory Joitol • Jasmih Slamet • Heflin Dino
313.	6 November	Mesyuarat bersama ICRC	Kuala Lumpur	• Tan Sri Othman Hashim
314.	6 November	Persidangan Matlamat Pembangunan Mampan (SDG SUMMIT) 2019	Kuala Lumpur	• En. Jerald Joseph • Dr. Madeline Berma • Hana Shazwin Azizan • Aisya Abdul Rahman • Josefina Abdullah
315.	6 November	Perjumpaan Tertutup bersama Pemegang Taruh mengenai Penubuhan Pejabat Ombudsman Malaysia	Putrajaya	• Aisya Abdul Rahman
316.	6 - 29 November	Laporan mengenai Makmal Dasar Pendidikan Nasional 2019, Fasa ke-2	Putrajaya	• Rafidah Yahya • Shahizad Sulaiman • Hasmah Abdul Manaf • Helmy Fendy Mohammad Idris
317.	7 November	Mesyuarat Pengurusan, Pejabat Perdana Menteri	Putrajaya	• Dr. Cheah Swee Neo
318.	7 November	Taklimat mengenai Akta Kanak-kanak dan Keadilan untuk Kanak-kanak	Putrajaya	• Dr. Cheah Swee Neo

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
319.	7 November	Projek TIOF - NFDR dan Seminar Kebangsaan MCMC-IO mengenai Hak Digital	Cyberjaya, Selangor	• En. Jerald Joseph • Aisya Abdul Rahman • Helmy Fendy Mohammad Idris
320.	7 November	Mesyuarat mengenai Kebajikan Sosial: Isu LGBT di Malaysia	Putrajaya	• Dr. Cheah Swee Neo • Pareswari S. • Siti Rahayu Mohamed Noor
321.	8 November	Perjumpaan bersama Ahli Parlimen berkaitan hukuman mati mandatori oleh <i>Global Action (PGA) and Ensemble Contre la Peine de Mort (EPCM)</i>	Kuala Lumpur	• Dr. Cheah Swee Neo • Jesrina Kaur Grewal • Aisya Abdul Rahman • Chua Yen Sin
322.	8 November	Mesyuarat Jawatankuasa Hukuman Mati Mandatori	Putrajaya	• Dato' Mah Weng Kwai
323.	8 November	Temu Ramah bersama Astro Awani bertajuk 'Hak Kanak-kanak'	Kuala Lumpur	• Prof. Dato' Noor Aziah Mohd. Awal
324.	10 November	Inkuiri Awam mengenai IPCMC	Kota Kinabalu, Sabah	• Jasmih Slamet
325.	11 November	Sesi Dialog Awam Jawatankuasa Khas mengenai Hukuman Alternatif kepada Hukuman Mati Mandatori	Putrajaya	• Dato' Mah Weng Kwai • Dr. Cheah Swee Neo • Jesrina Kaur Grewal • Chua Yen Sin • Nur Syamimi Amran
326.	11 - 15 November	Bengkel Nasional mengenai Dasar Pendidikan	Putrajaya	• Datuk Lok Yim Pheng
327.	12 November	Dialog mengenai Dasar Pelaksanaan Konsensus ASEAN mengenai Perlindungan dan Promosi Hak Pekerja Migran	Kuala Lumpur	• Datuk Lok Yim Pheng

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
328.	12 November	Seminar Isu Wanita: 'Wanita dalam kelas B40' di Universiti PBB - Institut Antarabangsa untuk Kesihatan Global (UNU-IIGH)	Kuala Lumpur	• Chua Yen Sin • Nur Syamimi Amran
329.	13 November	Taklimat mengenai Sensitiviti Gender kepada Ahli Parlimen	Kuala Lumpur	• Datuk Lok Yim Pheng • Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh
330.	13 - 14 November	Sesi Dialog Awam Jawatankuasa Khas mengenai Hukuman Alternatif kepada Hukuman Mati Mandatori	Johor Bahru, Johor	• Dato' Mah Weng Kwai • Jesrina Kaur Grewal
331.	14 November	Mesyuarat bersama Petronas mengenai Perniagaan dan Hak Asasi Manusia	Kuala Lumpur	• Dato' Mah Weng Kwai • Dr. Cheah Swee Neo • Paremeswari S. • Siti Rahayu Mohamed Noor • Helmi Fendy Mohammad Idris • Abel Athi Kumar
332.	14 November	Mesyuarat bersama perwakilan EU dan wakil Kedutaan Belanda	Kuala Lumpur	• Dr. Cheah Swee Neo • Paremeswari S. • Siti Rahayu Mohamed Noor • Helmi Fendy Mohammad Idris
333.	18 November	Mesyuarat susulan dengan Bahagian Pengurusan Sekolah Harian (BPSH) mengenai Pelancaran Modul Hak Asasi Manusia Pasca UPSR dan PT3, sempena Sambutan Hari Hak Asasi Manusia Antarabangsa 2019	Putrajaya	• Datuk Lok Yim Pheng • Rafidah Yahya • Shahizad Sulaiman • Wan Norhafizah Junid • Muhammad Syafiq Ikhwan Ghazali
334.	18 November	Temu Ramah bersama Astro Awani – Prinsip Asas Dalam Memperjuangkan Hak Kanak-kanak	Kuala Lumpur	• Prof. Dato' Noor Aziah Mohd. Awal

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
335.	18 November	Mesyuarat bersama Pengarah Eksekutif, <i>The Inclusivity Project</i> dan Setiausaha, SWADHIKAR	Kuala Lumpur	•En. Jerald Joseph
336.	18 November	Temu Ramah bersama BFM – Rundingan Pemegang Taruh bersama Pejabat Pesuruhjaya Kanak-kanak	Kuala Lumpur	•Prof. Dato' Noor Aziah Mohd. Awal
337.	18 November	Penglibatan Teknikal antara Malaysia dan UNICEF di bawah Program Pelan Tindakan Negara 2016 - 2020: Mesyuarat Kajian Semula Akhir Tahun bagi Pelan Kerja 2019 - 2020	Putrajaya	•Nur Syamimi Amran
338.	21 - 22 November	Kolokium Pembahuran Penjara	Kajang, Selangor	•En. Jerald Joseph •Simon Karunagaram •Aisya Abdul Rahman •Wan Norhafizah Junid
339.	21 November	Perbincangan Meja Bulat mengenai Kesejahteraan Sosial: Isu Sosial mengenai LGBT dalam kalangan Muslim dan Bukan Muslim di Malaysia oleh Jabatan Perpaduan Negara dan Integrasi Nasional	Kuala Lumpur	•Dato' Seri Mohd Hishamudin Md Yunus •Datuk Lok Yim Pheng •Dr. Cheah Swee Neo •Paremeswari S. •Siti Rahayu Mohamed Noor •Helmi Fendy Mohammad Idris •Abel Athi Kumar •Nur Syamimi Amran
340.	22 November	Perbincangan mengenai Hak Kanak-kanak dalam Tahanan	Bangi, Selangor	•Sarah Adibah Hamzah

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
341.	25 November	Mesyuarat Pemegang Taruh mengenai Ombudsman Malaysia bersama Timbalan Menteri di Perdana Jabatan Menteri, YB Mohamed Hanipa Maidin	Kuala Lumpur	• En. Jerald Joseph • Aisya Abdul Rahman
342.	25 November	Mesyuarat bersama Amnesty International	Kuala Lumpur	• Dato' Seri Mohd Hishamudin Md Yunus
343.	26 November	Seminar mengenai Perniagaan dan Hak Asasi Manusia	Kuala Lumpur	• Dr. Cheah Swee Neo
344.	27 November	Mesyuarat bersama Institut Pendidikan Guru Malaysia mengenai Sukatan Pelajaran	Cyberjaya	• Datuk Lok Yim Pheng • Rafidah Yahya • Shahizad Sulaiman • Muhammad Syafiq Ikhwan Ghazali
345.	27 November	Pelancaran Laporan: Keberkesanan Undang-undang untuk Mencegah dan Mengekang Gangguan Seksual	Petaling Jaya, Selangor	• Chua Yen Sin
346.	27 - 28 November	Rundingan Nasional BHEUU-Pusat Kewartawanan Bebas (CIJ) mengenai Hak Perundangan Maklumat	Putrajaya	• Aisya Abdul Rahman
347.	28 November	Mesyuarat Jawatankuasa Hukuman Mati Mandatori	Putrajaya	• Dato' Mah Weng Kwai
348.	29 November	Mesyuarat dengan Fakulti Seni, Kemanusiaan dan Warisan, UMS	Kota Kinabalu, Sabah	• Jasmih Slamet
349.	2 - 5 Disember	Bengkel ILO: Pelan Tindakan Nasional mengenai Buruh Paksa dan Buruh Kanak-kanak	Kuala Lumpur	• Sarah Adibah Hamzah • Helmi Fendy Mohammad Idris

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
350.	2 - 5 Disember	Bengkel Komunikasi UNICEF untuk Pembangunan	Putrajaya	•Siti Zaihan Zulkarnain
351.	6 Disember	Temu Ramah bersama ASTRO - Hak Asasi Manusia	Kuala Lumpur	•En. Jerald Joseph
352.	7 Disember	Persidangan Pemulihan Kesihatan Mental 2019	Kuala Lumpur	•Dr. Cheah Swee Neo
353.	9 Disember	Mesyuarat Jawatankuasa Hukuman Mati Mandatori	Putrajaya	•Dato' Mah Weng Kwai
354.	9 Disember	Sesi bersama NGO/CSO mengenai ' <i>Nuclear Disarmament & NonProliferation</i> '	Kuala Lumpur	•Tan Sri Othman Hashim
355.	9 Disember	Temu Ramah bersama BBC bertajuk 'Tanpa Kewarganegaraan'	Kuala Lumpur	•En. Jerald Joseph
356.	9 Disember	Temu Ramah bersama Astro Awani bertajuk 'Hak Asasi Manusia - Di mana Malaysia?'	Kuala Lumpur	•En. Jerald Joseph
357.	9 Disember	Pelancaran Laporan Tahunan SUARAM	Kuala Lumpur	•Simon Karunagaram
358.	10 Disember	Temu Ramah bersama Nasional.FM sempena Hari Hak Asasi Manusia Sedunia	Kuala Lumpur	•Tan Sri Othman Hashim
359.	10 Disember	Bengkel Pembangunan Nasional mengenai Dasar Perkongsian Data	Kuala Lumpur	•Sarah Adibah Hamzah •Helmi Fendy Mohammad Idris
360.	11 Disember	Festival Filem Migrasi Global	Kuala Lumpur	•En. Jerald Joseph
361.	11 Disember	Delegasi EU Meraikan Hari Hak Asasi Manusia Sedunia	Kuala Lumpur	•Dato' Mah Weng Kwai
362.	12 Disember	Mesyuarat Jawatankuasa Kajian Semula Kurikulum Kursus (JKKSK) untuk Transgender: Antara Hak Asasi Manusia dan Hak Agama	Bangi, Selangor	•Paremeswari S. •Shahizad Sulaiman •Siti Rahayu Mohamed Noor
363.	12 Disember	Mesyuarat bersama Aaron Myers, Perunding Laporan ANN	Kuala Lumpur	•Dr. Cheah Swee Neo •Mohamad Azizi Azmi

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
364.	12 - 13 Disember	Bengkel Nasional mengenai Indikator Pemerdagangan Manusia	Putrajaya	• Sarah Adibah Hamzah • Abel Athi Kumar
365.	13 Disember	Mesyuarat Jawatankuasa Hukuman Mati Mandatori	Putrajaya	• Dato' Mah Weng Kwai
366.	13 Disember	Konvensyen ke - 29 "National Lasallian Youth 2019"	Perak	• En. Jerald Joseph
367.	16 Disember	Mesyuarat Jawatankuasa Hukuman Mati Mandatori	Putrajaya	• Dato' Mah Weng Kwai
368.	16 Disember	Mesyuarat bersama Delegasi Pesuruhjaya Tinggi Australia mengenai Penilaian Penggalan Sejagat (UPR)	Kuala Lumpur	• Dr. Cheah Swee Neo • Hana Shazwin Azizan • Josefina Abdullah
369.	16 Disember	Mesyuarat bersama Jawatankuasa Hak Kanak-kanak Majlis Peguam	Kuala Lumpur	• Prof. Dato' Noor Aziah Mohd. Awal • Dr. Cheah Swee Neo • Sara Ibrahim Warda • Nur Liyana Adlin
370.	17 Disember	Perbincangan Meja Bulat Mengenai Ucapan Kebencian	Kuala Lumpur	• Dato' Mah Weng Kwai • Dato' Seri Mohd Hishamudin Md Yunus • En. Jerald Joseph • Dr. Cheah Swee Neo
371.	17 Disember	Mesyuarat Jawatankuasa Hukuman Mati Mandatori	Putrajaya	• Dato' Mah Weng Kwai
372.	17 Disember	Dialog: Laporan Pembangunan Manusia UNDP 2019	Kuala Lumpur	• Datuk Lok Yim Pheng
373.	17 Disember	Pelancaran Buku oleh Tuanku Duli Yang Maha Mulia Sultan Nazrin Muizzuddin Shah Ibni Almarhum Sultan Azlan Muhibbuddin Shah	Kuala Lumpur	• Tan Sri Othman Hashim

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
374.	17 Disember	Bengkel SUHAKAM-CCPR mengenai Ucapan Kebencian dan Pembaharuan Undang-undang Tanpa Diskriminasi	Kuala Lumpur	• Dato' Mah Weng Kwai • Dato' Seri Mohd Hishamudin Md Yunus • En. Jerald Joseph • Dr. Cheah Swee Neo • Jesrina Kaur Grewal • Aisya Abdul Rahman • Chua Yen Sin • Sarah Adibah Hamzah • Nur Syamimi Amran
375.	18 Disember	Mesyuarat bersama Pengerusi Jawatankuasa PBB Hak Asasi Manusia, Ahmed Fathalla serta wakil dari MOFA, Kementerian Dalam Negeri, BHEUU dan PERPADUAN	Putrajaya	• Tan Sri Othman Hashim • Dato' Mah Weng Kwai • En. Jerald Joseph • Dr. Cheah Swee Neo • Jesrina Kaur Grewal • Aisya Abdul Rahman • Shahizad Sulaiman • Chua Yen Sin • Sarah Adibah Hamzah
376.	18 Disember	Bengkel Kerjasama South-South Cooperation mengenai Populasi dan Pembangunan	Kuala Lumpur	• Datuk Lok Yim Pheng
377.	20 Disember	Kunjungan Hormat Duta Besar Jepun - Hiroshi Oka	Kuala Lumpur	• Tan Sri Othman Hashim
378.	20 Disember	Pelancaran Laporan CRC oleh Gabungan NGO Hak Kanak-kanak Malaysia mengenai Status Kanak-kanak di Malaysia	Kuala Lumpur	• Prof. Dato' Noor Aziah Mohd. Awal • Sara Ibrahim Warda • Nur Liyana Adlin

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
379.	23 Disember	Kunjungan Hormat kepada YAA Dato' Dr. Hj. Mohd. Na'im Hj. Mokhtar, Ketua Hakim Syarie	Putrajaya	•Tan Sri Othman Hashim •Dato' Mah Weng Kwai •Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh •Dr. Madeline Berma •Prof. Dato' Noor Aziah Mohd. Awal
380.	23 Disember	Perbincangan mengenai Pelan Tindakan Hak Asasi Manusia Kebangsaan, Perniagaan dan Hak Asasi Manusia (NAPBHR)	Putrajaya	•Dr. Cheah Swee Neo •Jesrina Kaur Grewal •Helmi Fendy Mohammad Idris
381.	26 Disember	Mesyuarat bersama Parastoo Teater	Kuala Lumpur	•Prof. Dato' Noor Aziah Mohd. Awal •Sara Ibrahim Warda •Nur Liyana Adlin
382.	27 Disember	Mesyuarat bersama Unit Kanak-kanak, Jabatan Kebajikan Masyarakat	Putrajaya	•Prof. Dato' Noor Aziah Mohd. Awal •Dr. Cheah Swee Neo •Sara Ibrahim Warda •Nur Liyana Adlin
383.	30 Disember	Mesyuarat bersama Sister in Islam	Kuala Lumpur	•Prof. Dato' Noor Aziah Mohd. Awal •Sara Ibrahim Warda •Nur Liyana Adlin

LAMPIRAN IV

SENARAI CERAMAH, MESYUARAT, BENGKEL DAN PERSIDANGAN –
PERINGKAT ANTARABANGSA

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
1.	28 - 30 Januari	Mesyuarat Pegawai Eksekutif Kanan (SEO) Forum Asia Pasifik Institusi Hak Asasi Manusia Kebangsaan (APF)	Doha, Qatar	•Dr. Cheah Swee Neo
2.	26 Februari	Dialog bersama Menteri Luar Negeri – Perkembangan dan Cabaran Hak Asasi Manusia di Malaysia	Geneva, Switzerland	•En. Jerald Joseph
3.	4 - 7 Mac	Mesyuarat Tahunan Pakatan Global Institusi Hak Asasi Manusia Kebangsaan (GANHRI) 2019	Geneva, Switzerland	•Datuk Godfrey Gregory Joitol •En. Jerald Joseph •Hana Shazwin Azizan
4.	9 Mac	Projek Amanat Negara XVI 2019	Nottingham, United Kingdom	•Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh
5.	14 - 15 Mac	Sesi Plenari UPR, Sesi ke-40 Majlis Hak Asasi Manusia	Geneva, Switzerland	•En. Jerald Joseph •Josefina Abdullah
6.	14 - 15 Mac	Forum PBB Asia Selatan Berkenaan Perniagaan dan Hak Asasi Manusia 2019	New Delhi, India	•Prof. Dato' Dr. Aishah Bidin •Helmi Fendy Mohammad Idris
7.	29 Mac	Program Berkenaan 'Memperkasakan Golongan Terpinggir dan Memastikan Keterangkuman Dan Kesaksamaan: Kesedaran SDG Melalui Hak Asasi Manusia'	Bangkok, Thailand	•Siti Rahayu Mohamed Noor
8.	2 - 3 April	Bengkel OHCHR - APF 2019 - Penguatan Kapasiti NHRI di Asia Selatan dan Asia Tenggara Dalam Mengintegrasikan Hak Asasi Manusia ke dalam Projek Kemanusiaan	Bangkok, Thailand	•Josefina Abdullah •Kevin Jason a/I James

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
9.	24 - 25 April	Mesyuarat Kumpulan Teknikal (TWG) Forum Institusi Hak Asasi Manusia Asia Tenggara (SEANF) 1/2019	Dili, Timor Leste	•Hana Shazwin Azizan
10.	22 - 26 April	Sesi ke-18 Forum Tetap PBB berkenaan Isu-isu Orang Asal	New York, USA	•Hasmah Abdul Manaf •Heflin AK Dino •Azian Juliana a/p Ng Kee Choo
11.	6 - 10 Mei	Kursus Latihan GANHRI / FES / OHCHR / UNITAR untuk NHRI Berkenaan Mekanisme Hak Asasi Manusia Antarabangsa	Geneva, Switzerland	•Chua Yen Sin
12.	30 - 31 Mei	Mesyuarat Persediaan Serantau 2019 Berkenaan Isu Tanpa Kewarganegaraan	Bangkok, Thailand	•Joshua Ericsson
13.	10 - 11 Jun	Dialog Antara Serantau AICHR: Berkongsi Amalan Baik Berkenaan Perniagaan dan Hak Asasi Manusia	Bangkok, Thailand	•Helmi Fendy Mohammad Idris
14.	12 - 13 Jun	Forum Tanggungjawab Perniagaan dan Hak Asasi Manusia	UNCC Bangkok, Thailand	•Dr. Cheah Swee Neo •Helmi Fendy Mohammad Idris
15.	26 - 28 Jun	Bengkel Serantau Berkenaan Deklarasi Hak Kanak-kanak ASEAN dalam Konteks Migrasi (<i>Children on the Move</i>) dan Latihan UNICEF Berkenaan Pengurusan Kes	Bangkok, Thailand	•Aisya Abdul Rahman
16.	17 Julai	Forum Politik Peringkat Tinggi Pertubuhan Bangsa Bangsa Bersatu Dalam Menghubungkan Keamanan, Keadilan dan Pembangunan Melalui Tadbir Urus Yang Baik	New York, USA	•En. Jerald Joseph

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
17.	23 - 25 Julai	Mesyuarat Kumpulan Teknikal (TWG) Forum Institusi Hak Asasi Manusia Asia Tenggara SEANF 2/2019	Dili, Timor Leste	• Paremeswari S. • Abdul Rahman Abdullah
18.	28 - 30 Ogos	Bengkel Komunikasi Forum Asia Pasifik Institusi Hak Asasi Manusia Kebangsaan (APF)	Ulaanbaatar, Mongolia	• Hana Shazwin Azizan
19.	29 - 30 Ogos	Bengkel SEANF Berkenaan Penerapan SDG dan NDC, Kesaksamaan Gender dan Mekanisma Sistem Pemantauan / Akauntabiliti	Jakarta, Indonesia	• Aisya Abdul Rahman • Muhammad Faiz Abdul Rahman • Muhammad Syafiq Ikhwan Ghazali
20.	3 - 5 September	Mesyuarat Agung Tahunan APF ke-24 dan Persidangan Dwitahunan	Seoul, Korea	• Tan Sri Othman Hashim • En. Jerald Joseph • Aisya Abdul Rahman
21.	3 - 5 September	Bengkel Forum Komanwel Institusi Hak Asasi Manusia Kebangsaan (CFNHRI) Berkenaan Sukan dan Hak Asasi Manusia	Kigali, Rwanda	• Viven Rao Krishna Moorthi
22.	11 - 13 September	Persidangan Pegawai Kanan Berkenaan Mengarusperdanakan Gender dalam Badan Sektor Komuniti Keselamatan Politik (APSC) ASEAN	Manila, Philippines	• Prof. Dato' Noor Aziah Mohd. Awal
23.	24 - 25 September	Rundingan berkenaan Mandat Pelapor Majlis Hak Asasi Manusia Mengenai Penjualan dan Eksploitasi Kanak-kanak	Florence, Italy	• Prof. Dato' Noor Aziah Mohd. Awal • Jesrina Kaur Grewal
24.	1 - 3 Oktober	Bengkel Hak Asasi Manusia OHCHR-APF dalam Projek Kemanusiaan	Bangkok, Thailand	• Josefina Abdullah • Kevin Jason a/I James

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
25.	3 - 4 Oktober	Dialog Serantau berkenaan Peranan NHRI Dalam Menangani Perubahan Iklim - Isu Hak Asasi Manusia Merentasi Sempadan	Bangkok, Thailand	•Dato' Mah Weng Kwai
26.	8 - 9 Oktober	Forum Serantau Asia Tenggara berkenaan "Peranan Pengetahuan Berkenaan Pribumi dalam Pembangunan Lestari berasaskan Hak"	Jogjakarta, Indonesia	•Nyak Baqi Kamaruddin
27.	10 - 11 Oktober	Konsultasi Global Berkenaan Peranan NHRI Dalam Memudahkan Akses Penyelesaian Penyalahgunaan Hak Asasi Manusia Berkaitan Perniagaan	Geneva, Switzerland	•Tan Sri Othman Hashim •Abel Athi Kumar
28.	22 - 24 Oktober	Mesyuarat Tahunan SEANF Kali ke-16 dan Seminar Berkenaan Hak Orang Kurang Upaya	Dili, Timor Leste	•Tan Sri Othman Hashim •Datuk Godfrey Gregory Joitol •Simon Karunagaram
29.	22 - 24 Oktober	Konsultasi Pakar - Memajukan Hak Kanak-kanak Terhadap Persekitaran yang Sihat	Bogor, Indonesia	•Prof. Dato' Noor Aziah Mohd. Awal
30.	23 - 25 Oktober	Persidangan LGBTI EU-Taiwan 2019 Berkenaan Kesaksamaan Perkahwinan & Perlindungan Hak LGBTI	Taiwan	•Dato' Seri Mohd Hishamudin Yunus •Siti Rahayu Mohamed Noor
31.	27 - 30 Oktober	Persidangan Antarabangsa Kali ke-11 <i>Ombuds Institutions for the Armed Forces</i>	Sarajevo, Bosnia and Herzegovina	•En. Jerald Joseph
32.	27 - 30 Oktober	Persidangan Serantau ke-9 Berkenaan Hak Asasi Manusia dan Perniagaan di Asia Tenggara	Bataan, Philippines	•Dato' Mah Weng Kwai
33.	3 - 7 November	Seminar Tidak Rasmi ASEM ke-19 Berkenaan Hak Asasi Manusia: "Pendidikan dan Latihan Hak Asasi Manusia"	Tromso, Norway	•Datuk Lok Yim Pheng

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
34.	11 - 12 November	Konsultasi AICHR Berkenaan Realisasi Hak Pembangunan untuk Meningkatkan Komuniti ASEAN (dalam Artikel 35-37 Deklarasi Hak Asasi Manusia ASEAN), Sekretariat ASEAN	Bangkok, Thailand	•En. Jerald Joseph
35.	11 - 13 November	Rundingan Suruhanjaya antara Kerajaan ASEAN mengenai Hak Asasi Manusia (AICHR) Berkenaan Merealisasikan Hak Pembangunan untuk Meningkatkan Komuniti ASEAN	Jakarta, Indonesia	•Dr. Madeline Berma
36.	12 - 14 November	Persidangan Antarabangsa berkenaan Perlindungan Hak Pekerja Migran	Kathmandu, Nepal	•Tan Sri Othman Hashim •Aida Suraya Haron
37.	18 - 19 November	Bengkel NHRI berkenaan Hak Asasi Manusia dan Pembangunan Lestari Melibatkan Sektor Perikanan dan Akuakultur	Bangkok, Thailand	•Ahmad Afiifi Ramli
38.	19 - 21 November	Mesyuarat Kumpulan Pakar berkenaan Peranan Orang Asal / Asli dalam Pelaksanaan SDG 16: Institusi yang Aman, Adil dan Teguh	Chiang Mai, Thailand	•Dr. Madeline Berma
39.	21 - 22 November	Perbincangan Meja Bulat Serantau berkenaan Alternatif kepada Penjagaan Kanak-kanak dalam Konteks Migrasi Antarabangsa di Asia Pasifik	Bangkok, Thailand	•Prof. Dato' Noor Aziah Mohd. Awal
40.	25 - 27 November	Forum PBB berkenaan Hak Asasi Manusia dan Perniagaan	Geneva, Switzerland	•Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh •Siti Rahayu Mohamed Noor

Bil.	Tarikh	Ceramah, Mesyuarat, Bengkel dan Persidangan	Tempat	Wakil
41.	26 - 28 November	Seminar Serantau CTI-APT berkenaan "Perkongsian Pengalaman dan Pembangunan Kapasiti Negara di Asia Tenggara dan Rantau Asia Pasifik: Pengukuhan Rangka Kerja Institusi dan Perundangan bagi Penguatkuasaan Undang-undang yang Lebih Berkesan"	Bali, Indonesia	•Datuk Lok Yim Pheng •Lee Pei Hsi
42.	3 - 6 Disember	Dialog Serantau AICHR berkenaan Mengarusperdanakan Hak-hak Orang Kurang Upaya dalam Komuniti ASEAN dan acara sampingan AICHR 2019	Bangkok, Thailand	•Nur Syamimi Amran
43.	4 - 7 Disember	Konsultasi Berkenaan Draf Prinsip bagi Perlindungan Hak Kanak-kanak dalam Konteks Ibu Tumpang	Siem Reap, Cambodia	•Prof. Dato' Noor Aziah Mohd Awal
44.	8 - 10 Disember	Konsultasi AICHR Berkenaan Kebebasan Menyuarakan Pendapat, Bersuara dan Maklumat di ASEAN	Bali, Indonesia	•Hana Shazwin Azizan
45.	11 - 12 Disember	Dialog ASEAN Berkenaan Ulasan Umum Konvensyen Bangsa-bangsa Bersatu Berkenaan Hak Kanak-kanak (CRC)	Manila, Philippines	•Prof. Dato' Noor Aziah Mohd. Awal
46.	17 - 18 Disember	Persidangan Antarabangsa berkenaan "Migrasi dan SDG: ASEAN dan Luar Rangkuman: Ke Arah Agenda 2030: Episod II"	Bangkok, Thailand	•Prof. Dato' Noor Aziah Mohd. Awal

LAMPIRAN V

MESYUARAT BULANAN – KEHADIRAN PESURUHJAYA SUHAKAM

Bil.	Bil. Siri Mesyuarat	Tarikh	Hadir	Tidak Hadir
1.	1-2019	10/1	1. Tan Sri Razali Ismail 2. En. Francis John Anak Adam 3. Datuk Godfrey Gregory Joitol 4. Prof. Dato' Dr. Aishah Bidin 5. Datuk Lok Yim Pheng 6. Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh 7. Dato' Mah Weng Kwai 8. En. Jerald Joseph 9. Dr. Cheah Swee Neo	–
2.	2-2019	20/2	1. Tan Sri Razali Ismail 2. En. Jerald Joseph 3. En. Francis John Anak Adam 4. Datuk Godfrey Gregory Joitol 5. Datuk Lok Yim Pheng 6. Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh 7. Dato' Mah Weng Kwai 8. Dr. Cheah Swee Neo	Prof. Dato' Dr. Aishah Bidin
3.	3-2019	20/3	1. Tan Sri Razali Ismail 2. En. Jerald Joseph 3. En. Francis John Anak Adam 4. Datuk Godfrey Gregory Joitol 5. Prof. Dato' Dr. Aishah Bidin 6. Datuk Lok Yim Pheng 7. Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh 8. Dato' Mah Weng Kwai 9. Dr. Cheah Swee Neo	–

Bil.	Bil. Siri Mesyuarat	Tarikh	Hadir	Tidak Hadir
4.	4-2019	17/4	1. En. Jerald Joseph (Pemangku Pengerusi) 2. En. Francis John Anak Adam 3. Datuk Godfrey Gregory Joitol 4. Prof. Dato' Dr. Aishah Bidin 5. Datuk Lok Yim Pheng 6. Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh 7. Dato' Mah Weng Kwai 8. Dr. Cheah Wee Neo	Tan Sri Razali Ismail
5.	5-2019	–	Tiada Mesyuarat	–
6.	6-2019	–	Tiada Mesyuarat	–
7.	7-2019	17/7	1. Tan Sri Othman Hashim 2. Dato' Seri Mohd Hishamudin Md Yunus 3. Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh 4. Dato' Mah Weng Kwai 5. Datuk Lok Yim Pheng 6. Datuk Godfrey Gregory Joitol 7. Prof. Dato' Noor Aziah Mohd. Awal 8. Dr. Madeline Berma 9. En. Jerald Joseph 10. Dr. Cheah Swee Neo	–
8.	8-2019	14/8	1. Tan Sri Othman Hashim 2. Dato' Seri Mohd Hishamudin Md Yunus 3. Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh 4. Dato' Mah Weng Kwai 5. Datuk Lok Yim Pheng 6. Datuk Godfrey Gregory Joitol 7. Prof. Dato' Noor Aziah Mohd. Awal 8. Dr. Madeline Berma 9. En. Jerald Joseph 10. Dr. Cheah Swee Neo	–

Bil.	Bil. Siri Mesyuarat	Tarikh	Hadir	Tidak Hadir
9.	9-2019	10/9	1. Tan Sri Othman Hashim 2. Dato' Seri Mohd Hishamudin Md Yunus 3. Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh 4. Dato' Mah Weng Kwai 5. Datuk Lok Yim Pheng 6. Datuk Godfrey Gregory Joitol 7. Prof. Dato' Noor Aziah Mohd. Awal 8. Dr. Madeline Berma 9. En. Jerald Joseph 10. Dr. Cheah Swee Neo	—
10.	10-2019	8/10	1. Tan Sri Othman Hashim 2. Dato' Seri Mohd Hishamudin Md Yunus 3. Prof. Madya Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh 4. Dato' Mah Weng Kwai 5. Datuk Lok Yim Pheng 6. Datuk Godfrey Gregory Joitol 7. Prof. Dato' Noor Aziah Mohd. Awal 8. Dr. Madeline Berma 9. En. Jerald Joseph 10. Dr. Cheah Swee Neo	—
11.	11-2019	18/11	1. Tan Sri Othman Hashim 2. Dato' Seri Mohd Hishamudin Md Yunus 3. Prof. Madya. Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh 4. Dato' Mah Weng Kwai 5. Datuk Lok Yim Pheng 6. Datuk Godfrey Gregory Joitol 7. Prof. Dato' Noor Aziah Mohd. Awal 8. En. Jerald Joseph 9. Dr. Cheah Swee Neo	Dr. Madeline Berma

Bil.	Bil. Siri Mesyuarat	Tarikh	Hadir	Tidak Hadir
12.	12-2019	11/12	1. Tan Sri Othman Hashim 2. Dato' Seri Mohd Hishamudin Md Yunus 3. Prof. Madya. Dr. Nik Salida Suhaila Nik Saleh 4. Dato' Mah Weng Kwai 5. Datuk Lok Yim Pheng 6. Datuk Godfrey Gregory Joitol 7. Prof. Dato' Noor Aziah Mohd. Awal 8. Dr. Madeline Berma 9. En. Jerald Joseph 10. Dr. Cheah Swee Neo	—

LAMPIRAN VI

Sijil Ketua Audit Negara Mengenal Penyata Kewangan SUHAKAM

**SIJIL KETUA AUDIT NEGARA
MENGENAI PENYATA KEWANGAN
SURUHANJAYA HAK ASASI MANUSIA
BAGI TAHUN BERAKHIR 31 DISEMBER 2019**

Sijil Mengenai Pengauditan Penyata Kewangan

Pendapat

Penyata Kewangan Suruhanjaya Hak Asasi Manusia yang merangkumi Penyata Kedudukan Kewangan pada 31 Disember 2019 dan Penyata Keuntungan atau Kerugian dan Pendapatan Komprehensif Lain, Penyata Perubahan Dalam Kumpulan Dana dan Rizab serta Penyata Aliran Tunai bagi tahun berakhir pada tarikh tersebut, ringkasan polisi perakaunan yang signifikan dan nota penjelasan lain seperti dinyatakan pada muka surat 1 hingga 14 telah diaudit oleh wakil saya.

Pada pendapat saya, penyata kewangan ini memberikan gambaran yang benar dan saksama mengenai kedudukan kewangan Suruhanjaya Hak Asasi Manusia pada 31 Disember 2019 dan prestasi kewangan serta aliran tunai bagi tahun berakhir pada tarikh tersebut selaras dengan Piawaian Pelaporan Entiti Persendirian Malaysia (MPERS) dan Akta Suruhanjaya Hak Asasi Manusia 1999 (Akta 597).

Asas Kepada Pendapat

Pengauditan telah dilaksanakan berdasarkan Akta Audit 1957 dan *International Standards of Supreme Audit Institutions*. Tanggungjawab saya diuraikan selanjutnya di perenggan Tanggungjawab Juruaudit Terhadap Pengauditan Penyata Kewangan dalam sijil ini. Saya percaya bahawa bukti audit yang diperoleh adalah mencukupi dan bersesuaian untuk dijadikan asas kepada pendapat saya.

Kebebasan dan Tanggungjawab Etika Lain

Saya adalah bebas daripada Suruhanjaya Hak Asasi Manusia dan telah memenuhi tanggungjawab etika lain berdasarkan *International Standards of Supreme Audit Institutions*.

Maklumat Lain Selain Daripada Penyata Kewangan dan Sijil Juruaudit Mengenainya

Anggota Suruhanjaya Hak Asasi Manusia bertanggungjawab terhadap maklumat lain dalam Laporan Tahunan. Pendapat saya terhadap Penyata Kewangan Suruhanjaya Hak Asasi Manusia tidak meliputi maklumat lain selain daripada Penyata Kewangan dan Sijil Juruaudit mengenainya dan saya tidak menyatakan sebarang bentuk kesimpulan jaminan mengenainya.

Tanggungjawab Anggota Suruhanjaya Terhadap Penyata Kewangan

Anggota Suruhanjaya bertanggungjawab terhadap penyediaan Penyata Kewangan Suruhanjaya Hak Asasi Manusia yang memberi gambaran benar dan saksama selaras dengan Piawaian Pelaporan Entiti Persendirian Malaysia (MPERS) dan Akta Suruhanjaya Hak Asasi Manusia 1999 (Akta 597). Anggota Suruhanjaya juga bertanggungjawab terhadap penetapan kawalan dalaman yang perlu bagi membolehkan penyediaan Penyata Kewangan Suruhanjaya Hak Asasi Manusia yang bebas daripada salah nyata yang ketara, sama ada disebabkan fraud atau kesilapan.

Semasa penyediaan Penyata Kewangan Suruhanjaya Hak Asasi Manusia, Anggota Suruhanjaya bertanggungjawab untuk menilai keupayaan Suruhanjaya Hak Asasi Manusia untuk beroperasi sebagai satu usaha berterusan, mendedahkannya jika berkaitan serta menggunakannya sebagai asas perakaunan.

Tanggungjawab Juruaudit Terhadap Pengauditan Penyata Kewangan

Objektif saya adalah untuk memperoleh keyakinan yang munasabah sama ada Penyata Kewangan Suruhanjaya Hak Asasi Manusia secara keseluruhannya adalah bebas daripada salah nyata yang ketara, sama ada disebabkan fraud atau kesilapan, dan mengeluarkan Sijil Juruaudit yang merangkumi pendapat saya. Jaminan yang munasabah adalah satu tahap jaminan yang tinggi, tetapi bukan satu jaminan bahawa audit yang dijalankan mengikut *International Standards of Supreme Audit Institutions* akan sentiasa mengesan salah nyata yang ketara apabila ia wujud. Salah nyata boleh wujud daripada fraud atau kesilapan dan dianggap ketara sama ada secara individu atau agregat sekiranya boleh dijangkakan dengan munasabah untuk mempengaruhi keputusan ekonomi yang dibuat oleh pengguna berdasarkan penyata kewangan ini.

Sebagai sebahagian daripada pengauditan mengikut *International Standards of Supreme Audit Institutions*, saya menggunakan pertimbangan profesional dan mengekalkan keraguan profesional sepanjang pengauditan. Saya juga:

- a. Mengetahui pasti dan menilai risiko salah nyata ketara dalam Penyata Kewangan Suruhanjaya Hak Asasi Manusia, sama ada disebabkan fraud atau kesilapan, merangka dan melaksanakan prosedur audit yang responsif terhadap risiko berkenaan serta mendapatkan bukti audit yang mencukupi dan bersesuaian untuk memberikan asas kepada pendapat saya. Risiko untuk tidak mengesan salah nyata ketara akibat daripada fraud adalah lebih tinggi daripada kesilapan, kerana fraud mungkin melibatkan pakatan, pemalsuan, ketinggalan yang disengajakan, representasi yang salah, atau mengatasi kawalan dalaman.
- b. Memahami kawalan dalaman yang relevan untuk merangka prosedur audit yang bersesuaian tetapi bukan untuk menyatakan pendapat mengenai keberkesanan kawalan dalaman Suruhanjaya Hak Asasi Manusia.
- c. Menilai kesesuaian dasar perakaunan yang diguna pakai, kemunasabahan anggaran perakaunan dan pendedahan yang berkaitan oleh Anggota Suruhanjaya.
- d. Membuat kesimpulan terhadap kesesuaian penggunaan asas perakaunan untuk usaha berterusan oleh Anggota Suruhanjaya dan berdasarkan bukti audit yang diperoleh, sama ada wujudnya ketidakpastian ketara yang berkaitan dengan peristiwa atau keadaan yang mungkin menimbulkan keraguan yang signifikan terhadap keupayaan Suruhanjaya Hak Asasi Manusia sebagai satu usaha berterusan. Jika saya membuat kesimpulan bahawa ketidakpastian ketara wujud, saya perlu melaporkan dalam Sijil Juruaudit terhadap pendedahan yang berkaitan dalam Penyata Kewangan Suruhanjaya Hak Asasi Manusia atau, jika pendedahan tersebut tidak mencukupi, pendapat saya akan diubah. Kesimpulan saya dibuat berdasarkan bukti audit yang diperoleh sehingga tarikh Sijil Juruaudit.
- e. Menilai sama ada keseluruhan persembahan termasuk pendedahan Penyata Kewangan Suruhanjaya Hak Asasi Manusia memberi gambaran yang saksama.

Hal-hal Lain

Sijil ini dibuat untuk Anggota Suruhanjaya dan bukan untuk tujuan lain. Saya tidak bertanggungjawab terhadap pihak lain bagi kandungan Sijil ini.

(NOOR ASLINDA BINTI NASRON)

b.p. KETUA AUDIT NEGARA
MALAYSIA

PUTRAJAYA
15 JULAI 2020

SURUHANJAYA HAK ASASI MANUSIA MALAYSIA

**PENGAKUAN OLEH PEGAWAI UTAMA YANG BERTANGGUNGJAWAB
KE ATAS PENGURUSAN KEWANGAN SURUHANJAYA**

Saya, Cheah Swee Neo , bernombor kad pengenalan 740313-01-5208, Pegawai Utama yang bertanggungjawab ke atas pengurusan kewangan SURUHANJAYA HAK ASASI MANUSIA MALAYSIA, dengan ikhlasnya mengakui bahawa Penyata Kedudukan Kewangan pada 31 Disember 2019, Penyata Pendapatan, Penyata Perubahan Ekuiti serta Penyata Aliran Tunai bagi tahun berakhir pada tarikh tersebut dan nota-nota kepada penyata kewangan yang disertakan, mengikut sebaik-baik pengetahuan dan kepercayaan saya, adalah betul dan saya membuat ikrar ini dengan sebenarnya mempercayai bahawa ia adalah benar dan atas kehendak-kehendak Akta Akaun Berkanun , 1960.

Sebenarnya dan sesungguhnya diakui)

Oleh penama di atas,)

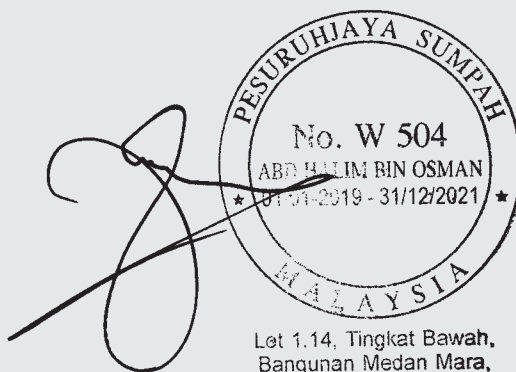
Cheah Swee Neo)

Di Kuala Lumpur pada)

17 JUL 2020

Di hadapan saya,

Let 1.14, Tingkat Bawah,
Bangunan Medan Mara,
50350 Jalan Raja Laut,
Kuala Lumpur.

SURUHANJAYA HAK ASASI MANUSIA MALAYSIA**PENYATA OLEH Pengerusi dan SALAH SEORANG AHLI SURUHANJAYA**

Kami, TAN SRI OTHMAN HASHIM dan DATUK LOK YIM PHENG yang merupakan Pengerusi dan Pesuruhjaya SURUHANJAYA HAK ASASI MANUSIA MALAYSIA, dengan ini menyatakan bahawa, pada pendapat Suruhanjaya, Penyata Kedudukan Kewangan pada 31 Disember 2019, Penyata Pendapatan, Penyata Perubahan Ekuiti serta Penyata Aliran Tunai bagi tahun berakhir pada tarikh tersebut dan nota-nota kepada penyata kewangan yang disertakan, adalah disediakan mematuhi piawaian perakaunan Malaysian Private Entity Reporting Standard (MPERS) yang diterbitkan oleh Lembaga Piawaian Perakaunan Malaysia untuk menunjukkan gambaran yang benar dan saksama berkenaan kedudukan SURUHANJAYA HAK ASASI MANUSIA MALAYSIA pada 31 Disember 2019 dan hasil kendaliannya serta aliran tunainya bagi tahun berakhir pada tarikh tersebut.

Bagi pihak Suruhanjaya,

TAN SRI OTHMAN HASHIM

Pengerusi

Kuala Lumpur

Tarikh: **14 JUL 2020**

Bagi pihak Suruhanjaya,

DATUK LOK YIM PHENG

Pesuruhjaya

Kuala Lumpur

Tarikh: **14 JUL 2020**

SURUHANJAYA HAK ASASI MANUSIA MALAYSIA

PENYATA KEDUDUKAN KEWANGAN PADA 31 DISEMBER 2019

		2019	2018
	Nota	RM	RM
ASET BUKAN SEMASA			
Loji dan Peralatan	6	274,015	283,298
Jumlah Aset Bukan Semasa		<u>274,015</u>	<u>283,298</u>
ASET SEMASA			
Deposit dan Pelbagai Penghutang	7	659,566	635,256
Simpanan Tetap	8	1,000,000	1,000,000
Tunai dan Baki di Bank	9	966,405	2,943,268
Jumlah Aset Semasa		<u>2,625,971</u>	<u>4,578,524</u>
Jumlah Aset		<u>2,899,986</u>	<u>4,861,822</u>
EKUITI			
Lebihan terkumpul		1,741,381	2,559,543
Lebihan/(Kurangan) tahun semasa bawa ke hadapan		510,111	(818,162)
Jumlah Ekuiti	11	<u>2,251,492</u>	<u>1,741,381</u>
LIABILITI SEMASA			
Pelbagai Pemiutang dan Akruan	10	648,494	3,120,441
Jumlah Liabiliti Semasa		<u>648,494</u>	<u>3,120,441</u>
Jumlah Ekuiti dan Liabiliti		<u>2,899,986</u>	<u>4,861,822</u>

Nota-nota yang disertakan merupakan sebahagian asas penyata kewangan ini.

SURUHANJAYA HAK ASASI MANUSIA MALAYSIA

PENYATA PENDAPATAN BAGI TAHUN BERAKHIR 31 DISEMBER 2019

	Nota	2019 RM	2018 RM
PENDAPATAN			
Geran Kerajaan		12,950,500	11,116,300
Pendapatan Lain	12	623,750	217,779
Perbelanjaan Pengurusan	13	(13,107,428)	(12,164,058)
Pendapatan Kewangan		43,289	11,817
Lebihan/ (Kurangan) pada tahun semasa		510,111	(818,162)

Nota-nota yang disertakan merupakan sebahagian asas penyata kewangan ini.

SURUHANJAYA HAK ASASI MANUSIA MALAYSIA

PENYATA PERUBAHAN EKUITI BAGI TAHUN BERAKHIR 31 DISEMBER 2019

	Dana Terkumpul
	RM
Pada 1 Januari 2018	2,559,543
Kurangan bagi tahun	(818,162)
Pada 31 Disember 2018/1 Januari 2019	<u>1,741,381</u>
Lebihan bagi tahun	510,111
Pada 31 Disember 2019	<u><u>2,251,492</u></u>

Nota-nota yang disertakan merupakan sebahagian asas penyata kewangan ini.

SURUHANJAYA HAK ASASI MANUSIA MALAYSIA

PENYATA ALIRAN TUNAI BAGI TAHUN BERAKHIR 31 DISEMBER 2019

	2019 RM	2018 RM
ALIRAN TUNAI DARI AKTIVITI OPERASI		
Lebihan/ (Kurangan) sebelum cukai	510,111	(818,162)
Pelarasan kepada:		
Susut nilai Loji dan Peralatan	138,531	201,853
Hapuskira Loji dan Peralatan	-	27
Lebihan/ (Kurangan) sebelum perubahan modal kerja	648,462	(616,282)
Peningkatan Pelbagai Penghutang, Deposit dan		
Faedah terakru	(24,310)	(3,649)
(Kurangan)/ Peningkatan Pelbagai Pemiutang dan Akruan	(2,471,947)	2,943,161
Aliran Tunai bersih (digunakan)/dihasilkan dari aktiviti operasi	(1,847,615)	2,323,230
ALIRAN TUNAI DARI AKTIVITI PELABURAN		
Pembelian Loji dan Peralatan	(129,248)	(39,024)
Aliran Tunai bersih digunakan dari aktiviti pelaburan	(129,248)	(39,024)
(Pengurangan)/ Peningkatan bersih dalam tunai dan kesetaraan tunai	(1,976,863)	2,284,206
Tunai dan kesetaraan tunai pada awal tahun	3,943,268	1,659,062
Tunai dan kesetaraan tunai pada akhir tahun	1,966,405	3,943,268
<u>Tunai dan Kesetaraan Tunai</u>		
Simpanan Tetap	1,000,000	1,000,000
Tunai dan Baki di Bank	966,405	2,943,268
Tunai dan kesetaraan tunai pada akhir tahun	1,966,405	3,943,268

Nota-nota yang disertakan merupakan sebahagian asas penyata kewangan ini.

SURUHANJAYA HAK ASASI MANUSIA MALAYSIA

NOTA-NOTA KEPADA PENYATA KEWANGAN 31 DISEMBER 2019

1.0 OBJEKTIF-OBJEKTIF/FUNGSI-FUNGSI UTAMA

- 1.1 Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Malaysia ditubuhkan oleh Parlimen Malaysia di bawah Akta Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Malaysia 1999, Akta 597 dengan objektif untuk melindungi dan memajukan hak asasi manusia di Malaysia. Akta ini diwartakan pada 9 September 1999.
- 1.2 Fungsi utama Suruhanjaya adalah untuk:
 - 1.2.1 memupuk kesedaran dan menyediakan pendidikan yang berhubungan dengan hak asasi manusia
 - 1.2.2 menasihati dan membantu Kerajaan dalam merumuskan perundangan dan arahan dan tatacara pentadbiran dan mengesyorkan langkah-langkah yang perlu diambil
 - 1.2.3 mengesyorkan kepada Kerajaan berkenaan dengan penandatanganan atau penyertaan dalam perjanjian triti dan suratcara antarabangsa yang lain dalam bidang hak asasi manusia; dan
 - 1.2.4 menyiasat aduan berkenaan dengan pelanggaran hak asasi manusia
- 1.3 Penyata Kewangan Bagi Tahun Berakhir 31 Disember 2019 telah diluluskan oleh Suruhanjaya pada 14 Julai 2020.
- 1.4 Pejabat berdaftar Suruhanjaya dan tempat utama pengoperasiannya terletak di Tingkat 11 Menara TH Perdana Jalan Sultan Ismail.
- 1.5 Suruhanjaya menerima pakai piawaian perakaunan berdasarkan surat edaran Ketua Setiausaha Perbendaharaan berkenaan Pemakaian Piawaian Perakaunan Bagi Rangka Kerja Pelaporan Penyata Kewangan Oleh Badan Berkanun Persekutuan Bagi Tahun 2016 Dan Tahun-tahun Berikutnya bertarikh 9 Disember 2016.

2.0 PEMATUHAN KEPADA PIAWAIAN PERAKAUNAN

- 2.1 Penyata kewangan Suruhanjaya telah disediakan dengan mematuhi Piawaian Perakaunan Malaysian Private Entities Reporting Standard (MPERS) yang diterbitkan oleh Malaysian Accounting Standard Board (MASB).
- 2.2 Bagi tahun berakhir 31 Disember 2019, Suruhanjaya telah menggunakan rangkaian MPERS.
- 2.3 Kesemua piawaian dalam MPERS digunakan sepenuhnya dalam penyata kewangan untuk tahun semasa yang berakhir 31 Disember 2019, angka perbandingan untuk tahun semasa berakhir 31 Disember 2018.

3.0 ASAS PERAKAUNAN

- 3.1 Penyata kewangan ini telah disediakan menurut kelaziman kos sejarah dan mematuhi nilai saksama.
- 3.2 Penyata kewangan Suruhanjaya dibentangkan dalam Ringgit Malaysia.
- 3.3 Pihak pengurusan perlu menggunakan pertimbangan, anggapan dan anggaran untuk menilai dan melaporkan jumlah aset dan liabiliti pada akhir tahun semasa serta melaporkan jumlah pendapatan dan perbelanjaan pada tahun semasa.
- 3.4 Pertimbangan dan anggapan digunakan di dalam penilaian dan mungkin akan menyebabkan keputusan sebenar tidak selari dengan jumlah yang dilaporkan.

4.0 DASAR PERAKAUNAN PENTING

4.1 Loji dan Peralatan dan Susutnilai

Loji dan peralatan dinyatakan pada kos ditolak susutnilai terkumpul dan kerugian nilai kemerosotan terkumpul.

Susutnilai diperuntukkan berdasarkan kaedah garis lurus dikira untuk menghapus kira kos setiap aset sepanjang anggaran hayat kegunaannya.

Kadar susutnilai tahunan adalah 20%.

Loji dan peralatan disusutnilai dengan memperuntukkan jumlah susut nilai komponen atau item penting kepada lebih baki hayat berguna. Pada akhir setiap tempoh pelaporan, nilai sisa, jangka hayat guna dan kaedah susut nilai bagi loji dan peralatan disemak semula untuk kewajaran. Sebarang perubahan dalam anggaran aset dilaraskan secara prospektif kepada jangka hayat yang tinggal, bermula dalam tempoh semasa.

4.2 Tunai dan Kesetaraan Tunai

Tunai merangkumi wang tunai di tangan dan di bank dan simpanan. Kesetaraan tunai merangkumi pelaburan mudah tunai yang boleh ditukarkan kepada amaun tunai yang diketahui yang tertakluk kepada risiko pertukaran nilai yang tidak signifikan. Pihak Suruhanjaya telah menggunakan kaedah tidak langsung di dalam penyediaan Penyata Aliran Tunai.

4.3 Faedah Kakitangan

Faedah Jangka Pendek

Upah, gaji dan bonus diiktiraf sebagai perbelanjaan pada tahun yang mana berkaitan oleh kakitangan Suruhanjaya.

Pelan Caruman Tetap

Suruhanjaya membuat caruman kepada Kumpulan Wang Simpanan Pekerja (KWSP) dan Pertubuhan Keselamatan Sosial (PERKESO). Caruman sedemikian diiktiraf sebagai perbelanjaan dalam Penyata Pendapatan seperti yang ditanggung. Apabila caruman telah dibayar, Suruhanjaya tiada obligasi bayaran lagi.

Gantian Cuti Rehat

Peruntukan manfaat pekerja jangka pendek seperti cuti tahunan berbayar diiktiraf apabila anggota bersara wajib atau bersara pilihan sendiri ataupun bersara atas kepentingan perkhidmatan ataupun apabila mereka meninggal dunia berdasarkan kepada terma dan syarat perkhidmatan Suruhanjaya akan dibayar Award Gantian Wang Tunai.

Manfaat Pekerja Lain-lain

Kemudahan kakitangan lain-lain yang disediakan meliputi Skim Perlindungan Insurans berkelompok bagi kemasukan ke hospital dan surgery, perlindungan kemalangan, perlindungan nyawa kepada semua kakitangan tetap dan kakitangan kontrak berdasarkan ketentuan yang ditetapkan Suruhanjaya.

4.4 Peruntukan

Peruntukan dibuat bila pihak Suruhanjaya mempunyai obligasi sah atau konstruktif pada masa kini berikutan peristiwa lepas, di mana kemungkinan aliran keluar sumber akan diiktirafkan untuk menjelaskan obligasi, dan bila anggaran yang boleh diyakini boleh dibuat bagi amaun tersebut.

4.5 Geran Kerajaan

Geran daripada kerajaan diiktiraf pada nilai saksamanya di mana terdapat jaminan munasabah bahawa geran akan diterima dan Suruhanjaya akan mematuhi semua syarat yang ada padanya.

Geran kerajaan berkaitan dengan pembelian Loji dan peralatan dimasukkan dalam liabiliti bukan semasa sebagai pendapatan tertunda dan dikreditkan kepada penyata pendapatan sepanjang hayat dijangka ke atas Loji dan Peralatan berkaitan, asas-asas yang seimbang dengan susut nilai Loji dan Peralatan yang berkaitan.

4.6 Pengiktirafan Pendapatan Hibah, Faedah Simpanan Tetap dan Mudharabah Insuran

Pendapatan Hibah, Faedah Simpanan Tetap dan Mudharabah Insuran diiktiraf berdasarkan asas tunai.

5.0 PERTIMBANGAN KRITIKAL DAN ANGGARAN KETIDAKPASTIAN

5.1 Suruhanjaya tidak mempunyai pertimbangan dan anggapan yang menyebabkan penyediaan penyata kewangan tidak munasabah.

5.2 Ketidakpastian anggaran

Pengukuran beberapa aset dan liabiliti memerlukan pihak pengurusan menggunakan anggaran berdasarkan pelbagai input yang boleh diperhatikan dan andaian lain. Perkara yang tertakluk kepada ketidaktentuan anggaran penting adalah dalam mengukur: (a) peruntukan; dan (b) susut nilai hartanah, loji dan peralatan.

(a) Penilaian peruntukan

Suruhanjaya menggunakan anggaran terbaik sebagai dasar penilaian peruntukan. Pihak pengurusan menilai berdasarkan pengalaman, isu semasa dan isu akan datang dengan kemungkinan munasabah yang berlaku.

(b) Susutnilai

Setiap kos loji dan peralatan disusutnilai dengan kaedah garis lurus yang menunjukkan manfaat ekonomi hayat aset tersebut. Anggaran digunakan dalam pemilihan kaedah susut nilai, hayat berguna dan nilai sisa.

Penggunaan sebenar manfaat ekonomi bagi hartanah, loji dan peralatan mungkin berbeza daripada anggaran yang digunakan dan ini boleh membawa kepada keuntungan atau kerugian pada masa pelupusan.

6.0 LOJI DAN PERALATAN

2019	Buku, Peralatan dan				Jumlah
	Kelengkapan	Komputer	Kenderaan	Pengubahsuaian	
	RM	RM	RM	RM	RM
Kos					
Pada 1 Januari	814,855	957,664	1,637,148	989,800	4,399,467
Tambahan	17,244	34,424	77,580	-	129,248
Pada 31 Disember	832,099	992,088	1,714,728	989,800	4,528,715

Susutnilai Berkumpul

Pada 1 Januari	758,219	813,613	1,637,034	907,303	4,116,169
Caj untuk tahun	25,327	67,189	6,465	39,550	138,531
Pada 31 Disember	783,546	880,802	1,643,499	946,853	4,254,700

Nilai Buku Bersih

Pada 1 Januari	56,636	144,051	114	82,497	283,298
Pada 31 Disember	48,553	111,286	71,229	42,947	274,015

2018	Buku, Peralatan dan				Jumlah
	Kelengkapan	Komputer	Kenderaan	Pengubahsuaian	
	RM	RM	RM	RM	RM
Kos					
Pada 1 Januari	811,333	922,162	1,637,148	1,766,413	5,137,056
Tambahan	3,522	35,502	-	-	39,024
Hapuskira	-	-	-	(776,613)	(776,613)
Pada 31 Disember	814,855	957,664	1,637,148	989,800	4,399,467

Susutnilai Berkumpul

Pada 1 Januari	728,714	711,495	1,607,290	1,643,403	4,690,902
Caj untuk tahun	29,505	102,118	29,744	40,486	201,853
Hapuskira	-	-	-	(776,586)	(776,586)
Pada 31 Disember	758,219	813,613	1,637,034	907,303	4,116,169

Nilai Buku Bersih

Pada 1 Januari	82,619	210,667	29,858	123,010	446,154
Pada 31 Disember	56,636	144,051	114	82,497	283,298

7.0 DEPOSIT DAN PELBAGAI PENGHUTANG

	<u>2019</u> RM	<u>2018</u> RM
Faedah terakru	1,403	2,552
Deposit	648,192	628,360
Penghutang Lain-lain	9,971	4,344
Jumlah pada kos	<u>659,566</u>	<u>635,256</u>

8.0 SIMPANAN TETAP

Simpanan tetap dengan bank berlesen tidak dicagarkan untuk sebarang tujuan. Kadar faedah efektif bagi simpanan tetap dengan bank berlesen pada 3.20% hingga 3.45% setahun. Tempoh matang ialah antara 28 hari hingga 34 hari.

9.0 TUNAI DAN BAKI DI BANK

	<u>2019</u> RM	<u>2018</u> RM
Tunai di tangan	5,000	5,000
Tunai di bank	961,405	2,938,268
Jumlah	<u>966,405</u>	<u>2,943,268</u>

10.0 PELBAGAI PEMIUTANG DAN AKRUAN

	<u>2019</u> RM	<u>2018</u> RM
Operasi pemiutang	215	-
Akruan	648,279	3,120,441
Jumlah	<u>648,494</u>	<u>3,120,441</u>

Perbelanjaan akruan adalah termasuk penerimaan geran projek Foreign and Commonwealth Office (FCO Britain) di bawah FCO Strategic Program Fund and Bilateral Programme Fund yang telah membiayai kajian mengenai "*Promoting Business & Human Rights in Malaysia for Business and Success and Inclusive Growth*" dari tahun 2014. Suruhanjaya masih mempunyai obligasi terhadap baki akhir dana pembiayaan tersebut berjumlah RM27,400.00 yang sedang dalam komitmen percetakan.

Perbelanjaan akruan bagi tahun 2018 adalah termasuk penerimaan Geran Peruntukan Mengurus Tambahan bagi tahun 2019 yang diterima Suruhanjaya pada tahun 2018, dan obligasi Geran Kontrak kerjasama European Union bagi projek '*Promoting the Accession of Remaining International HR Treaties in Malaysia*'.

11.0 JUMLAH EKUITI

	<u>2019</u>	<u>2018</u>
	RM	RM
Baki pada 1 Januari	1,741,381	2,559,543
Lebihan/(Kurangan) Bagi Tahun Semasa	<u>510,111</u>	<u>(818,162)</u>
Baki pada 31 Disember	<u>2,251,492</u>	<u>1,741,381</u>

12.0 PENDAPATAN LAIN

Pendapatan lain adalah dana yang diterima Suruhanjaya bagi maksud memupuk kesedaran dan menyediakan pendidikan yang berhubungan dengan hak asasi manusia yang diluluskan Suruhanjaya.

	<u>2019</u>
	<u>RM</u>
Pendapatan Lain	
Penerimaan sumbangan	
United Nations High Commissioner for Refugees	23,392
Asia Pacific Forum	5,823
Fortify Rights:Fortify Inc Human Rights Specialist	5,100
Digi Telecommunication Sdn Bhd	10,000
The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization	17,314
United Nations Association of Malaysia Youth	20,000
Commonwealth Forum of National Human Rights Institutions	6,432
The United Nations Children's Fund	18,139
Forest Peoples Programme	1,401
The ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights	2,565
The National Human Rights Commission of Nepal	4,109
European Union	507,323
Convention Against Torture Initiative	2,152
	<u>623,750</u>
	<u>2018</u>
	<u>RM</u>
Pendapatan Lain	
Penerimaan sumbangan	
Asia Pacific Forum	22,388
National Human Rights of Nepal	3,162
United Nations Development Programme	98,589
United Nations High Commissioner for Refugees	20,178
Suruhanjaya Syarikat Malaysia	20,000
Allianz General Insurance Co. (M) Bhd	10,000
Cypark Resources Berhad	20,000
Petroleum Nasional Berhad	10,000
The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization	13,462
	<u>217,779</u>

13.0 PERBELANJAAN PENGURUSAN

Perbelanjaan Pengurusan adalah bagi membolehkan Suruhanjaya menjalankan fungsinya.

	<u>2019</u>	<u>2018</u>
	RM	RM
Emolumen	5,611,871	5,420,848
Perjalanan dan sara hidup	1,089,843	843,096
Pengangkutan	1,193	100
Perhubungan dan utiliti	223,398	222,450
Sewaan	2,375,115	2,379,993
Bekalan bahan mentah	86,146	80,629
Bekalan dan bahan-bahan lain	219,716	223,612
Penyelenggaraan dan pembaikan kecil	609,012	445,727
Perkhidmatan Ikhtisas dan hospitaliti	2,691,167	2,183,678
Susutnilai	138,531	201,853
Ganjaran	58,869	159,626
Hapuskira loji dan peralatan	-	27
Lain-lain Perbelanjaan	2,567	2,419
Jumlah Perbelanjaan Pengurusan	<u>13,107,428</u>	<u>12,164,058</u>

Pembayaran emolumen bagi Pegawai dan Kakitangan lantikan Suruhanjaya adalah seperti berikut:

	<u>2019</u>	<u>2018</u>
	RM	RM
Gaji	3,521,896	3,423,862
Imbuhan Khidmat Awam	141,817	147,320
Elaun Perumahan	381,992	376,548
Elaun Keraian	140,238	132,066
Lain-lain elaun	441,100	444,589
Sumbangan Badan Berkanun	749,160	733,619
Faedah Kewangan Lain	235,668	162,844
Jumlah	<u>5,611,871</u>	<u>5,420,848</u>

14.0 PENDEDAHAN KEPADA PIHAK BERKAITAN

Suruhanjaya dianggotai oleh 9 orang Pesuruhjaya yang dilantik oleh Yang di-Pertuan Agong dan terdiri daripada seorang Pengerusi dan 8 orang Pesuruhjaya. Pesuruhjaya bertanggungjawab untuk merancang, mengarah dan mengawal aktiviti Suruhanjaya secara terus atau sebaliknya. Pembayaran emolumen Pesuruhjaya dikelaskan di dalam perbelanjaan Perkhidmatan Ikhtisas. Jumlah manfaat Pesuruhjaya sepanjang tahun kewangan adalah seperti berikut:

	<u>2019</u>	<u>2018</u>
	RM	RM
Elaun Tetap Pesuruhjaya	799,111	775,800
Sumbangan Badan Berkanun	<u>131,705</u>	<u>122,290</u>
Jumlah	<u>930,816</u>	<u>898,090</u>

15.0 MAKLUMAT KAKITANGAN

Jumlah kakitangan Suruhanjaya pada akhir tahun adalah 83 (2018: 83).

16.0 INSTRUMEN KEWANGAN

Objektif dan Polisi Pengurusan Risiko Kewangan

Polisi pengurusan risiko kewangan Suruhanjaya bertujuan memastikan sumber kewangan mencukupi untuk menjalankan operasi-operasinya dengan lancar.

(a) Risiko Mudah Tunai

Pihak Suruhanjaya mengamalkan pengurusan risiko mudah tunai yang hemat untuk meminimumkan ketidakpadanan aset dan liabiliti kewangan dan untuk mewujudkan tahap tunai dan kesetaraan tunai yang mencukupi bagi memenuhi keperluan modal kerja.

(b) Nilai Saksama

Nilai dibawa tunai dan kesetaraan tunai, pelbagai dan lain-lain belum terima, pelbagai dan lain-lain belum bayar menghampiri nilai saksama kerana sifat instrumen kewangan yang jangka pendek.

LAMPIRAN VII

Gambar Pegawai dan Kakitangan SUHAKAM

PENGURUSAN DAN KETUA BAHAGIAN

DUDUK DARI KIRI: RAFIDAH YAHYA (TIMBALAN SETIAUSAHA, KUMPULAN KERJA PENDIDIKAN DAN PROMOSI),
DR. CHEAH SWEE NEO (SETIAUSAHA), JESRINA KAUR GREWAL (TIMBALAN SETIAUSAHA, KUMPULAN KERJA POLISI DAN PERUNDANGAN),
 SIMON KARUNAGARAM (TIMBALAN SETIAUSAHA, KUMPULAN KERJA ADUAN DAN PEMANTAUAN)
BERDIRI DARI KIRI: LEE PEI HSI (KETUA PENOLONG SETIAUSAHA, BAHAGIAN PROMOSI DAN KEMASYARAKATAN),
 HANA SHAZWIN AZIZAN (KETUA PENOLONG SETIAUSAHA, BAHAGIAN KOORDINASI ANTARABANGSA DAN HUBUNGAN MEDIA),
 PAREMESWARI SUBRAMANIAM (KETUA PENOLONG SETIAUSAHA, BAHAGIAN HAK EKONOMI, SOSIAL DAN KEBUDAYAAN),
 MOHAMAD AZIZI AZMI (KETUA PENOLONG SETIAUSAHA, BAHAGIAN PERKHIDMATAN KORPORAT), SYAMSUL AZHAR ZAMANI
 (KETUA PENOLONG SETIAUSAHA, BAHAGIAN PENERBITAN DAN PENGURUSAN DOKUMEN), NICOLE KIMBERLY TAN (KETUA PENOLONG
 SETIAUSAHA, PROJEK KESATUAN EROPAH), ABDUL RAHMAN ABDULLAH (KETUA PENOLONG SETIAUSAHA, BAHAGIAN ADUAN DAN
 PEMANTAUAN), SHAHIZAD SULAIMAN (KETUA PENOLONG SETIAUSAHA, BAHAGIAN PENDIDIKAN DAN LATIHAN)

KUMPULAN KERJA PENDIDIKAN DAN PROMOSI (EPWG)

DUDUK DARI KIRI: WAN NORHAFAZAH JUNID, RAFIDAH YAHYA, LEE PEI HSI, SITI ZAIHAN ZULKARNAIN
BERDIRI DARI KIRI: MUHAMMAD SYAFIQ IKHWAN GHAZALI, MOHD ARIFF SAIFULLAH ABD RAHMAN,
 MOHAMAD TAUFIQ NADZRI, SYAHRIZAL BAKAR, NYAK BAQI KAMARUDDIN, AHMAD AFIFI RAMLI, SHAHIZAD SULAIMAN

KUMPULAN KERJA DASAR DAN PERUNDANGAN (PLWG)

DUDUK DARI KIRI: SARAH ADIBAH HAMZAH, SITI RAHAYU MOHAMED NOOR, JESRINA KAUR GREWAL, PAREMESWARI SUBRAMANIAM
BERDIRI DARI KIRI: ABEL ATRHI KUMAR VIJAYAKUMAR, HELMY FENDY MOHAMMAD IDRIS, NUR HARIZA ABDUL AZIZ, CHUA YEN SIN, MARIANI CHE HUSSIN

KUMPULAN KERJA ADUAN DAN PEMANTAUAN (CMG)

DUDUK DARI KIRI: NUR ADLIN ABD GHAFFAR, YUSTINA ISHAK, AZIAN JULIANA A/P NG KEE CHOO, AIDA SURAYA HARON
BERDIRI DARI KIRI: AHMAD ZAIDI BAHARUDDIN, KEVIN JASON A/L JAMES, ABDUL RAHMAN ABDULLAH, SIMON KARUNAGARAM,
 MOHD TAN'IM TAJUDDIN, ABDUL SAAT HAMID, MUHAMMAD FAIZ ABD. RAHMAN

KUMPULAN KERJA KOMUNIKASI (CWG)

DUDUK DARI KIRI: SYAMSUL AZHAR ZAMANI, HANA SHAZWIN AZIZAN

BERDIRI DARI KIRI: FATIMAH ABD WAHAB, ELZA NADIAH SHAIK SULAIMAN, MAZNAH MUNJAINI, JOSEFINA ABDULLAH, NORASHIKIN HAMZAH, NOOR AZLINA ABDUL JALIL

PEJABAT SABAH

BERDIRI DARI KIRI: DAISY MASIRAM, NUR SHAHMIE YUSOF, AFLIN ZAIM DINO ABDULLAH, DATUK GODFREY GREGORY JOITOL (PESURUHJAYA), JASMIH SLAMAT, SOFYAN MOHD KASIM, LEVINA SIGISIMON, JONIMA LIGON

PEJABAT SARAWAK

DUDUK DARI KIRI: VIVIEN ANAK MARCUS, LINYA ANAK SUBAH
BERDIRI DARI KIRI: MOHAMAD MAIL, SOPHAN OSMAN, ALFONSO MIN

KUMPULAN KERJA KHIDMAT KORPORAT (CS)

DUDUK DARI KIRI: MYZATUL AKMANIZAM ABDUL KADIR, WAN NURUL AIN JUNID, NOR ATIKAH NORWI, SURESH KUMARI L. PARMANAND, NURULHIDAYATI MASDIM, NURSUHAIDA NORWI, NURULHUDA RAHIM, NUR AFIEZA ABD MANAP, NUR MARIAH ABDULLAH
BERDIRI DARI KIRI: ROSLAN MOHD ALI, ZHARIF MOHAMED ZAABAH, MOHD NIZAM JAAFAR, SOLOMON A/L S. ANTHONY, AHMAD FIRDAUS ABD SHUKOR, MOHAMAD AZIZ AZMI, SYAZLI MD. NOR, MOHD SHAFIK MD SHARIF, MUHAMMAD ARIF TAJUDIN, MOHD ZAMRIE MOHAMMAD AZIZ, MOHD NORISMAI ISMAIL, MOHD HAFRIZ ABDUL LATIF

SENARAI SINGKATAN

AADK	Agensi Antidadah Kebangsaan
ACT4CAT	Kempen penyertaan Malaysia kepada UNCAT
AGC	Jabatan Peguam Negara
AICHR	Suruhanjaya antara Kerajaan ASEAN mengenai Hak Asasi Manusia
APF	Forum Asia Pasifik Institusi Hak Asasi Manusia Kebangsaan
APJ	Akta Pencegahan Jenayah
APT	<i>Association for the Prevention of Torture</i>
ASEAN	Persatuan Negara-negara Asia Tenggara
ATD	Alternatif kepada penahanan kanak-kanak
ATHAM	Amalan Terbaik Hak Asasi Manusia
ATM	Angkatan Tentera Malaysia
ATM	mesin juruwang automatik
ATIPSOM	Akta Antipemerdagangan Orang dan Antipenyeludupan Migran 2007
BHEUU	Bahagian Hal Ehwal Undang-undang
BOI	Lembaga Siasatan Angkatan Tentera Malaysia
BPI	Bahagian Pendidikan Islam
CC	Pesuruhjaya Kanak-kanak
CCPR	Jawatankuasa Hak Asasi Manusia PBB
CCTV	Kamera litar tertutup
CEDAW	Konvensyen Mengenai Penghapusan Segala Bentuk Diskriminasi terhadap Wanita
CFNHRI	Forum Komanwel Institusi Hak Asasi Manusia Kebangsaan
CHRP	Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Filipina
CMD	Bahagian Aduan dan Pemantauan
CMU	<i>Custodial Medical Unit</i>
CPR	Resusitasi Kardiopulmonari
CRC	Konvensyen Mengenai Hak Kanak-Kanak
CRPD	Konvensyen Mengenai Hak Orang Kurang Upaya
CSO	Organisasi masyarakat sivil
CTI	<i>Convention Against Torture Initiative</i>
DASS	<i>Depression, Anxiety and Stress Scales</i>
DOSM	Jabatan Perangkaan Malaysia
DPN	Dasar Pendidikan Negara
DPP	Timbalan Pendakwaraya
DPTN	Dasar Pendidikan Tahfiz Kebangsaan 2016
EA	Akta Pekerjaan
EU	Kesatuan Eropah

FELDA	Lembaga Kemajuan Tanah Persekutuan
FISD	Institut Persekutuan bagi Pembangunan Lestari Belanda
GANHRI	Pakatan Global Institusi Hak Asasi Manusia Kebangsaan
HAKAM	Persatuan Kebangsaan Hak Asasi Manusia
HTF	Hospital Tengku Fauziah
ICC	Mahkamah Jenayah Antarabangsa
ICCPR	Kovenan Antarabangsa Mengenai Hak Sivil dan Politik
ICERD	Konvensyen Antarabangsa Tentang Penghapusan Segala Bentuk Diskriminasi
ICESCR	Kovenan Antarabangsa mengenai Hak Ekonomi, Sosial dan Kebudayaan
ICPPED	Konvensyen Antarabangsa untuk Perlindungan Semua Orang dari Kehilangan Yang Dipaksa
ICRC	Jawatankuasa Antarabangsa Palang Merah Malaysia
IIAM	Institut Juruaudit Dalamam Malaysia
IKS	Industri Kecil dan Sederhana
IKMAS	Institut Kajian Malaysia dan Antarabangsa
ILO	Pertubuhan Buruh Antarabangsa
INTAN	Institut Tadbiran Awam Negara
IMABT	Prinsip izin, maklum awal, bebas dan telus
IO	Pegawai penyiasat kes
IOM	Pertubuhan Antarabangsa untuk Migrasi
IPCMC	Suruhanjaya Bebas Aduan Salah Laku Polis
IPD	Ibu Pejabat Daerah Polis Diraja Malaysia
IPGM	Institut Pendidikan Guru Malaysia
IPT	Institusi pengajian tinggi
IPK	Ibu Pejabat Polis Kontinjen
JAS	Jabatan Alam Sekitar
JAIPK	Jabatan Agama Islam Perak
JAIPP	Jabatan Hal Ehwal Agama Islam Pulau Pinang
JAIS	Jabatan Agama Islam Selangor
JAKESS	Jabatan Kehakiman Syariah Negeri Selangor
JAKIM	Jabatan Kemajuan Agama Islam Malaysia
JAKOA	Jabatan Kemajuan Orang Asli
JAKOAP	Jaringan Kampung Orang Asli Pahang
JAWI	Jabatan Agama Islam Wilayah Persekutuan
JHAMS	<i>Joining Hands Against Modern Slavery</i>
JHEAINS	Jabatan Hal Ehwal Agama Islam Negeri Sabah
JKM	Jabatan Kebajikan Masyarakat
JKSM	Jabatan Kehakiman Syariah Malaysia
JPM	Jabatan Perdana Menteri
JPN	Jabatan Pendaftaran Negara

JPW	Jabatan Pembangunan Wanita
JIPS	Jabatan Integriti dan Pematuhan Standard Polis Diraja Malaysia
JU	Jurulatih utama
KBSJD	Ketua Bahagian Siasatan Jenayah Daerah
KDSI	Kolej Diraja Sultan Idris
KDN	Kementerian Dalam Negeri
KKM	Kementerian Kesihatan Malaysia
KKMM	Kementerian Komunikasi dan Multimedia
Komnas HAM	Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Indonesia
KPM	Kementerian Pendidikan Malaysia
KPN	Ketua Polis Negara
KPWKM	Kementerian Pembangunan Wanita, Keluarga dan Masyarakat
KWSP	Kumpulan Wang Simpanan Pekerja
LGBT	Lesbian, gay, bisexual and transgender
LKIM	Lembaga Kemajuan Ikan Malaysia
LITD	Bahagian Perundangan dan Titi Antarabangsa
MAPO	Majlis Antipemerdagangan Orang dan Antipenyeludupan Migran
MCCHR	Pusat Perlembagaan dan Hak Asasi Manusia Malaysia
MIDP	Institut Debat dan Pengucapan Awam Malaysia
MKOKU	Majlis Kebangsaan Orang Kurang Upaya
MNHRC	Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Myanmar
MoU	Memorandum Persefahaman
MRSM	Maktab Rendah Sains MARA
MSEI	<i>Multidimensional Self-Esteem Inventory</i>
MVV	Projek Malaysia Valley 2.0
MyIPO	Perbadanan Harta Intelek Malaysia
NAPBHR	Pelan Tindakan Kebangsaan mengenai Hak Asasi Manusia dan Perniagaan
NCR	Hak Tanah Adat
NGO	Badan bukan kerajaan
NHRCN	Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Kebangsaan Nepal
NHRI	Institusi Hak Asasi Manusia Nasional
NHRCT	Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Thailand
NHRAP	Pelan Tindakan Kebangsaan Hak Asasi Manusia
NHLD	Dialog Peringkat Tinggi Nasional
NI	Inkuiri Nasional Mengenai Hak Tanah Orang Asal/Asli di Malaysia
NPM	Mekanisme Pencegahan Kebangsaan
NSO-MAPO	Pejabat Strategik Nasional Majlis Antipemerdagangan Orang dan Antipenyeludupan Migran
NTC	Majlis Tahfiz Negara
OA	Orang Asli/Asal

OCC	Pejabat Pesuruhjaya Kanak-kanak
OHCHR	Pejabat Pesuruhjaya Tinggi Pertubuhan Bangsa-Bangsa Bersatu
OIC	Pertubuhan Kerjasama Islam
OKT	Orang Kena Tahan
OKU	Orang Kurang Upaya
OP-CAT	Protokol Pemilihan UNCAT
PANTAS	Perkhidmatan Tanah Anak Negeri Sabah
PBB	Pertubuhan Bangsa-Bangsa Bersatu
PDRM	Polis Diraja Malaysia
PDHJ	Institusi Hak Asasi Manusia Nasional Republik Demokratik Timor-Leste
PDD	Bahagian Penerbitan dan Pengurusan Dokumen
PERPADUAN	Jabatan Perpaduan Negara dan Integrasi Nasional
PGK	Pendapatan Garis Kemiskinan
PI	Inkuiri Awam
PITAS	Persatuan Institusi Tahfiz Al-Quran Negeri Selangor
PKG	Pegawai Kadet Graduan
PLAK	Kursus Asas Latihan KePOLisan
PMB	Perbincangan meja bulat
POCA	Akta Pencegahan Jenayah
POTA	Akta Pencegahan Keganasan 2015
PPD	Pejabat Pendidikan Daerah
PPR	Projek perumahan rakyat
PT3	Pentaksiran Tingkatan 3
PULAPEN	Pusat Latihan Pegawai Penjara
PULAPOL	Pusat Latihan Polis Malaysia
PUSPEN	Pusat Pemulihan Penagihan Narkotik
RCI	Suruhanjaya Siasatan Diraja
RHRC	Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Serantau Wilayah Autonomi Bangsamoro
RISDA	Kemajuan Pekebun Kecil Perusahaan Getah
RUU	Rang Undang-undang
SBM	SUHAKAM Bersama Masyarakat
SCA	Jawatankuasa Kecil Pengiktirafan
SDG	Matlamat Pembangunan Mampan
SEANF	Forum Institusi Hak Asasi Manusia Asia Tenggara
SEO	Pegawai Eksekutif Kanan
SOP	Prosedur operasi standard
SOSMA	Akta Kesalahan Keselamatan (Langkah-langkah Khas) 2012
SPRM	Suruhanjaya Pencegahan Rasuah Malaysia
SPR	Suruhanjaya Pilihan Raya
SRS	Pembedahan pertukaran jantina

SKM	Sijil Kemahiran Malaysia
SRH	Kesihatan seksual dan reproduktif
SUARAM	Suara Rakyat Malaysia
SUHAKAM	Suruhanjaya Hak Asasi Manusia Malaysia
TIOF	<i>The IO Foundation</i>
TLDM	Tentera Laut Diraja Malaysia
TOT	Latihan kepada Jurulatih
TWG	Mesyuarat Kumpulan Teknikal
UDHR	Perisytiharan Hak Asasi Manusia Sejagat
UGIB	<i>Massive Gastrointestinal Bleeding</i>
UIAM	Universiti Islam Antarabangsa Malaysia
UiTM	Universiti Teknologi MARA
UKM	Universiti Kebangsaan Malaysia
UM	Universiti Malaya
UMS	Universiti Malaysia Sabah
UNCAT	Konvensyen Pertubuhan Bangsa-Bangsa Bersatu Menentang Penyeksaan dan Hukuman Lain yang Zalim, Tidak Berperikemanusiaan, atau Menjatuhkan Maruah
UNICEF	Tabung Kanak-kanak PBB
UNISEL	Universiti Selangor
UNCT	<i>United Nations Country Team</i>
UNDP	Program Pembangunan Pertubuhan Bangsa-Bangsa Bersatu
UNIMAS	Universiti Malaysia Sarawak
UNDRIP	Pengisytiharan Hak Orang Asal Pertubuhan Bangsa-Bangsa Bersatu
UNPFII	Forum Tetap PBB berkenaan Isu Orang Asal
UNGA	Yayasan Gerakan Kesederhanaan Global bagi penerimaan Resolusi Perhimpunan Agung PBB
UNGP	Prinsip-Prinsip Panduan Pertubuhan Bangsa-Bangsa Bersatu
UNHCR	Pertubuhan Bangsa-Bangsa Bersatu Bagi Pelarian
UPEN	Unit Perancang Ekonomi Negeri
UPNM	Universiti Pertahanan Nasional Malaysia
UPR	Penilaian Penggalan Sejagat
UPSI	Universiti Pendidikan Sultan Idris
UPSR	Ujian Pencapaian Sekolah Rendah
USIM	Universiti Sains Islam Malaysia
UUM	Universiti Utara Malaysia
WAO	Pertubuhan Pertolongan Wanita
WKB	Wawasan Kemakmuran Bersama 2030
YAA	Yang Amat Arif
YBGK	Yayasan Bantuan Guaman Kebangsaan
YIGF	<i>Youth Internet Governance' Forum</i>

Aktiviti SUHAKAM 2019

Aktiviti SUHAKAM 2019

SURUHANJAYA HAK ASASI MANUSIA MALAYSIA

SUHAKAM

Tingkat 11, Menara TH Perdana,
1001, Jalan Sultan Ismail, 50250 Kuala Lumpur.
URL: <http://www.suhakam.org.my>